

Α.Τ.Ε.Ι ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΤΟΣ 2010

ΘΕΜΑ:
ΤΟ ΚΑΤΑΝΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΕ ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΡΙΣΗ;

ΠΑΧΟΥΜΗ ΜΑΡΙΑ
ΤΣΙΓΚΑ ΝΙΚΗ
ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΚΑΘΗΤΗΤΗΣ:
ΜΑΥΡΙΔΗΣ ΣΑΒΒΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	3
2.1 Η οθωμανική περίοδος	6
2.2 Η πληθυσμιακή ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης από το 1430 έως σήμερα	13
2.3 Η ισραηλιτική κοινότητα	15
2.4 Οι σχέσεις των κοινοτήτων	18
3. Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ	25
3.1 Η αρχή του διωγμού των Εβραίων – Ο δρόμος προς το Ολοκαύτωμα	25
3.1.1 Ολοκαύτωμα: το σχέδιο εξόντωσης των Εβραίων	26
3.1.2 Η μοναδικότητα του Ολοκαυτώματος	26
3.1.3 Ιστορική διαδρομή της κλιμάκωσης του Ολοκαυτώματος	26
3.2 Στρατόπεδα Συγκέντρωσης – Εξόντωσης	29
4. ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ	31
4.1 Τύποι και ενδυμασίες	32
4.2 Δουλειές του ποδαριού	33
4.3 Βιομηχανία – εμπόριο	34
4.4 Κατοικίες – γειτονιές	36
4.5 Κοινοτικά κτίρια και ιδρύματα	38
4.6 Γεγονότα – προσωπικότητες	39
5. Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ	42
6. ΡΕΝΑ ΜΟΛΧΟ: ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ	44
7. ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	47
8. Η ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ	48
9. ΟΙ ΑΓΟΡΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	50
10. ΚΑΠΑΝΙ	53
11. ΕΡΕΥΝΑ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ	54
11.1 Εισαγωγή	54
11.2 Μεθοδολογία έρευνας	55
11.3 Στόχοι	55
11.4 Ερωτηματολόγιο	56
11.5 Πίνακες μονής και διπλής εισόδου	58
11.6 Συμπεράσματα	108
12. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗ ΕΡΕΥΝΑ (ΣΥΓΚΡΙΣΗ)	109
13. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ	110
14. Η ΑΓΟΡΑ ΜΟΔΙΑΝΟ	111
14.1 Η ιστορία της	111
14.2 Σήμερα η αγορά Μοδιάνο	113
15. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ: ΚΑΠΑΝΙ – ΜΟΔΙΑΝΟ	114
16. ΕΚΘΕΣΗ	115
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
17. ΠΙΝΑΚΕΣ SPSS	118
18. ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ	127
19. ΤΕΣΤ	151
20. ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΣΥΕ	156
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	161
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	162

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αφορά την αγορά καπάνι στην παρούσα κρίση.

Αρχικά, θεωρήσαμε απαραίτητο να πραγματοποιήσουμε μια αναδρομή στα ιστορικά στοιχεία και γεγονότα που δίνουν την ολοκληρωμένη εικόνα της πόλης μας, Θεσσαλονίκης. Εν συνεχεία, παρουσιάσαμε ορισμένα στοιχεία που αντιπροσωπεύουν τους Εβραίους καθώς και την πορεία τους στους αιώνες.

Αφού κάναμε μία σύντομη αναφορά στο ολοκαύτωμα, σημειώσαμε τις αγορές που επικρατούν στην Θεσσαλονίκη και ιδιαίτερη σημασία δώσαμε στην αγορά καπάνι.

Μετά τη συλλογή των πρωτογενών στοιχείων (μεθοδολογία, ειδικοί-γενικοί στόχοι), προχωρήσαμε στη διεξαγωγή έρευνας στην αγορά καπάνι με σκοπό να διερευνήσουμε και να απαντήσουμε στο κύριο ερώτημα της εργασίας μας, αν δηλαδή η οικονομική κρίση έχει αγγίξει τη συγκεκριμένη αγορά.

Έπειτα, κάνοντας χρήση του προγράμματος spss, καταχωρήσαμε όλα τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα και τα παρουσιάσαμε σε πίνακες μονής και διπλής εισόδου έτσι ώστε να βγάλουμε τα συμπεράσματα, στα οποία και ταξινομήσαμε τους λόγους και τις αιτίες της μείωσης της κίνησης στην αγορά.

Στη συνέχεια, πραγματοποιήσαμε μια δευτερογενή έρευνα κατά την οποία πήραμε συνέντευξη από τον γραμματέα του συλλόγου του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης, τον Κ. Αγγελίδη Άγγελο.

Στο τέλος, γίνεται αναφορά σε μια άλλη ιστορική αγορά, την αγορά Μοδιάνο. Η συγκεκριμένη αγορά θεωρείται ανταγωνιστική της αγοράς καπάνι και γι'αυτό το λόγο έγινε μια σύγκριση των δύο αυτών αγορών.

2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θεσσαλονίκη: Είναι από τις ελάχιστες ευρωπαϊκές πόλεις με τόση μακράιωνη και αδιάλειπτη ιστορική διαδρομή. Είναι μια πόλη που έζησε και ζει, μια πόλη μητροπολιτικού και αστικού χαρακτήρα, μια πόλη που βίωσε την πολυπολιτισμικότητα, μια πόλη που γνώρισε κατακτητές και καταστροφές, αίγλη και οικονομική ευρωστία, μια πόλη που έχει συνθέσει την ιστορία της από τη διαφορετικότητα των κατοίκων της.

Η ιστορία της Θεσσαλονίκης σχηματικά διαιρείται σε πέντε περιόδους : την ελληνιστική, τη ρωμαϊκή, τη βυζαντινή, την περίοδο της τουρκοκρατίας και τη σύγχρονη ελληνική. Το 315-316 π.Χ. ο βασιλιάς της Μακεδονίας Κάσσανδρος συνοικεί 26 διάσπαρτους παράλιους και μεσόγειους οικισμούς (πολίσιμα) και δίνει στη νέα πόλη το όνομα της γυναίκας του Θεσσαλονίκης, αδελφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Η σωστή επιλογή της γεωγραφικής θέσης της νέας πόλης (εύκολη σύνδεση της ενδοχώρας με τη θάλασσα, σταυροδρόμι ανατολής δύσης, επίκαιρη θέση στη βαλκανική χερσόνησο), συντελεί στην γρήγορη εξέλιξη της πόλης. Έτσι, κατά την ελληνιστική περίοδο, αναγείρονται τα περιμετρικά τείχη και αυτά της ακρόπολης, οργανώνεται το κοινοτικό σύστημα αυτοδιοίκησης, εγκαθίστανται οι πρώτοι Ιουδαίοι και εισάγονται ξένες θρησκευτικές λατρείες, κυρίως από την Αίγυπτο.

Η πόλη την περίοδο αυτή φαίνεται να καταλαμβάνει το νότιο τμήμα της σημερινής εντός των τειχών πόλης και το ανατολικό τείχος της ελληνιστικής περιόδου τοποθετείται στο ύψος της εκκλησίας της Αχειροποιήτου. Οι πληροφορίες που έχουμε για την περίοδο αυτή είναι λίγες, βεβαιωμένα λείψανα κτιρίων δεν υπάρχουν, υπάρχουν μόνο κινητά ευρήματα, κύρια από τάφους. Μοναδικό μνημείο της εποχής, ο μακεδονικός τάφος στη οδό Αλ. Παπαναστασίου, εκτός των τειχών της πόλης.

Τα 168 π.Χ. η Θεσσαλονίκη ακολουθεί την τύχη του μακεδονικού κράτους, υποτάσσεται στους Ρωμαίους και γίνεται πρωτεύουσα του διοικητικού αυτόνομου τμήματος, που περιελάμβανε την περιοχή από τον Αξιό ως το Στρυμόνα ποταμό. Το 148 π.Χ. η Μακεδονία ανακηρύσσεται ρωμαϊκή επαρχία, έδρα ρωμαίου στρατηγού, με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη.¹

Ο φυσικός δρόμος Αξιού Μοράβα, που οδηγεί στην Κεντρική Ευρώπη, η κατασκευή της Εγνατίας οδού το 130 π.Χ. από τον ανθύπατο Γναίο Εγνάτιο και ο σχετικά ευρύχωρος «σκαπτός λιμνήν», που βρισκόταν νότια της σημερινής καθολικής εκκλησίας του Αγίου Λουδοβίκου (οδός Φράγκων), κατέστησαν τη Θεσσαλονίκη και εμπορικό σταυροδρόμι και επίκαιρη βάση για διοικητικό έλεγχο και για πολεμικές επιχειρήσεις. Το κέντρο της πόλης είναι η Αγορά (διαμορφώνεται στα μέσα του 2ου μ.Χ. αι.), που αποτελείται από δυο χώρους - πλατείες, λόγω της κλίσης του εδάφους. Η πρώτη πλατεία, που στους βυζαντινούς χρόνους ονομαζόταν «Μεγαλοφόρος», βρισκόταν μεταξύ των οδών Εγνατίας και Φιλίππου και η προσπέλαση προς αυτή γινόταν μέσω λαμπρής κιονοστοιχίας (στοάς) στολισμένης με ανάγλυφα των Διονύσου, Μαινάδας, Λήδας και Αριάδνης νότια και των Γανυμήδη, Νίκης και Αύρας βόρεια. Είναι η γνωστή στοά με τα ονόματα «Incantadas» (Μαγεμένες) ή «Είδωλα», που σήμερα βρίσκονται στο Λούβρο. Η δεύτερη πλατεία, η σημερινή πλατεία Δικαστηρίων, που έχει ανασκαφεί, βρίσκονταν μεταξύ των οδών Φιλίππου και Ολύμπου.²

Κατά τη διάρκεια του 1ου π.Χ. αι. συγκροτείται σημαντική εβραϊκή κοινότητα κοντά στο λιμάνι. Στη συναγωγή της κοινότητας αυτής φαίνεται να κήρυξε ο Απ. Παύλος το 50/51 μ.Χ. Ο χριστιανισμός εδραιώνεται και το 305 μ.Χ. αποκτά έναν άγιο και η Θεσσαλονίκη τον διαχρονικό και διαφυλετικό προστάτη της, τον Άγιο Δημήτριο, που συνελήφθη και φυλακίστηκε γιατί δίδασκε το χριστιανισμό στις δυτικές στοές της Αγοράς, στη λεγόμενη Χαλκευτική Στοά (στην ίδια περιοχή επιζεί ακόμη και σήμερα η χαλκουργική τέχνη) και θάφτηκε στο ρωμαϊκό λουτρό, όπου μαρτύρησε.³

¹ Αρχαιολογία, 1983, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα και Βακαλόπουλος, Α., 1985, Αναμνήσεις από την παλιά Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης – Παιδεία, Θεσσαλονίκη

² Τομανάς, Κ., 1997, Οι Πλατείες της Θεσσαλονίκης μέχρι το 1944, Νησίδες, Σκόπελος και Αρχαιολογία, 1983, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα.

³ Αρχαιολογία, 1983, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα.

Οι επιδρομές των πρώτων μετά Χριστό αιώνων αναγκάζουν την πόλη να οχυρωθεί (τέλη του 3ου αρχές του 4ου αι.). Μετατοπίζεται το ανατολικό τείχος στη σημερινή του θέση, ώστε να περιλάβει τις επιβλητικές κατασκευές επί Γαλερίου, συναυτοκράτορα επί τετραρχίας με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Το γαλεριανό συγκρότημα παραμένει ακόμη και σήμερα ένα ζωντανό κομμάτι της πόλης, σημείο αναφοράς και συνάντησης των Θεσσαλονικέων.

Η βυζαντινή περίοδος αρχίζει το 330 μ.Χ. με τη μεταφορά της πρωτεύουσας του ρωμαϊκού κράτους από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη. Η Θεσσαλονίκη την περίοδο αυτή αναπτύσσεται οικονομικά, δημογραφικά, πολεοδομικά και εξελίσσεται στο δεύτερο μεγάλο διοικητικό κέντρο της αυτοκρατορίας. Το 380 ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος βαπτίστηκε στη Θεσσαλονίκη, ενώ λίγο νωρίτερα, κατά το ίδιο έτος (28/2/380), εξέδωσε το αυτοκρατορικό διάταγμα, σύμφωνα με το οποίο, οι υπήκοοι του κράτους όφειλαν να ακολουθούν το δόγμα της Οικουμενικής Συνόδου της Νικαίας, διαφορετικά θα θεωρούνταν αιρετικοί. Την ίδια εντάσσεται και η βυζαντινή οχύρωση της πόλης. Λίγα χρόνια αργότερα ο Θεοδόσιος θα καταπνίξει στο αίμα εξέγερση του λαού της πόλης εναντίον του Βουτέριχου, διοικητή της γοθτικής φρουράς της πόλης. Σκοτώθηκαν 7.000 πολίτες, εκδίκηση του θανάτου του Βουτέριχου, αφού πρώτα παγιδεύτηκαν στον Ιππόδρομο (βρισκόταν στη σημερινή περιοχή Ιπποδρομίου), που έκτοτε δεν ξαναχρησιμοποιήθηκε για αγώνες και θεωρήθηκε καταραμένος. Ακολούθησε περίοδος ανάπτυξης με λαμπρά κτίσματα της περιόδου τους ναούς της Αχειροποιήτου και του Αγίου Δημητρίου. Στην ίδια εποχή ανάγεται το καθολικό της μονής Λατόμου (πιο γνωστό ως Όσιος Δαυίδ) και η πεντάκλιτη βασιλική, που ερείπιά της βρίσκονται κάτω από το ναό της Αγίας Σοφίας.

Ακολουθούν, στα τέλη του 5ου αι., οι ονομαζόμενοι «σκοτεινοί αιώνες» με συνεχείς επιδρομές Οστρογότθων, Γότθων, Αβάρων, Ούννων και Σλάβων. Η καλή οχύρωση της Θεσσαλονίκης και τα «θαύματα» του προστάτη της αγίου, προστατεύουν την πόλη, όμως η ενδοχώρα λεηλατείται και ερημώνεται. Το 620 η πόλη συγκλονίζεται από σεισμό και τα αποτελέσματά του, δραματικά για τους κατοίκους, μετατρέπουν τη μορφή της πόλης από μια παλαιοχριστιανική πόλη με μεγάλα οικοδομήματα σε πρωτοβυζαντινή με συρρίκνωση του πολεοδομικού της ιστού. Την εποχή αυτή κτίζεται ο ναός της Αγίας Σοφίας, που αν και μνημείο πολύ μεγάλης σημασίας, δεν παύει να είναι τρεις φορές μικρότερη από τη βασιλική που διαδέχεται. Η όψη της αλλάζει από σημαντικό διοικητικό και οικονομικό κέντρο σε κέντρο μιας ιεραποστολικής δραστηριότητας (Κύριλλος και Μεθόδιος 863 μ.Χ.) με οικονομικά ανθίσματα σε περιόδους ηρεμίας και με μια άμυνα τρωτή από τα παράλια τείχη, που φτάνουν μόλις το ανθρώπινο ύψος. Το 904 οι Σαρακηνοί σε μόνο τρεις ημέρες καταλαμβάνουν την πόλη, λεηλατούν, σφάζουν και εξανδραποδίζουν τον ενεργό οικονομικά πληθυσμό.⁴

Κατά τον 11ο αι., τη μεσοβυζαντινή περίοδο, η Θεσσαλονίκη αντιμετωπίζει τις βουλγαρικές επιδρομές, ενός λαού που προσπαθεί να αποδεσμευτεί από τη βυζαντινή κηδεμονία και που εποφθαλμιά τη μεγάλη κοντινή πόλη που δίνει διέξοδο στη θάλασσα. Η ήττα τους το 1014 στο Κλειδί δημιούργησε προϋποθέσεις ανάπτυξης και ευημερίας τόσο για την πόλη όσο και για την ενδοχώρα. Την εποχή αυτή κτίζεται η Παναγία Χαλκέων (1078) σε χώρο «πριν βέβηλο», η πόλη έχει 100.000 κατοίκους και κατά τη γιορτή του Αγίου Δημητρίου (Δημήτρια) η αγορά είναι εντυπωσιακή και διαβαλκανική. Στα τέλη του 12ου αι. η Θεσσαλονίκη γίνεται το κέντρο των Νορμανδικών πολέμων. Το 1185 κυριεύεται και λεηλατείται από τους Νορμανδούς της Κάτω Ιταλίας, όμως η κατοχή της πόλης δε διαρκεί περισσότερο από ένα χρόνο. Το 1204 ο Φράγκος αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης Βαλδουίνος παραχωρεί τη Θεσσαλονίκη και μεγάλο κομμάτι της Μακεδονίας στον Βονιφάτιο Μομφερατικό. Το 1224 η πόλη καταλαμβάνεται από τον ηγεμόνα της Ηπείρου Θεόδωρο Δούκα Κομνηνό Άγγελο, επίδοξο αυτοκράτορα, και τελικά το 1246 τόσο η πόλη όσο και η γύρω περιοχή γίνεται τμήμα της Αυτοκρατορίας της Νικαίας. Σε όλο αυτό το διάστημα η Θεσσαλονίκη είναι το επίκεντρο των πολέμων μεταξύ του Δεσποτάτου της Ηπείρου, των Βουλγάρων και της Αυτοκρατορίας της Νικαίας. Την περίοδο αυτή η Θεσσαλονίκη αντικαθιστά την Κωνσταντινούπολη ως καλλιτεχνικό και πολιτισμικό κέντρο. Ταυτόχρονα είναι το μεγάλο εμπορικό κέντρο της περιοχής, αναπτύσσεται η βιοτεχνία και δημιουργούνται οι

⁴ Αρχαιολογία, 1983, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα και Βακαλόπουλος, Α., 1985, Αναμνήσεις από την παλιά Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης – Παιδεία, Θεσσαλονίκη

βάσεις ανάπτυξης μιας μεσαίας τάξης και αυτονομησης από την κεντρική εξουσία της Κωνσταντινούπολης.

Η Θεσσαλονίκη κατά την τελευταία βυζαντινή περίοδο, την περίοδο των Παλαιολόγων, όπως και όλο το Βυζάντιο παρουσιάζει μια αντίθεση ανάμεσα στην πολιτισμική άνθηση και την πολιτικοκοινωνική κατάσταση, που χαρακτηρίζεται από αγώνες «δυνατών» κοινωνικά ομάδων να πάρουν την εξουσία στα χέρια τους και την άρνηση των αυτοκρατόρων να παραχωρήσουν έστω και μέρος της. Έτσι από τη μια κτίζονται μνημεία όπως η Αγία Αικατερίνη, ο Προφήτης Ηλίας, ο Άγιος Νικόλαος των Ορφανών, η Μονή Βλατάδων, οι Άγιοι Απόστολοι, ο Άγιος Παντελεήμονας, ο Σωτήρας και εμφανίζονται λόγιοι όπως οι Νικηφόρος Χούμος, Θωμάς Μάγιστρος, Ματθαίος Βλάσταρης, Βαρλαάμ, Γρηγόριος Ακίνδυνος, Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος, Γρηγόριος Παλαμάς και Νικόλαος Καβάσιλας και οι καλλιτέχνες Γεώργιος Καλλιέργης, Μιχαήλ Αστραπός και Ευτύχιος, και από την άλλη η διοικητική πολιτική δύναμη της πόλης συρρικνώνεται από το ισχυρότερο, αυτή την εποχή, κράτος των Βαλκανίων, των Σέρβων, με ηγέτη τον κράλη Stefan Uros II Milytin (1284-1321) και από τη συνεχή προέλαση των Οθωμανών. Όμως και οι κοινωνικές αντιθέσεις είναι ιδιαίτερα τεταμένες. Οι τρεις τάξεις της πόλης, «πέννητες», «οι της μέσης τάξης άρχοντες» και «άρχοντες ή δυνατοί» στη διάρκεια του πρώτου εμφυλίου πολέμου των δύο Ανδρόνικων (1231-1328) παίρνουν το μέρος του ενός ή του άλλου διεκδικητή και μάχονται μεταξύ τους. Η διοίκηση της πόλης τελικά αφήνεται στην τάξη των δυνατών (1341), όμως ο ξεσηκωμός του λαού της πόλης το 1342 τον φέρνει στην εξουσία. Η πόλη ουσιαστικά ως το 1350 διοικήθηκε ως ανεξάρτητη «δημοκρατία» από τους Ζηλωτές, ιστορικό γεγονός πρωτόφαντο για την εποχή. Αντίστοιχες τάσεις με τον κίνημα των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη παρατηρούνται στις Σέρρες και στην Αδριανούπολη. Το «δημοκρατικό» διάλειμμα δίδαξε πως είναι δυνατόν να αυτοδιοικηθεί μια πόλη και χωρίς άρχοντες. Την ίδια περίοδο η ορθοδοξία περνά βαθιά κρίση με τη σύγκρουση Ησυχαστών, με κύριο εκπρόσωπο και υπερασπιστή των ησυχαστικών ιδεών (αυστηρό ασκητικό πνεύμα, ανατολική Θεοσοφία, Θεολογία, μυστικιστικές ιδέες) τον Γρηγόριο Παλαμά και του μοναχού Βαρλαάμ, που απογοητευμένος από την πτώση του μοναχισμού υποστήριζε ιδέες της δυτικής σχολαστικής Θεολογίας. Το 1350 ο αυτοκράτορας Καντακουζηνός μπαίνει στην πόλη και καταστέλλει το κίνημα των Ζηλωτών. Λίγο αργότερα και παρά τις προσπάθειες του Μανουήλ Β' Παλαιολόγου, διοικητή της πόλης (1367-1373) να αντιμετωπίσει τους Τούρκους, τελικά μετά από πενταετή άμυνα η πόλη πέφτει στα χέρια τους το 1387, χωρίς όμως λεηλασία. Στα 1403 αποδίδεται και πάλι από τον Σουλεϊμάν στον Μανουήλ Β' και στα 1423 η πόλη παραδίδεται στη Δημοκρατία της Βενετίας, με εξασφάλιση των προνομίων των κατοίκων της. Τελικά η πόλη καταλαμβάνεται από τους Τούρκους το 1430, από τον Μουράτ Β', αφού προηγουμένως η υπεροπτική αντιμετώπιση των κατοίκων της από τους Βενετούς οδήγησε πολλούς Θεσσαλονικείς να εγκαταλείψουν την πόλη.⁵

⁵ Βαφόπουλος, Γ., 1985, Το παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα Εστία, 1403, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, Κολλάρος, Αθήνα. Ενεπεκίδης, Π.Κ., 1982, Θεσσαλονίκη και Μακεδονία 1798 – 1912, Κολλάρος, Αθήνα. Ευαγγελίδης, Δ., 1954, Η Παναγία Χαλκίων, Θεσσαλονίκη.

2.1 Η οθωμανική περίοδος

Με την έναρξη της Τουρκοκρατίας η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη με ελάχιστους κατοίκους, τα περισσότερα σπίτια έρημα και μισογκρεμισμένα, το ίδιο και τα τείχη, οι εκκλησίες, τα μοναστήρια και τα δημόσια κτίρια. Ο Μουράτ αποφασίζει την αναγέννηση της πόλης. Απελευθερώνονται, έναντι λύτρων, οι ευγενείς, υποχρεώνονται οι κάτοικοί της, που είχαν καταφύγει σε άλλα μέρη, να ξαναγυρίσουν, επιδιορθώνονται τα τείχη και τα φρούρια και εγκαθίστανται χίλιες οικογένειες Τούρκων από τα Γιαννιτσαίτη στην πόλη. Ταυτόχρονα κτίζονται και τα πρώτα δημόσια κτίρια της περιόδου, το Bey Hamami αρχικά και αργότερα το τζαμί του Hamza Bey (1467-8), το τζαμί του Ishak Pasa (1484) πιο γνωστό ως Alaca 'Imaret, το μπεζεστένι, το Yehudi Hamami. Αμέσως μετά την άλωση γίνονται τζαμιά η Μονή του Προδρόμου, η Αχειροποίητος (Eski Cuma') και πιθανόν ο Προφήτης Ηλίας (Seray Atik Cami'i) και ο ναός των Ταξιαρχών (Iki Serife). Ακολούθησαν ο Άγιος Δημήτριος το 1488 (Kasimiye), οι Άγιοι Απόστολοι γύρω στο 1520 (Cezeri Kasim Pasa), η Αγία Σοφία το 1585 (Aya Sofya), η Ροτόντα το 1591 (Hortac Efendi). Σε καταγραφή των τζαμιών και τεμενών το 1835, υπάρχουν 34 τζαμιά και 49 τεμένη, το 1883 59 τζαμιά και τεμένη και το 1906 μόνο 54. Η μείωση πρέπει να οφείλεται τόσο στην εγκατάλειψη της πόλης και στις φυσικές καταστροφές, όπως πυρκαγιές και σεισμοί καθώς και στις επιδημίες.

Στην αρχή Τούρκοι και Έλληνες ζουν ανακατωμένοι. Στους υψηλόβαθμους Τούρκους αξιωματούχους δόθηκαν οι μεγαλύτερες και καλύτερες μονές και εκκλησίες και τα πιο μεγάλα και όμορφα σπίτια ως *mulk* (ατομική περιουσία) και τα υπόλοιπα σπίτια και εκκλησίες στους υπόλοιπους Τούρκους. Οι εκκλησίες που παρέμειναν στη χριστιανική λατρεία και αυτές που χτίστηκαν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας είναι συνολικά 15, κάποια μετόχια του Αγίου Όρους, τέσσερις μονές, μια ρωμαιοκαθολική εκκλησία και 2-3 εξαρχικές.

Μεγάλη τομή στη ιστορία της Θεσσαλονίκης είναι η εγκατάσταση των Εβραίων προσφύγων από την Ιταλία, Ισπανία και χώρες της Κεντρικής Ευρώπης.⁶

⁶ Δημητριάδης, Β., 1983, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη. Βαφόπουλος, Γ., 1985, Το παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα Εστία, 1403, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, Κολλάρος, Αθήνα.

από νέους επίλυδες από τη γύρω περιοχή, από ορεινές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας και κατά τον 16ο αι. από την περιοχή των Αγράφων και του Αχελώου. Στη χριστιανική κοινότητα περιλαμβάνεται και η σλαβική (κυρίως Βούλγαροι και Σέρβοι) που στα τέλη του 19ου αι. ήταν περίπου 1.000 Σέρβοι και 5-6.000 εξαρχικοί. Επίσης εντοπίζονται Φράγκοι (Ιταλοί, Γάλλοι, ελάχιστοι Βρετανοί, Αυστριακοί και Γερμανοί) καθώς και μειονότητες Αρμενίων και Τσιγγάνων.

Μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 1620, την ερήμωση και το γενικό μαρασμό που ακολούθησε, στα επόμενα χρόνια διαμορφώνεται και η τοπογραφία των βασικών κοινοτήτων. Έτσι η μουσουλμανική κοινότητα περιορίζεται στο ανηφορικό τμήμα της πόλης, γνωστό ως Μπαϊρι (πλαγιά λόφου), με εξαίρεση τη συνοικία Ake Mescid, που βρισκόταν κοντά στη θάλασσα (σημερινή περιοχή πλατείας Ναβαρίνου). Τα σπίτια τους συνήθως είναι μεγάλα, διώροφα, λιθόκτιστα, με δυο ή τρεις αυλές, με παράθυρα προς τη θάλασσα και κλειστούς εξώστες. Ο προσανατολισμός τους ήταν ανατολικομεσημβρινός, με θέα τη θάλασσα. Πολλά από αυτά περιστοιχίζονταν από μπαχτσέδες κι αμπέλια κι ήταν διακοσμημένα με κελαρυστά σιντριβάνια. Σημειώνουμε ότι με διάταγμα του 1559 το ανώτατο ύψος των σπιτιών των μουσουλμάνων ήταν 12 πήχεις (7,68 μ.), ενώ των ραγιάδων 9 πήχεις (5,76 μ.), όρια που δεν πρέπει να ίσχυαν για δημόσια κτίρια.

Οι Εβραίοι και οι χριστιανοί περιορίζονταν στο πεδινό τμήμα της πόλης, γνωστό ως Κάμπος. Οι εβραϊκές συνοικίες ορίζονταν από την Εγνατία και κάτω και δυτικά προς το λιμάνι, εκτός από τη συνοικία στην περιοχή της Παναγίας Χαλκένων, πάνω από την Εγνατία. Είναι οι πλέον πυκνοκατοικημένες περιοχές με μικρά και χωρίς αυλές σπίτια, που εσωτερικά τα έβαφαν γαλάζια, για να θυμίζουν τον ουρανό «πηγή ελπίδας και σιγουριάς». Οι χριστιανοί είναι πιο σκορπισμένοι. Ζουν κυρίως κατά μήκος της Εγνατίας, από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου ως την πύλη της Καλαμαριάς και από κει νοτιοδυτικά ως την εκκλησία της Μεγάλης Παναγίας. Νησίδες χριστιανικού πληθυσμού βρίσκονταν γύρω απ' τη Μητρόπολη, τη Μονή Βλατάδων, το καθολικό της Αγίας Φωτεινής και το Βαρδάρη. Τη θέση της ελληνικής κοινότητας γύρω από την εκκλησία του Αγίου Μηνά πήραν η καθολική συνοικία και η Αγορά.⁷

Σε όλο το διάστημα του 16ου και 17ου αι. η οικονομική κρίση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, λόγω της αλλαγής των δρόμων του εμπορίου και της μετατόπισης του οικονομικού κέντρου δυτικότερα, έχει επιπτώσεις και στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Το εμπόριο της Ανατολικής Μεσογείου παρακμάζει και οι χερσαίοι δρόμοι γίνονται ανασφαλείς. Η οικονομική δραστηριότητα στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης περιορίζεται κυρίως στην κατασκευή εριούχων υφασμάτων για εσωτερική κυρίως κατανάλωση και στην παραγωγή μπαρουτιού στο πυριτιδοποιείο του χωριού Γραδεμπόριο (Girdabor). Η κοινότητα που ιδίως ασχολείται με τις δυο αυτές βιομηχανικές διαδικασίες είναι η εβραϊκή. Όμως η οικονομική διείσδυση των βιομηχανικά ανεπτυγμένων δυτικών χωρών και κυρίως της Γαλλίας, που απαιτεί και τελικά πετυχαίνει το 1730 την απελευθέρωση της εμπορίας μαλλιού από την υποχρεωτική συγκέντρωσή του προς όφελος των υφαντουργείων της Θεσσαλονίκης, καταστρέφει την ανθηρή αυτή βιομηχανία, επιφέροντας οικονομική κρίση στην πόλη και αλλάζοντας την οικονομία της από παραγωγική σε μεταπρατική.

Από τις αρχές του 18ου αι. επαναρχίζει η οικονομική ανάπτυξη και μεγαλώνει η οικονομική σημασία της Θεσσαλονίκης μέσω των προσπαθειών των Άγγλων, Γάλλων και Αυστριακών να διεισδύσουν στις αγορές της Ανατολικής Μεσογείου και ιδιαίτερα των αστικών κέντρων που διαθέτουν λιμάνι (Κωνσταντινούπολη, Σμύρνη, Θεσσαλονίκη κ.ά.). Οι συνθήκες που υπογράφονται μεταξύ ευρωπαϊκών δυνάμεων και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (συνθήκη Πασάροβιτς το 1718, Βελιγραδίου το 1739 και Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774) διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη εμπορική διακίνηση αγαθών. Η πόλη γίνεται πόλος έλξης για μεγάλο τμήμα του αγροτικού πληθυσμού κυρίως από την ενδοχώρα. Είναι ενδεικτικό ότι η πόλη θα τριπλασιάσει τον πληθυσμό της από το 1820 στο 1907. Η αιτία γίνεται κατανοητή από τη σύγκριση των ημερομισθίων του εργάτη και του αγρότη. Του ανεπίδικτου εργάτη στα 1820 είναι 40-50 παράδες, του ειδικευμένου 60-70 παράδες, ενώ το αγροτικό μόλις 16-20 παράδες. Παρ' όλα αυτά ο εργάτης, ο βοηθός τεχνίτη, ο λιμενεργάτης και ο υπηρέτης, που μαζί με τις οικογένειές τους αποτελούσαν το 50% του πληθυσμού της πόλης, μόλις και εξασφάλιζαν την αναγκαία σε

⁷ Δημητριάδης, Β., 1983, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη. Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. Στοιχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, 1978. Μόλχο, Ρ., 1996, Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, Επτά Ημέρες, Καθημερινή.

θερμίδες διατροφή της οικογένειάς τους (3.000 θερμίδες για κάθε άντρα, 2.000 θ. για κάθε γυναίκα και 5.000 θ. για 3 παιδιά).

Η επανάσταση του 1821 στη νότιο Ελλάδα, φέρνει αναβρασμό στις τάξεις της ελληνικής κοινότητας. Η μετάδοση του επαναστατικού κινήματος σε Θεσσαλία και Χαλκιδική επιφέρει τα αντίποινα και την τρομοκρατία της τουρκικής διοίκησης. Εκτελούνται αρκετοί σημαντικοί πρόκριτοι και ο μητροπολίτης Κίρους Μελέτιος (αναπληρωτής του αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης), στην πλατεία Ραββινίας (σημερινή πλατεία Βλάλη), με απαγχονισμό. Το γενικό κύμα φυγής του ελληνικού στοιχείου ανακόπτει προσωρινά τη συμμετοχή του στην οικονομική ανάπτυξη της πόλης, που θα συνεχιστεί σε όλη τη διάρκεια του 19ου αι. και θα εκτοξευθεί στο τελευταίο του τέταρτο.⁸

Οι θεσμικές νεωτεριστικές αλλαγές, που συμβαίνουν στο εσωτερικό της οθωμανικής αυτοκρατορίας και που επηρεάζουν σημαντικά και την πόλη της Θεσσαλονίκης, είναι οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις του σουλτάνου Αβδούλ Μετζίτ, που δημοσιεύτηκαν με το διάταγμα του Hattı Serif Humayunu Gulhane (1839) και με την εξαγγελία Hattı Humayun (1856), που άλλαξαν τις διοικητικές δομές και έδιναν μεγαλύτερες ελευθερίες στους κατοίκους της αυτοκρατορίας. Το 1869 εγκαθίσταται στην πόλη η πρώτη δημοτική αρχή και αρχίζει προσπάθεια εξωραϊσμού της πόλης. Αποξηραίνεται το παθογόνο έλος δυτικά της πόλης και γίνεται ο κήπος του Μπεχ Τσινάρ, γκρεμίζονται τα παραθαλάσσια τείχη και αργότερα κάποια από τα περιμετρικά, ανοίγεται ο δρόμος της παραλίας.

Η οικονομική ανάπτυξη βασίζεται κυρίως στο εμπόριο και στην εισροή κεφαλαίων από τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Οι χώρες αυτές διεισδύουν ιμπεριαλιστικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που συρρικνώνεται αντιμετωπίζοντας πολλά προβλήματα.

Χαρακτηριστικό είναι το δασμολόγιο που έχουν πετύχει οι Ευρωπαίοι: 3% ενιαίος δασμός για τους Ευρωπαίους, 4% για τους μουσουλμάνους και 5% για τους ραγιάδες υπηκόους. Επίσης γνωρίζουμε πως το 1839 κατοικούσαν στη Θεσσαλονίκη 165 χριστιανικές οικογένειες και 108 ισραηλιτικές με ευρωπαϊκή υπηκοότητα ή «προστασία», οι επονομαζόμενοι βερατλήδες ή μπερατλήδες. Το 1913, από τους 10.000 ξένους υπηκόους της Θεσσαλονίκης, οι Έλληνες αποτελούν το 50%, 5.000 άτομα. Το εμπόριο όμως απαιτεί δρόμους. Έτσι το 1871 κατασκευάζεται η σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης – Σκοπίων με αυστριακά κεφάλαια, που διαχειρίζεται η οικογένεια Χιρς. Το 1881 ολοκληρώνεται η σύνδεση με Βελιγράδι και το 1894 η σύνδεση με το Μοναστήρι, με κεφάλαια της Deutsche Bank. Το 1896 ολοκληρώνεται η σιδηροδρομική σύνδεση Θεσσαλονίκης - Κωνσταντινούπολης και το 1891 εγκαινιάζεται το ιππήλατο τραμ, στη γραμμή Τελωνείο - Παραλία (οδός Πύργων). Το 1907 γίνεται ηλεκτροκίνητο.

Το 1836 στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης καταπλέουν πλοία συνολικής χωρητικότητας 25.000 τόνων, ενώ το 1869, 243.000 τόνων. Το 1869 γκρεμίζονται τα παραθαλάσσια τείχη. Η κίνηση του λιμανιού πολλαπλασιάζεται, ιδίως σε τονάζ, το 1881, 5.633 πλοία από τα οποία 345 ατμόπλοια (425.016 τόνοι), το 1889, 8.946 πλοία από τα οποία 1.540 ατμόπλοια (1.467.517 τόνοι). Το εξωτερικό εμπόριο της Θεσσαλονίκης στα 1900 φτάνει τα 82.000.000 χρ. φράγκα και στα 1911 τα 160.000.000 χρ. φράγκα, περισσότερο από το 15% του συνόλου του οθωμανικού, του 60% του βουλγαρικού, του 67% του ελληνικού και του 95% του σερβικού εξωτερικού εμπορίου. Όμως τα οικονομικά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας υπόκεινται από το 1875 (διάταγμα Μουχαρέμ) σε άμεσο ευρωπαϊκό έλεγχο. Η κυρίαρχη τράπεζα στην Αυτοκρατορία, η Οθωμανική Τράπεζα, δημιούργημα γαλλικών και βρετανικών κεφαλαίων, είναι κυρίαρχη και στην αγορά της Θεσσαλονίκης. Το 1888 οι γηγενείς ισραηλίτες Αλατίνι ιδρύουν την Τράπεζα Θεσσαλονίκης με αυστριακά κεφάλαια, κυρίως της Lander Bank. Είναι η τράπεζα στήριξης του ισραηλιτικού εμπορίου ως τα 1909 που μεταφέρεται στην Κωνσταντινούπολη. Στα 1899 η Τράπεζα Μυτιλήνης ιδρύει υποκατάστημα στη Θεσσαλονίκη, που μαζί με το υποκατάστημα της Τράπεζας Βιομηχανικής Πίστης (ελληνικών συμφερόντων) θα παίξουν σημαντικό ρόλο συντονιστή των οικονομικών δραστηριοτήτων του ελληνισμού της Μακεδονίας, αλλά και πολιτικό ρόλο στα δύσκολα χρόνια του Μακεδονικού Αγώνα.

⁸ Μοσκόφ, Κ., 1988, Εισαγωγικά στην Ιστορία του Κινήματος της Εργατικής Τάξης, Καστανιώτης, 3η έκδοση, Αθήνα.

Το πρώτο εργοστάσιο στην πόλη ιδρύεται στα 1854 και είναι ένας ατμόμυλος. Στα 1873 ιδρύεται ο μεγάλος ατμόμυλος Αλατίνι, στα 1870 η σαπωνοποιεία Βουδελίκα, στα 1878 η νηματουργία Ησαΐα και τα οινοπνευματοποιεία Μισραχήμ και Σία. Στα 1884 υπάρχουν 10 αλευρόμυλοι, 2 νηματουργεία, 1 οινοπνευματοποιείο, 6 σαπωνοποιεία, 1 κεραμουργείο, 1 καρφοβελονοποιείο, 1 καπνεργοστάσιο (της Ρεζί). Η επεξεργασία καπνού είναι ο κύριος βιομηχανικός κλάδος της πόλης. Απασχολούνται περίπου 10.000 εργάτες, κατά μέσο όρο κάθε χρόνο για ένα εξάμηνο. Στην απογραφή του 1890 καταγράφονται στην πόλη της Θεσσαλονίκης 13 αλευρόμυλοι, 4 νηματουργεία μεταξιού, 1 βελονοποιείο, 1 οινοπνευματοποιείο, 1 χαρτοποιείο, 1 σιδηρουργία, 1 εργοστάσιο επεξεργασίας καπνού και 3 σαπωνοποιείες. Δηλώνεται σαφώς, στο συνοδευτικό κείμενο της απογραφής, πως η εκβιομηχάνιση προχωρά με αργά βήματα.

Το εξωτερικό εμπόριο στις αρχές του 20 ου αι. παραμένει στα χέρια ισραηλιτών. Από τους 54 μεγάλους εμπορικούς οίκους της πόλης, οι 38 ανήκαν σε ισραηλίτες, οι 8 σε ντονμέδες και οι 8 σε ρωμιούς. Στον τομέα του εσωτερικού εμπορίου στις 12 μεγαλύτερες επιχειρήσεις, οι 5 ανήκουν σε ισραηλίτες, οι 5 σε Έλληνες και οι δύο σε μουσουλμάνους.

Οι εργάτες στην πόλη είναι περίπου 25.000 και από αυτούς 12.000, σχεδόν το 50%, απασχολούνταν στην βιομηχανία, έστω και εποχιακά (ιδίως στην επεξεργασία του καπνού και μεγάλο ποσοστό είναι γυναίκες και παιδιά). Σύμφωνα με την απογραφή του 1890 οι εργάτες τεχνίτες τόσο στον κλάδο της βιομηχανίας όσο και σε επίπεδο βιοτεχνικό είναι 85.000 (2.000 μόνιμοι βιομηχανικοί εργάτες, 7.500 υφαντές και 75.000 άλλοι τεχνίτες). Δεν συμπεριλαμβάνονται οι εποχιακά εργαζόμενοι ιδίως στην επεξεργασία καπνού. Στο κείμενο της απογραφής δηλώνεται πως ο αριθμός αυτός αντιπροσωπεύει περίπου ποσοστό 5% του πληθυσμού. Καταλαβαίνουμε έτσι γιατί η βιομηχανία μας ήταν σε τόσο χαμηλό επίπεδο, όταν λάβουμε υπόψη ότι το αντίστοιχο ποσοστό είναι πάνω από 30% σε χώρες όπως η Γαλλία, η Αγγλία, η Γερμανία, το Βέλγιο κτλ. Υπάρχουν επίσης 3.000 αγροτικοί εργάτες, 2.000 εργαζόμενοι στις οικοδομές και 3.000 εργαζόμενοι στο λιμάνι. Σημαντικό μέρος του πληθυσμού είναι και το οικιακό προσωπικό, περισσότερο από 5.000 ίσως και 10.000 άτομα στα 1910.⁹

Η οικονομική ανάπτυξη της πόλης βαδίζει στο δρόμο των δυτικοευρωπαϊκών δυνάμεων: «δυτικοποίηση», εκσυγχρονισμός της οθωμανικής κοινωνίας και στην προσαρμογή της οικονομικής κυρίως ζωής των κατοίκων και της χώρας στις απαιτήσεις της οικονομίας, όπως άλλωστε και της πολιτικής των δυτικών Μεγάλων Δυνάμεων, οι οποίες, ενώ επεδίωκαν να «προστατεύσουν» και να διασφαλίσουν την ακεραιότητα της οθωμανικής αυτοκρατορίας από τον ρώσικο επεκτατισμό προετοιμάζαν και το έδαφος για τη βαθμιαία αποικιοποίησή της. Έτσι έχουμε μια μονομερή και αντιφατική ανάπτυξη. Από τη μια μεριά αύξηση του πλούτου ορισμένων μεταπρατών, συνδεδεμένων με τις δυτικές οικονομίες, εξευρωπαϊσμού των κτιρίων ακόμη και αυτών των δημόσιων οθωμανικών (Ιδαδιέ, Διοικητήριο, δημοτικό νοσοκομείο), δημιουργία ορισμένων βιομηχανικών μονάδων και από την άλλη αύξηση των κατοίκων που υποαπασχολούνται και μετατρέπονται σε ένα ευάλωτο προλεταριάτο και ταυτόχρονα διατήρηση του αγροτικού πρωτογενούς τρόπου οικονομικής ζωής. Έτσι τα βασικά ημερομίσθια του 1820 μένουν σε σταθερές τιμές ανεξέλικτα ως τα 1908. Μόνο μετά τη νεοτουρκική επανάσταση και τις απεργίες ανεβαίνουν από τα 1,25 χρ. φράγκα (5 γρόσια ή 200 παράδες) σε 2 χρ. φράγκα. Στα 1908 τα 2/3 του πληθυσμού της πόλης μόλις καταφέρνουν και επισιτίζονται. Το δε μέσο ετήσιο εισόδημα του περίπου 300 χρ. φράγκα παραμένει σταθερό παρά την αύξηση του αντίστοιχου μέσου όρου του ετήσιου εισοδήματος κατά 200%.

Οι μικροεπαγγελματίες, οι μικροβιοτέχνες και οι τεχνίτες, που αποτελούν το 20% με 25% του πληθυσμού της Θεσσαλονίκης (μαζί με τις οικογένειές τους), δέχονται, ιδιαίτερα μετά το 1880-1890, τις πιέσεις των ευρωπαϊκών προϊόντων που κατακλύζουν τις αγορές. Χωρισμένοι σε πατροπαράδοτες συντεχνίες (ισνάφια), που μόνο προστατευτικά μπορούν να λειτουργήσουν, αδυνατούν να ανταπεξέλθουν στη οργανωμένη επίθεση των δυτικοευρωπαϊκών προϊόντων. Μεμονωμένες προσπάθειες, όπως η ίδρυση Λαϊκής Τράπεζας από 30 επαγγελματίες της πόλης με

⁹ Μοσκόφ, Κ., 1988, Εισαγωγικά στην Ιστορία του Κινήματος της Εργατικής Τάξης, Καστανιώτης, 3η έκδοση, Αθήνα. Αρχαιολογία, 1983, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα. Βακαλόπουλος, Α., 1985, Αναμνήσεις από την παλιά Θεσσαλονίκη, Μαλλιάρης – Παιδεία, Θεσσαλονίκη.

κεφάλαιο 50.000 χρ. φράγκα αναδεικνύουν το πρόβλημα μάλλον παρά το λύνουν. Μόνο τα δραματικά γεγονότα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου θα αλλάξουν, εν μέρει, τις οικονομικές σχέσεις.¹⁰

Ως αντίδραση στην οικονομική προώθηση του κεντροευρωπαϊκού (αυστριακού) κυρίως κεφαλαίου στην οθωμανική αυτοκρατορία, η άλλη μεγάλη δύναμη, που εποφθαλμιά το χώρο, η Ρωσία, προωθεί τις επιδιώξεις της περισσότερο με ιδεολογικούς όρους και κυρίως με την κίνηση του πανσλαβισμού. Το 1875 επαναστατούν οι κάτοικοι της Ερζεγοβίνης ενάντια στην τουρκική κυριαρχία. Το 1876 στην πόλη της Θεσσαλονίκης, για μάλλον ασήμαντη αφορμή εξισλαμισμού μιας κοπέλας και της αντίδρασης των χριστιανών, ο θρησκευτικός φανατισμός του τουρκικού όχλου, που προβάλλει πολιτικές διαφορές, φτάνει στο σημείο σφαγής των προξένων της Γαλλίας και Γερμανίας και προκαλεί την επέμβαση του στόλου των ευρωπαϊκών δυνάμεων και την κατάληψη της πόλης μέχρις ότου ικανοποιηθεί η απαίτηση για παραδειγματική τιμωρία των ενόχων. Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1877-1878 δημιουργεί τη μεγάλη Βουλγαρία με τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, που τελικά συρρικνώνουν οι αποφάσεις του συνεδρίου του Βερολίνου στα σημερινά της όρια. Ο χώρος της Μακεδονίας γίνεται το πεδίο ανταγωνισμού τόσο των μεγάλων δυνάμεων όσο και των βαλκανικών κρατών. Ιδιαίτερα η πόλη της Θεσσαλονίκης γίνεται πραγματικά το «μήλον της έριδος». Η βουλγαρική Εξαρχία (1870) παίζει σημαντικό ρόλο με την ίδρυση ναών και σχολείων, που υπηρετούν τις επιδιώξεις του βουλγαρικού κράτους. Το 1895 οι οργανώσεις των Βουλγάρων ανταρτών της Μακεδονίας (κομιτάτα), υποστηριζόμενες από το βουλγαρικό κράτος, εξαπολύουν οργανωμένη προσπάθεια προσέλκυσης και επηρεασμού των πληθυσμών της Μακεδονίας, ακόμη και με τη χρήση βίας. Η ελληνική απάντηση είναι ανάλογη. Οργάνωση και στελέχωση ενόπλων ομάδων, κεντρικός συντονισμός των προξενείων Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου, προσπάθεια μαζικότερης εκπαίδευσης για τον ελληνικό πληθυσμό της Μακεδονίας. Το 1908 η επανάσταση των Νεότουρκων, με αρχικά αιτήματα την ελευθερία, την ισότητα και την ανεξιθρησκία σταματά τις συγκρούσεις Ελλήνων - Βουλγάρων. Όμως η μετέπειτα εξέλιξη του κινήματος των Νεότουρκων, από ένα κίνημα που αγκάλιαζε όλους τους λαούς της αυτοκρατορίας, σε ένα κίνημα απόκτησης τουρκικής ταυτότητας και επιβολής της τουρκικής εθνότητας στις άλλες, σε συνδυασμό με τις μεγαλοϊδεατικές τάσεις των άλλων βαλκανικών κρατών κατέληξαν στις πολεμικές συγκρούσεις, που έμειναν γνωστές ως βαλκανικοί πόλεμοι. Όσον αφορά τη Θεσσαλονίκη, τα ελληνικά στρατεύματα μπαίνουν νικηφόρα στις 26/10/1912 στην πόλη. Όμως οι βουλγαρικές βλέψεις για την πόλη και τη γύρω περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας, καθώς και η ύπαρξη βουλγαρικών στρατευμάτων μέσα και γύρω από την πόλη, οδηγούν σε σύγκρουση Ελλάδας και Σερβίας με τη Βουλγαρία.

Τελικά η συνθήκη του Βουκουρεστίου (10/8/13) επισφραγίζει την οριστική ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα. Ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος (1914-1918) και η σύγκρουση παλατιού-πολιτικής ηγεσίας (Κωνσταντίνου-Βενιζέλου), που ο μὲν πρώτος επιδιώκει την ουδετερότητα της Ελλάδας, που σαφώς εξυπηρετεί τις Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστροουγγαρία), και ο δεύτερος τη συμμετοχή της στην Entente (Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Ιταλία), θα φέρουν το διχασμό. Αρχικά το φθινόπωρο του 1915 αποβιβάζονται στρατεύματα της Αντάντ στη Θεσσαλονίκη και ουσιαστικά καταλαμβάνουν την πόλη, με διοικητή τον Γάλλο στρατηγό Σεραιγ. Η πόλη μετατρέπεται σε περιχαρακωμένο στρατόπεδο και βάση εξόρμησης των συμμαχικών στρατευμάτων προς την Κεντρική Ευρώπη. Πάνω από 200.000 στρατιώτες και αξιωματικοί ζουν μέσα και περιμετρικά της πόλης, αλλάζοντας το χαρακτήρα, την οικονομία, ακόμη και τις κοινωνικές παραδόσεις. Τα μεροκάματα είναι υψηλά και η σε είδος πληρωμή ελκυστικότερη. Στην πόλη ανοίγουν εκατοντάδες ταβέρνες, χορευτικά κέντρα, κέντρα διασκέδασης. Η αστική τάξη της πόλης αγκαλιάζει τις κοσμικές εκδηλώσεις των ανώτερων αξιωματούχων της Αντάντ. Η πόλη αποκτά τον κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, που οι φωτογραφίες και οι καρτ-ποστάλ της εποχής έχουν αποθανάτισει και μεταφέρει στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.¹¹

Στις 17/8/1916 εκδηλώνεται στη Θεσσαλονίκη το κίνημα της «Εθνικής Αμύνης» και σχηματίζεται προσωρινή κυβέρνηση με Βενιζέλο-Δαγκλή-Κουντουριώτη. Η απομάκρυνση του

¹⁰ Μοσκόφ, Κ., 1975, Θεσσαλονίκη. Τομή στη Μεταπρατική Πόλη, Θεσσαλονίκη.

¹¹ Ενεπεκίδης, Π.Κ., 1982, Θεσσαλονίκη και Μακεδονία 1798 – 1912, Κολλάρος, Αθήνα. Τσελεμπί, Ε., 1991, Ταξίδι στην Ελλάδα, Χειλαδάκης, Ν., Εκάτη, Αθήνα. Αρχαιολογία, 1983, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα.

Κωνσταντίνου και η επάνοδος του Βενιζέλου στην Αθήνα δίνουν λύση στο πολιτικό και εθνικό πρόβλημα του διχασμού. Η Ελλάδα συμμετέχει στον πόλεμο, που το τέλος του φαίνεται να πραγματοποιεί το όραμα του μεγαλοϊδεατισμού. Όμως η καταστροφή του 22 φέρνει την προσφυγιά και το 1923 την ανταλλαγή των πληθυσμών. Η μουσουλμανική κοινότητα της Θεσσαλονίκης εγκαταλείπει την πόλη και οι 100.000 Έλληνες πρόσφυγες από τη Τουρκία εγκαθίστανται στην πόλη. Οι προσφυγικοί καταυλισμοί και τα χαμόσπιτα κατακλύζουν την πόλη κυρίως περιμετρικά. Ήδη η πυρκαγιά του 17 έχει καταστρέψει το μεγαλύτερο τμήμα της, κυρίως τις πυκνοκατοικημένες εβραϊκές συνοικίες. Ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας έχει πια χαθεί, οι σχέσεις γηγενών, προσφύγων και Εβραίων δεν είναι οι καλύτερες. Ένα μεγάλο κομμάτι των τελευταίων εγκαταλείπει την πόλη είτε για την Παλαιστίνη είτε για τα αστικά κέντρα της δύσης. Ο μεσοπόλεμος είναι μια δύσκολη αλλά και δημιουργική περίοδος για την πόλη. Το 1925-26 αρχίζει να λειτουργεί η «Ελεύθερη ζώνη» στο λιμάνι τονώνοντας την εμπορική κίνηση, το 1926 λειτουργεί η 1η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης, το 1926 ιδρύεται και λειτουργεί το Πανεπιστήμιο.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και ιδιαίτερα η περίοδος της κατοχής είναι επώδυνες ιδίως για τα αστικά κέντρα. Η πείνα του 41-42 και ο βαρύς χειμώνας αποδεκατίζουν τον πληθυσμό. Την πλέον τραγική μοίρα έχουν όμως οι ισραηλίτες της πόλης. Πάνω από 46.000 Εβραίοι οδηγούνται στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπου ελάχιστοι επιζούν. Είναι το τέλος μιας μακραίωνης παρουσίας του εβραϊκού στοιχείου στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Σε 20 σχεδόν χρόνια η πόλη χάνει τις δύο από τα τρεις κοινότητές της. Η συμβίωση αιώνων δεν άντεξε ούτε την ιδεολογία των εθνικών κρατών ούτε τους «πολιτισμένους» πολέμους της δύσης.¹²

¹² Μόλχο, Ρ., 1996, Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, Επτά Ημέρες, Καθημερινή. Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. Στοιχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, 1978. Σταμπούλη, Γ.Ν., 1984, Η Ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912, Διόσκουροι, Θεσσαλονίκη.

2.2 Η πληθυσμιακή ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης από το 1430 έως σήμερα

Σε σύγκριση με την μεγαλοπρέπειά της κατά τη βυζαντινή περίοδο η Θεσσαλονίκη στην αρχή της τουρκοκρατίας εμφανίζεται σαν σκιά του πρώτου εαυτού της.

Ο φόβος του μαρασμού της πόλης και η μη δυνατότητα χρησιμοποίησής της ως φοροδοτικής πηγής οδηγούν το σουλτάνο Μουράτ Β' στο να λάβει μέτρα που θα οδηγούσαν στην πληθυσμιακή ανάπτυξή της. Απέσυρε τον οθωμανικό στρατό, υποσχέθηκε ευημερία στους παλιούς άρχοντες της πόλης και με διάφορους τρόπους υποχρέωσε τους Έλληνες που κατέφυγαν στα γειτονικά χωριά να γυρίσουν πίσω. Παράλληλα μετέφερε Τούρκους εποίκους κυρίως από τα Γιαννιτσά. Τέλος ανανέωσε προγενέστερα προνόμια και φορολογικές ελαφρύνσεις. Το 1470 υπολογίζεται ότι κατοικούν στην πόλη 6-7.000 άτομα και το 1478 οι κάτοικοι υπολογίζονται σε 10.400, εκ των οποίων 4.320 μουσουλμάνοι, 6.094 χριστιανοί και 300 Εβραίοι. Το 1453, μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, έγινε υποχρεωτική μετοικεσία των Εβραίων της Θεσσαλονίκης στην Πόλη, οπότε για την ίδια εποχή δεν αναφέρεται ο ντόπιος εβραϊκός πληθυσμός της Θεσσαλονίκης. Στην επόμενη εικοσαετία και κυρίως ανάμεσα στα 1481-1512, αρχίζουν να καταφτάνουν στην Θεσσαλονίκη 15.000 περίπου Εβραίοι, κυνηγημένοι εξαιτίας θρησκευτικών φανατισμών και προλήψεων. Οι περισσότεροι προέρχονται από την Ισπανία (Sefardim), μα καταφτάνει και μικρός αριθμός γερμανόφωνων (Aschkenazim) και κρυπτοϊουδαίων από την Πορτογαλία (marranos). Έτσι στη απογραφή του 1519 έχουμε στην πόλη συνολικά 29.000 κατοίκους. Υπολογίζονται 29.220 άτομα, με 3.143 εβραϊκές οικογένειες (15.715 άτομα), 1.374 μουσουλμανικές οικογένειες (6.870 άτομα) και 1.087 χριστιανικές οικογένειες (6.635 άτομα). Το 1530 υπολογίζεται ο εβραϊκός εντόπιος πληθυσμός στο 15% της ισραηλιτικής κοινότητας και δίνει σύνολο 2.024 ατόμων:

Εντόπιοι	(Βυζαντινοί)	359
Ισπανοί	(Sefardim)	1.538
Ιταλοί		536
Γερμανοί	(Askenazim)	97
Σύνολο		2.024

Η αύξηση του πληθυσμού στην πόλη ανακόπτεται αργότερα από διάφορες αιτίες, πανούκλα το 1545 και το 1620, μεγάλη πυρκαγιά τον Απρίλη του 1620, διχασμός των ισραηλιτών από τον ψευδομεσσία Σαμπετάι Σεβί, που εξισλαμίσθηκε το 1666, με επακόλουθο την αποστασία πολλών Εβραίων, την φυγή τους ή την προσχώρησή τους στον μουσουλμανισμό (Donme). Έτσι στην απογραφή του 1560 έχουμε 13.200 Εβραίους, 5.450 μουσουλμάνους και 1519 Έλληνες. Οι χριστιανοί διπλασιάζονται στις αρχές του 17ου αι., παραμένουν όμως το τρίτο στοιχείο, με πρώτο τους Εβραίους και δεύτερο τους μουσουλμάνους. Οι συνοικίες που καταλαμβάνουν, αριθμητικά, οι πληθυσμοί αυτοί είναι : 56 συνοικίες οι Εβραίοι, 48 οι μουσουλμάνοι και 16 οι χριστιανοί. Το 1613 ζουν στην πόλη 10.165 Εβραίοι, 5.450 μουσουλμάνοι και 2.805 χριστιανοί.

Για τα επόμενα χρόνια δεν υπάρχουν δημογραφικές πληροφορίες, αλλά καταγράφονται μερικές, όχι εξακριβωμένες, καταμετρήσεις. Έτσι για τις αρχές του 18ου αι. αναφέρονται 8-9.000 Έλληνες, 10.000 μουσουλμάνοι και 18-20.000 Εβραίοι. Και στη συνέχεια για τον 18ο αιώνα αναφέρονται 18-27.000 Εβραίοι, 10-37.000 μουσουλμάνοι και 8-9.000 Έλληνες.

Η εικόνα αυτή αλλάζει στα τέλη του 18ου αι. και στις αρχές του 19ου. Οι μουσουλμάνοι ανέρχονται στις 30.000, οι Έλληνες σε 16.000 και οι Εβραίοι σε 12.000. Η εβραϊκή κοινότητα οδηγήθηκε σε μαρασμό κυρίως λόγω της αλλαγής του κέντρου βάρους της παγκόσμιας οικονομίας, του παγκόσμιου εμπορίου και των καινούριων θαλάσσιων δρόμων που ανοίχτηκαν. Το ιταλικό και το βενετικό εμπόριο, στα οποία κυρίως στηριζόταν η οικονομική δραστηριότητα των Εβραίων, παρήκμασαν κάτω από την πίεση της γαλλικής κυρίως οικονομικής κυριαρχίας. Αντίθετα το ελληνικό στοιχείο αυξήθηκε λόγω της αστικοποίησης του γύρω αγροτικού πληθυσμού. Αργότερα οι Έλληνες μειώνονται και πάλι εξαιτίας των γεγονότων του 1821-22 σε 7.000 άτομα.

Η πρώτη επίσημη απογραφή ήταν η ελληνική του Απριλίου του 1913 στην οποία καταγράφηκαν 39.956 Έλληνες, 61.439 Εβραίοι, 45.867 μουσουλμάνοι, 6.263 Βούλγαροι και 4.364 λοιπών εθνοτήτων. Σύνολο 157.889 κάτοικοι. Η Θεσσαλονίκη, είναι λίγο πριν την απελευθέρωσή της, μια «μητρόπολη», το μεγαλύτερο κέντρο της οθωμανικής αυτοκρατορίας στην Ευρώπη, το τρίτο λιμάνι μετά την Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη. Στη Μακεδονία δεύτερη πόλη έρχεται το Μοναστήρι με 50.000 περίπου άτομα. Ακολουθούν οι Σέρρες, η Δράμα, η Βέροια, η Καβάλα, τα Γιαννιτσά με περίπου 20.000 άτομα. Στη Σερβία το Βελιγράδι μόνο πλησιάζει τις 100.000 κατοίκους και ίσως η Σόφια στη Βουλγαρία. Την ίδια εποχή η Αθήνα μόνη της έχει μόλις 140.000 άτομα.¹³

¹³ Ενεπεκίδης, Π.Κ., 1982, Θεσσαλονίκη και Μακεδονία 1798 – 1912, Κολλάρος, Αθήνα. Κοντογιάννη, Π.Μ., 1996, Πλήθος Εβραίων μέγα..., Επτά Ημέρες, Καθημερινή, αναδημοσίευση από το περιοδικό Παναθήναια, Αθήνα, Οκτώβριος 1912. Μόλχο, Ρ., 1996, Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, Επτά Ημέρες, Καθημερινή.

2.3 Η ισραηλιτική κοινότητα

Ιστορικά γνωρίζουμε την ύπαρξη ισραηλιτικής κοινότητας στην πόλη της Θεσσαλονίκης ήδη από την εποχή του Κασσάνδρου. Η έλευση το 51-52 μ.Χ. του αποστόλου Παύλου σε συναγωγή της κοινότητας δείχνει την παρουσία της ισραηλιτικής κοινότητας στην πόλη. Το 132-135 μ.Χ. αφικνούνται νέοι Εβραίοι στην πόλη λόγω της κατάληψης της Παλαιστίνης από τους Ρωμαίους. Σε όλη την ελληνορωμαϊκή περίοδο οι Εβραίοι, γνωστοί ως *Romanioites*, απολαμβάνουν διοικητικής και δικαστικής αυτονομίας και σταδιακά εξελληνίζονται. Σ' αυτό οφείλεται και η διαφορετική αντιμετώπισή τους στο Βυζάντιο και στη Δύση. Είναι ενδεικτικό της διαφορετικής αυτής αντιμετώπισης το γεγονός πως κατά την πρώτη σταυροφορία ο Αλέξιος Κομνηνός απάλλαξε τους Εβραίους από τη φορολογία, για να ανακάμψουν από τις ταλαιπωρίες που υπέστησαν από τους σταυροφόρους. Ως αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής η εβραϊκή κοινότητα μεγαλώνει. Όπως αναφέρει ο Βενιαμίν της Tudela το 1160 υπήρχε μεγάλη ελληνοεβραϊκή κοινότητα, αλλά και άλλες μικρότερες που συγκροτήθηκαν από Ιταλούς και Σικελούς Εβραίους. Οι Ρωμανιώτες ή *Griegos*, ονομασίες που υποδηλώνουν τον εξελληνισμό των Εβραίων της πόλης, κατοικούσαν σε μια περιοχή, κοντά στα παραθαλάσσια τείχη. Αναφέρονται δύο περιοχές, η μία προς τη θάλασσα, μέρος της συνοικίας του Ιπποδρομίου και η άλλη δυτικά της Παναγίας Χαλκέων.

Φαίνεται πολύ πιθανό εκδιωχθέντες Εβραίοι από τη Γερμανία το 1348 και από την Ουγγαρία το 1376, αφού εγκαταστάθηκαν αρχικά σε βόρειες χώρες της βαλκανικής, να εγκαθίστανται γύρω στα 1420 και στη Θεσσαλονίκη. Είναι γνωστοί με το όνομα *Aschkenazim*. Κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας (1423-1430) εγκαθίστανται νέες ομάδες Εβραίων από την περιοχή της Ιταλίας-Σικελίας. Σύμφωνα με τον Δημητριάδη, οι ομάδες αυτές εγκαθίστανται τοπογραφικά στο κέντρο περίπου των παραλιακών τειχών, στην εβραϊκή συνοικία *Baru* και ιδρύουν τις συναγωγές *Italya* και *Sisilya*. Τα γεγονότα, πριν και κατά τη διάρκεια της άλωσης της πόλης από τους Τούρκους, συντελούν στη μείωση όλου του πληθυσμού της πόλης και γνωρίζουμε ότι οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης μεταφέρονται για εποίκισμό στην Πόλη, μετά την άλωσή της από τον Μωάμεθ Β'.

Το 1492 οι βασιλείς της Ισπανίας Φερδινάνδος και Ισαβέλλα εκδίδουν διαταγή σύμφωνα με την οποία οι Εβραίοι της χώρας τους υποχρεούνταν να την εγκαταλείψουν μέσα σε τρεις μήνες. Ένας από τους τόπους καταφυγής τους η Οθωμανική Αυτοκρατορία, αφού ο σουλτάνος Βαγιαζίτ Β' (1481-1512) έδωσε άδεια εγκατάστασής τους σε Κωνσταντινούπολη, Αδριανούπολη και Θεσσαλονίκη. Στην τελευταία εγκαθίστανται στις ερημωμένες περιοχές και σε έρημα σπίτια σε μια πόλη με ελάχιστους κατοίκους (8.000 χριστιανοί και άλλοι τόσοι μουσουλμάνοι). Το 1493 διώχνονται οι Εβραίοι από τη Σικελία και μέρος τους φτάνει στη Θεσσαλονίκη. Ενδεικτικά είναι τα ονόματα των συναγωγών που ιδρύουν και που φανερώνουν τους συναισθηματικούς δεσμούς με την πατρίδα που άφησαν: *Mayorka*, *Katalan*, *Aragon*, *Kastilya*. Ο διωγμός των Εβραίων της Προβηγκίας το 1497 από τον Κάρολο Ε', φέρνει νέο κύμα προσφύγων στην πόλη και προκαλεί την ίδρυση της συναγωγής *Provansa* και της νέας συνοικίας *Pulya*. Τον ίδιο χρόνο εκδιώκονται οι Εβραίοι από την Πορτογαλία, από το κράτος της Νάπολης, από την περιοχή της Καλαβρίας και το 1502 από την Απουλία. Οι Εβραίοι που φτάνουν στη Θεσσαλονίκη ιδρύουν τις συναγωγές *Portugal*, *Otranto*, *Kalabrya*, *Lisbon*. Το 1550 εγκαθίστανται στην πόλη οι Εβραίοι της Πορτογαλίας που για ένα διάστημα είχαν εκχριστιανιστεί, γνωστοί ως *Maranos*, και ιδρύουν τη συναγωγή *Liviath Hen*. Στα τέλη του 16ου αι. η ισραηλιτική κοινότητα είναι συγκροτημένη και οικονομικά ισχυρή. Το 1568 αποκτά το προνόμιο να πληρώνει τον κεφαλικό φόρο σε είδος, με υφάσματα της υφαντουργίας της τσόχας. Δραστηριοποιείται κυρίως στον τομέα αυτό, αναπτύσσοντας την υφαντική του μαλλιού και του μεταξιού.

Πνευματικά και πολιτιστικά η κοινότητα πρωτοπορεί και ακτινοβολεί. Εβραίοι εγκαθίστανται στη Θεσσαλονίκη τυπογραφείο το 1515, μόλις 28 χρόνια μετά την εγκατάσταση του πρώτου τυπογραφείου στην Κωνσταντινούπολη. Το 1583 ιδρύεται η σχολή *Talmuth Tora*, που προσελκύει σπουδαστές απ' όλη την Ευρώπη. Μετά το 1620 η Θεσσαλονίκη διαμορφώνεται τοπογραφικά, με τις τρεις σπουδαιότερες κοινότητες να διαβιούν σε τρεις ιδιαίτερους χωρικά χώρους. Όμως τα όρια δεν είναι ούτε άβυσσος ούτε σταθερά. Η ισραηλιτική κοινότητα,

αυξανόμενη συνεχώς, πιέζει τις άλλες και συνεχώς διευρύνεται και καταλαμβάνει περισσότερο χώρο. Περνά το όριο της Εγνατίας, ιδρύοντας τη συνοικία Rogos, στην περιοχή της Παναγίας Χαλκίων, και αργότερα τις συνοικίες Aya Sofya και Kaldirgos. Το σημαντικό γεγονός που συντάραξε, όχι μόνο την ισραηλιτική κοινότητα της Θεσσαλονίκης, αλλά και όλες τις ισραηλιτικές κοινότητες και την ίδια την Οθωμανική Αυτοκρατορία, ήταν η διδασκαλία του Σαμπετάι Σεβί «βασιλέα των βασιλέων», «νέο μεσσία», που σαγηνεύει τους οπαδούς του με τις μεσσιανικές και μυστικιστικές του ιδέες. Η προσχώρησή του στο Ισλάμ το 1666, όχι μόνο δεν αποδυνάμωσε το κήρυγμά του, αλλά και το ενίσχυσε. Ένα σημαντικό τμήμα του εβραϊκού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης τον ακολούθησε και εξισλαμίστηκε. Οι εξισλαμισθέντες Εβραίοι (Donme) το 1912 αποτελούν το 1/5 του μουσουλμανικού πληθυσμού και υπολογίζονται σε επτά ως οκτώ χιλιάδες. Κατοίκησαν σε περιοχές που γειτνιάζαν και με τις τρεις κοινότητες, κυρίως ανάμεσα σε Εγνατία (Vardar Kapisi Caddesi) και Αγίου Δημητρίου (Telli Kapi), πάνω από τη χριστιανική συνοικία του Αγίου Νικολάου.

Όλη τη διάρκεια του 16ου αι. η πόλη της Θεσσαλονίκης εξελίσσεται σε διεθνές εμπορικό κέντρο. Όμως στον 17ο αι. το εμπόριο περιορίστηκε και η οικονομία εστιάστηκε κυρίως στην υφαντουργία και στην κατασκευή πυρίτιδας, που και οι δυο βρίσκονταν κυρίως στα χέρια των Εβραίων. Ο περιορισμός του εμπορίου βαίνει παράλληλα με μια πληθυσμιακή συρρίκνωση της πόλης, κυρίως όσον αφορά τη χριστιανική και ισραηλιτική κοινότητα. Οφείλεται στον έντονο ανταγωνισμό των ευρωπαϊκών προϊόντων με τα εντόπια, ιδιαίτερα στους δύο τομείς οικονομίας που προαναφέρθηκαν. Η αναπόφευκτη ευρωπαϊκή κυριαρχία αλλάζει και το πρόσωπο της πόλης και της κοινότητας, από παραγωγικό σε μεταπρατικό. Οι σημαντικότερες οικογένειες γίνονται αντιπρόσωποι και εκπρόσωποι του δυτικού κεφαλαίου. Η Γαλλία μετά το 1720 αναδεικνύεται η κυρίαρχη οικονομικά δύναμη στην περιοχή και οι υπομεσίτες του γαλλικού εμπορίου είναι οι Ισραηλίτες. Αυτό έχει άμεσες συνέπειες και στην κουλτούρα της αριστοκρατικής και της αστικής τάξης της κοινότητας. Η κύρια γλώσσα γίνονται τα γαλλικά, αν και η ιταλική παραμένει σχεδόν ως τα τέλη του 19ου αι. lingua franca (η γλώσσα του εμπορίου), και η γαλλική κουλτούρα της εποχής επηρεάζει τα ηγεμονικά στελέχη της κοινότητας προς τον φιλελευθερισμό. Σημαντικός σταθμός στην ανάπτυξη της ισραηλιτικής κοινότητας υπήρξε η ίδρυση των σχολείων Ισραηλιτικής Αλληλοβοήθειας (Alliance Israelite), επτά στον αριθμό, το 1873. Περιλάμβαναν γυμνάσιο, παρθεναγωγείο, νηπιαγωγείο και εμπορική σχολή θηλέων. Τα τελευταία 30 χρόνια του 19ου αι., η εκπαίδευση μαζικοποιείται και τα θρησκευτικού χαρακτήρα σχολεία Χεβρώθ αντικαθίστανται σταδιακά από τα εκσυγχρονισμένα δημοτικά. Σχολεία λειτουργούν στις φτωχογειτονίες του Βαρδάρι και της Καλαμαριάς. Λειτουργούν επίσης τα σχολεία: Μωύς Αλατίνι, Λαϊκό (Populaire), Επαγγελματική σχολή αρρένων και θηλέων, εμπορική σχολή αρρένων με ανώτερη αστική εκπαίδευση και παρθεναγωγείο.

Όσον αφορά την οργάνωση της πολυκοινοτικής, λόγω του διαφορετικού τόπου προέλευσης, εβραϊκής κοινωνίας, γνωρίζουμε πως ο οθωμανικός τρόπος συλλογής των φόρων, για την οποία ευθυνόταν ο θρησκευτικός ηγέτης της κάθε μειονότητας, συνέβαλε στην εσωτερική οργάνωση των 32 διοικητικά ανεξάρτητων εβραϊκών κοινοτήτων. Φορολογικά βρέθηκε ένα σύστημα κατανομής του ποσού (φόρου) σύμφωνα με τον αριθμό των μελών και τις οικονομικές δυνατότητες της κάθε κοινότητας. Ταυτόχρονα η αυτοδιοίκηση των κοινοτήτων βασιζόταν στην κοινοτική εισφορά, αλλά και σε άλλα έσοδα, που προέρχονταν από περιτομές, γάμους, κηδείες ή και από φόρους ειδών κατανάλωσης. Οι κοινοτικοί φόροι αναδιανέμονταν στα φτωχότερα μέλη της κοινότητας. (Μόλχο, 1996) Ο Μοσκόφ αναφέρει την καθιέρωση δημοκρατικών διαδικασιών στην επιλογή της κοινοτικής επιτροπής, που γινόταν με καθολική ψηφοφορία το 1880, και πως ο κοινοτικός προϋπολογισμός το 1870 ήταν 500.000 χρ. Φράγκα, όσο και ο προϋπολογισμός του δήμου ολόκληρου. Αναφέρει επίσης πως στην κοινότητα ανήκαν : διδασκαλείο, 4 γυμνάσια με 2.000 μαθητές, 15 δημοτικά σχολεία, 10 λέσχες (ανάλογες των αγγλικών και γαλλικών της εποχής), 30 συναγωγές, η εφημερίδα «Ανεξάρτητος», όργανο της κοινότητας στα γαλλικά. Από μέλη της κοινότητας στα 1912 εκδίδονται στα ισπανοεβραϊκά οι εφημερίδες : «Φιλελεύθερος», «Ελ Λιμπεράλ», «Το Μέλλον», «Ελ Αβενίρ» (σιωνιστική) και η σοσιαλιστική «Αβάντι».

Το πνεύμα που κυριαρχεί, ιδίως μετά το 1890, είναι το κοσμοπολίτικο, κυρίως μέσο της αφομοίωσης της γαλλικής παιδείας, το πνεύμα Alliance, με ταυτόχρονη όμως ενδυνάμωση και

του σιωνιστικού κινήματος, που συναντά την αντίδραση και της Alliance και των σοσιαλιστικών οργανώσεων.

Το 1912, η ισραηλιτική κοινότητα είναι η μεγαλύτερη της πόλης και επηρεάζει την οικονομική λειτουργία και τις κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές. Είναι χαρακτηριστικό ότι το φιλελεύθερο πνεύμα των μεταρρυθμίσεων των τελευταίων οθωμανικών χρόνων επέτρεψε στους Θεσσαλονικείς Εβραίους να δημιουργήσουν τη σημαντικότερη οθωμανική Εργατική Σοσιαλιστική Ομοσπονδία, πιο γνωστή από τον, στην ισπανοεβραϊκή γλώσσα τίτλο της σαν «Φενταρασιόν» το 1909 και πως η πόλη και κυρίως το λιμάνι παρέμεναν κλειστά το Σάββατο. Μετά την απελευθέρωση οι Εβραίοι της πόλης αναγνωρίστηκαν ως ισότιμοι Έλληνες πολίτες. Η υποστήριξη της Ελλάδας για την ίδρυση εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη, αλλά και η φροντίδα της τοπικής διοίκησης για τα θύματα της πυρκαγιάς του 17, που έπληξε κυρίως τις εβραϊκές συνοικίες, ενίσχυσαν τις καλές σχέσεις. Η Μικρασιατική καταστροφή, η μαζική εγκατάσταση 100.000 προσφύγων στην πόλη, ο νόμος του 1924, που επέβαλε υποχρεωτική την αργία της Κυριακής, η οικονομική κρίση του 29 επιτείνουν το μεταναστευτικό ρεύμα, που δημιουργήθηκε ήδη από το 1917, τόσο προς τη Δύση, Η.Π.Α. και Γαλλία, όσο και προς την Παλαιστίνη. «Πάντοτε στο λιμάνι της πόλης υπάρχει το πλοίο για την Παλαιστίνη», γράφει ο Ιωσήφ Νεχαμά. Το 1923, μαζί με τους μουσουλμάνους της Μακεδονίας, εγκατέλειψαν την πόλη και 7-8.000 Ντονμέν. Το 1931 μέλη της φασιστικής και αντισημιτικής οργάνωσης «Εθνική Ένωση Ελλάδος» έκαψαν την εβραϊκή συνοικία Κάμπελ. Σαν αποτέλεσμα 10.000 Εβραίοι μετανάστευσαν στην Παλαιστίνη. Λίγο πριν τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, η εβραϊκή κοινότητα αριθμούσε 52.000 μέλη και αντιπροσώπευε το 1/6 του πληθυσμού και το 20% της οικονομίας της πόλης. Υπήρχαν 16 συναγωγές και 20 δημοτικά σχολεία. Η κοινότητα έσβησε με την υποχρεωτική μετοικεσία του συνόλου σχεδόν του πληθυσμού σε στρατόπεδα στην Πολωνία, αφού προηγουμένως είχαν υποστεί το στιγματισμό με το κίτρινο αστέρι, διάφορες απαγορεύσεις κίνησης και χρήσης, απαγορεύσεις συμμετοχής στα κοινά και καταγραφή δήλωση όλων των περιουσιακών στοιχείων, από «τα ζώντα ζώα» ως τα μαγειρικά σκεύη. Το Κοινοτικό Συμβούλιο και ο αρχираββίνος Κόρετς συνιστούν συμμόρφωση «με ακρίβεια και επιμέλεια» για να αποφευχθούν «χείριστες τιμωρίες της γερμανικής εξουσίας» Τελικά από τους 46.091 ισραηλίτες Θεσσαλονικείς που μεταφέρθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης μόνο το 4% επέζησε και επέστρεψε. Όσοι κατάφεραν να γλιτώσουν τη μεταγωγή, σώθηκαν μέσω των σχέσεων με το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, την έμπρακτη αλληλεγγύη των χριστιανών κατοίκων, ακόμη και των «δοσίλογων» αρχών, όπως η Αστυνομία.

Σήμερα η κοινότητα, αν και μικρή (λιγότερα από 1.600 μέλη), είναι αρκετά καλά οργανωμένη και οικονομικά ανεξάρτητη. Διαθέτει δυο συναγωγές (Β. Ηρακλείου 24 και Συγγρού 37), ραββίνο και ιεροψάλτη, σχολείο που ιδρύθηκε το 1979 και αθλητική ένωση.¹⁴

¹⁴ Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. Στοιχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, 1978. Μόλχο, Ρ., 1996, Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, Επτά Ημέρες, Καθημερινή.

2.4 Οι σχέσεις των κοινοτήτων

Η Θεσσαλονίκη για αιώνες αποκαλείται «Μητρόπολη του Ισραήλ» καθώς συγκέντρωνε φυγάδες Εβραίους από όλη την Ευρώπη. « Πριν ακόμη αποβιβασθεί ο ταξιδιώτης εις την αποβάθρα του λιμένος της Θεσσαλονίκης αρχίζει να κατανοεί ότι στην πόλιν ταύτην το πλήθος των Εβραίων είναι μέγα. Οι βαρκάρηδες, οι οποίοι περικυκλώνουν το ατμόπλοιο είναι Εβραίοι. Το καταλαμβάνει κανείς και από τας φυσιογνωμίας των και από την ιδιάζουσα εις αυτούς προφοράν, με την οποίαν χρωματίζουν και τας ξένας γλώσσας, όταν ομιλούν. Με την ίδιαν προφορά την συρμένην και την έρρινον χρωματίζουν και την Ελληνικήν την οποία εργαζόμενοι εις την αγοράν ομιλούν.»¹⁵

« Η Θεσσαλονίκη ήταν γνωστή με την προσωνυμία «εβραίουπόλις». Κι αληθινά μ' όλο που το ελληνικό στοιχείο, κυριαρχικά απλωμένο στην πόλη, έδινε στον κοσμοπολίτικο της χαρακτήρα μια ξεχωριστή απόχρωση «ελληνικότητας», ωστόσο η «εβραϊκότητα», με τα καθαρά γραφικά της στοιχεία, έδειχνε πως υπερίσχυε στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις»¹⁶

Ο Νεχαμά - Ριζάλ στα 1912 θα χαρακτηρίσει την πόλη «λατινική στην σκέψη της, ισραηλιτική στην στην μορφωσή της».

Με το εβραϊκό στοιχείο να κυριαρχεί, τρεις είναι οι εθνότητες που δίνουν στην Θεσσαλονίκη το πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της κοινωνικής της ζωής, λίγο πριν από το 1912. Οι Εβραίοι, οι Μουσουλμάνοι και οι Χριστιανοί, κυρίως οι Έλληνες. Στην ουσία, το ελληνικό στοιχείο θα επικρατήσει στις εκδηλώσεις της καθημερινότητας μετά τον ερχομό στην πόλη των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής.

Στο περιβάλλον της πόλης οι τρεις κοινότητες διατηρούν τα στεγανά τους στο βαθμό που τα μέλη τους κινούνται στα όρια της θρησκευτικής ιδεολογίας τους και των λειτουργιών που η θρησκεία της κάθε μιας επιβάλλει. Οι προκαταλήψεις και η ιστορία της κάθε εθνότητας χρωματίζουν και την σχέση των ατόμων της, τόσο μεταξύ τους, όσο και μεταξύ ατόμων διαφορετικών κοινοτήτων. Η κοινωνική ιστορία της πόλης καθορίζεται από την εξέλιξη των τριών επιμέρους θρησκευτικών κοινοτήτων. Όταν όμως τα άτομα εμπλέκονται στην οικονομική δραστηριότητα της πόλης, τότε τα κριτήρια διαχωρισμού των ανθρώπων δεν βασίζονται σε θρησκευτικά ή φυλετικά δεδομένα αλλά σε οικονομικά. Ιδιαίτερα μετά την τρίτη δεκαετία του 18ου αιώνα και κυρίως μετά τα μισά του 19ου, ο ευρωπαϊκός καπιταλισμός αρχίζει να κατακτά την Μακεδονία και την Θεσσαλονίκη και η διάκριση των κατοίκων της άρχισε να γίνεται με βάση την σχέση τους στο νέο σύστημα παραγωγής. Εμφανίζεται έτσι ένας μεγάλος αριθμός ειδικευμένων και ανειδίκευτων εργατών στην νεοσύστατη βιομηχανική υποδομή της πόλης και έχει κοινή μοίρα με τους μικροπωλητές-μικροϊδιοκτήτες γης και με τα υπόλοιπα χαμηλά στρώματα, καθώς και με όσους ασχολούνται βιοποριστικά στην βιοτεχνική ζωή της Θεσσαλονίκης. Εμφανίζονται ακόμη τα μικροαστικά στρώματα και η αστική κεφαλαιοκρατική τάξη της πόλης. Το παλιό σύστημα των Οθωμανών με την οργάνωση σε αυτόνομες κοινότητες (millet) για φορολογικούς λόγους, αρχίζει να καταρρέει στη νέα πραγματικότητα.

Ο οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ των κοινοτήτων αφορά κυρίως τους Έλληνες και τους Εβραίους. Οι Τούρκοι κατέχουν την εξουσία και την μεγάλη γεωργική περιουσία. Οι χριστιανοί και οι Εβραίοι κατά κανόνα αποκλείονταν από την ανώτερη κοινωνική τάξη παλαιότερα, καθώς και από τα κρατικά αξιώματα. Οι νέοι οικονομικοί όροι επιτρέπουν σε Εβραίους και Έλληνες να προσεγγίζουν με «οικονομικό» τρόπο την ανώτερη τάξη.

Έτσι κατά τον 18ο αιώνα και στις αρχές του 19ου, την ψηλότερη βαθμίδα της κοινωνικής ιεραρχίας κατέχουν οι μουσουλμάνοι που εδραιώνουν την κυριαρχία τους με την κατοχή γεωργικής ιδιοκτησίας και κρατικών αξιωμάτων. Τούρκοι δεν αντιπροσωπεύονται όσο οι άλλες εθνότητες στα κατώτερα λαϊκά στρώματα και δεν αναμειγνύονται στον αγώνα της

¹⁵ Ο Π. Μ. Κοντογιάννης (περιοδικό ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, Αθήνα, Οκτώβριος 1912) δίνει ένα δείγμα της εντύπωσης που σχημάτιζε ο ξένος επισκέπτης για την Θεσσαλονίκη λίγο πριν από το 1912.

¹⁶ Γ. Θ. Βαφόπουλος πάλι στο «Παραμύθι της Θεσσαλονίκης» 21.

καθημερινότητας όσο το ελληνικό λαϊκό και εβραϊκό λαϊκό στοιχείο. Ο Μουσουλμανικός πληθυσμός στην πλειοψηφία του έχει διαχειριστική-κρατική σχέση με τους πληθυσμούς των Ελλήνων και των Εβραίων. Η εκπροσώπηση των μουσουλμάνων στους θεσμούς κοινωνικής διοικητικής εξέλιξης είναι συντριπτική. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε: Από το 1887 λειτουργεί στην Θεσσαλονίκη η ανώτερη σχολή που προπαρασκεύαζε τους σπουδαστές της για διοικητικές θέσεις, η Ίδαδιέ. Το 1908 είναι 7τάξια και έχει 300 σπουδαστές. Από αυτούς 199 είναι μουσουλμάνοι, 41 Έλληνες, 38 Βούλγαροι, 14 Σέρβοι, και 10 Ισραηλίτες.

Η νομική σχολή, που ιδρύθηκε στις 18/9/1907, έχει το 1910, 365 σπουδαστές : 340 Τούρκους, 10 Έλληνες, 5 Βούλγαρους. Δύο αστυνομικές σχολές, μία στρατιωτική και μία μέση γεωπονική σχολή χρηματοδοτούνται την ίδια εποχή από το οθωμανικό δημόσιο και οι σπουδαστές τους είναι στην συντριπτική πλειοψηφία Οθωμανοί.

Μετά το κυρίαρχο οθωμανικό στρώμα ακολουθεί ως ηγεμονικό κι αυτό στρώμα, η λεβαντίνικη κοινωνία της πόλης. Ισραηλίτες δηλαδή που έχουν ιταλική, γαλλική, ισπανική ή αυστριακή υπηκοότητα και είναι απεσταλμένοι των μεγάλων ευρωπαϊκών εταιριών. Σε αυτό το στρώμα ανήκουν και οι Έλληνες Βερατλήδες, Έλληνες δηλαδή με ευρωπαϊκή υπηκοότητα ή «προστασία».

Στις του αιώνα μας το μεγάλο εμπόριο βρίσκεται συγκεντρωμένο στα χέρια των Εβραίων. Η πόλη έχει 54 μεγάλους εμπορικούς οίκους, από τους οποίους οι 38 ανήκουν σε ισραηλίτες, οι 8 σε ντονμέδες, και οι 8 σε έλληνες. Οι έλληνες ανταγωνίζονται κάπως τους εβραίους στην νεοσύστατη βιομηχανία. Το 1908 από τις 43 βιομηχανικές επιχειρήσεις οι 17 ανήκουν σε ευρωπαίους-έλληνες, οι 13 σε ισραηλίτες, οι 5 σε ντονμέδες, οι 4 σε τούρκους και οι 4 σε άλλους.

Στο εμπόριο το εσωτερικό οι Έλληνες αρχίζουν να ενισχύουν την θέση τους : 12 είναι οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις και τις 5 κατέχουν Έλληνες. Άλλες 5 κατέχουν οι Εβραίοι και 2 οι μουσουλμάνοι.

Βλέπουμε ότι οι Εβραίοι κυριαρχούν στην οικονομική ζωή της Θεσσαλονίκης. Αυτό μπορεί όμως να οδηγήσει και σε λαθεμένες αντιλήψεις για το σύνολο του εβραϊκού πληθυσμού. Οι περισσότεροι εβραίοι της Θεσσαλονίκης ήταν φτωχοί, άνεργοι, εργάτες, αχθοφόροι και μικροπωλητές, ανήκαν δηλαδή στα αδίκημένα στρώματα, όπως ακριβώς σε αυτά στρώματα του μόχθου ανήκε και η πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού της πόλης. Η κατάσταση του εβραϊκού πληθυσμού βελτιώθηκε αρκετά μετά το 1873, όταν ιδρύθηκαν τα σχολεία της Alliance Israelite Universelle, μιας φιλανθρωπικής οργάνωσης, που ανανέωσε την εκπαίδευση συνδυάζοντας την θρησκευτική παιδεία με την κοσμική, καθώς και με την εκμάθηση τέχνης στους φτωχούς εβραίους. Αποτελούσε φυτώριο ειδικευμένων εργατών για την βιομηχανία της πόλης. « Το άλλο στοιχείο, το εβραϊκό, δεν ήταν παρά όχλος μόνο και δεν ήταν υπολογίσιμο, παρά το μεγάλο αριθμό του πληθυσμού του. Για πολλά χρόνια έμενε μακριά από κάθε κοινωνική και σχολική μόρφωση, και τους έφθανε, για την ικανοποίηση του θρησκευτικού μέρους, να στέλνουν τα παιδιά τους στις συναγωγές, για να μάθουν μερικές περικοπές από το Ταλμούδ». Δηλωτικό άλλωστε είναι το ότι το εργατικό κίνημα στην Θεσσαλονίκη στηρίχτηκε κατ' αρχήν στα ισραηλιτικά φτωχά εργατικά στρώματα. Το εβραϊκό στοιχείο ήταν ο οργανωτής των πρώτων σοσιαλιστικών οργανώσεων στην πόλη (με πρωτεργάτη τον Αβραάμ Μπεναρόγια), στην αρχή με την ίδρυση στα 1908 της «Ασσιασιόν Ομπραδέρα ντε Σαλόνικα», στα 1909 (24 Ιουλίου) της «Φεντερασιόν».¹⁷

Στις αρχές του αιώνα μας οι εργάτες της πόλης ανέρχονται στις 25.000. Από αυτούς οι 12.000 απασχολούνται στη βιομηχανία. Περίπου 3.000 είναι εργάτες της γης, 2.000 εργάτες οικοδομών, και άλλες 2.000 στο λιμάνι. Περίπου 5.000 με 10.000 άτομα εργάζονται στην πόλη ως οικιακό προσωπικό. Υπερδιπλάσιοι από όλους αυτούς ήταν εκείνοι που καθημερινά πάσχιζαν στους δρόμους της πολύβουης πόλης για το μεροκάματο είτε ως μικροπωλητές είτε ως «χαμάληδες» είτε ως ευκαιριακοί εργάτες σε βιοτεχνίες και κάθε άλλου είδους δουλειά. Σε όλες αυτές τις ομάδες ανήκουν χριστιανοί, ισραηλίτες και μουσουλμάνοι συμπολίτες των κατώτερων

¹⁷ Σταμπούλη, Γ.Ν., (1984), Η Ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912, Διόσκουροι, Θεσσαλονίκη.

στρωμάτων. Πριν προσεγγίσουμε τις εκδηλώσεις της καθημερινότητας τους ας δούμε μερικά οικονομικά μεγέθη που καθόριζαν την ποιότητα ζωής κάθε κοινότητας.

Ο καλλιεργητής της γης εισπράττει κάτι λιγότερο από το μισό της παραγωγής του, αν είναι κολίγος και δουλεύει σε μεγαλοτσιφλικάδες (κυρίως Τούρκους) του κάμπου. Αν είναι ελεύθερος καλλιεργητής, δικαιούται μόνο το 65%-70% της παραγωγής του. Το ημερομίσθιο του ανειδίκευτου εργάτη είναι, στα 1820 40-50 παράδες. Ο εργάτης της γης, εισπράττει μόνο 16 - 20 παράδες ημερομίσθιο. Οι 50 παράδες εκείνης της εποχής αντιστοιχούν σε 1,25 χρυσά φράγκα και σε : 4,1 κιλά ψωμί , 4,1 κιλά γάλακτος, 1,5 κιλά κρέας και σε 0,1 ζευγάρια παπούτσια. Μόνο μετά την νεοτουρκική επανάσταση (10-23 Ιουλίου 1908) και τις απεργίες που ακολούθησαν, βελτιώθηκαν τα ημερομίσθια κατά 30-50 παράδες φτάνοντας την ισοτιμία των 2 χρυσών φράγκων και αντιστοιχώντας σε 4,1 κιλά ψωμί, 4,1 κιλά γάλακτος, 1 κιλό κρέας και 0,3 ζευγάρια παπούτσια.

Στα 1908 τα 2/3 του πληθυσμού της πόλης μόλις που μπορούν να προμηθευτούν την αναγκαία τροφή για την οικογένεια τους.

Μέσα σε αυτά τα οικονομικά πλαίσια εκδηλωνόταν η καθημερινή κοινωνική ζωή των τριών θρησκευτικών κοινοτήτων της πόλης. Πέρα από τις οικονομικές σχέσεις, η κάθε εθνότητα αποτελούσε μια ξεχωριστή μικροκοινωνία με ιδιαίτερους ρυθμιστικούς κανόνες και ιδιαίτερες λειτουργίες. Η καθημερινή όψη της πόλης διαρθρωνόταν από την εκδήλωση της πολιτιστικής ταυτότητας της κάθε κοινότητας με κυρίαρχες τις σχέσεις μεταξύ εβραϊκού και ελληνικού στοιχείου, κάτω από την διαχειριστική εποπτεία της μουσουλμανικής κοινότητας. Γενικά η κάθε κοινότητα είχε οργανωθεί σε χωριστούς τόπους, αλλά υπήρχαν και διάσπαρτες συνοικίες όλων των εθνοτήτων σε διάφορα σημεία της πόλης. Μέσα σε αυτό το μωσαϊκό οικισμών και εκδηλώσεων απλωνόταν το δίκτυο των στενών και λοξών δρόμων, όπου οι φυλές επιδίδονταν στον καθημερινό αγώνα επιβίωσης. Ορισμένα επαγγέλματα είχαν, με ένα είδος σιωπηρής συμφωνίας, παραχωρηθεί σχεδόν αποκλειστικά, από την μια φυλή στην άλλη. Έτσι τα επαγγέλματα του φούρναρη ή του χτίστη ασκούσαν σχεδόν αποκλειστικά από τους χριστιανούς. Οι Αρβανίτες είχαν στην πλειοψηφία στους ενασχολούμενους με τα γιαουρτζίδικα και τα χαλβατζίδικα όπως λέγονταν τότε τα γαλακτοπωλεία. Στους τελευταίους ανήκαν και οι «περιοδεύοντες» πωλητές χαλβά, γιαουρτιού και σαλεπιού. Οι Αρβανίτες γύριζαν τον χειμώνα από τα χαράματα στις γειτονιές και μοίραζαν σαλέπι σε μεγάλα φλιτζάνια, με μπόλικη κανέλα. Το καλοκαίρι φορτώνονταν στον ώμο κάτι παράξενα στενόμακρα δοχεία φτιαγμένα από χαλκό ή μπρούντζο. Εκεί φύλαγαν λεμονάδα «μπουζ-γιμπή», δηλαδή στα τούρκικα «κρύα σαν πάγος», και τα άδειαζαν στα ποτήρια που τα είχαν περασμένα γύρω από την μέση τους, σε μια τενεκεδένια θήκη.

Οι Εβραίοι πάλι είχαν την αποκλειστικότητα σχεδόν στην εξάσκηση του επαγγέλματος τουπραματευτή ή αλλιώς ψιλικατζή, του χαμάλη που κουβαλούσε στην πλάτη του μεγάλα βάρη, του παλιατζή, του βαρκάρη. Ο παλιός εκείνος τύπος του Εβραίου ψιλικατζή ήταν πολύ γραφικός. « Γέροι τις περισσότερες φορές, με αχτένιστες πατριαρχικές γενειάδες, φορούσαν ένα λερό φέσι στο κεφάλι και ήταν ντυμένοι με αντερί, μία μακριά ποδόσυρτη ρόμπα από αλατζά ή παρδαλό τσίτι».

Γραφικό και χαρακτηριστικό εβραϊκό επάγγελμα ήταν κι εκείνο του παλιατζή. Δίπλα στο Καπάνι, στη σημερινή πλατεία Άθωνος, βρισκόταν η αγορά των παλιατζιδικών. Στο επάγγελμα του χαμάλη απασχολούνταν πάλι κυρίως Εβραίοι, μα και λίγοι Έλληνες. Η παρουσία τους, στους εμπορικούς κυρίως δρόμους της πόλης και στο λιμάνι ήταν έντονη. Φορούσαν πάνω στην πλάτη το «σαμάρι», το οποίο στερεωνόταν περνώντας τις λωρίδες του στους δυο ώμους. Αργότερα το σαμάρι έγινε χειροκίνητο καροτσάκι και έπειτα μοτοσικλέτα ή μικρό αυτοκίνητο.

Οι Εβραίοι επιδίδονταν ακόμη στα επαγγέλματα του οδοκαθαριστή, του πυροσβέστη και σε οποιαδήποτε άλλη δουλειά οδηγούσε η περίπτωση και η ανάγκη. Παλαιότεροι Θεσσαλονικείς περιγράφουν την ασχολία των Εβραίων που, με δυο γκαζοτενεκέδες κρεμασμένους σε ένα κομμάτι ξύλου ακουμπισμένου στον ώμο τους, μάζευαν τα περιπτώματα σκύλων, για να τα πουλήσουν στους βυρσοδέφες για την κατεργασία των δερμάτων. Για τη ζωντανή αυτή φυλή,

που είχε αναγάγει την εργασία σε περιωπή επίγειας θεότητας, όλα τα επαγγέλματα ήσαν το ίδιο παραδεκτά, το ίδιο αξιοπρεπή.¹⁸

Αντιθέτως το πλήθος των λούστρων, που με τα κασελάκια τους καταλάμβαναν τις θέσεις γύρω από καφενεία και πλατείες, προερχόταν από άτομα όλων των εθνοτήτων, στην πλειοψηφία τους παιδιά. Παιδιά αναλάμβαναν και τη διακίνηση των εφημερίδων, που μόλις τυπώνονταν τα φύλλα, έτρεχαν φωνάζοντας και ενημερώνοντας τον κόσμο για τα «συνταρακτικά» νέα της ημέρας. Άλλο επάγγελμα της εποχής, ασκούμενο κυρίως από τσιγγάνους και αρβανίτες ήταν εκείνο του ακονιστή μαχαιριών και ψαλιδιών.

Την πολυσύνθετη εικόνα της καθημερινής ζωής συμπλήρωναν οι Τούρκοι αγάδες, που κρατώντας το κομπολόι στο χέρι, περιδιάβαιναν στους δρόμους ή κάθονταν σε скаμνάκια ψηλά στις τουρκικές συνοικίες και οι μπαρμπέρηδες τους ξύριζαν ή τους έκοβαν τα μαλλιά τους. Αργότερα θα πήγαιναν στον τουρκικό καφενέ και θα απολάμβαναν τον καφέ τους σε μικρά φαρδιά φλιτζάνια, δίχως χερούλι, καπνίζοντας ταυτόχρονα και τον ναργιλέ τους. Καλό είναι να αναφερθεί ότι οι Τούρκοι πασάδες, οι μπέηδες και οι αγάδες δεν ασχολούνταν με καμιά εργασία, ούτε έρχονταν σε επαφή με τους υπόλοιπους κατοίκους της πόλης. Ζούσαν από την ιδιοκτησία της γης την οποία ή νοίκιαζαν ή καλλιεργούσαν με δικούς τους κολίγους. Όταν τα εισοδήματά τους δεν έφταναν, δανείζονταν από Εβραίους τοκογλύφους και υποθήκευαν τη γη τους, με αποτέλεσμα συχνά να τη χάνουν.¹⁹

Οι γυναίκες της τουρκικής κοινότητας τριγύριζαν συνήθως με σκεπασμένο το πρόσωπό τους με φερετζέ και γενικά στη ζωή των Τούρκων μέσα και έξω από το σπίτι κυριαρχούσε ο ανατολικός τρόπος ζωής. Η μόνη διέξοδος για κοινωνική συναναστροφή ήσαν οι επισκέψεις στα λουτρά-χαμάμ.

Χαρακτηριστικοί ήταν και οι δερβίσηδες (μουσουλμάνοι μοναχοί) λειτουργοί των τουρκικών τεκέδων (μουσουλμανικά μοναστήρια), που ήταν χωρισμένοι στους χορευτές δερβίσηδες, στους μουσικούς και στους ψάλτες -αναγνώστες του κορανίου. Στον τεκέ υπεύθυνος αρχηγός ήταν ο «σεΐχης» του.

Ιδιαίτερη για την πόλη ήταν η ημέρα του Σαββάτου. Τότε μια παράξενη ησυχία απλωνόταν σε όλη την πολιτεία. Κάθε κίνηση στο εμπορικό κέντρο της πόλης σταματούσε κι όλα τα μαγαζιά των Εβραίων ήταν κλειστά. Υπακούοντας στις εντολές του Ταλμουδ, οι Εβραίοι το Σάββατο σταματούσαν κάθε δραστηριότητα βιοπορισμού, κάθονταν στα σπίτια τους και δεν απομακρύνονταν από αυτά παρά ελάχιστα. Ήταν ημέρα προσευχής και περισυλλογής. Δεν άναβαν φωτιά, δε μαγείρευαν, δεν έπιναν καφέ. Ούτε μασούσανε πασατέμπο, που τις άλλες έξη μέρες της εβδομάδας ήταν γι' αυτούς, ό,τι ο καφές και το κομπολόι για τους αγάδες της τουρκικής συνοικίας.

Σε αντίθεση με τις Ρωμιές και τις Τουρκάλες, οι ισραηλίτισσες γυναίκες είχαν περισσότερο χρόνο στη διάθεσή τους. Μαγείρευαν μια φορά μόνο την εβδομάδα εφτά διαφορετικά φαγητά και με αυτόν τον τρόπο απασχολούν περισσότερο την ψυχή τους με την αγωνία της ζωής, πλησιάζουν περισσότερο, εντρυφούν και διαποτίζουν ολόκληρη την οικογενειακή ζωή με τα θεία. Η κοινωνική ζωή των Εβραίων είναι συμπαγής και κλειστή. Η πρώτη διάσπαση της κοινότητας τους και η διασπορά τους στις άλλες συνοικίες πρέπει να έγινε μετά τη φωτιά του 1620, με την καταστροφή του κάτω μέρους της πόλης.

Όλες τούτες οι ομάδες έρχονταν σε αναγκαστική επαφή στον τομέα των εμπορικών και επαγγελματικών τους συναλλαγών. Σε όλες τις υπόλοιπες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής παρέμειναν κάστες κλειστές, με ιδιότυπες λειτουργικές εκδηλώσεις, που αρκετές φορές έβλεπαν η μια την άλλη, αν όχι εχθρικά, τουλάχιστον με καχυποψία.

Οι Έλληνες, εκτός από τις εμπορικές-επαγγελματικές, δεν είχαν πολλές κοινωνικές σχέσεις με τους Εβραίους και με τους Τούρκους. Εκτός από το διαφορετικό θρησκευτικό υπόβαθρο, που είχε ιδιαίτερη βαρύτητα εκείνη την εποχή, ένα σώμα προκαταλήψεων όρθωνε τείχη δυσπιστίας

¹⁸ Βαρόπουλος, Γ., (1985), Το παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα Εστία, 1403, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, σ.σ. 14 – 36, Κολλάρος, Αθήνα.

¹⁹ Σταμπούλη, Γ.Ν., (1984), Η Ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912, Διόσκουροι, Θεσσαλονίκη.

και σχετικής αντιπάθειας ανάμεσα στις κοινότητες. Αυτή η μορφή κοινωνικού ανταγωνισμού εκδηλωνόταν πιο έντονα κυρίως μεταξύ των ελληνικών και εβραϊκών λαϊκών στρωμάτων κι όχι τόσο μεταξύ των δυο πρώτων και των μουσουλμάνων. Ίσως γιατί και στα κατώτερα αλλά και στα προνομιούχα στρώματα η οικονομική σύγκρουση γινόταν μεταξύ Εβραίων και Ελλήνων κι αυτό είχε αντανάκλαση στην κοινωνική συνείδηση των πληθυσμών. Η ιστορικά καλύτερη θέση των Εβραίων σε σχέση με τις φορολογικές ελαφρύνσεις που οι Τούρκοι πρόσφεραν ήταν ένα ακόμη σημείο τριβής μεταξύ ελληνικής και εβραϊκής κοινότητας. Μα και οι Εβραίοι καμιά ιδιαίτερη προσπάθεια δεν έκαναν, για να πλησιάσουν το ελληνικό στοιχείο. Παρόλο που και τους δυο τους ένωνε η τύχη του ραγιά, παρ' όλο που και στις δυο κοινότητες συνέφερε η συρρίκνωση της οθωμανικής κυριαρχίας, οι Εβραίοι ψυχικά αποστασιοποιούνταν από τη μοίρα του ελληνικού στοιχείου. Ο ανταγωνισμός της αγοράς επικρατούσε και στις κοινωνικές εκδηλώσεις της καθημερινότητας. Στις διαφορές Ελλήνων και Τούρκων οι Εβραίοι κατά κανόνα έπαιρναν το μέρος των ισχυρών, δηλαδή των Τούρκων. Στην εποχή του Μακεδονικού Αγώνα οι Εβραίοι ψυχικά υποστήριζαν τους Βουλγάρους. Μετά την συμφορά του 1897, οι Εβραίοι σκαρφίζονταν πολλούς τρόπους, για να ειρωνευτούν την ατυχία του ελληνικού στρατού.²⁰

Η γλώσσα η ελληνική ήταν άγνωστη στους πολλούς Εβραίους και μονάχα λίγοι μιλούσαν ένα είδος παραφθαρμένης ελληνικής, κι αυτό γιατί τους πίεζε η ανάγκη της εμπορικής συνδιαλλαγής. Μεταξύ τους χρησιμοποιούσαν μια ιδιότυπη ισπανική διάλεκτο, αναμειγμένη με λέξεις άλλων γλωσσών, το γνωστό ισπανοεβραϊκό ιδίωμα (Λατίνο). Σε ελληνικά σχολεία κατά κανόνα δεν πήγαιναν. Όσοι μπορούσαν να προσφέρουν παιδεία στα παιδιά τους προτιμούσαν κυρίως τη γαλλική παιδεία. Ακόμη και μετά το 1912 πέρασαν αρκετά χρόνια, ώσπου Εβραίοι μαθητές να φοιτήσουν σε ελληνικά σχολεία. Δεν είναι καθόλου αληθινό ότι τα δυο στοιχεία, ελληνικό και εβραϊκό, είχαν συνεχείς προστριβές κατά τους αιώνες της συμβίωσής τους. Αντίθετα, οι δυο αυτές κοινότητες έζησαν κατά τα χρόνια της τουρκοκρατίας αρμονικά και ειρηνικά και διατήρησαν τις αγαθές και ειλικρινείς σχέσεις.²¹

Πιστεύουμε ότι η αλήθεια βρίσκεται στον ενδιάμεσο χώρο των γενικεύσεων που διατυπώνονται για τις σχέσεις των κοινοτήτων. Όπως είπαμε την εποχή εκείνη το θρησκευτικό συναίσθημα ήταν ιδιαίτερα έντονο και οι θρησκευτικές λειτουργίες είχαν ιδιαίτερη σημασία. Καθόριζαν μεγάλο μέρος της καθημερινότητας λειτουργικά και χρονικά. Όταν το μέλος κάθε κοινότητας ενεργούσε κατά περίπτωση εντός των τελετουργικών πλαισίων της θρησκείας του, δεν μπορούσε να έχει επαφές με αλλόθρησκους. Το συγκεκριμένο τελετουργικό π.χ. μιας εβραϊκής κηδείας δεν επέτρεπε σε χριστιανό ή μουσουλμάνο να την παρακολουθήσει. Και γνωρίζουμε ότι μεγάλο μέρος της καθημερινότητας εκτελούνταν με θρησκευτικό-τελετουργικό τρόπο, αποκλείοντας τη συμμετοχή αλλόθρησκων σε αυτό το επίπεδο. Στις ελεύθερες εκδηλώσεις της καθημερινότητας τα μέλη των κοινοτήτων δεν είχαν προβλήματα συνάντησης και κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει φιλικές σχέσεις μεταξύ τους.

Για τους Έλληνες και ιδίως για τα λαϊκά στρώματα, η επιφυλακτικότητα και η καχυποψία απέναντι στους Εβραίους εδραιώνεται και σε θρησκευτική βάση, που ανατροφοδοτείται συνεχώς από τα λατρευτικά έθιμα. Προσάπτοντάς τους την κατηγορία της θεοκτονίας απέδωσαν στο πρόσωπο όλων των Εβραίων πληθώρα αρνητικών χαρακτηριστικών και τους θεωρούσαν τους κύριους υπεύθυνους για τις κακουχίες σε περιόδους κρίσης. Όπως όλος ο χριστιανικός κόσμος, έτσι και οι Έλληνες υιοθετούν τον αντιουδαισμό ή αντιεβραϊσμό που γεννήθηκε το Μεσαίωνα και είχε τη ρίζα του σε θρησκευτικά αίτια. Δημιουργούν οι Έλληνες στις διάφορες εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής διάφορα αρνητικά στερεότυπα, για να περιγράψουν τους Εβραίους. Χαρακτηριστική είναι η φιγούρα του Εβραίου στον караγκιόζη (ο Σολομών, Μωυσής ή Χαχαμικός). Κουβαλά επάνω του όλα τα αρνητικά που αποδίδονται στη φυλή του. Είναι τσιγκούνης, δαιμόνιος, δολοπλόκος, ξεγελά ακόμη και τον Καραγκιόζη. Για τα λαϊκά στρώματα όλοι οι Εβραίοι είναι απόγονοι του Ιούδα, συνεπώς φέρουν επάνω τους το στίγμα της ευθύνης

²⁰ Βαφόπουλος, Γ., (1985), Το παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα Εστία, 1403, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, σ.σ. 14 – 36, Κολλάρος, Αθήνα.

²¹ Σταμπούλη, Γ.Ν., (1984), Η Ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912, Διόσκουροι, Θεσσαλονίκη.

για τη σταύρωση του Χριστού. Με την άποψη αυτή συνδέεται και το πασχαλινό έθιμο «κάψιμο του Ιούδα».

Μια άλλη κατηγορία ευρέως διαδεδομένη που στρέφεται ενάντια στους Εβραίους ήταν η «συκοφαντία αίματος», κατά την οποία οι Εβραίοι θυσίαζαν μικρά παιδιά χριστιανών προκειμένου να χρησιμοποιήσουν το αίμα τους για τα άζυμα του Πάσχα.

Όλες αυτές οι προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες εμποδίζουν τις δυο φυλές να προσεγγίσουν στο επίπεδο της καθημερινής κοινωνικής συμβίωσης. Ωστόσο πρέπει να τονιστεί ότι ο αντιεβραϊσμός των Ελλήνων δεν πήρε ποτέ τις διαστάσεις του αντισημιτισμού, εκτός από τα γεγονότα της συνοικίας Κάμπελ το 1931, έτσι όπως αναπτύχθηκε στις αρχές του 19ου αι. και απέδιδε επιστημονική υπόσταση στη θεωρία της Αρείας φυλής απέναντι στους Εβραίους, αποδίδοντας στους τελευταίους εγγενή φυλετικά ελαττώματα.

Τα αίτια της εχθρικής στάσης των Ελλήνων απέναντι στους Εβραίους μπορεί να αναζητηθούν στον οικονομικά ανταγωνισμό και στον θρησκευτικό φανατισμό ή ακόμη και σε ζητήματα πολιτικού χαρακτήρα, όχι όμως σε επίπεδο φυλετικής διαφοροποίησης. Ο αντισημιτισμός δε ρίζωσε στους Έλληνες. Μετά μάλιστα το 1912 οι σχέσεις Ελλήνων και Εβραίων άρχισαν σταδιακά να βελτιώνονται και οι τελευταίοι αρχίζουν δραστικά να συμμετέχουν στις κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές. Αντιπροσωπεύουν ακόμη το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού της πόλης και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την οικονομική κίνηση. Χαρακτηριστικό είναι ότι το λιμάνι έκλεινε το Σάββατο μέχρι και το 1923. Μετά την απελευθέρωση ο βασιλιάς Γεώργιος Α' αναγνώρισε τους Εβραίους ως ισότιμους Έλληνες πολίτες και γενικά ακολούθησε φιλοεβραϊκή πολιτική.

Το 1915, η άφιξη στη Θεσσαλονίκη των συμμαχικών δυνάμεων ανανέωσε την εμπορική κίνηση της πόλης. Η καθημερινή εικόνα της εμπλουτίστηκε με καινούριες γραφικότητες. Γάλλοι στρατιώτες με γαλάζιες στολές, που τραγουδούσαν στους δρόμους το δημοφιλές εκείνη την εποχή τραγούδι, το «Madelon». Εντύπωση έκαναν στους Θεσσαλονικείς και οι Μαροκινοί Ζουάβοι, καθώς και οι Αρναμίτες με τα λοξά μάτια και τα βαμμένα σκούρα δόντια από το μάσημα κάποιου φυτού της πατρίδας τους. Όλοι αυτοί υπηρετούσαν στο γαλλικό στρατό. Ακόμη μαζί τους ήταν μαύροι Σενεγαλέζοι, του γαλλικού αποικιακού στρατού της Αφρικής. Οι τελευταίοι ήταν ο φόβος και ο τρόμος των μανάδων και των μικρών παιδιών, καθώς τους συνόδευε η φήμη ότι έκλεβαν μικρά παιδιά και τα έτρωγαν κρυφά στους καταυλισμούς τους. Οι Εβραίοι, λόγω της κοινής γλώσσας, έγιναν γρήγορα οργανικό στοιχείο των γαλλικών στρατευμάτων και μισθώνονταν από τις γαλλικές στρατιωτικές υπηρεσίες.²²

Οι Άγγλοι ήταν το άλλο μεγάλο κομμάτι του συμμαχικού αποσπάσματος στην πόλη. Οι Έλληνες περιέβαλαν τα «ξανθιά παιδιά με ρόδινα μάγουλα πάντοτε ξυρισμένα» με αρκετή συμπάθεια, καθώς « σύμφωνα με μια παλιά παράδοση, ήταν αληθινή γενιά από λόρδους. Έπρεπε, σύμφωνα με την ίδια παράδοση να 'ναι όλοι γιοι εκατομμυριούχων λόρδων.»²³

Από τη μεριά των Εγγλέζων διαδεδομένο πολύ ήταν το τραγούδι «Tipperary», που μαζί με το «Madelon» των Γάλλων είχαν μετατραπεί στο σήμα κατατεθέν του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Μαζί με τους Εγγλέζους στρατιώτες υπηρετούσαν κι άποικοι από την Αφρική και την Ασία. Ινδοί και Σκωτσέζοι είχαν προκαλέσει την απορία και το ενδιαφέρον των κατοίκων της πόλης, λόγω του τουρμπάνι που φορούσαν στο κεφάλι οι πρώτοι και της κοντής πλισεδωτής φούστας οι δεύτεροι.

Υπολογίζεται ότι το χειμώνα του 1915-1916 250.000 Αγγλογάλλοι είχαν κατακλύσει τη Θεσσαλονίκη, χώρια τα ρωσικά, σερβικά και ιταλικά στρατεύματα. Η νέα κατάσταση άλλαξε ριζικά τη ζωή της πόλης. Η εμπορική κίνηση υπερδιπλασιάζεται. Νέα θέατρα, καφέ και καμπαρέ ξεφυτρώνουν παντού. Στους δρόμους της πόλης κυκλοφορούν κυριολεκτικά «όλες οι φυλές του κόσμου». Συχνό ήταν το θέαμα κάποιας συμμαχικής μπάντας, που παρελαύνοντας στους

²² Σταμπουλή, Γ.Ν., (1984), Η Ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912, Διόσκουροι, Θεσσαλονίκη.

²³ Βαφόπουλος, Γ., (1985), Το παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα Εστία, 1403, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, σ.σ. 14 – 36, Κολάρος, Αθήνα.

δρόμους ή δίνοντας συναυλίες στην πλατεία Ελευθερίας (το κεντρικότερο και κοσμικότερο σημείο της πόλης), συγκέντρωνε πλήθος κόσμου που παρακολουθούσε.

Για να μπορούν όλοι αυτοί οι άνθρωποι να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους για αλληλογραφία, τυπώθηκαν στη Θεσσαλονίκη και κυκλοφόρησαν πλήθος καρτ ποστάλ με φωτογραφίες από τη ζωή της πόλης. Απ' αυτές τις φωτογραφίες σώζονται σήμερα πάρα πολλές και μας παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τη μορφή και τη ζωή της πόλης εκείνη την εποχή.

Η δημογραφική σύνθεση της πόλης αλλάζει πάλι με την εγκατάσταση στην πόλη 100.000 προσφύγων εξαιτίας της Μικρασιατικής Καταστροφής. Αυτό ανατρέπει και τις πολιτικές προτεραιότητες. Οι Εβραίοι παραγκωνίζονται, ενώ ένας νόμος του 1924 καταργεί την αργία του Σαββάτου και επιβάλλει την αργία της Κυριακής. Επιβαρύνεται ακόμη η ισραηλιτική κοινότητα με πρόσθετους φόρους, καθώς οι νέοι πρόσφυγες απαλλάσσονται από τη φορολογία. Πολλοί σημαντικοί Εβραίοι εγκατέλειψαν τότε την πόλη και η κοινότητά τους έμεινε χωρίς καθοδήγηση. Ακόμη το 1927 πολλές βιομηχανίες κλείνουν, ρίχνοντας στην ανεργία εκατοντάδες ανθρώπους, κυρίως Εβραίους. Ο ελληνικός τύπος της εποχής φροντίζει να αντιπαραθέτει συστηματικά τους Έλληνες πρόσφυγες με τους «αλλογενείς». Το 1931 τα μέλη της Ε.Ε.Ε. (Εθνική Ένωση Ελλάδος), φασιστικής οργάνωσης, καίνε την εβραϊκή συνοικία Κάμπελ, στα ανατολικά της πόλης. Τότε 10.000 Εβραίοι εγκαταλείπουν την πόλη για την Παλαιστίνη. Αλλά, ακόμη και την περίοδο 1936-1941 στην πόλη παραμένουν 52.000 Εβραίοι.

Σήμερα στη Θεσσαλονίκη ζουν 1.200-1.400 Εβραίοι, μια μικρή αλλά ζωντανή και καλά οργανωμένη κοινότητα.

3. Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ

Στη διάρκεια του μεσοπολέμου και κυρίως κατά τη δεκαετία του 1930, η διεθνής κοινότητα και οι λαοί της Ευρώπης, είχαν ακόμη ανοιχτές τις «πληγές» που προέκυψαν από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1914 – 1918), ενώ παράλληλα αντιμετώπιζαν κοινωνικές αναταραχές και οικονομική κρίση. Έτσι ελάχιστοι από τους λαούς και τους ηγέτες ασχολήθηκαν με τα όσα δραματικά διαδραματιζόνταν στη Γερμανία. Απρόθυμοι να εμπλακούν σε ένα νέο πόλεμο, δεν διέβλεψαν τον κίνδυνο από την πορεία αναρρίχησης του Χίτλερ στην εξουσία.

Ήδη από το 1925, ο Χίτλερ, στο βιβλίο του «Ο Αγών μου», είχε ξεκάθαρα εκθέσει την ιδεολογία και τη ρατσιστική του πολιτική. Μεταξύ των ρατσιστικών αναφορών του σε διάφορους λαούς, ο Χίτλερ εξέφρασε ιδιαίτερη πολεμική για τους Εβραίους, που τους θεωρούσε φυλετικά κατώτερους απέναντι στην υπεροχή της «Άριας» γερμανικής φυλής, «υπανθρώπους» (Untermenschen), υπεύθυνους για την κρίση όχι μόνον της Γερμανίας αλλά και για τις συμφορές όλου του κόσμου.²⁴

3.1 Η αρχή του διωγμού των Εβραίων

Ο δρόμος προς το *Ολοκαύτωμα

Με την αναγόρευση του Χίτλερ σε Καγκελάριο, στις 30 Ιανουαρίου 1933, ο ρατσισμός και ιδιαίτερα ο αντισημιτισμός καθιερώθηκαν ως δόγματα του Γερμανικού Κράτους. Από τον Απρίλιο του 1933 ξεκίνησε μία κλιμακούμενη σειρά αντιεβραϊκών μέτρων κοινωνικού αποκλεισμού, στέρησης στοιχειωδών ανθρωπίνων και δημοκρατικών δικαιωμάτων, κατάσχεσης περιουσιών, διώξεων και ωμής βίας. Το φασιστικό πνεύμα του καθεστώτος οδήγησε, επίσης, στο δημόσιο κάψιμο βιβλίων (επιστημονικών, λογοτεχνικών) με σκοπό, όπως υποστήριζαν οι Ναζί, την «κάθαρση της γερμανικής κουλτούρας από επικίνδυνες ιδέες». Τη νύχτα της 10ης Μαΐου 1933 κάηκαν δεκάδες χιλιάδες βιβλία σε 30 γερμανικές πόλεις. Από τον Σεπτέμβριο του 1935, με τη θέσπιση των «Νόμων της Νυρεμβέργης», που αποσκοπούσαν στη διατήρηση της «καθαρότητας» της Άριας φυλής, τα αντιεβραϊκά μέτρα εντάθηκαν ακόμη περισσότερο και οι Εβραίοι απώλεσαν κάθε πολιτικό και κοινωνικό δικαίωμα. Το 1938 η συνεχιζόμενη αντιεβραϊκή προπαγάνδα – άριστα ορχηστρωμένη από τον αρμόδιο υπουργό Προπαγάνδας του Ράιχ Γιόζεφ Γκέμπελς- οδήγησε στη «Νύχτα των Κρυστάλλων» (Kristallnacht). Το βράδυ της 9ης προς τη 10η Νοεμβρίου 1938 ξέσπασαν σε όλη την επικράτεια του Ράιχ επιθέσεις κατά εβραϊκών συνοικιών, οικογενειών, επιχειρήσεων, συναγωγών από μέλη της ναζιστικής νεολαίας και των SS, με την ανοχή της αστυνομίας. Ο τραγικός απολογισμός (91 Εβραίοι νεκροί, 267 κατεστραμμένες συναγωγές, 7.500 λεηλατημένες επιχειρήσεις), χαρακτηρίστηκε από το ναζιστικό καθεστώς ως «αιματηρή εκδίκηση των Γερμανών κατά των Εβραίων».

Παράλληλα, πρέπει να σημειωθεί ότι σε εφαρμογή του δόγματος της «καθαρότητας» της Άριας φυλής, από το 1939 ξεκίνησαν ειδικά προγράμματα ευθανασίας (με την ονομασία T-4), ακόμη και μέσα στη Γερμανία, όπου θανατώνονταν, από Ναζί γιατρούς, άνθρωποι διανοητικά καθυστερημένοι, ανάπηροι και λοιπές κατηγορίες ατόμων με ειδικές ανάγκες.

²⁴ blondiesthoughts.wordpress.com

Επίσης, διώχθηκαν και οδηγήθηκαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης ομάδες ατόμων όπως οι Ρομ και οι ομοφυλόφιλοι.²⁵

3.1.1 Ολοκαύτωμα: το σχέδιο εξόντωσης των Εβραίων

Η «επίλυση του εβραϊκού ζητήματος» μετεξελίχθηκε, κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από τον Αδόλφο Χίτλερ και τους Ναζί (το Εθνικοσοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα), στο άριστα μεθοδευμένο πρόγραμμα της «Τελικής Λύσης», που ισοδυναμούσε με τη φυσική εξόντωση όλων των Εβραίων, καθώς και όλων των τεκμηρίων (αρχείων, συναγωγών, κτιρίων, κ.ά.), που σηματοδοτούσαν την παρουσία τους στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

*Με τον όρο «Ολοκαύτωμα», ελληνική λέξη που καθιερώθηκε διεθνώς μέσω της αγγλικής γλώσσας, εννοούμε την εφαρμογή του προγράμματος της «Τελικής Λύσης» που κορυφώθηκε με τα στρατόπεδα μαζικής εξόντωσης, αφανίζοντας καταληκτικά 6 εκατομμύρια Εβραίου της Ευρώπης στη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.²⁶

3.1.2 Η μοναδικότητα του Ολοκαυτώματος

Το Ολοκαύτωμα των Εβραίων είναι το μεγαλύτερο έγκλημα του 20ού αιώνα και το μεγαλύτερο ομαδικό στην ιστορία της ανθρωπότητας. Η θλιβερή μοναδικότητά του στην ιστορία δεν προέρχεται μόνον από τον μεγάλο αριθμό των θυμάτων που αφανίστηκαν κατά την πραγμάτωση μιας παράφρονος «φυλετικής» ιδεολογίας. Το Ολοκαύτωμα δεν έχει προηγούμενο στην παγκόσμια ιστορία ως προς τη σύλληψη της ιδέας, την προμελέτη, τη μέθοδο, την εκτέλεση. Η εξόντωση των Εβραίων δεν ήταν απλά μια σειρά από έκτροπα και βιαιοπραγίες, δεν ήταν ένας ξαφνικός διωγμός ή πογκρόμ, δεν είχε πολιτικά αίτια, δεν αφορούσε εδαφικές διεκδικήσεις. Η «Τελική Λύση» ήταν ένα σχέδιο πλήρως οργανωμένο, που εφαρμόστηκε με βάση τον ψυχρό υπολογισμό κατά τις διαταγές ενός επίσημου κράτους και από τα μέλη ενός λαού που αυτοανακηρύχθηκε το «καθαρότερο φυλετικά» έθνος στην ιστορία του πολιτισμού.

3.1.3 Ιστορική διαδρομή της κλιμάκωσης του Ολοκαυτώματος

Τον Σεπτέμβριο του 1939, με την εισβολή του Γερμανικού Στρατού στην Πολωνία, (και αφού είχαν προηγηθεί η προσάρτηση της Αυστρίας, η αυθαίρετη κατάληψη της Σουηδίας και στη συνέχεια της Τσεχίας), άρχισε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, που κήρυξαν η Αγγλία και η Γαλλία στη Γερμανία. Μέχρι το 1941 η Γερμανία είχε καταλάβει όλη σχεδόν την Ευρώπη και είχε ανοίξει το Σοβιετικό Μέτωπο.

²⁵ el.wikipedia.org

²⁶ www.kis.gr

Ο Πόλεμος έδωσε στους Ναζί την ευκαιρία που επιζητούσαν και οι κατακτημένες χώρες της Ευρώπης προσέφεραν το κατάλληλο πεδίο δράσης για την εξόντωση των Εβραίων. Όπως φαίνεται παρακάτω όλες οι λεπτομέρειες για την εφαρμογή του σχεδίου της «Τελικής Λύσης» είχαν οργανωθεί στην εντέλεια:

α) Καταγραφή εβραϊκών κοινοτήτων και λεηλασία περιουσιών:

Το ξεκίνημα του σχεδίου εξόντωσης απαιτούσε αρχικά την αναλυτική καταγραφή των Εβραϊκών Κοινοτήτων της Ευρώπης (προσωπικοτήτων, ιδρυμάτων, επιχειρήσεων, περιουσιών). Το έργο αυτό ανέλαβε, από το 1940, το «Κομάντο Ρόζενμπεργκ», το οποίο οφείλει το όνομά του στον θεωρητικό του ναζισμού, Άλφρεντ Ρόζενμπεργκ, επικεφαλής του Γραφείου Εξωτερικής Πολιτικής του Ναζιστικού Κόμματος, από το 1933, ιδρυτή του Ινστιτούτου για τη Διερεύνηση του Εβραϊκού Ζητήματος, από το 1939 και υπουργού των Κατεχομένων Ανατολικών Περιοχών του Ράιχ, από το 1941. Οι ομάδες του «Κομάντο Ρόζενμπεργκ», εισβάλλοντας σε εβραϊκά σπίτια, Συναγωγές, βιβλιοθήκες, τράπεζες, καταστήματα, προέβησαν στη συστηματική λεηλασία και αρπαγή έργων Τέχνης, αρχαιολογικών θησαυρών, λατρευτικών αντικειμένων, ιερών βιβλίων, σπάνιων χειρογράφων και περιουσιών, τα οποία έστειλαν στη Γερμανία.

β) Το κίτρινο Αστέρι του Δαυίδ:

Με ειδικό Διάταγμα, όλοι οι Εβραίοι του Ράιχ και των κατακτημένων χωρών, άνω των έξι ετών, υποχρεώθηκαν να φέρουν στο πέτο τους, ως διακριτικό, το Αστέρι του Δαυίδ, συγκεκριμένων διαστάσεων και συγκεκριμένου κίτρινου χρώματος. Το ίδιο Διάταγμα τους απαγόρευε και την μετακίνηση από τον τόπο διαμονής τους.

γ) Διώξεις, συλλήψεις, ίδρυση γκέτο:

Οι Εβραίοι στοιβάζονταν σε συγκεκριμένες περιφραγμένες και φρουρούμενες περιοχές (τα γκέτο), που λειτουργούσαν ως διακομιστικοί σταθμοί. Από εκεί ξεκινούσαν οι σταδιακές αποστολές προς τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. (π.χ., το 1940 στην Πολωνία: γκέτο Λοτζ σφραγίζεται με 230.000 Εβραίους, γκέτο Βαρσοβίας σφραγίζεται με 400.000 Εβραίους, Κρακοβίας με 70.000. Το 1941 και 1942 σφραγίζονται τα γκέτο της Λιθουανίας, Ουκρανίας, Λευκορωσίας, Τσεχοσλοβακίας. Το 1943 σφραγίζονται τα γκέτο της Θεσσαλονίκης).

δ) Πογκρόμ και μαζικές εκτελέσεις Εβραίων:

Γίνονταν από ειδικά τάγματα των SS, με τη συνεργασία τοπικών οργανώσεων και κυβερνήσεων, συχνά μπροστά σε λάκκους που τα ίδια τα θύματα υποχρεώνονταν προηγουμένως να σκάψουν (π.χ., Γιασί Ρουμανίας, 29 & 30.6.1941: 10.000 Εβραίοι, Κόβνο Λιθουανίας, 25.7. & 28.10.41: 12.800 Εβραίοι, Λβοβ Ουκρανίας, 3.6.41 & 25.7.41: 6.000 Εβραίοι, Κάμενετς-Ποντόλσκ Ουκρανίας, 27 & 28.8.41: 23.000 Εβραίοι, Μπάμπι Γιαρ Κίεβο, Ουκρανίας 29.9.41: 33.771 Εβραίοι, Οδησσός Ουκρανίας, 23.10.41: 39.000, Ρίγα Λετονίας, 30.11.41: 20.000, Κριμέα ΕΣΣΔ, από Οκτώβριο '41 – Απρίλιο '42: 60.000, Μπιαλιστόκ Δυτ. Λευκορωσίας, Νοέμβριος 1942: 170.000). Για την πραγματοποίηση αυτού του είδους των «ειδικών επιχειρήσεων», το Γενικό Αρχηγείο του Γερμανικού Στρατού, στις αρχές του 1941, ίδρυσε τα «Τάγματα Εφόδου» (Einsatzgruppen) των Ειδικών Υπηρεσιών Ασφάλειας SS. Από την

Άνοιξη του 1941 προέβησαν σε εκτελέσεις που μέχρι το 1943 ξεπέρασαν το ένα εκατομμύριο θύματα.²⁷

ε) Θανάτωση σε θαλάμους αερίων:

Αρχικά, γίνονταν με εξάτμιση μονοξειδίου του άνθρακα ή και υδροκυακινού οξέως (π.χ., Άουσβιτς, Τρεμπλίνκα, Σόμπιμπορ), και αργότερα με θανάτωση σε κινητές μονάδες εξόντωσης με αέρια, δηλ., σε φορτηγά αυτοκίνητα που μετακινούνταν στην ύπαιθρο και σφραγίζονταν ερμητικά, στα οποία διοχετευόταν μονοξείδιο του άνθρακα. (π.χ., Χελμνό-Λοτζ Πολωνίας, 1941, Ρίγα Λετονίας 1942, Σαζμίστ Γιουγκοσλαβίας 1942).

στ) Εκτοπισμοί σε στρατόπεδα συγκέντρωσης:

Οι Εβραίοι στοιβάζονταν σε εμπορικά τρένα και με περιοδικές, κλιμακούμενες αποστολές, εκτοπίζονταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η όλη επιχείρηση «σκούπα», που εκτελείται τακτικά και σταδιακά μέχρι και το 1944, «εκκαθαρίζει» τα γκέτο και «εξαφανίζει» ολοκληρωτικά από τις ευρωπαϊκές πόλεις τον εβραϊκό πληθυσμό (Judenrein). Οι εκτοπισμοί αναπτύσσονται ως εξής (χρονολογικά): 1941: αρχή μεταφοράς Εβραίων Γερμανίας, 1942: Εβραίοι Λουμπλίνου (Αν. Πολωνία), Σλοβακίας, Γαλλίας, Πολωνίας, Κροατίας, Νορβηγίας, 1943: Εβραίοι Ελλάδας, Βελγίου, Ιταλίας, Αυστρίας, 1944: Εβραίοι Ουγγαρίας και Ελλάδας.

Από το 1942 το σχέδιο εξόντωσης των Εβραίων μπαίνει σε εντατικότερους ρυθμούς. Τα «Τάγματα Εφόδου» των SS, που πραγματοποιούσαν τις μαζικές εκτελέσεις στα μετόπισθεν του Ανατολικού Μετώπου, κρίθηκαν αναποτελεσματικά και ασύμφορα (παρ' ότι η επιχειρησιακή τους δράση συνεχίστηκε), ενώ η «άμεση επαφή» των εκτελεστών με τα θύματα επηρέαζε ψυχολογικά τους Γερμανούς στρατιώτες. Έτσι αναζητήθηκαν και άλλες, νέες και αποτελεσματικότερες, μέθοδοι εξόντωσης.

Τον Ιανουάριο του 1942, υψηλόβαθμοι αξιωματικοί των SS, αξιωματούχοι υπουργείων και του Ναζιστικού κόμματος συναντήθηκαν στο Βανζέ (προάστιο του Βερολίνου) και μεθόδευσαν τις λεπτομέρειες της «Τελικής Λύσης», οργανώνοντας την εξολόθρευση 11 εκατομμυρίων Εβραίων της Ευρώπης. Η σύσκεψη έγινε υπό τον Ράινχαρντ Χάινριχ, υπεύθυνο του Κεντρικού Γραφείου Ασφάλειας του Ράιχ (RSHA). Παρών ήταν και ο Αντολφ Αϊχμαν, αρμόδιος για τα "εβραϊκά ζητήματα" στο RSHA.

(Ο Α. Αϊχμαν συνελήφθη μεταπολεμικά, δικάστηκε το 1961 στο Ισραήλ, καταδικάστηκε για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εκτελέστηκε. Στη δίκη του κατέθεσε και για τη σύσκεψη του Βανζέ).²⁸

²⁷ www.noesi.gr/book

²⁸ www.kis.gr

3.2 Στρατόπεδα Συγκέντρωσης - Εξόντωσης

Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, για να εξυπηρετήσουν τις απαιτήσεις της «Τελικής Λύσης», με τη βοήθεια ειδικών τεχνικών, αυξάνονταν συνεχώς σε αριθμό και εξελίσσονταν κατά κατηγορίες: στα στρατόπεδα πολιτικών κρατουμένων, τα οποία λειτουργούσαν ήδη από το 1933 (Νταχάου, Μπούχενβαλντ, Ζάκσενχαουζεν), προστέθηκαν εκατοντάδες άλλα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας (π.χ., Ντόρα Νορντχάουζεν - εργοστάσιο όπλων, Νόιενγκαμ - εργοστάσιο κατασκευής τούβλων, Γρος Ρόζεν - λατομείο, Γκούσεν - λατομείο, Μαουτχάουζεν - λατομείο), στη Γερμανία και τις κατακτημένες περιοχές (μέχρι και τη Βόρειο Αφρική όπου μεταξύ 1941 και 1942 λειτουργούσαν 14 στρατόπεδα εργασίας, στην Αλγερία και το Μαρόκο, για την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής διέλευσης της Σαχάρας).

Αργότερα σε ορισμένα στρατόπεδα προστέθηκαν οι θάλαμοι αερίων, και στη συνέχεια τα κρεματορία, καθιστώντας τα αποκλειστικά στρατόπεδα μαζικής εξόντωσης (Άουσβιτς, Μπιρκενάου, Μαϊντάνεκ, Τρεμπλίνκα, Μπέλζεκ, Σόμπιμπορ).

Η λειτουργία των στρατοπέδων θανάτου ξεκίνησε το 1941 και κορυφώθηκε το 1943 - 1944. Αρχικά στους θαλάμους αερίων οι Ναζί χρησιμοποιούσαν το μονοξειδίο του άνθρακα και τα πτώματα θάβονταν ή καίγονταν σε εξωτερικό χώρο, σε λάκκους.

Στη συνέχεια το αέριο ZyklonB αντικατέστησε το μονοξειδίο του άνθρακα. Χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά, δοκιμαστικά, στο Άουσβιτς τον Σεπτέμβριο του 1941, και ήταν ιδιαίτερα αποτελεσματικό. Εύκολο στη χρήση και τη μεταφορά ενώ παράλληλα μείωνε το χρόνο θανάτωσης των θυμάτων, ιδιότητες χρήσιμες για τους Ναζί, που καθιέρωσαν και γενίκευσαν τη χρήση του Zyklon B στα στρατόπεδα εξόντωσης.

Με τη συνεχή αύξηση του αριθμού των πτωμάτων οι Ναζί χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που προέκυπταν από τη νέα αυτή κατάσταση. Οι ομαδικοί τάφοι σε ανοιχτό χώρο ήταν δυσλειτουργικοί (προκαλούσαν δυσοσμία, υπήρχαν κίνδυνοι μετάδοσης λοιμώξεων, μόλυνσης του νερού από το υπέδαφος), επίσης, η καύση σε λάκκους κρίθηκε χρονοβόρα. Το πρόβλημα επιλύθηκε με την κατασκευή των κρεματορίων για την άμεση αποτέφρωση των νεκρών. Η λύση ήταν ιδιοφυής, δεν δημιουργούσε οικολογικά προβλήματα και εγγυόταν τη μυστικότητα που οι Ναζί ήθελαν να διατηρήσουν. Από τα μέσα Μαρτίου έως τις αρχές Απριλίου του 1943 τρεις θάλαμοι αερίων και αντίστοιχα τρία κρεματορία είχαν ξεκινήσει τη λειτουργία τους στο Άουσβιτς (το στρατόπεδο που θα χαρακτηριστεί μεταπολεμικά από την ιστορία ως σύμβολο του Ολοκαυτώματος), αυξάνοντας εντυπωσιακά την «παραγωγή» θανάτου και την αποκομιδή πτωμάτων. Μέχρι τον Ιούνιο είχε προστεθεί μία ακόμη μονάδα θαλάμου αερίων - κρεματορίου στο Άουσβιτς. Και οι τέσσερις μονάδες θανάτου μαζί εξόντωναν ημερησίως 4.756 πτώματα που γρήγορα μετατρέπονταν σε στάχτη. Το καλοκαίρι του 1944 λειτουργούσαν έξι πλήρεις μονάδες θαλάμων - κρεματορίων, η ημερήσια καταστροφή πτωμάτων ξεπερνούσε τις 9.000, τα κρεματορία δεν επαρκούσαν και η καύση επεκτάθηκε σε λάκκους στον υπαίθριο χώρο του στρατοπέδου.²⁹

Η λειτουργία των στρατοπέδων συγκέντρωσης και εξόντωσης ήταν σε όλα τα επίπεδα οργανωμένη. Οι εκτοπισμένοι έφταναν με τρένα και ακολουθούσαν, με τάξη και ταχύτητα, τη διαδικασία διαλογής. Οι επιλεγμένοι για το θάνατο (ηλικιωμένοι, άρρωστοι, παιδιά), έφταναν στους θαλάμους αερίων σε τρεις ώρες από την άφιξή τους. Οι νεώτεροι θα προσέφεραν εργασία σε καταναγκαστικά έργα και εργοστάσια μέχρι το θάνατό τους, είτε από κακουχίες είτε στους θαλάμους αερίων -όταν πια θα κρίνονταν αδύναμοι για εργασία και θα αντικαθίσταντο από τους νεοαφιχθέντες.

Με την άφιξή τους στα στρατόπεδα οι Εβραίοι σφραγίζονταν ανεξίτηλα με έναν αριθμό στο βραχίονα που θα αποτελούσε πλέον το όνομά τους. Με ξυρισμένα κεφάλια, με την μπλε-γκρι ριγωτή στολή, με το κίτρινο αστέρι του Δαυίδ στο πέτο ως διακριτικό, στοιβάζονταν σε πέτρινες παράγκες, με ξύλινους πάγκους - κρεβάτια. Από εκείνη τη στιγμή ξεκινούσαν μια νέα «ζωή», μακριά από τα μάτια του υπόλοιπου κόσμου, για την απανθρωπιά της οποίας η ανθρωπότητα θα

²⁹ www.kis.gr

μάθαινε μετά τη λήξη του Πολέμου. Με την εισαγωγή τους στα στρατόπεδα, οι όμηροι ουσιαστικά ξεκινούσαν μια πορεία προς το θάνατο, στη διάρκεια της οποίας θα εργάζονταν από τις 5 πρωί σε λατομεία, εργοτάξια, σιδηροδρομικές γραμμές, δημόσια έργα, με μόνη τροφή μια σούπα από πατάτες.

Οι Ναζί τίποτα δεν άφηναν στην τύχη και τίποτα ανεκμετάλλευτο: τα προσωπικά αντικείμενα των ομήρων ταξινομούσαν και διοχετεύονταν κατά είδος σύμφωνα με τις ανάγκες των Γερμανών: χρυσά δόντια και τιμαλφή, μεταλλικά αντικείμενα (σκελετοί γυαλιών, ξυραφάκια) που λιώνονταν, ρουχισμός, μαλλιά των ξυρισμένων κεφαλιών που χρησιμοποιούνταν στη νηματοργία, η ίδια η στάχτη των πτωμάτων που γινόταν λίπασμα και το λίπος πρώτη ύλη για σαπούνι κ.ά.

Τα στρατόπεδα θεωρούνταν πλέον «τμήμα της εθνικής οικονομίας του Ράιχ». Η βαρεία βιομηχανία εκδήλωσε μεγάλο ενδιαφέρον για τους ομήρους των στρατοπέδων, που αποτελούσαν ένα αδιάκοπα ανανεούμενο, φτηνό και αναλώσιμο εργατικό δυναμικό.

Οι όμηροι γίνονταν εργάτες αλλά και ανθρώπινα πειραματόζωα για την επιστημονική ιατρική έρευνα και τη φαρμακοβιομηχανία. (Γνωστά είναι τα ιατρικά πειράματα σε δίδυμα αδέρφια, οι χειρουργικές επεμβάσεις στέρωσης των γυναικών και ευνουχισμού των ανδρών). Οι ανείπωτες κακουχίες στα στρατόπεδα και τα καταναγκαστικά έργα ήταν επίσης προγραμματισμένο τμήμα του σχεδίου εξόντωσης. Οι ακατάλληλοι για εργασία θανατώνονταν στην επόμενη διαδικασία διαλογής (Selektion) και νέοι θα έπαιρναν τη θέση τους.

Οι θάλαμοι αερίων και τα κρεματορία λειτουργούσαν εντατικά μέχρι το τέλος Νοεμβρίου του 1944. Αμέσως μετά, οι ίδιοι οι Γερμανοί διέταξαν την καταστροφή των κρεματορίων σε μία προσπάθεια να εξαφανίσουν κάθε ίχνος και αποδεικτικό στοιχείο του μεγέθους του εγκλήματός τους. Για τον ίδιο λόγο οι Γερμανοί εκκένωσαν τα στρατόπεδα, καθώς οι Σύμμαχοι (απόβαση στη Νορμανδία 6 Ιουνίου 1944) και οι Σοβιετικοί (από τα ανατολικά) προχωρούσαν. Οι σκελετωμένοι όμηροι, λίγες χιλιάδες επιζήσαντες, υπό την απειλή των όπλων των Ναζί, από το Νοέμβριο του 1944 μέχρι τον Ιανουάριο του 1945, υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα στρατόπεδα, πεζοί, σε ατελείωτες πορείες (που οι ιστορικοί αργότερα ονόμασαν «πορείες θανάτου»), μέσα στα χιόνια της πολωνικής υπαίθρου, όπου οι περισσότεροι άφησαν την τελευταία τους πνοή.

Τα στρατόπεδα εξόντωσης (αναφέρονται ενδεικτικά: Μαιντάνεκ 350.000 νεκροί, Σέλμνο 300.000, Σόμπιμπορ 200.000, Μπέλζεκ 550.000, Τρεμπλίνκα 750.000, Άουσβιτς - Μπιρκενάου 1.500.000), αποτέλεσαν μια μοναδική εγκληματική καινοτομία που ανήκει ολοκληρωτικά στο ναζιστικό καθεστώς και τα διαφοροποιεί από κάθε άλλο ιστορικό προηγούμενο, γράφοντας τη μελανότερη σελίδα της ιστορίας της ανθρωπότητας.³⁰

(Δευτέρα, 29 Ιούνιος 2009)

³⁰ www.noesi.gr/book

4.Σύντομη Ιστορική Ανάδρομη

Πριν από 400 χρόνια το 1492, οι βασιλείς Ισαβέλλα και Φερδινάνδος της Ισπανίας με προτροπή της Ιεράς Εξέτασης εξέδωσαν το διάταγμα της Γρανάδας, σύμφωνα με το οποίο όσοι Εβραίοι αρνούσαν να βαφτιστούν Χριστιανοί ήταν υποχρεωμένοι να εγκαταλείψουν την Ισπανία μέσα σε 6 μήνες. Υπολογίζεται ότι 300000 Εβραίοι ξεριζώθηκαν από τα σπίτια τους και εγκαταστάθηκαν στη Νότια Ευρώπη και στη Βόρεια Αφρική. Οι γενιές των Εβραίων αυτών ονομάστηκαν Σεφαραδίμ, από τη βιβλική ονομασία της Ισπανίας, Σεφαράντ και μέχρι σήμερα ακόμη διατηρούν ως γλώσσα τα καστιλιάνικα ισπανικά γνωστά ως ισπανοεβραϊκά.

Η Θεσσαλονίκη όπου, ως γνωστόν, έχουμε παρουσία Εβραίων από το δεύτερο αιώνα π.Χ., ήταν το πρώτο μεγάλο λιμάνι της Οθωμανικής αυτοκρατορίας που συνάντησαν οι πρόσφυγες της Ισπανίας.

Αριθμούσε τότε περί τους 3000κατοίκους και ήταν μια πόλη σχεδόν ερημωμένη. Οι Οθωμανικές αρχές, θέλοντας να επανδρώσουν την πόλη, καλωσόρισαν τους Εβραίους και τους πρόσφεραν αρκετά προνόμια για να τους εκμεταλλευτούν ως συμβούλους, εμπόρους, τραπεζίτες και τεχνίτες.

Στις επόμενες δεκαετίες εγκαθίστανται στη Θεσσαλονίκη περίπου 25000 Εβραίοι από την Ισπανία και την Πορτογαλία. Ως τα τέλη του 19 αι. συνεχίζουν να συρρέουν στην πόλη Εβραίοι πρόσφυγες από διάφορα μέρη της Ευρώπης, επειδή ήταν γνωστό ότι υπήρχε εκεί μια πολύ καλά οργανωμένη κοινότητα, που μπορούσε να του συμπαρασταθεί.

Το πλέον χαρακτηριστικό στοιχείο της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης ,που την ξεχώριζε από τις άλλες κοινότητες της διασποράς, ήταν η ταξική, κοινωνική και επαγγελματική πολυμορφία της. Αποτελούσε μία πλήρη κοινωνία με όλες τις ταξικές διαφορές αλλά και με ένα εντυπωσιακό πρόγραμμα υποστήριξης των αδύνατων τάξεων. Υπήρχαν φυσικά αρκετές εύπορες οικογένειες, αλλά η πλειονότητα ήταν φτωχοί, μεροκαματιάρηδες και άνεργοι. Ενδεικτικό της φτώχειας τους και των κακών συνθηκών διαβίωσης τους ήταν οι δυσανάλογες με τον πληθυσμό τους απώλειες στις επιδημίες και στις πυρκαγιές που έπλητταν την πόλη.

Ο 16 αι. υπήρξε ο χρυσός αιώνας των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη, η οποία καθιερώνεται ως κέντρο της ισπανοεβραϊκής διανόησης και της οικονομικής τους ισχύος. Ο σχολιαστής της Βίβλου, οι νομομαθείς και οι ποιητές αποτελούσαν το φάρο της εβραϊκής διασποράς. Ο 17 αι. και 18 αι. ήταν μια περίοδος πιο προσγειωμένη, με αρκετά προβλήματα και κάποια κατάπτωση. Από τα μέσα του 19 αι. και ως το τέλος του α παγκόσμιου πολέμου η εβραϊκή κοινότητα ζει τη δεύτερη αναγέννηση της. Την περίοδο αυτή, εκτός από τις πολιτικές και οικονομικές συγκυρίες, ιδιαίτερο ρόλο στην αφύπνιση των Εβραίων έπαιξαν ορισμένοι προοδευτικοί ηγέτες, όπως ο Μωής Αλλατίνη, ο Σολομών Φερνάντες, ο Μωής Μισραχή και οι ραβίνοι Γιούντα Νεχαμά, Ιακώβ Κόβο και Ιακώβ Μείρ. Στις αρχές του 20 αι. ο εβραϊκός πληθυσμός ήταν 750.00 άτομα, πάνω δηλαδή από το μισό του συνολικού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης.

Η απελευθέρωση της πόλης, το 1912 και ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος που επακολούθησε κλόνισαν τα θεμέλια της κοινότητας. Η ενσωμάτωση στη νέα Ελλάδα ήταν αποτέλεσμα των προσπαθειών της κυβέρνησης και του Βενιζέλου. Ανάλογα συνέβαλε και η εβραϊκή κοινότητα, η οποία δεν χαρακτηριζόταν από την μειονοτική νοοτροπία της περιθωριακής και κυνηγημένης ομάδας, που συχνά διέκρινε τις εβραϊκές κοινότητες της Ευρώπης.

Η μεσοπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται από ην εισροή χιλιάδων Ελλήνων προσφύγων από τη Μικρά Ασία και ην ταυτόχρονη δημογραφική αλλαγή, από ορισμένες περιπτώσεις ήπιου αντισημιτισμού καθώς και από τη σταδιακή μετανάστευση Εβραίων στο Ισραήλ, στη νότια και βόρεια Αμερική και στη Γαλλία. Ο Β Παγκόσμιος Πόλεμος και η θηριωδία των Γερμανών είχαν ως αποτέλεσμα την εξολόθρευση της εβραϊκής κοινότητας: πάνω από 50000 ψυχές χάθηκαν στα κρεματόρια της Γερμανίας και της Πολωνίας.

Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης υπέστησαν τη δική τους διασπορά. Σήμερα πάνω από 60000 βρίσκονται σκορπισμένοι στο Ισραήλ, στη Γαλλία, στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Αργεντινή και στο Μεξικό, όπου κρατούν ζωντανή τη μνήμη της ιδιαίτερης πατρίδας τους.

Στις μέρες μας η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης αριθμεί γύρω στα 1000 άτομα. Δυστυχώς όμως οι νέοι και τα παιδιά της κοινότητας λίγα μόνο γνωρίζουν από το σημαντικό

παρελθόν των προγόνων τους, που έκανε τη Θεσσαλονίκη να αποκαλείται <<Μητέρα του Ισραήλ>>.

Η Θεσσαλονίκη, η πανάρχαια αυτή πρωτεύουσα της Μακεδονίας ξεδιπλώνει την ελληνική ιστορία της πάνω από 2500 χρόνια. Στην πόλη όμως εδώ και 2000 χρόνια συνυπήρξε και η εβραϊκή κοινότητα, που με την παρουσία της ζυμώθηκε αναμφίβολα με την ιστορία της.³¹

4.1 Τύποι και ενδυμασίες

Το 1492 οι Εβραίοι πρόσφυγες από την Ιβηρική Χερσόνησο εγκαταστάθηκαν σε πόλεις όπως η Κωνσταντινούπολη, η Αδριανούπολη, η Σμύρνη και η Θεσσαλονίκη. Ο ζήλος τους να συμμετάσχουν στην ανάπτυξη της οικονομικής ζωής της νέας τους πατρίδας τους οδήγησε στην υιοθέτηση στοιχείων από τον οθωμανικό τρόπο ζωής. Η ενδυμασία, που γενικά αντανάκλα την αλληλεπίδραση παραδόσεων και πολιτισμών, αποτέλεσε το πρώτο τέτοιο στοιχείο.

Η Οθωμανική ενδυμασία ήταν μια πολύπλοκη σύνθεση μεσαιωνικών, ισλαμικών κ βυζαντινών στοιχείων, που εμπλουτίστηκαν ακόμα περισσότερο με την επίδραση της μογγολικής και της περσικής αισθητικής. Η αφομοίωση του οθωμανικού τρόπου ένδυσης ήταν ιδιαίτερα εμφανής στις αστικές περιοχές, όπου χωρίς αμφιβολία η διάθεση των ανθρώπων να κρατήσουν την ανωνυμία τους οδηγούσε στην ανάγκη να ντύνονται ευρωπαϊκά, "φράγκικα". Έτσι πολύ γρήγορα οι Εβραίοι τη Θεσσαλονίκης άρχισαν να φορούν ρούχα που ήταν άμεσα επηρεασμένα από την οθωμανική ενδυμασία με λίγα μόνο διακριτικά γνωρίσματα, όπως το χρώμα και κάποιες μικρές ιδιομορφίες στη γραμμή.

Οι ενδυμασίες των Εβραίων της Θεσσαλονίκης υπέστησαν πολύ μικρές αλλαγές ως και τα μέσα του 19 αι. Αυτό οφειλόταν στις συντηρητικές αντιλήψεις της εποχής και στην εν γένει επαρχιώτικη νοοτροπία που επικρατούσε στην πόλη. Οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές στα τέλη του 19 αι. και στις αρχές του 20 αι. επέφεραν αρκετές μετατροπές στην ενδυμασία προσθέτοντας περισσότερο χρώμα και φαντασία. Η κάπως καθυστερημένη χρονικά επίδραση αντανάκλαται στη διατήρηση του βασικού στυλ, που σε σχέση με ότι επικρατούσε στην Κωνσταντινούπολη θεωρούνταν αρκετά ντεμοντέ, αφού άλλωστε τα ευρωπαϊκά ρούχα είχαν αρχίσει σιγά σιγά να επικρατούν ακόμα και στα χαρέμια.

Σύμφωνα με τα έθιμα της Ανατολής, η πρωταρχική ενασχόληση των ανδρών ήταν η κοινωνική και δημόσια συναλλαγή. Έτσι τα ρούχα τους έτειναν να είναι ταπεινά, ώστε να μην προξενούν εύκολα το φθόνο. Τα κύρια στοιχεία του εβραϊκού ανδρικού ενδύματος στη Θεσσαλονίκη ήταν μια μακριά πουκαμίσια, το αντερί, ένα πανωφόρι συνήθως διακοσμημένο με γούνα, και το ψηλό φέσι.

Οι γυναίκες, αντίθετα, που περνούσαν το μεγαλύτερο μέρος της ζωής τους στο σπίτι, συγκέντρωναν το ενδιαφέρον τους στο σπιτικό τους, στην οικογένειά τους, κι αν ήταν πλούσιες, στα φορέματα και στη συλλογή κοσμημάτων. Οι Εβραίες της Θεσσαλονίκης φορούσαν ίδια σχεδόν ρούχα με ελάχιστες μικροδιαφορές. Αυτό που ξεχώριζε στην ενδυμασία τους ήταν η κόφια, ένα περίπλοκο καπέλο που έφτασε να δίνει την ονομασία του, λανθασμένα φυσικά, σε ολόκληρη την ενδυμασία.

Τα κύρια ενδύματα ήταν το σάγιο, ένα πολύχρωμο χυτό ρούχο πάνω από το οποίο φορούσαν το αντερί, καθώς και μια λεπτή ποδιά, το ντεβαντάλ.

Με τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας το 19 και 20 αι., οι Εβραίοι βρέθηκαν αντιμέτωποι με απότομες αλλαγές. Τα νέα σύνορα τους έκαναν υπηκόους νέων κρατών και ο εκσυγχρονισμός που ακολούθησε επέδρασε στη ζωή τους. Οι εβραϊκές παραδοσιακές ενδυμασίες εγκαταλείφθηκαν και με το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου εξαφανίστηκαν εντελώς.

³¹ οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης,σελ.3-5

4.2 Δουλειές του ποδαριού

Οι δουλειές του ποδαριού και τα μικροεπαγγέλματα χαρακτηρίζουν τόσο πολύ τη Θεσσαλονίκη πριν από την πυρκαγιά του 1917, ώστε δε είναι τυχαίο ότι τροφοδότησαν σαν θέμα εκατοντάδες καρτ-ποστάλ της εποχής. Επίσης δεν είναι τυχαίο ότι τα επαγγέλματα αυτά ταυτίζονταν, εκείνο τον καιρό, με τους Εβραίους: οι Εβραίοι αποτελούσαν μια εκτεταμένη και άνιση κοινωνία και η φτωχολογιά τους ήταν φυσικό να ασχολείται με τέτοια επαγγέλματα, ενώ οι Έλληνες ήταν κυρίως υπάλληλοι, μικρομαγαζάτορες και εργάτες, κι όσο για τους Τούρκους, αυτοί συμμετείχαν λιγότερο στην επαγγελματική ζωή. Οι Εβραίοι, λοιπόν, σχεδόν κατά κανόνα, ήταν εκείνοι που επιδίδονταν σε διάφορες δουλειές του ποδαριού, και έτσι, όπως ήταν επόμενο, έγιναν στόχος εκείνων που αναζητούσαν τις ζωντανές γραφικότητες μέσα στην πόλη.

Από παλιά, γνωρίζουμε τρία ταπεινά επαγγέλματα με τα οποία ασχολούνταν, πάππου προς πάππου, οι φτωχοί Εβραίοι: ψαράδες και πωλητές ψαριών, χαμάληδες και τουλουμπατζήδες (πυροσβέστες). Το πόσο φημισμένη ήταν η τιμιότητα των Εβραίων χαμάληδων, αυτό είναι τόσο γνωστό, που δεν χρειάζεται να το επαναλάβουμε εδώ. Ούτε θα επιμείνουμε στο ότι ο πιο πολύς κόσμος ήξερε τους Εβραίους ή σαν εμπόρους ή σαν χαμάληδες. Άλλα επαγγέλματα ήταν: πλανόδιοι πωλητές υφασμάτων, φρούτων, σταμνιών, σκουπών, λούστροι, εφημεριδοπώληδες (και μάλιστα μικρά παιδιά), μικροπωλητές με το κασελάκι μπροστά τους κρεμασμένο από το λαιμό τους με λουριά, σαλεπιτζήδες και πολλοί άλλοι (που θα άξιζε κάποτε να γίνει μια αναλυτική καταγραφή τους). Μόνο λεμονατζήδες και γαλατάδες σπάνιζαν μεταξύ των Εβραίων, ίσως γιατί αφθονούσαν μεταξύ των Αρβανίτιδων, και φυσικά οι Εβραίοι δεν γίνονταν ποτέ παπατζήδες. Όλη αυτή η εβραϊγιά σφράγισε ανεξίτηλα μια εποχή της Θεσσαλονίκης. Κι αν σήμερα όλοι αυτοί μας φαίνονται γραφικοί, δεν έπαψαν ωστόσο να εκφράζουν εύγλωττα, και τότε και τώρα, τον καθημερινό αγώνα της φτωχολογιάς για το καρβέλι.³²

Οι περισσότεροι χαμάληδες της Θεσσαλονίκης ήταν Εβραίοι. Ο κλάδος ήταν οργανωμένος σε συντεχνίες, όπως φαίνεται και από τις ισπανοεβραϊκές ονομασίες τους: *il hamaliko de la kioshe* (ο μικρός χαμάλης της γωνίας), που ειδικεύονταν στην μεταφορά κάρβουνου, *los hamales de Sibi* (οι χαμάληδες της γειτονιάς Σιμπί), στα Λαδάδικα, που ειδικεύονταν στη μεταφορά παστών, *los hamales de los choricos* (οι χαμάληδες των ρυακιών), που ειδικεύονταν στη μεταφορά λαδιών κι δερμάτων, *los hamales de la Istira* (οι χαμάληδες του Ιστιρά), που σε ομάδες δέκα ατόμων μετέφεραν βαριά εμπορεύματα, όπως σιτηρά, *los hamales de la kioshe de Malta* (οι χαμάληδες της περιοχής της συναγωγής της Μάλτας), στο κέντρο της αγοράς των τραπεζών, που μετέφεραν φορτία υφασμάτων για εξαγωγή, *los ratones* (οι πόντικες), που βρίσκονταν κοντά στη συναγωγή Ιτάλια και ειδικεύονταν στη μεταφορά βαριών μηχανημάτων, των οποίων αναλάμβαναν τη διάλυση και τη συναρμολόγηση, *los hamales de la Station* (οι χαμάληδες του σιδηροδρομικού σταθμού), *low hamales del commerce* (οι χαμάληδες του εμπορίου) αλλά ουσιαστικά οι χαμάληδες του λιμανιού. Οι περισσότεροι απ'αυτούς κατοικούσαν στην περιοχή του στρατοπέδου Κάμπελ. Μετά τα γεγονότα της 30ης Ιουνίου 1931 πολλοί μετανάστευσαν στη Χάιφα και επάνδρωσαν το λιμάνι της. Στην προκουμαία ης Χάιφας μπορεί κανείς, ακόμα και σήμερα, να ακούσει να μιλιούνται τα ισπανοεβραϊκά της Θεσσαλονίκης.

Από όλες τις εβραϊκές κοινότητες της Διασποράς ψαράδες υπήρχαν μόνο στη Θεσσαλονίκη, όπου οι Εβραίοι ήταν ελεύθεροι να ασκούν όλα τα επαγγέλματα. Αυτός ήταν και ο λόγος που ο Ben Zvi (μετέπειτα πρόεδρος του κράτους του Ισραήλ), προκειμένου να σπάσει το μονοπώλιο των Αράβων στο επάγγελμα του ψαρά, εισήγαγε ψαράδες από τη Θεσσαλονίκη στην Παλαιστίνη και τους εγκατέστησε στις παραλιακές πόλεις Άκκο και Γιάφα. Υπήρχαν δύο κατηγορίες Εβραίων ψαράδων στη Θεσσαλονίκη: οι *Moros* (μουρούνες), που ψάρευαν στα βαθιά νερά και έμεναν στη θάλασσα όλη την εβδομάδα, καμιά φορά και το Σάββατο, και οι *Gripari* (γριβάδια), που ψάρευαν στα ρηχά μεταξύ του Μικρού και του Μεγάλου Καραμπουρνού. Και οι δύο κατηγορίες ήταν συντεχνιακά οργανωμένες με καταστατικούς κανόνες που προνοούσαν λεπτομερώς για την κοινωνική ασφάλιση των μελών τους.³³

³² ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ, ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ 1915-1936 ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΔΩΔΟΣ

³³ οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, σελ. 10-14

4.3 Βιομηχανία - εμπόριο

Στα τέλη του 19ου αιώνα η Θεσσαλονίκη βάδιζε στους ρυθμούς της δυτικοποίησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οθωμανοί αξιωματούχοι, Έλληνες και Εβραίοι έμποροι και επιχειρηματίες, διανοούμενοι και οραματιστές συσπειρώνονταν και συμμετείχαν στην πορεία προς τον εξευρωπαϊσμό και στην αλλαγή της εικόνας της πόλης.

Οι μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ το 1856, ο γαλλο-γερμανικός πόλεμος του 1870, ο ρωσο-τουρκικός πόλεμος του 1877 και ο ελληνο-τουρκικός πόλεμος του 1897, που μετέτρεψε την πόλη σε κέντρο πολεμικών επιχειρήσεων, οδήγησαν σε μια πρωτοφανή οικονομική αναγέννηση. Ο Εβραίος ιστορικός Ζοζέφ Νεχαμά περιγράφει την περίοδο αυτή ως εξής: "Από τότε, τη Θεσσαλονίκη την επισκέπτονται σταθερά ξένοι, τουρίστες, έμποροι και επιχειρηματίες. Πλοία όλων των εθνών βρίσκονται στο λιμάνι της και προξενεία όλων των δυνάμεων εγκαθίστανται σ'αυτήν. Εδώ συγκεντρώνεται όλο το εμπόριο της Μακεδονίας. Από το 1885 είχε αρχίσει η οικονομική ευημερία. Στην πόλη της Θεσσαλονίκης όλο και περισσότεροι αποκτούν ακίνητη περιουσία. Η άνεση είναι γενική. Παρατηρείται μια αφθονία αυξανόμενη κάθε μέρα. Είναι η χρυσή εποχή, πολύ εφήμερη δυστυχώς, για τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης.

Υπόβαθρο της βιομηχανικής, εμπορικής και τραπεζικής ανάπτυξης υπήρξαν τα τεράστια έργα υποδομής από το 1870 ως το 1910, που άλλαξαν τη μορφή της πόλης. Το 1870 τέθηκε σε εφαρμογή ένα μακρόπνοο και φιλόδοξο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού μεταφορών στο βαλκανικό χώρο με τη σιδηροδρομική σύνδεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και φυσικά της Θεσσαλονίκης, με το ευρωπαϊκό δίκτυο.

Ανάμεσα στα έργα που εκτελέστηκαν ήταν: η κατεδάφιση των παραλιακών τειχών (1866), η διάνοιξη της οδού Σαμπρή Πασά (1869) και της σημερινής οδού Αγίου Δημητρίου (1875), το γκρέμισμα των ανατολικών τειχών (1889), η λειτουργία του εργοστασίου αεριοφωτός (1890), η αστική συγκοινωνία με ιππήλατα τραμ (1893), η αποξήρανση του έλους στην Μπάρα (1893), η υδροδότηση (1896), νέες λιμενικές εγκαταστάσεις (1897-1911) και η αστική συγκοινωνία με ηλεκτροκίνητα τραμ (1907).

Τα περισσότερα έργα υποδομής υποστηρίχτηκαν και χρηματοδοτήθηκαν από διεθνείς και ντόπιους χρηματιστηριακούς κύκλους, όπου επικρατούσαν Εβραίοι επιχειρηματίες, όπως ο Χιρς, οι Ρότσιλντ, οι Αλλατίνι, ο Σαούλ Μοδιάνο και οι ντονμέδες Χαμντί Μπέης και Καπαντζήδες. Έλληνες και Εβραίοι που κυριαρχούσαν στο εμπόριο και στις τράπεζες, άρχισαν να επενδύουν στη βιομηχανία, εκμεταλλεόμενοι νόμους που είχαν θεσπιστεί για την προστασία της βιομηχανικής παραγωγής και την εξυπηρέτηση των βιομηχανιών.

Είναι γεγονός όμως ότι ο σημαντικότερος ρόλος στον εκσυγχρονισμό της παραγωγής ανήκε στους Εβραίους επιχειρηματίες, οι οποίοι είχαν ισχυρές διασυνδέσεις, ήταν δραστήριοι ταξιδευτές, διέθεταν ευρωπαϊκή παιδεία και, με κινητήρια δύναμη την οικογένεια Αλλατίνι, επένδυσαν στις πρώτες βιομηχανίες της Θεσσαλονίκης.

Επτά από τις δέκα μεγαλύτερες βιομηχανίες της περιόδου αυτής ανήκαν σε Εβραίους: το νηματοουργείο Σαΐας (1873), ο νηματοουργείο Τόρρες και Μισραχή (1880), το υφαντουργείο Τόρρες, Μισραχή & Σία (1905), το ζυθοποιείο "Όλυμπος" των Αλλατίνι, Μισραχή και Φερνάντες (1892), το κεραμοποιείο Αλλατίνι (1880), ο αλευρόμυλος Αλλατίνι (1882), το εργοστάσιο φεσιών και υφασμάτων των Καπαντζή, Τελτζή, Ντερβίς, Μπενσουσάν, Γιαχέλ και Αμάρ και το φανοποιείο Ερρέρα.

Τα βιομηχανικά κτίρια, εκπληκτικά επιτεύγματα της τεχνικής, χαρακτήρισαν ολόκληρες περιοχές και χάρισαν στην πόλη με τις καμινάδες τους νέα σημεία αναφοράς.

Το χρηματιστηριακό κραχ του 1911 και η μετέπειτα ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στο ελληνικό κράτος, παρά τις προσπάθειες τη νέας ελληνικής διοίκησης για την ενίσχυση της βιομηχανικής παραγωγής, οδήγησαν στη μετεγκατάσταση των μεγάλων Εβραίων βιομηχάνων και στη συγχώνευση ή στην εξαγορά των επιχειρήσεών του από Έλληνες επιχειρηματίες.³⁴

³⁴ Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919, Ρένα Μόλχο.

Τη ίδια αυτή περίοδο η Θεσσαλονίκη απέκτησε πολύ γρήγορα τα χαρακτηριστικά ης εμπορικής πόλης. Τράπεζες, εμπορικές στοές, ξενοδοχεία και μεγάλα καταστήματα ήταν οι χώροι του νέου πολιτισμού που υπάκουε στους νόμους της μεταπρατικής κοινωνίας.

Στο Φραγκομαχαλά, την περιοχή γύρω από την οδό Φράγκων, εγκαταστάθηκαν όλες οι μεγάλες τράπεζες της εποχής και έκαναν την εμφάνισή τους εμπορικές στοές που κτίστηκαν για να στεγάσουν γραφεία ασφαλιστικών και ναυτιλιακών εταιρειών, διοικήσεις βιομηχανιών, χρηματιστηριακά γραφεία υποκαταστήματα ξένων τραπεζικών και εμπορικών οίκων και τυπογραφεία.

Σημαντικό τμήμα του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου βρισκόταν στα χέρια των Εβραίων. Σύμφωνα με στοιχεία της αρχής του αιώνα, από τους 54 μεγαλύτερους εμπορικούς οίκους της πόλης οι 38 ανήκαν στους Εβραίους, οι 8 σε ντονμέδες και οι 8 σε Έλληνες. Ειδικά στις εμπορικές συναλλαγές με την Αυστροουγγαρία οι Εβραίοι κρατούσαν το μονοπώλιο.

Κέντρο του χοντρεμπορίου ήταν η Ιστιρά, η περιοχή κοντά στο λιμάνι, και κέντρο του λιανικού εμπορίου η περιοχή που περικλειόταν από τους σημερινούς δρόμους Εγνατίας, Ίωνος Δραγούμη, Τσιμισκή και Κομνηνών. Στα στενά και ανήλιαγα δρομάκια της Αγοράς συγκεντρωνόταν η εμπορική δραστηριότητα της πόλης. Γύρω από τη Σαμπρή Πασά (σημερινή Βενιζέλου) δημιουργήθηκε το σύγχρονο εμπορικό κέντρο της πόλης με ευρωπαϊκού τύπου πολυκαταστήματα που εκπροσωπούσαν εβραϊκούς οίκους του εξωτερικού, όπως το Stein, Tiring, κ.α.

Έντονη ήταν επίσης και η παρουσία των Εβραίων στους κλάδους της προσφοράς υπηρεσιών, όπως ασφαλιστικές και ναυτιλιακές εταιρείες, κινηματογράφοι και κέντρα διασκέδασης.

Είναι αναμφισβήτητο ότι από τα τέλη του 19ου αιώνα ως και τον Ά Παγκόσμιο Πόλεμο οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης υπήρξαν η κινητήρια δύναμη της βιομηχανίας και του εμπορίου της πόλης, με έντονη παρουσία στους μεγάλους επιχειρηματικούς οίκους αλλά και στα μικρομάγαζα τα Αγοράς.

4.4 Κατοικίες – γειτονιές

Η Θεσσαλονίκη ως τα τέλη του 19ου αιώνα αναπτύχθηκε μέσα στα τείχη της. Ο διαχωρισμός της πόλης σε συνοικίες γινόταν με θρησκευτικά και εθνικά κριτήρια. Στην κάθε συνοικία οι ναοί δημιουργούσαν εστίες όπου γύρω τους ζούσαν μέλη της κοινότητας με κάποιο κοινό σημείο αναφοράς, όπως το δόγμα, ο τόπος καταγωγής ή το σόι.

Οι Εβραίοι κατοικούσαν στο κεντρικό τμήμα της πόλης, ανάμεσα στην παραλία και την Εγνατία οδό και ανάμεσα στον Ιπποδρόμιο και τα δυτικά κάστρα. Η περιοχή αυτή ήταν χωρισμένη σε αρκετές συνοικίες, οι περισσότερες από τις οποίες είχαν ισπανοεβραϊκά ονόματα.

Οι δρόμοι ήταν στενοί και τα διώροφα συνήθως σπίτια, κολλημένα το ένα δίπλα στο άλλο, δημιουργούσαν μεγάλα τετράγωνα, που πολλές φορές κατοικούνταν από την ίδια οικογένεια. Τα περισσότερα σπίτια ήταν φτιαγμένα από ξύλο και από ο πάνω πάτωμα εξείχε προς το δρόμο το ΣΑΧΝΙΣΤΙ. Το πράσινο στους δρόμους ήταν σχεδόν ανύπαρκτο. Λίγα δέντρα και μερικές γλάστρες κοσμούσαν τις εσωτερικές αυλές.

Ο Α.Δ. Σαπόρτα στο βιβλίο του *My life in Retrospect* γράφει: “Τα κτίρια στη Θεσσαλονίκη ήταν γκριαφκίρ ή μπουλμέ. Τα πρώτα ήταν φτιαγμένα από τούβλα ή πέτρες που είχαν δεθεί με λάσπη από ασβέστη και τσιμέντο. Στα δεύτερα, σηκώνονταν πρώτα ένας σκελετός με δοκάρια από τα θεμέλια ως τη στέγη και μετά γέμιζαν τα κενά ανάμεσα στα δοκάρια με τούβλα. Τα κτίρια του πρώτου τύπου θεωρούνταν, φυσικά, πιο γερά και πιο ανθεκτικά στη φωτιά. Τα ασφάλιστρα λοιπόν για αυτά ήταν μικρότερα από τα ασφάλιστρα για τα κτίρια τύπου μπουλμέ”.³⁵

Ο Μιχαέλ Μόλχο στο βιβλίο του *Usos y Cosumbres de los Sefardies de Salonica* περιγράφει το σπίτι μιας απλής και σχετικά φτωχικής οικογένειας:

“Τον παλιό καιρό οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης ζούσαν σε σπίτια γύρω από μεγάλες αυλές που τις έλεγαν κορτίζος. Τα σπίτια με τη σειρά τους δημιουργούσαν ένα είδος τετραγώνου. Από την πλευρά της αυλής είχαν ένα σκεπασμένο διάδρομο, τη στέγη του οποίου στήριζαν ξύλινες κολόνες. Από την έξω μεριά βρίσκονταν τα δωμάτια με μικρά παράθυρα, προστατευμένα από γερές σιδεριές, που έβλεπαν προς το δρόμο.

Η κουζίνα και η φουφού ήταν στο βάθος της αυλής. Οι πόρτες που προστάτευαν την είσοδο του κορτίζο ήταν ξύλινες ή σιδερένιες, ασφαλισμένες με μπάρες...

Για να στεγάσουν και τις νέες γενιές ήταν απαραίτητο να κτίζουν συνέχεια καινούρια δωμάτια μικραίνοντας έτσι το χώρο της αυλής και μερικές φορές κλέβοντας χώρο και από το δρόμο.

Αυτό το στοιβαγμένο, αυτό το αναγκαίο ανακάτωμα, δημιουργούσε πολλές φορές αξιοθρήνητες συνθήκες υγιεινής, ιδίως όταν ξεσπούσαν επιδημίες. Κι απέξω και από μέσα τα σπίτια είχαν μια όψη απλή αλλά καθαρή. Στο δωμάτιο δεν υπήρχε καμία εικόνα, γιατί αυτό το απαγόρευε ρητά η θρησκεία. Κανένα έπιπλο δεν κοσμούσε τα δωμάτια της λαϊκής τάξης. Στους χοντρούς τοίχους έβλεπε κανείς κάτι σαν ντουλάπες με ράφια, όπου φυλάσσονταν οι προμήθειες, τα πιατικά και ορισμένα σκεύη της κουζίνας.

Κάθε οικογένεια είχε μια ξύλινη κασέλα που πήγαινε από πατέρα σε γιο για πολλές γενιές και όπου φυλάσσονταν τα ασπρόρουχα, οι φορεσιές και τα χρυσά ή ασημένια κοσμήματα. Για κρεβάτι είχαν ένα στρώμα από μαλλί που το άπλωναν το βράδυ και το μάζευαν το πρωί. Οι Εβραίοι κάθονταν κουλουριασμένοι στον καναπέ με την πλάτη ακουμπισμένη στον τοίχο”.³⁶

Σε αντίθεση, ο Θεσσαλονικιός συγγραφέας Leon Sciaky στο βιβλίο του *Faewell to Salonica* περιγράφει ολοζώντανα το μεσοαστικό του σπίτι σ’ένα στενάκι κοντά στη Σαμπρή Πασά, όπως ήταν το 1898: “Όπως τα περισσότερα από τα παλιά σπίτια της Θεσσαλονίκης, έτσι και το δικό μας δημιουργούσε προς τα έξω μια σεμνή και ουδέτερη εικόνα: απλοί ασβεστωμένοι τοίχοι που τους διαπερνούσαν πράσινα παντζούρια, σαμαρωτή στέγη από ακανόνιστα κεραμίδια, σκούρα και φαγωμένα από το χρόνο, με λεκέδες εδώ και εκεί από πράσινα και ασημένια μούσκλια που

³⁵ Α.Δ. Σαπόρτα, *My life in Retrospect*, σελ.14.

³⁶ Μιχαέλ Μόλχο, *Usos y Cosumbres de los Sefardies de Salonica*, σελ.23

σέρνονταν προς το γείσο. Ένα φαρδύ φάτνωμα, το σαχνισί, περίπου όσο το μισό του επάνω πατώματος, εξείχε προς το δρόμο, όπως το πούπι μιας αρχαίας γαλέρας, και πρόσφερε απρόσκοπτη θέα από τρεις πλευρές. Ίσως το πιο εντυπωσιακό μέρος της απλής πρόσοψης ήταν η κύρια είσοδος. Η διπλή πόρτα είχε χοντρούς δρύινους ταπλάδες βαλμένους βαθιά μέσα στο πλαίσιο από το ίδιο υλικό...Το βαρύ μεταλλικό χτυπητήρι, χυμένο σε σήμα κρίκου, γυάλιζε από τα αμέτρητα χέρια που το είχαν σηκώσει ζητώντας τη άδεια να διαβούν το κατώφλι.³⁷

Λίγο πιο κάτω περιγράφει το σαλόνι του σπιτιού του, όπου συγκρούονταν δύο εκ διαμέτρου αντίθετα στιλ:

“Η μια άκρη του ιδιαίτερα μεγάλου αυτού δωματίου ήταν ευρωπαϊκή. Τι ογκώδες καρυδένιο τραπέζι, τις κομψά ταπετσαρισμένες πολυθρόνες και τον καναπέ, την κονσόλα με το χρυσόδετο καθρέφτη και το περίτεχνα σκαλισμένο ρολόι του τοίχου μπορούσε άνετα να τα συναντήσει κανείς σε κομψά σαλόνια της Βιέννης ή του Παρισιού, όπου και είχαν φτιαχτεί τα έπιπλα. Η άλλη άκρη ήταν σχεδόν γυμνή στην απλότητά της. Δύο χαμηλά φαρδιά ντιβάνια με μια πληθώρα πολύχρωμων πουπουλένιων μαξιλαριών αραδιασμένων στο τοίχο. Όλη η οικογένεια ενστικτωδώς στρεφόταν προς τη μεριά αυτή, που πρόσφερε την ηδονική άνεση της Ανατολής.

Η γαλήνη της και η ζεστασιά της καθρέφτιζε την πραγματική διάθεση των κατοίκων του μεγάλου σπιτιού. Το ωραιότατο αλλά αυστηρό σαλόνι του Λουδοβίκου 14ου στη βορινή πλευρά του σπιτιού σπάνια χρησιμοποιούνταν. Δε θυμάμαι ποτέ τα παντζούρια του ανοικτά ή τα καλύμματα σηκωμένα.” Η μεγάλη πυρκαγιά του 1890 κατέστρεψε σημαντικό αριθμό εβραϊκών σπιτιών, αλλά είχε ως θετικό αποτέλεσμα την ανακούφιση του κέντρου της πόλης από την πυκνή δόμηση και το συνωστισμό.

Πολλές εβραϊκές οικογένειες μετεγκαταστάθηκαν σε σπίτια ελληνικών συνοικιών, σε δύο νέους συνοικισμούς και στην εξελισσόμενη περιοχή της λεωφόρου των Εξοχών, έξω από τα ανατολικά τείχη.

Οι δύο νέοι εβραϊκοί συνοικισμοί, στο Τσαϊρι στα δυτικά και στη Χαμιντιέ στα ανατολικά, αποτέλεσαν την πρώτη προσπάθεια σχεδιασμού οργανωμένης κατοικίας στη Θεσσαλονίκη και ένα ισχυρό πόλο έλξης για την περαιτέρω οικιστική εξέλιξη της περιοχής. Από την άλλη μεριά, οι κάτοικοι των εξοχών ανήκαν σε υψηλά κοινωνικά στρώματα, διέθεταν ιδιαίτερη οικονομική άνεση και κατείχαν σημαντικά αξιώματα. Η εγκατάστασή τους στις Εξοχές και κυρίως κατά μήκος της κεντρικής λεωφόρου, σε μέγαρα μεγαλόπρεπα, είχε ιδιαίτερη σημασία για την κοινωνική τους θέση.

Η βίλα Αλλατίνη, στην οδό Βασιλίσσης Όλγας 198, στεγάζει από το 1979 τη νομαρχία Θεσσαλονίκης. Κτίστηκε το 1898 από τον Κάρολο Αλλατίνη σε σχέδια του Ιταλού αρχιτέκτονα Βιταλιάνο Ποζέλλι. Σύμφωνα με περιγραφή που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Αλήθεια, στις 18 Απριλίου 1909, “η ιστορική βίλα Αλλατίνη έχει πλην των υπογείων, τρία πατώματα με 31 δωμάτια και καταλαμβάνει έκταση 927 τ.μ. η οικοδομή στοίχισε 10.000 λ. Τ και η διακόσμηση 4.000 λ. Τ.

Το 1909 η έπαυλη αγοράστηκε από το 3ο σώμα του οθωμανικού στρατού. Από το 1912 ανήκει στον ελληνικό στρατό και με εξαίρεση την περίοδο 1926-1927, όταν στέγασε το νεοϊδρυθέν πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, χρησιμοποιήθηκε από διάφορες στρατιωτικές υγειονομικές υπηρεσίες. Το 1929 προστέθηκαν στο κτήριο δυο πλαϊνές πτέρυγες, που αλλοίωσαν τις αναλογίες του αρχικού σχεδίου. Το 1977 κηρύχτηκε διατηρητέο μνημείο.³⁸

³⁷ Leon Sciaky, Faewell to Salonica,σελ.35.

³⁸ Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919, Ρένα Μόλχο.

4.5 Κοινοτικά Κτίρια και Ιδρύματα

Στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα, η Θεσσαλονίκη, σημαντικό εμπορικό λιμάνι στην Ανατολική Μεσόγειο και το μεγαλύτερο αστικό κέντρο δυτικά της Κωνσταντινούπολης, βρισκόταν σε ιδιαίτερα πλεονεκτική θέση για να εκμεταλλευτεί τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων που επιχειρούνταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Η οθωμανική διοίκηση από το 1875, με πρωτοστάτες το βαλή Σαμπρή και τον ντονμέ δήμαρχο Χαμντί Μπέη, ξεκίνησε ένα τεράστιο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού της πόλης με έργα υποδομής και ανοικοδόμησης, που συμπληρώθηκαν στο τέλος της πρώτης δεκαετίας του 20ού αιώνα.

Τα κτίρια που οφείλονταν στην κρατική πρωτοβουλία αντικατόπτριζαν το νέο πνεύμα της δημόσιας διοίκησης και τις αυξημένες ανάγκες για τη στέγαση ενός πλήθους υπηρεσιών και οργανισμών που δημιουργούνταν και αναμορφωνόταν. Το διοικητήριο (1891), το αυτοκρατορικό λύκειο (1897), το στρατηγείο (1903), το δημοτικό νοσοκομείο (1902) και το τελωνείο (1911) αποτελούσαν δείγματα του κρατικού προγράμματος για τον εκσυγχρονισμό.

Η Θεσσαλονίκη ήταν ένα κράμα αλλοεθνών κοινοτήτων. Κάθε κοινότητα ζούσε τελείως χωριστά, είχε τους δικούς της χώρους λατρείας, τις δικές τις συνοικίες, τα δικά της σχολεία, τα δικά της καφενεία, το δικό της σύστημα κοινωνικής αρωγής (νοσοκομεία, φτωχοκομεία, ορφανοτροφεία, κ.α.), τα δικά της ήθη και έθιμα, τις δικές της γιορτές και αργίες και τη δική της διοίκηση. Σε καμία πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των Βαλκανίων, ίσως και της Ευρώπης, δεν υπήρχαν, σε αναλογία με τον πληθυσμό, τόσοι οικoi του θεού, νοσοκομεία και σχολεία όσοι στη Θεσσαλονίκη. Στο ρυθμό αυτό και η εβραϊκή κοινότητα, έχοντας την οικονομική ευρωστία και με την υποστήριξη ομόθρησκων ευεργετών, επιδόθηκε σε ένα ανάλογο πρόγραμμα.

Η εντός των τειχών Θεσσαλονίκη είχε 33 συναγωγές, που αντιπροσώπευαν ομάδες οικογενειών με κοινό τρόπο καταγωγής και συγγενικές ρίζες (π.χ. Καταλονία, Σικελία, Λιβόρνο, Ρωσία). Όλες οι συναγωγές, σύμφωνα με τη θρησκευτική νομοθεσία, ήταν υποχρεωτικά πολύ απλά κτίρια, αρκετές φορές τροποποιημένα σπίτια, χωρίς ιδιαίτερη αρχιτεκτονική γραμμή ή εξωτερικά στοιχεία αναγνώρισης. Εξαιρεση αποτελούσε η κεντρική συναγωγή και η θεολογική σχολή Ταλμούδ Τορά, που ήταν το καύχημα της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης.

Την ίδια εποχή ιδιαίτερος ζήλος καταβλήθηκε για την ανέγερση σχολείων. Κάθε κοινότητα ήθελε να δηλώσει, μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα και την επιλογή της βασικής γλώσσας διδασκαλίας, την εξάρτησή της ή όχι από κάποιο δόγμα καθώς και την αντίθεσή της προς τα σχολεία των άλλων κοινοτήτων ή του τουρκικού δημοσίου. Κινητήρια δύναμη της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης της εβραϊκής κοινότητας υπήρξε η Alliance Israélite Universelle με έδρα το Παρίσι και ορισμένα προοδευτικά και καλλιεργημένα άτομα, όπως ο γιατρός Μωύς Αλλατίνη, ο Γιουδά Νεμαχά και ο ραβίνος Ιακώβ Μείρ. Η AIU το 1912 έφτασε να έχει εννέα σχολεία με 2.500 μαθητές και 6.000 αποφοίτους.

Η Κοινότητα προνοούσε επίσης όσο καμία άλλη για τους φτωχούς Εβραίους, που αποτελούσαν το 50% των μελών της. Υπήρχαν δεκάδες ιδρύματα και, ως παράδειγμα, αναφέρονται: ορφανοτροφείο αρρένων, ψυχιατρικό άσυλο, επιμελητεία του νεκροταφείου, οργάνωση για τη διανομή ειδών πρώτης ανάγκης, όπως κάρβουνο, ρούχα κ.α., οργάνωση για την υποστήριξη θυμάτων πυρκαγιών, ίδρυμα για τη μαθητεία στις τέχνες αγοριών και κοριτσιών, οργάνωση για την υπεράσπιση των πολιτικών δικαιωμάτων κ.α. το 1907 η κοινότητα έκτισε και το δικό της νοσοκομείο με δωρεά Χίρς. Ορισμένα από τα ιδρύματα λειτουργούν ως σήμερα.

Οι πόροι για τη συντήρηση των ιδρυμάτων αυτών προέρχονταν από ειδικές συνδρομές εύπορων μελών της κοινότητας, από δωρεές ευρωπαϊκών εβραϊκών οργανώσεων ή Ευρωπαίων ομόθρησκων και από ειδικούς φόρους που επέβαλλε η κοινότητα στα μέλη της. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κοινότητα συντηρούσε τις 6.000 από τις 14.500 εβραϊκές οικογένειες της πόλης.

Η βιομηχανική και εμπορική ανάπτυξη της εποχής σε συνδυασμό με τη διάδοση της εκπαίδευσης δημιούργησε μια καινούρια μεσαία τάξη με πολιτιστικές και πολιτικές ανησυχίες. Η τάση αυτή οδήγησε στη ίδρυση συλλόγων και λεσχών με σκοπό από τη μια μεριά τη συνοχή

των εβραϊκών επαγγελματικών τάξεων και από τη άλλη τξν κοινωνική συναναστροφή των μελών τους.³⁹

4.6 Γεγονότα – Προσωπικότητες

Η εικοσαετία μεταξύ του 1897 και του 1917 αποτέλεσε για τη Θεσσαλονίκη την πιο πολυκύμαντη περίοδο της σύγχρονης ιστορίας της. Στο διάστημα αυτό η πόλη κατέστη το επίκεντρο των πολιτικών και στρατιωτικών αναμετρήσεων που διαδραματίστηκαν στην τελευταία φάση των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων των βαλκανικών λαών στη Μακεδονία. Παράλληλα, ο ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, που προσπαθούσαν να επιβάλουν την επιρροή τους στα νεοσύστατα εθνικά κράτη της περιοχής, μετέβαλε την εκσυγχρονισμένη πλέον Θεσσαλονίκη σε διεθνή πόλη.

Η ίδια χρονική περίοδος αποτέλεσε επίσης το τελευταίο στάδιο κατά το οποίο η φυσιογνωμία της πολυεθνικής αυτής πόλης καθορίστηκε από την ύστατη πολιτιστική και οικονομική αναγέννηση της πολυάριθμης και ιστορικής εβραϊκής κοινότητας.

Το 1897, κατά τη διάρκεια του ελληνο-τουρκικού πολέμου, παρατηρείται ζωηρή κίνηση στο λιμάνι, όπου είχαν αγκυροβολήσει πλοία κάθε εθνικότητας, ενώ χιλιάδες ξένοι τουρίστες και επιχειρηματίες επισκέπτονταν τη Θεσσαλονίκη, όπου ιδρύονταν προξενεία όλων των χωρών. Οι ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν τότε ώθησαν την εβραϊκή κοινότητα να εντείνει την προσπάθεια για ανανέωση της παιδείας, που είχε αρχίσει από το 1873. Μια ομάδα μάλιστα από την νέα τάξη των Εβραίων διανοουμένων ίδρυσε το 1897 το Σύλλογο Αποφοίτων της Alliance και τον πρώτο ανάλογο γυναικείο σύλλογο, την Amicale. Οι σύλλογοι αυτοί είχαν τον ίδιο στόχο όπως και η Λέσχη Εβραίων Επαγγελματιών και τη φροντίδα της επιμόρφωσής τους με την οργάνωση πλούσιας βιβλιοθήκης, τμημάτων μουσικής και αθλητισμού και μιας υπηρεσίας άτοκων δανείων. Δέκα χρόνια αργότερα ο ίδιος σύλλογος οργάνωσε την πρώτη έκθεση τεχνών και επαγγελματιών που έγινε ποτέ στη Θεσσαλονίκη και μοίρασε βραβεία.

Την ανάπτυξη αυτή όμως ανέστειλε η πυρκαγιά του 1898, κατά την οποία καταστράφηκαν πολλά κεντρικά εβραϊκά κτίρια και ανάμεσά τους η σημαντικότερη εβραϊκή θεολογική σχολή, γνωστή ως Ταλμούδ Τορά, που χρειάστηκε πέντε χρόνια επισκευών πριν ξαναλειτουργήσει, το 1904. Το κενό αναπληρώθηκε προσωρινά με την ίδρυση νέων θρησκευτικών ιδρυμάτων που προστέθηκαν στην κοινότητα. Μια νέα ιδεολογία του εβραϊσμού εξέφραζε ο πολιτιστικός σύλλογος Kadima, που ιδρύθηκε το 1899 με σκοπό τη μελέτη και τη διάδοση της εβραϊκής γλώσσας και λογοτεχνίας, και που διέθετε την ανάλογη βιβλιοθήκη. Μολονότι διαπιστώνουμε ότι το γενικότερο κλίμα των εθνικών διαφοροποιήσεων των υπολοίπων μειονοτήτων της πόλης είχε επηρεάσει και τους Εβραίους, αυτοί, ως το 1908 τουλάχιστον, περιορίστηκαν στην ίδρυση οργανώσεων πολιτιστικού και φιλανθρωπικού κυρίως χαρακτήρα. Ανάλογη ήταν και η αναβίωση του Matanoth Laevionim που το 1901 ξανάρχισε να διανέμει συσσίτια σε φτωχούς μαθητές.⁴⁰

Οι Εβραίοι παρέμειναν αμέτοχοι στις συγκρούσεις των εθνικών μειονοτήτων, από τις οποίες δοκιμάζονταν καθημερινά, καθώς προσπαθούσαν να διατηρήσουν το εμπόριο της βαλκανικής ενδοχώρας που είχε συγκεντρωθεί στη Θεσσαλονίκη.

Το 1902 εξάλλου ανακαινίστηκε και το λιμάνι της που εξυπηρετούσε το 1/7 του εμπορίου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και όπου εργάζονταν χιλιάδες, Εβραίοι κυρίως, λιμενεργάτες. Για τον ίδιο λόγο, ένα χρόνο μετά, με την αναστάτωση της πόλης από τρομοκρατικές ενέργειες Βουλγάρων κομιτατζήδων, που μάλιστα μεταμφιέστηκαν ως Εβραίοι, ο πολυδιάστατος εβραϊκός τύπος ξεσηκώθηκε σύσσωμος εναντίον τους. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, που ανησυχούσαν για τη διατήρηση του status quo, έστειλαν το 1904 στη Θεσσαλονίκη ειδικούς πράκτορες με επικεφαλής τον Ιταλό De Georgis, που θα συνεργάζονταν με το νέο γενικό επιθεωρητή Χιλμή Πασά για την εφαρμογή των "μεταρρυθμίσεων".

³⁹ Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919, Ρένα Μόλχο.

⁴⁰ ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ, ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ 1915-1936 ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΔΩΔΟΣ

Αξίζει να σημειωθεί ότι η προοδευτική ατμόσφαιρα που επικρατούσε στη Θεσσαλονίκη προσφερόταν και για τις επαναστατικές ιδέες των Τούρκων εθνικιστών. Πολλοί Νεότουρκοι οργανώθηκαν τότε στις μασονικές στοές της πόλης και με τις ιδέες τους υπέρ της ισότητας των μειονοτήτων και της αναδιοργάνωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κέρδισαν τη συμπάθεια και συχνά την υποστήριξη ορισμένων Εβραίων. Ανάμεσά τους σημαντικό ρόλο έπαιξε ο δικηγόρος Εμμανουήλ Καράσσο, που εκλέχτηκε βουλευτής Θεσσαλονίκης στο οθωμανικό κοινοβούλιο των Νεότουρκων το Σεπτέμβριο. Η ειρηνική επανάσταση της 24ης Ιουλίου 1908 ανακούφισε τους Εβραίους, γιατί η επικράτηση των Νεότουρκων σταμάτησε τις μεταξύ των μειονοτήτων συγκρούσεις που είχαν αναστατώσει την περιοχή. Τον ίδιο καιρό διαπιστώνεται μια έκρηξη απεργιών και ίδρυσης συνδικαλιστικών οργανώσεων που πρωτίτερα απαγορεύονταν. Τότε άλλωστε ιδρύθηκε και ο πρώτος εβραϊκός αθλητικός σύλλογος Maccabi αλλά και πολλοί άλλοι. Παρ' όλα αυτά, το 1908 σημειώνεται ένα μεταναστευτικό ρεύμα προς Αμερική 8.000 Εβραίων που προσπαθούσαν να αποφύγουν την υποχρεωτική στράτευση.

Το μεγαλύτερο όμως μέρος του εβραϊκού προλεταριάτου παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη, όπου απειλούνταν καθημερινά από την πολιτική κρίση που διερχόταν η πόλη. Τον Ιούλιο του 1909 ο Αβραάμ Μπεναρόγια, με άλλους Εβραίους της πόλης, ίδρυσε την πρώτη εργατική ομοσπονδία της Θεσσαλονίκης, Federation Socialiste, στην οποία αμέσως σχεδόν εντάχτηκαν 5.000 εργάτες απ' όλες τις εθνικότητες της πόλης. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Federation Socialiste της Θεσσαλονίκης, η οποία μεταξύ άλλων εξέδιδε και τις τετράγλωσσες εφημερίδες Solidaridad Ouradera το 1909 και αργότερα την Avant, θεωρείται σήμερα ως η σημαντικότερη σοσιαλιστική οργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η σπουδαιότητα όμως της Θεσσαλονίκης επιβεβαιώνεται και από άλλα ιστορικά γεγονότα, όπως η μεταφορά και η φυλάκιση του Αμπτούλ Χαμίτ στη βίλα του γνωστού Εβραίου ευεργέτη Αλλατίνι, το 1909. Ακόμη, δεν ήταν τυχαίες και οι επίσημες επισκέψεις του βασιλιά της Σερβίας Πέτρου Καραγεώργιεβιτς, το 1910, και ειδικά αυτή του σουλτάνου Μεχμέτ Ε', το 1911, κατά την οποία η πόλη γέμισε από αντιπροσωπευτικές διακοσμητικές αφίδες υποδοχής εκ μέρους όλων των εθνοτήτων. Κατά τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο, το Νοέμβριο του 1912 (νέο ημερολόγιο), ο ελληνικός στρατός απελευθέρωσε τη Θεσσαλονίκη από τον τουρκικό ζυγό.

Η χαρά όμως των Ελλήνων μετατράπηκε σε πένθος, όταν βασιλιάς Γεώργιος ο Α', που είχε εγκατασταθεί στην πόλη, δολοφονήθηκε στις 18 Μαρτίου 1913 από τον Αλέξανδρο Σχινά. Οι Θεσσαλονικείς Εβραίοι, που συμπαθούσαν τον Γεώργιο λόγω της φιλοεβραϊκής στάσης του, έκλεισαν τότε τα καταστήματά τους για να παραστούν στη κηδεία του, ενώ παράλληλα η κοινότητα συμμετείχε και με επίσημη αντιπροσωπεία.

Μετά το Β' Βαλκανικό Πόλεμο, τον Αύγουστο του 1913, σύμφωνα με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου η πόλη προσαρτήθηκε στο ελληνικό κράτος. Στο διάστημα αυτό η κυβέρνηση Βενιζέλου υιοθέτησε μια εξαιρετικά ευνοϊκή πολιτική προς τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης, όχι μόνο κάνοντας φιλοεβραϊκές δηλώσεις, αλλά και ικανοποιώντας όλα τα αιτήματά τους. Με τη στάση αυτή η ελληνική πολιτεία επιβεβαίωνε τη βαρύτητα της εβραϊκής παρουσίας στη Θεσσαλονίκη. Παράλληλα εξασφάλισε την έγκριση των Μεγάλων Δυνάμεων για την τελική προσάρτηση της πόλης στην Ελλάδα αναχαιτίζοντας την ξένη προπαγάνδα, η οποία είχε προσπαθήσει να οικειοποιηθεί τις ανησυχίες των Εβραίων για την απώλεια της βαλκανικής ενδοχώρας.

Μετά την έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, η άφιξη 300.000 στρατιωτών της Entente στη Θεσσαλονίκη, στις 13 Οκτωβρίου 1915, μετέβαλε την πόλη σε μέτωπο Ανατολής, συγχρόνως όμως επαναστρατηριοποίησε την εμπορική της κίνηση, συμβάλλοντας σημαντικά στην οικονομική ανόρθωση των κατοίκων και ανακουφίζοντας τις αγωνίες της εβραϊκής κοινότητας. Επρόκειτο όμως για προσωρινή ανάπαυλα που διήρκεσε ως την πυρκαγιά της 18ης Αυγούστου 1917. Αυτή ήταν η πιο δραματική στιγμή της ιστορίας των Θεσσαλονικέων Εβραίων, γιατί άλλαξε μέσα σε μια νύχτα τη φυσιογνωμία της πόλης που ως τότε καθοριζόταν από την παρουσία τους. Με τον βομβαρδισμό που επέβαλε ο στρατηγός Sarrail για να πετύχει την κατάσβεση της πυρκαγιάς καταστράφηκαν 4.100 κτίρια, από τα οποία τα μισά και παραπάνω ανήκαν σε Εβραίους που έμειναν άστεγοι. Επιπλέον η πυρκαγιά συγκλόνισε την κοινότητα, γιατί εξαιτίας

της χάθηκαν όλα σχεδόν τα ιστορικά σημεία αναφοράς της ξεχωριστής εβραϊκής παρουσίας στη Θεσσαλονίκη.⁴¹

Οι οργανωμένες εβραϊκές κοινότητες στην Ελλάδα έχουν ιστορία δύο και πλέον χιλιετιών. Η παλαιότερη και πλέον χαρακτηριστική ομάδα που κατοίκησε στη χώρα είναι οι Ρωμανιώτες. Πρακτικά, όμως, στη σύγχρονη εποχή ως Έλληνας Εβραίος (ή Ελληνοεβραίος) νοείται οποιοσδήποτε Έλληνας ανήκει στην ιουδαϊκή θρησκεία ή έχει εβραϊκή καταγωγή και κατοικεί ή ανάγεται (ως προς την προέλευση) σε περιοχή της σύγχρονης Ελλάδας.

Οι Έλληνες Εβραίοι έπαιξαν σπουδαίο ρόλο κατά την αρχική περίοδο αναπτύξεως του Χριστιανισμού και συνέβαλαν στους τομείς της εκπαίδευσης και του εμπορίου κατά τη Βυζαντινή και την Οθωμανική αυτοκρατορία. Εντούτοις, η παρουσία τους στην Ελλάδα υπέστη συντριπτικό πλήγμα από την ερήμωση που επέφερε το Ολοκαύτωμα κατά το διάστημα της κατοχής της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα, παρά τις προσπάθειες διάφόρων Ελλήνων να τους προστατεύσουν. Οι λιγοστοί (εν σχέσει με το παρελθόν) Έλληνες Εβραίοι ζουν σήμερα αρμονικά με τους Έλληνες Χριστιανούς, η δε εβραϊκή κοινότητα συνεργάζεται με τους υπόλοιπους Έλληνες για την καταπολέμηση των όποιων κρουσμάτων αντισημιτισμού στην Ελλάδα. Ακολουθεί μια εκτεταμένη αναδρομή στα γεγονότα του παρελθόντος τα οποία σημάδεψαν για πάντα την ιστορία των Εβραίων καταλήγοντας στη σημερινή πραγματικότητα.

Είναι ενδεικτικό ότι σ' ένα ταξιδιωτικό άρθρο για τη Θεσσαλονίκη στο περιοδικό Hadassah, η εναπομείνασα εβραϊκή κοινότητα της πόλης περιγράφεται ως «μια κοινότητα που έχασε σχεδόν όλο τον προπολεμικό της πληθυσμό. Σήμερα έχει μόνο μια συναγωγή, ένα ραβίνο και ένα χασάπη "κασέρ"». Μια Θεσσαλονίκη, με την πλειοψηφία των κατοίκων να είναι Εβραίοι, με περισσότερες από 30 συναγωγές, με σχολεία, με θεολογικές ακαδημίες του μεγέθους της Ταλμούντ Τορά, μια από τις μεγαλύτερες ραβινικές σχολές στην Ευρώπη, και με πολυάριθμες εφημερίδες στα Ladino, γαλλικά, ακόμα και εβραϊκά, με τον shamash (νεωκόρο της συναγωγής, ο οποίος εκτελούσε και χρέη τελάλη) να φωνάζει στους δρόμους των μαχαλάδων κάθε πρωί: «Α Τεφιλά, Α Τεφιλά», καλώντας τους πιστούς στη συναγωγή για προσευχή. Το απόγευμα της Παρασκευής, επίσης, ο shamash έβγαινε στις γειτονιές φωνάζοντας: «aide, assender que ya es tadre» (άντε, ανάψτε τα φώτα γιατί είναι αργά).

Η παρουσία των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη ήταν συνεχής ήδη από την ίδρυση της, το 315 π.Χ. Πολλοί κατακτητές και εθνότητες πέρασαν από τότε αλλά πέρα από το γεγονός πως «δεν μπορεί κανείς να διατρέξει καμία περίοδο της ιστορίας της Θεσσαλονίκης χωρίς να συναντήσει μια εβραϊκή κοινότητα», από το τέλος του 15ου αιώνα και έπειτα και μέχρι το 1913, ο μισός πληθυσμός της πόλης ήταν Εβραίοι.

Παραθέτω τις αναμνήσεις ενός Εβραίου από το καπάνι, την αγορά στη Θεσσαλονίκη, στις αρχές του 20ού αιώνα: «...στο καπάνι έμπαινες απρόσμενα. Ένοιωθες πάντα κάποια έκπληξη και νόμιζες πως έκανες μια απροσδόκητη ανακάλυψη καθώς βυθιζόσουν στη θορυβώδη πλατεία. Κυκλωμένη από παλιά κτίρια κι ερειπωμένες παράγκες, ήταν ένας πολυάσχολος και γεμάτος κόσμον τόπος.

Εδώ ερχόταν ο βλάχος βοσκός από τους λόφους να πουλήσει τ' αρνιά του. Σ' αυτή την πλατεία οι χωρικοί φέρνουν τα μουλάρια τους φορτωμένα με ασβέστη από τα καμίνια του Κυρές Κιεί (Ασβεστοχώρι) κι ο νοικοκύρης της γειτονιάς, που τον ακολουθούσε ο χαμάλης με τα μεγάλα καλάθια, ψώνιζε τα τρόφιμα και τα άλλα είδη που είχε ανάγκη. Γιατί η αγορά Καπάνι, που κάποτε ήταν αποκλειστικά αλευραγορά (Ουν Καπάν), είχε σταδιακά μετατραπεί σε λαϊκή αγορά, όπου προσφερόταν κάθε αγαθό. Τσίγκινα και πήλινα σκεύη, ρύζι και φακές, ζωντανές κότες και πρόβατα, εμπριμέ και βαμβακερά υφάσματα ήταν στοιβαγμένα σε τσουβάλια που ήταν απλωμένα πάνω στο καλντερίμι ή βρίσκονταν μέσα σε κοφίνια πάνω σε πάγκους».⁴²

⁴¹ Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919, Ρένα Μόλχο.

⁴² «Γεύση από Σεφαραδίτικη Θεσσαλονίκη», της Νίνα Μπενρουμπή και του Επίκουρου

5. Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ

Ο χρόνος της αρχικής εγκατάστασης των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη παραμένει ως τώρα άλυτο ιστορικό πρόβλημα. Κάποιοι ερευνητές πιστεύουν ότι από την εποχή της ίδρυσής της (315 π.Χ.) η Θεσσαλονίκη είχε και Εβραίους κατοίκους. Κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι οι Εβραίοι εγκαταστάθηκαν αρχικά στη Θεσσαλονίκη το 140 π.Χ. προερχόμενοι από την Αλεξάνδρεια. Εβραίοι στη Μακεδονία αναφέρονται στον Φλάβιο Ιώσηπο και σε διασωθέν γράμμα του 10 μ.Χ. από τον Ηρώδη προς τον Καλλιγούλα.

Μια άλλη σημαντική γραπτή μαρτυρία για την ύπαρξη οργανωμένης Εβραϊκής Κοινότητας στη Θεσσαλονίκη, βρίσκεται στις πράξεις των Αποστόλων. Στο σχετικό χωρίο διαβάζουμε ότι ο Απόστολος Παύλος, που επισκέφθηκε την πόλη γύρω στο 50 μ.Χ. δίδαξε στη συναγωγή της επί τρία συνεχή Σάββατα.

Υπάρχουν αρκετές μαρτυρίες για την ύπαρξη Εβραϊκής Κοινότητας στη Θεσσαλονίκη στα Ρωμαϊκά και στα Βυζαντινά χρόνια.

Οι Εβραίοι αυτοί, οι λεγόμενοι Ρωμανιώτες, είχαν εξελληνίσει τα ονόματά τους και μιλούσαν την Ελληνική γλώσσα. Από τα μέσα του 14ου αιώνα, η Θεσσαλονίκη θα δεχθεί και άλλους Εβραίους προερχόμενους από την Κεντρική Ευρώπη, την Σικελία και την Ιταλία. Το καθοριστικό όμως γεγονός για την εξέλιξη της Ισραηλιτικής Κοινότητας είναι η εγκατάσταση στην πόλη 15-20.000 Ισπανοεβραίων, των λεγόμενων Σεφαραδίμ, που έρχονται από το 1492, διωγμένοι από την Ισπανία με διάταγμα των καθολικών βασιλιάδων Φερδινάνδου και Ισαβέλλας. Σ' αυτούς θα προστεθούν και άλλοι εξόριστοι Εβραίοι από τη Σικελία, την Πορτογαλία και τη Βόρεια Αφρική. Όλοι αυτοί θα εγκατασταθούν στην σχεδόν έρημη, μετά την άλωσή της (1430) από τους Τούρκους Θεσσαλονίκη, θα καταλάβουν τις συνοικίες από την Εγνατία μέχρι την παραλία και από το Βαρδάρη μέχρι τη Διαγώνιο, θα επικρατήσουν δημογραφικά και θα μεταβάλουν την πόλη σε εμπορικό κέντρο πρώτης γραμμής. Οι Σεφαραδίμ θα διακριθούν στην υφαντουργία, θα δουλέψουν στα ορυχεία του Γαλλικού και της Σιδηρόκαψας, θα ιδρύσουν το πρώτο τυπογραφείο στη Θεσσαλονίκη γύρω στα 1520, και θα αναδείξουν μεγάλες προσωπικότητες του πνεύματος, ραββίνους, ιατρούς, φιλοσόφους, ποιητές, νομοδιδάσκαλους. Έτσι η φήμη της Εβραϊκής Κοινότητας Θεσσαλονίκης θα απλωθεί σ' ολόκληρη την Ευρώπη. Και ακριβώς αυτή την εποχή η Θεσσαλονίκη θα τιμηθεί με τον τίτλο της "Μητέρας εν Ισραήλ". Η περίοδος της μεγάλης ακμής θα ανακοπεί στις αρχές του 17ου αιώνα. Το εμπόριο θα κλονιστεί με την ανακάλυψη νέων θαλάσσιων δρόμων και η ίδια η Θεσσαλονίκη θα δοκιμαστεί από διαδοχικές πυρκαγιές και επιδημίες. Το καθοριστικό όμως γεγονός είναι η εμφάνιση του ψευτομεσσία Σαμπεταΐ Σεβή (1655). Τότε ο Σαμπεταΐ Σεβή θα προσχωρήσει στον Μωαμεθανισμό για να σώσει τη ζωή του. Θα τον ακολουθήσουν περίπου 300 Εβραϊκές οικογένειες.

Η ομαδική αποστασία θα κλονίσει κυριολεκτικά την Κοινότητα που θα συνέλθει μόνο προς τα μέσα του 19ου αιώνα. Θα προηγηθούν κάποια μέτρα εκσυγχρονισμού της Οθωμανικής διοικητικής μηχανής αλλά και της ίδιας της πόλης της Θεσσαλονίκης, που επεκτείνεται και αποκτά ηλεκτροφωτισμό, τραμ, σύγχρονο λιμάνι, σιδηροδρομική σύνδεση με την Ευρώπη κλπ. Από το 1873 οι Εβραίοι δέχονται προχωρημένη Ευρωπαϊκή παιδεία χάρη στις σχολές της ALLIANCE ISRAELITE UNIVERSELLE. Την ίδια περίοδο κυκλοφορεί στη Θεσσαλονίκη η πρώτη εφημερίδα, η Εβραϊκή "EL LUNAR" (1864) και εγκαινιάζεται η βιομηχανική ανάπτυξη με τον μεγάλο ατμόμυλο των Ιταλοεβραίων Αλλατίνι (1854).

Οι Εβραίοι κρατούν το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου, εξασκούν όλα τα επαγγέλματα και αποτελούν την πλειοψηφία του εργατικού πληθυσμού. Γι' αυτό η πόλη ερημώνει τα Σάββατα και τις μεγάλες Εβραϊκές γιορτές. Το 1891 η Εβραϊκή Κοινότητα ιδρύει τους λαϊκούς συνοικισμούς του Βαρώνου Χιρς και της Καλαμαριάς και προικίζεται με μια αλυσίδα λαμπρών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, εγκαθιστώντας ένα σύστημα αλληλοβοήθειας που όμοιο του δεν θα συναντήσουμε σε καμιά άλλη Κοινότητα της διασποράς. (Ορφανοτροφεία Καρόλου Αλλατίνι και Μάϊρ Αμποάβ, Νοσοκομείο Χιρς, Άσυλο Φρενοβλαβών, Γηροκομείο Σαούλ Μοδιάνο, κ.α.) Η Κοινότητα διαθέτει επίσης πάνω από 30 μεγάλες συναγωγές, δεκάδες ευκτηρίους οίκους, σχολεία και τη μεγάλη

παραδοσιακή σχολή "Ταλμούδ Τορά Αγκαδόλ". Διαθέτει τέλος πλήρη οργάνωση περίθαλψης και ενίσχυσης, των αναξιοπαθούντων μελών της και παροχής πάσης φύσεως υπηρεσιών (θρησκευτικών, υγειονομικών κ.α.). Μετά τη Νεοτουρκική επανάσταση (1908) ιδρύεται η σοσιαλιστική οργάνωση Φεντερασιόν και εμφανίζονται και οι πρώτοι σιωνιστικοί σύλλογοι (Μπενέ Σιών, Καδίμα, Μακαμπή, Μισραχή, κ.α.). Από τις 26/10/1912 η Θεσσαλονίκη είναι και πάλι Ελληνική. Οι ηγέτες της Κοινότητας γίνονται αμέσως δεκτοί από τον βασιλιά Γεώργιο και τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο που υπόσχονται σεβασμό των προνομίων της Κοινότητας και πλήρη ισονομία.

Σύμφωνα με απογραφή των Ελληνικών αρχών, οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης αριθμούσαν τότε 61.439 ψυχές, έναντι 45.867 Μουσουλμάνων, 39.936 Ελλήνων και 10.600 ατόμων που ανήκαν σε άλλες εθνότητες. Λίγα χρόνια αργότερα η Εβραϊκή Κοινότητα θα δεχθεί ένα συντριπτικό χτύπημα, με την πυρκαγιά του 1917, καθώς 53.000 μέλη της μένουν άστεγα. Καταστρέφονται επίσης όλες σχεδόν οι συναγωγές, τα σχολεία και οι κτηριακές εγκαταστάσεις των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων.

Έτσι πολλοί Εβραίοι θα μεταναστεύσουν στο εξωτερικό στη διάρκεια του μεσοπολέμου, ιδιαίτερα ύστερα από το θλιβερό γεγονός του εμπρησμού του συνοικισμού Κάμπελ από εξτρεμιστικά στοιχεία (1931). Οι περισσότεροι θα εγκατασταθούν στη γη του Ισραήλ. Παρ' όλα αυτά η Κοινότητα θα αριθμεί, το 1940, πάνω από 50.000 ψυχές. Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης ζουν αρμονικά με τους Χριστιανούς συμπολίτες τους και εκτελούν στο ακέραιο το καθήκον τους απέναντι στην Ελληνική πατρίδα, στον πόλεμο του 40-41, καθώς 12.989 απ' αυτούς θα στελεχώσουν τις ένοπλες δυνάμεις (343 αξιωματικοί). Οι απώλειές τους ανέρχονται σε 513 νεκρούς και 3.743 τραυματίες. Η υποδούλωση της Θεσσαλονίκης στις δυνάμεις του άξονα (9-4-41) θα σημάνει την αρχή του τέλους. Οι Ναζί εγκαινιάζουν τα αντιεβραϊκά μέτρα από τις πρώτες κιόλας μέρες. Απαγορεύουν την είσοδο των Εβραίων σε καφενεία, ζαχαροπλαστεία κλπ. Επιτάσσουν το νοσοκομείο Χιρς και πολλά Εβραϊκά σπίτια, φυλακίζουν τα μέλη του Κοινοτικού Συμβουλίου, λεηλατούν τα γραφεία της Κοινότητας, καταστρέφουν τα αρχεία και τις Εβραϊκές βιβλιοθήκες. Στις 11-7-1942 οι Εβραίοι άνδρες από 18-45 χρονών διατάζονται να παρουσιαστούν στην πλατεία Ελευθερίας. Εκεί, αφού υφίστανται απερίγραπτες ταπεινώσεις, καταγράφονται και οδηγούνται σε καταναγκαστικά έργα. Η Κοινότητα θα καταβάλει λύτρα 2,5 δις δρχ. για να τους απελευθερώσει. Στο τέλος του ίδιου χρόνου κατάσχονται οι Εβραϊκές επιχειρήσεις και καταστρέφεται το νεκροταφείο.

Από το Φεβρουάριο του 1943 οι Εβραίοι υποχρεώνονται να φορούν το κίτρινο άστρο και να κατοικούν σε ορισμένες μόνο συνοικίες (γκέτο). Στις 15 Μαρτίου 1943 αναχωρεί ο πρώτος συρμός με προορισμό τα στρατόπεδα του θανάτου Άουσβιτς-Μπιερκενάου. Θα ακολουθήσουν, μέχρι τον Αύγουστο του 1943, άλλες δεκαοχτώ αποστολές, που θα μεταφέρουν όλους σχεδόν τους Εβραίους στον τόπο της εξόντωσης, στοιβαγμένους σε βαγόνια που προορίζονταν για ζώα. Ένας μόνο ασήμαντος αριθμός θα μπορέσει, με τη βοήθεια Χριστιανών φίλων, να διαφύγει ή να ενταχθεί στην αντίσταση. Αυτοί θα επιστρέψουν στη Θεσσαλονίκη, με την απελευθέρωσή της, τον Οκτώβριο του 1944 και μαζί με τους ελάχιστους επιζώντες των στρατοπέδων του θανάτου, θα προσπαθήσουν να οικοδομήσουν μια καινούρια ζωή μέσα από τα ερείπια.⁴³

⁴³ Βασίλης Δημητριάδης, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430-1912, εταιρεία μακεδονικών εποχών Θεσσαλονίκη 1983,σελ. 350-370.

6. * ΠΕΝΑ ΜΟΛΧΟ: ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ

«Ένοχη σιωπή για την εξόντωση των Εβραίων»

Ο Μαζάουερ γράφει στο βιβλίο του για τη Θεσσαλονίκη ότι κατά τη διάρκεια της κατοχής δεν υπήρξε καμία αντίδραση στον διωγμό των Εβραίων της πόλης από επαγγελματικούς φορείς, οργανώσεις, καθηγητές, φοιτητές ή εκκλησιαστικούς φορείς.

«Όχι μόνο δεν υπήρξε καμία αντίδραση αλλά πολύ μεγάλη μερίδα του ελληνικού πληθυσμού συνεργάστηκε με τον κατακτητή. Έχουμε περιπτώσεις όπως στη Ζάκυνθο που δεν χάθηκε ούτε ένας Εβραίος επειδή και ο μητροπολίτης Ζακύνθου και ο πρόεδρος αρνήθηκαν να δώσουν τις καταστάσεις και να καταδώσουν Εβραίους. Το ίδιο και στην Χαλκίδα. Και έχουμε περιπτώσεις σαν τα Γιάννινα και τη Θεσσαλονίκη με ποσοστό απώλειας, 98% και 96% αντίστοιχα. Όλα αυτά με οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι χριστιανοί κάτοικοι εκεί που ήθελαν διέσωσαν τους Εβραίους κι εκεί που δεν ήθελαν τους κατέδωσαν, ασχέτως αν δεν γνώριζαν ακριβώς τι τους περίμενε. Στη Θεσσαλονίκη οι χριστιανοί περίμεναν από πριν, από τον μεσοπόλεμο, από τη μεγάλη πυρκαγιά του '17, πώς και πώς να φύγουν οι Εβραίοι. Μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Θεσσαλονίκη μετατράπηκε σε πρωτεύουσα προσφύγων. Αυτοί μεταξύ άλλων ζούσαν σε συναγωγές, πήγαιναν και σε εβραϊκά σχολεία που επιτάχθηκαν γι' αυτόν τον σκοπό. Ξέρετε ότι η Θεσσαλονίκη είχε περίπου 100 συναγωγές. Τώρα έχει 2,5... Το '12, εάν η Θεσσαλονίκη είχε πάνω, κάτω 157.000 κατοίκους, οι 75.000 ήταν Εβραίοι, οι 40.000 μουσουλμάνοι, οι 30.000 χριστιανοί ορθόδοξοι και οι 5.000 λεβαντίνοι, οι διαφόρων εθνότητων. Δηλαδή, το 1912, το 50% -τουλάχιστον- του πληθυσμού της πόλης ήταν Εβραίοι».

Η διάθεση για απαλλαγή από τους Εβραίους αποτελούσε πόθο πολλών εκ των κατοίκων της πόλης ή επρόκειτο για πολιτική του επίσημου ελληνικού κράτους;

«Από τότε που άλλαξε η δομή της πόλης δημογραφικά και έγινε η ανταλλαγή των πληθυσμών, ενισχυόταν και νομιμοποιούνταν η σχετική προσφυγική άποψη και ελπίδα από τους ίδιους τους πολιτικούς. Ο Βενιζέλος έδωσε στους Εβραίους όλα τα προνόμια που ζήτησαν μέχρι να ενταχθούν στην ελληνική πραγματικότητα, δηλαδή για τρία χρόνια να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους κ.λπ., αλλά ο ίδιος μετά το '20, όταν έχασε τις εκλογές, ξεκινά να μιλά για τον "αλλογενή" (δηλ. τον Εβραίο, ο οποίος ξαφνικά έγινε "αλλογενής" που βέβαια ήταν πάντα αφού η πόλη ήταν πολυεθνική), ως ρυθμιστή. Και θεσπίζει το εκλογικό κολέγιο το '24, το οποίο ήταν ένας εκλογικός διαχωρισμός -"γκέτο" με θρησκευτικά κριτήρια, όπου εκεί έπρεπε να ψηφίζουν οι Εβραίοι, ασχέτως της περιοχής όπου κατοικούσαν. Ενώ στη Θεσσαλονίκη δεν υπήρχε γκέτο και οι Εβραίοι ζούσαν παντού στην πόλη, ωστόσο ο Βενιζέλος υιοθέτησε και εισήγαγε για πρώτη φορά το γκέτο το εκλογικό. Φυσικά δεν πήγε κανείς να ψηφίσει, γιατί οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης ήταν πολιτικοποιημένοι πάντα, γι' αυτό και ίδρυσαν και τη σοσιαλιστική Federation, ωστόσο αυτό (το γκέτο) έγινε. Από κει και πέρα αρχίζει ο διαχωρισμός».

Οπότε οι Γερμανοί έδωσαν τη λύση...

«Ακριβώς! Ο Λευτέρης Σταυριανός, που ήταν καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Κολούμπια, έγραψε ένα άρθρο για τους Εβραίους το '48, όπου υποστηρίζει ότι 12.000 χριστιανοί στη Θεσσαλονίκη εκμεταλλεύθηκαν τις περιουσίες των Εβραίων, αμειβόμενοι για τη συνεργασία τους με τους Γερμανούς.

Όταν υπάρχει ένα νούμερο 12.000 άνδρες, πολλαπλασιάζεται δημογραφικά επί 5, για να δείτε πόσα άτομα στην πόλη επωφελήθηκαν. Άρα, 60.000 χριστιανοί. Οι Εβραίοι ήταν 50.000, άρα μας μένουν και 100.000 χριστιανοί αθώοι... Τόσους κατοίκους είχε η Θεσσαλονίκη τότε. Το 1/3 των χριστιανών συνεργάστηκε. Και χωρίς από αυτό, εν γένει ο πόλεμος της Γερμανίας κατά κύριο λόγο είχε στόχο τη λεηλασία. Μετά την απελευθέρωση, το '45, υπήρξαν 600 υποθέσεις για διεκδίκηση κτηματικής περιουσίας. Εκδικάστηκαν οι 300 και αποδόθηκαν μόνο 30 κτήματα. Όμως, επειδή η αλήθεια έχει πάντα αποχρώσεις, να πω ότι υπήρχαν και περιπτώσεις σαν τον

πατέρα μου, ο οποίος είχε έναν αριστερό χριστιανό δικηγόρο που πήγε και τους τσάκισε αυτούς που είχαν πάρει το μαγαζί του. Και δεν χρειάστηκε καν να πάει στο δικαστήριο. Οι Εβραίοι, αυτοί που επέζησαν, γνωρίζουν ποιοι συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς, ξέρουν πώς έγιναν οι περιουσίες εν μια νυκτί μέσα στην κατοχή».

Απ' ό,τι φαίνεται, πάντως, ο καθένας μάλλον λειτουργούσε βάσει της συνείδησής του, ανεξαρτήτως θρησκευματος ή εθνότητας.

«Απόλυτα. Αν δεν υπήρχε η συνείδηση κάποιων χριστιανών, εγώ δεν θα υπήρχα, ούτε ο μπαμπάς μου ούτε η μαμά μου ούτε ο πεθερός μου ούτε η πεθερά μου. Ο πατέρας μου υπηρετούσε στο πυροσβεσείο και έλειπε όταν ήρθαν οι Γερμανοί να τον βρουν. Όταν επέστρεψε, ο διοικητής του, με δική του πρωτοβουλία, του έδωσε ψεύτικη ταυτότητα και πήγε στην Αθήνα και σώθηκε. Ούτε παρακάλεσε κανέναν ούτε τίποτε. Ο διοικητής του ήταν ένας συμπολίτης του, ένας άνθρωπος ο οποίος απλώς κατάλαβε με ποιους είχε να κάνει. Κατεβαίνοντας στην Αθήνα κι επειδή οι Γερμανοί είχαν κάνει μπλόκο στη Θήβα, ο πατέρας μου πήγε στα χωράφια κι εκεί τον έπιασε ένας χωρικός το πρωί, ο οποίος αμέσως τον κατάλαβε από την προφορά του ότι ήταν Εβραίος και του είπε: "Εγώ είμαι κομμουνιστής κι εσύ είσαι Εβραίος. Κακομοίρη μου, είσαι μουγκός! Έτσι και μιλήσεις τη βάψαμε και οι δύο!". Η μητέρα μου σώθηκε στη Θεσσαλία, από χριστιανούς και Εβραίους Θεσσαλούς, ο πεθερός μου, ο Σόλων Μόλχο, βιβλιοπώλης, με 13 μέλη της οικογένειάς του σώθηκε στη Σκόπελο, με τη συμπαράσταση του δημάρχου της Γλώσσας. Στη Γλώσσα πρέπει να ήταν και 3.000 άτομα. Αυτό σημαίνει ότι όχι μόνο ο δήμαρχος Σκοπέλου βοήθησε τον πεθερό μου, αλλά ότι συνέπραξαν 3.000 άτομα για να μην προδώσουν αυτούς τους 13 Εβραίους σε μια γερμανοκρατούμενη Σκόπελο. Ένας να βρισκόταν και να κατέδιδε, έφτανε...».⁴⁴

Στην Αθήνα τι ποσοστό εκτοπισμού υπήρξε;

«Πολύ μικρό. Γι' αυτό και όσοι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης είχαν τη δυνατότητα, αρκετά λεφτά για να φτάσουν εκεί και όχι μικρά παιδιά, πήγαν στην Αθήνα. Δέκα χιλιάδες Εβραίοι μαζεύτηκαν στην Αθήνα, σε μια κοινότητα που είχε μόνο 1.000 Εβραίους. Εκτός του ότι εκεί η Εκκλησία βοηθούσε κάνοντας ψεύτικες βαφτίσεις και η αντίσταση συνέδραμε τους Εβραίους».

Τι δείχνει η περίπτωση των Εβραίων για την ελληνική κοινωνία;

«Το ποσοστό της απώλειας των Εβραίων αλλά και η διαχείριση αυτού του θέματος είναι, κατά την άποψή μου, ο καθρέφτης της ελληνικής κοινωνίας. Υπό την έννοια ότι αν σώθηκε μόνο το 13% των Εβραίων, δηλαδή αν έχουμε ποσοστό απώλειας 87% στην Ελλάδα, αυτό είναι αρνητικό ως προς τη συνείδηση της ελληνικής κοινωνίας, αυτών που μπορούσαν να βοηθήσουν και δεν το έκαναν. Στη Θεσσαλονίκη το νούμερο απώλειας των Εβραίων είναι 96%, που είναι 4 μονάδες υψηλότερο και από το Βερολίνο! Δηλαδή μέσα στη "φωλιά του λύκου" ήταν μικρότερο το ποσοστό απώλειας απ' ό,τι εδώ... Πώς μεταφράζεται αυτό το πράγμα; Οι Γερμανοί όταν πήγαιναν κάπου προσπαθούσαν να προσεταιριστούν τη φιλία και την εμπιστοσύνη του τοπικού πληθυσμού για να μπορούν να λεηλατήσουν τους διωκόμενους με την άνεσή τους. Γιατί ήξεραν ότι αν ο τοπικός πληθυσμός αντιδρούσε δεν θα μπορούσαν να διεκπεραιώσουν το έργο τους. Οπως δεν μπόρεσαν σε πολλά σημεία της Ελλάδας».

Προφανώς θεωρείτε ότι η Θεσσαλονίκη δεν θα πρέπει να είναι υπερήφανη γι' αυτό το κομμάτι της Ιστορίας της.

«Αυτό είναι βέβαιο. Γι' αυτό και δεν διδάσκεται τίποτε στη Θεσσαλονίκη περί Εβραίων. Ενώ πριν από τον πόλεμο υπήρχε μάθημα Εβραϊολογίας. Τώρα γιατί δεν υπάρχει;».

⁴⁴ Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης 1856-1919, Ρένα Μόλχο.

Ανοιχτή πόλη σημαίνει να ξέρεις την κληρονομιά σου

Δεν είναι μια ανοιχτή, πολυπολιτισμική πόλη η Θεσσαλονίκη;

«Είναι μια πόλη που έχει μεγάλη δυνατότητα να είναι ανοιχτή. Αλλά αν δεν ξέρεις την ιστορική σου κληρονομιά και την απορρίπτεις και την καθηλώνεις μέσα στη σιωπή, από πού θα τροφοδοτηθείς να έχεις σημεία αναφοράς και πρότυπα; Και πώς θα αναπτυχθεί η ανεκτικότητα και το ένστικτο της ανοχής στην ετερότητα, όταν δεν είναι γνωστά αυτά από το παρελθόν της Θεσσαλονίκης; Ποιος είναι ο λόγος που αποκρύπτονται; Ποιος είναι εν γένει ο λόγος που αντί να γιορτάζουμε την απελευθέρωση τον Οκτώβριο του '45 που, όπως μου έχει πει ο πατέρας μου ήταν η σπουδαιότερη μέρα της ζωής του, γιορτάζουμε το ΟΧΙ του Μεταξά στους Ιταλούς; Είναι μόνο αυτή η ηρωική στιγμή των Ελλήνων; Στη Θεσσαλονίκη υπάρχει σιωπή. Μια ένοχη σιωπή που διαιωνίζεται».

Η βασική αιτία που από την πόλη της Φεντερασιόν φτάσαμε στη σημερινή «βουβή» πόλη, ποια είναι;

«Η νομιμοποίηση των αντισημιτών από τον πολιτικό λόγο και από το πολιτικό λόμπι. Γιατί στη Θεσσαλονίκη υπήρχαν δύο ειδών πολίτες. Υπήρχαν οι πρόσφυγες και οι ντόπιοι χριστιανοί. Θα μπορούσαν να υπερισχύσουν εκείνοι οι οποίοι σε καθημερινή βάση συναλλάσσονταν με τους Εβραίους. Οι Εβραίοι και οι χριστιανοί στη Θεσσαλονίκη συνυπήρχαν και συμβίωναν θετικά. Υπήρχαν χριστιανοί που εξαιτίας της συνύπαρξής τους με τους Εβραίους είχαν μάθει ισπανοεβραϊκά, έχω ακούσει η ίδια τον καθηγητή Μανόλη Ανδρόνικο να μιλά με τον Μόλχο στα ισπανοεβραϊκά. Κατά κάποιον τρόπο, ο αντισημιτισμός, ειδικά στη Θεσσαλονίκη, ήταν εισαγωγής. Ηρθε από μέρη όπου οι Εβραίοι ήταν μειονότητα ή εκείνοι που ζούσαν εκεί δεν γνώριζαν Εβραίους».

Σήμερα τι συμβαίνει στη Θεσσαλονίκη;

«Υπάρχει μια μικρή μερίδα ανθρώπων που αγωνίζονται συνέχεια. Μια πρωτοπορία που έχει θεσσαλονικιώτικη συνείδηση, ξέρει την Ιστορία της πόλης και την παρακολουθεί. Υπάρχει η αντιρατσιστική, το στέκι των μεταναστών, μικρές ομάδες που αγωνίζονται.

Θεωρείτε ότι υπάρχει αντισημιτισμός στην Ελλάδα του 21ου αιώνα;

«Βεβαίως και υπάρχει. Εντονότατος!».

Και πού οφείλεται;

«Κατ' αρχήν στο ότι η Ελλάδα δεν είναι ακόμη κοσμικό κράτος. Κανείς δεν τολμά ν' αγγίξει τον θεσμό της Εκκλησίας, ο οποίος είναι αναμεμιγμένος στην κρατική πολιτική. Όμως ο βασικός λόγος είναι η παντελής άγνοια, αφού πουθενά στην Ελλάδα δεν διδάσκεται κάτι σχετικά με την εβραϊκή Ιστορία ή τον πολιτισμό των Εβραίων»⁴⁵.

*Ιστορικός, συγγραφέας («Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης», εκδ. Θεμέλιο κ.ά.), καθηγήτρια στο Πάντειο, διδάκτωρ στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου και βραβευμένη από την Ακαδημία Αθηνών, η Ρένα Μόλχο επιχειρεί, μέσω της συνέντευξής της στην «Ε», να φωτίσει, στο μέτρο του δυνατού, μια μάλλον σκοτεινή πτυχή της Ιστορίας της Ελλάδας και της γενέθλιας πόλης της, της Θεσσαλονίκης, κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.

⁴⁵ ΣΑΠ ΔΗΜ: ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ, Ελευθεροτυπία, Πέμπτη 29 Οκτωβρίου 2009

7. Πυρκαγιές στη Θεσσαλονίκη

Όπως σε όλες τις παλιές πόλεις, όπου οι δρόμοι ήταν στενοί και τα σπίτια χτισμένα με ξυλοδεσιές και τούβλα, το ένα κοντά στο άλλο, έτσι και στη Θεσσαλονίκη οι πυρκαγιές που κάθε τόσο συνέβαιναν, αποτελούσαν τη σοβαρότερη αιτία καταστροφής μεγάλων τμημάτων της πόλης.

Στη πυρκαγιά που σημειώθηκε στις 12 Μαΐου 1510, κάηκε ένα μεγάλο μέρος της εβραϊκής συνοικίας, που βρισκόταν κοντά στη θάλασσα, καθώς και ένα τμήμα της αγοράς. Περισσότερα από 1.800 σπίτια καταστράφηκαν τότε, καθώς και μεγάλη ποσότητα διάφορων εμπορευμάτων. Στις 13 Ιουλίου 1545 μια μεγάλη πυρκαγιά καταστρέφει 5.000 χιλιάδες σπίτια, 18 συναγωγές και μεγάλο αριθμό βιβλιοθηκών και σχολείων εβραϊκών.

Στις 29 Απριλίου 1620 μια άλλη μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε σχεδόν την πόλη καθώς και πολλά εμπορεύματα. Τότε πολλοί Εβραίοι εγκατέλειψαν τη Θεσσαλονίκη και εγκαταστάθηκαν σε άλλες πόλεις, όπως το Μοναστήρι. Το 1668 μια μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε τις αποθήκες όπου είχαν συγκεντρωθεί πολλά πολεμοφόδια με προορισμό την Κρήτη.

Τον 19ο αιώνα μεγάλες πυρκαγιές συνέβησαν στα 1840, 1849 και 1877.

Μια μεγάλη πυρκαγιά συνέβη στις 22-23 Αυγούστου 1890. Τότε κάηκε η περιοχή από την οδό Αγίου Νικολάου ως τη οδό Παλαιών Πατρών Γερμανού και από τη θάλασσα ως την Εγνατία. Η περιοχή αυτή που κατοικούνταν σχεδόν αποκλειστικά από Εβραίους ξαναχτίστηκε με νέο ρυμοτομικό σχέδιο. Για πολλά χρόνια αργότερα αυτή ήταν γνωστή ως <<τα καμένα>>. Για την περίθαλψη και εγκατάσταση των εβραϊκών οικογενειών που έμειναν άστεγες, χτίστηκαν από την Ισραηλιτική Κοινότητα δύο νέες συνοικίες έξω από την παλαιά πόλη. Η μια βρισκόταν στον Βαρδάρη και αποτελούνταν από τριακόσια σπίτια. Εκεί είχαν ιδρυθεί σχολεία αρρένων και θηλέων, μια συναγωγή, μια αστυκλινική, που ιδρύθηκε το 1898 με δωρεά του βαρόνου Χίρς και ένα φαρμακείο. Η δεύτερη ισραηλιτική συνοικία βρισκόταν πιο πέρα από τη συνοικία της Αγίας Τριάδος, όπου και πάλι ο βαρώνος Χίρς είχε χτίσει το 1908 το νοσοκομείο που σήμερα ονομάζεται Ιπποκράτειο. Και σ'αυτή, που αρχικά είχε τριακόσια σπίτια, υπήρχαν σχολεία αρρένων και θηλέων, φαρμακείο και μια συναγωγή.

Η ίδια πυρκαγιά αποτέφρωσε το μητροπολιτικό μέγαρο με τα πολύτιμα αρχεία του, καθώς και τον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Δημητρίου. Στη θέση του χτίστηκε ο ναός του Γρηγορίου του Παλαμά. Από τη φωτιά σημαντικές ζημιές έπαθε και η Αγία Σοφία που επισκευάστηκε γύρω στα 1908.

Το 1893 μια άλλη πυρκαγιά κατέστρεψε και το ελληνικό νοσοκομείο που βρισκόταν πλάι στη Μητρόπολη. Το νοσοκομείο αυτό είχε χτιστεί το 1863 με δωρεά του Θεαγένους Χαρίση.

Στις 20-21 Ιουνίου κάηκε το Καπάνι. Το 1896 επίσης και το 1898 συνέβησαν δύο άλλες σημαντικές πυρκαγιές. Η τελευταία μεγάλη πυρκαγιά επί τουρκοκρατίας συνέβη το 1910 και λίγα χρόνια αργότερα το 1917, η πόλη ελευθερωμένη πια από τους Τούρκους, υφίσταται τη μεγαλύτερη καταστρεπτικότερη πυρκαγιά, που ισοπέδωσε τα δυο τρίτα περίπου της παλιάς πόλης.⁴⁶

⁴⁶ Βασίλης Δημητριάδης, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430-1912, εταιρεία μακεδονικών εποχών Θεσσαλονίκη 1983,σελ. 458.

8.Η Ισραηλιτική κοινότητα Θεσσαλονίκης μετά το Ολοκαύτωμα

Σήμερα, παρά τον αφανισμό του 96% των μελών της, η Ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης είναι ξανά μια ζωντανή πραγματικότητα.

Οι προαιώνιοι ψαλμοί αντηχούν στις τρεις συναγωγές της, τα καινούρια βλαστάρια της φοιτούν σ' ένα άρτιο Δημοτικό Σχολείο. Ένας υπερσύγχρονος οίκος ευγερίας φιλοξενεί τους απόμαχους της ζωής κι ένα κοινοτικό κέντρο συγκεντρώνει τη νεολαία. Έτσι, παρά την τραγική δοκιμασία του, ο Εβραϊσμός της Θεσσαλονίκης κατάφερε να ξαναγεννηθεί από την τέφρα του, προσφέροντας ένα από παράδειγμα ζωτικότητας και πνευματικής δύναμης.

Όπως είναι γνωστό από τους 50.000 Εβραίους της προπολεμικής Θεσσαλονίκης σώθηκαν λιγότερο από 2.000. Αρχικά, με την απελευθέρωση της πόλης από τους Ναζί, (Οκτώβριος 1944), εμφανίστηκαν οι λίγοι Εβραίοι που εντάχθηκαν στην αντίσταση ή κρύφτηκαν, μέσα στην Ελλάδα. Αυτοί συγκεντρώθηκαν στη συναγωγή Μοναστηριωτών, τη μόνη που διασώθηκε και εξέλεξαν μια διοικούσα επιτροπή που κατάφερε να ξαναπάρει τα ακίνητα της Κοινότητας και να οργανώσει μία υποτυπώδη έστω κοινοτική ζωή, με τη βοήθεια οργανισμών όπως η JOINT και η HIAS. Από το Μάιο του 1945 άρχισαν να καταφθάνουν σταδιακά και οι διασωθέντες των στρατοπέδων του θανάτου.

Το μεγαλύτερο μέρος των διασωθέντων είχαν μείνει χωρίς οικογένειες και μέσα συντήρησης. Όσοι κατάφεραν να ξαναπάρουν τα σπίτια τους και τα μαγαζιά τους τα βρήκαν κενά, λεηλατημένα από τους Ναζί και τους συνεργάτες τους. Στεγάζονται στα κτίρια κοινοτικών ιδρυμάτων και σιτίζονται σε συσσίτια που οργανώνει η Κοινότητα. Πολλοί απ' αυτούς, μέσα στη δεκαετία του 1950, μεταναστεύουν μαζικά, κυρίως στις ΗΠΑ και στο Ισραήλ. Παρ' όλα αυτά η μικρή πλέον Εβραϊκή Κοινότητα αρχίζει να οργανώνεται και με το πέρασμα του χρόνου η ζωή των Εβραίων της Θεσσαλονίκης παίρνει τον κανονικό της δρόμο.

Σήμερα η κοινότητα διατηρεί τρεις συναγωγές και διαθέτει ένα ραββίνο. Για τις ανάγκες της Σεχίτα και του Μοελούθ καλείται θρησκευτικός λειτουργός από την Αθήνα.

Ως προς την παιδεία, η Κοινότητα διαθέτει εβραιοδιδασκάλους μετακαλουμένους από το Ισραήλ ή Ελληνοεβραίους που εκπαιδεύτηκαν εκεί. Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια η Κοινότητα είχε συμβληθεί με δύο ιδιωτικά δημοτικά σχολεία, ώστε τα παιδιά να είναι συγκεντρωμένα και να μπορούν να διδάσκονται στοιχεία Εβραϊκής γλώσσας και θρησκείας. Από το 1979 η Κοινότητα διαθέτει δικό της ιδιωτικό δημοτικό σχολείο και νηπιαγωγείο και κάθε καλοκαίρι οργανώνει παιδικές κατασκηνώσεις. Η Κοινότητα διατηρεί επίσης κοινοτικό κέντρο με αίθουσες για τη νεολαία και το μοναδικό στην Ελλάδα άσυλο γερόντων.

Η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Υπάγεται στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Λειτουργεί με βάση το Νόμο 2456/20 "περί Ισραηλιτικών Κοινοτήτων", το ιδρυτικό της Διάταγμα και το καταστατικό της, που επίσης εγκρίθηκε με Διάταγμα. Τελεί υπό τον έλεγχο του κράτους στο οποίο υποβάλλει προς έγκριση τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό της. Ανώτατο όργανό της είναι η εικοσαμελής Κοινοτική Συνέλευση που εκλέγεται με καθολική ψηφοφορία κάθε τέσσερα χρόνια. Η Συνέλευση εκλέγει, με μυστική ψηφοφορία, το πενταμελές διοικητικό συμβούλιο που ασκεί την εκτελεστική εξουσία. Το διοικητικό συμβούλιο διορίζει διάφορες επιτροπές στις οποίες αναθέτει επι μέρους τομείς (νεκροταφείο, συναγωγές, σχολείο, σχολική αρωγή, περίθαλψη, ιατρική περίθαλψη, διαχείριση, αξιοποίηση ακινήτων, κατασκηνώσεις, δημόσιες σχέσεις). Οι κοινοτικές υπηρεσίες καλύπτουν όλες τις δραστηριότητες και υλοποιούν τις αποφάσεις του διοικητικού συμβουλίου και των επιτροπών.

Είναι γνωστό ότι οι Ναζί κατέστρεψαν το αρχαίο εβραϊκό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης που καταλάμβανε έκταση 300.000 τ.μ. περίπου, στο χώρο της σημερινής Πανεπιστημιούπολης. Τα ταφικά μνημεία λεηλατήθηκαν και διασκορπίστηκαν σ' ολόκληρη την πόλη. Μετά την απελευθέρωση, η Κοινότητα χρησιμοποιεί το νέο νεκροταφείο της στην περιοχή της Σταυρούπολης, το οποίο της παραχωρήθηκε το 1938. Εκεί μεταφέρθηκαν κάποια μάρμαρα του

παλιού νεκροταφείου που διασώθηκαν κι εκεί έχει ανεγερθεί ένα μνημείο των θυμάτων του Ολοκαυτώματος.⁴⁷

⁴⁷ Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. Στοιχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, (1978), σελ.64

9.ΟΙ ΑΓΟΡΕΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Όσοι είχαν την ευκαιρία να ζήσουν ένα μικρό ή μεγάλο μέρος της ζωής τους στη Θεσσαλονίκη, συνειδητοποιούν αργά ή γρήγορα το σημαντικό ρόλο που παίζει για την πόλη ο παράγοντας εμπόριο και οι αγορές που προκύπτουν από τις δραστηριότητές του, με αποτέλεσμα τη μακροαίωνα και διαχρονική παρουσία της πόλης σε αυτό το κεντρικό σταυροδρόμι της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, των Βαλκανίων, της Μεσογείου.

Επόμενο ήταν λοιπόν να μελετηθούν διάφορες πλευρές της οικονομικοκοινωνικής ζωής της πόλης, από επιφανείς επιστήμονες, όπως προκύπτει από τις ονομασίες που της προσέδωσαν, βασισμένες σε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, όπως μεταξύ άλλων "πόλη του εμπορίου" ο Νίκος Σβορώνος, "πόλη των εβραίων" ο Gille Veinstein, "μεταπρατική πόλη" ο Κωστής Μοσκόφ, "πόλη της επιχειρηματικότητας" οι Ευάγγελος Χεκίμογλου και Ευφροσύνη Ρούπα, "πόλη των φαντασμάτων" ο Mark Mazower.

Ξεκινώντας από την αρχαία αγορά (agora) της πόλης, η οποία διατηρείται μέχρι σήμερα σαν ιστορικός χώρος της Θεσσαλονίκης, συναντούμε τις εμπορικές στοές (arcades) να αποτελούν παραδοσιακές και ιστορικές μορφές αγορών, με τις Καράσο, Μοδιάνο, Σαούλ και Χιρς να είναι από τις πιο γνωστές, ενώ ακόμη ένας ιστορικός κατά τα άλλα θεσμός, που αναβίωσε πρόσφατα, είναι αυτός του παζαριού (bazaar), με το Γιουσουρούμ να αποτελεί σήμα κατατεθέν της παραδοσιακής αυτής αγοράς. Το ίδιο αγαπητά στον κόσμο της Θεσσαλονίκης παραμένουν τα πανηγύρια (religious oriented retailing), με δεκάδες ιερές πανηγύρεις ενοριών να οργανώνονται σε ετήσια βάση.

Δεν θα μπορούσαν να λείπουν από την πόλη και οι αγορές υπηρεσιών αναψυχής (recreation markets), με αντιπροσωπευτικά παραδείγματα τις εγκαταστάσεις των αθλητικών ομάδων της πόλης, καθώς και της ΧΑΝΘ, με χρόνια ιστορίας και προσφοράς.

Μία ιδιαίτερη αλλά εξίσου παραδοσιακή μορφή αγοράς είναι αυτή των αγορών ειδικών προϊόντων (vertical specialty centers), όπως η Κρεαταγορά, Λαχαναγορά, Ψαραγορά, αλλά και τα Λουλουδάδικα, ενώ παράλληλα συναντούμε και παραδοσιακές αγορές (traditional markets) όπως οι αγορές Καπάνι, Λαδάδικα και Μπεζεστένι. Η Αγορά Βλάλη που βρίσκεται στη δυτική πλευρά της Αριστοτέλους, φιλοξενεί το χαοτικό και γοητευτικό Καπάνι, δηλαδή την αγορά που παλιά προτιμούσαν τα χαμηλά εισοδήματα της πόλης, και είναι κατά βάση αγορά τροφίμων, με κρέατα και ψάρια, αλλά και ποικίλα καταστήματα που έχουν μείνει από παλαιότερες εποχές, όπως επεξεργασίας δερμάτων.

Επί της οδού Ερμού, μετά την Αγία Θεοδώρα και την Αριστοτέλους, αναπτύσσεται η πιο φημισμένη αγορά της πόλης, η Μοδιάνο. Χτισμένη με τον εντυπωσιακό «ευρωπαϊκό» τρόπο των οργανωμένων αγορών, διαθέτει ενδιαφέρουσα εσωτερική «ρυμοτομία», πατάρια περιμετρικά στον κεντρικό χώρο και πολλές εξόδους προς την Ερμού και τη Βασιλέως Ηρακλείου. Η κάτω έξοδος καλύπτεται συνήθως από έξοχα οπωροπωλεία, με μαγαζιά εξειδικευμένα ακόμη και σε φρέσκα χόρτα, ενώ απέναντι υπάρχουν «ντελικατέσεν», από τα παλαιότερα της πόλης. Η Μοδιάνο κυριολεκτικά διαθέτει τα πάντα, με διαχωρισμένες αγορές κρεάτων, ψαριών και θαλασσινών, μπαχαρικών, κατεψυγμένων προϊόντων, καφεκοπτείων, αλλά και προϊόντων που μπορεί κάποιος να αγοράσει σε μεγάλες ποσότητες. Διανθίζεται από όλο και περισσότερους χώρους μεσημεριανής διακοπής της εργασίας, προσφέροντας πρόχειρο και νόστιμο φαγητό, ή ακόμη και καλά οργανωμένα ταβερνάκια, όπου η μουσική των πλανοδίων είναι πολύ αγαπητή. Σε μια εξωτερική γωνιά της βρίσκονται τα «βομβίδια», στέκι γνωστών Θεσσαλονικέων με φιλοπαίγμον ύφος, ανάμνηση ενός πνεύματος παρέας που ήταν πολύ αγαπητό από την αρχή της μεταπολεμικής περιόδου.

Διαγώνια και δυτικά από την Μοδιάνο, αναπτύσσονται τα Λουλουδάδικα. Είναι στην ουσία ο εξωτερικός περίοπτος χώρος ενός λουτρού, του Γιαχουντή Χαμάμ, που σώζεται σε ικανοποιητική κατάσταση. Μια αγορά λουλουδιών, που περιστοιχίζεται από ταβέρνες και άλλα καταστήματα, τα οποία εξυπηρετούν και τις ανάγκες των περιπατητών της Τσιμισκή, που βρίσκεται στα νότια, σε κοντινή απόσταση. Βρισκόμαστε ήδη πολύ κοντά στο θαλάσσιο μέτωπο της κάτω πόλης και τα καταστήματα αλλάζουν εικόνα. Διαθέτουν εκλεκτά είδη και μια τελείως διαφορετική ατμόσφαιρα.

Δημοφιλείς όμως και εξίσου ιστορικοί είναι και οι εμπορικοί δρόμοι της πόλης (strip commercial development), με κεντρικότερους τους Αγίας Σοφίας, Εγνατία και Τσιμισκή, καθώς και οι νεότεροι εμπορικοί πεζόδρομοι (pedestrian shopping precinct), όπως αυτός της Καλαμαριάς (Πασσαλίδη). Στην "πόλη που δεν κοιμάται ποτέ" όμως οι δρόμοι ψυχαγωγίας (amusement avenues) είναι πολυάριθμοι και δημοφιλείς, όπως αυτοί των περιοχών Αεροδρομίου, Λεωφόρου Νίκης (παραλία), Λεωφόρου Μαρίας Κάλλας (νέα παραλία), Πλαστήρα (Κρήνη) και Σοφούλη (Καλαμαριά).

Πολυσύχναστες και σαν παραδοσιακή αξία, οι λαϊκές αγορές της πόλης (open - air / street markets) εξακολουθούν να αποτελούν οικονομική και ποιοτική λύση, παρότι έχει περιοριστεί ο αριθμός τους. Σήμερα λειτουργούν λαϊκές στις περιοχές Κυβέλεια, Αλλατίνη, Γ. Αγγέλου, Κάτω Τούμπα, Άνω Τούμπα, Σαράντα Εκκλησιές, Παπαδάκη, Κίμωνος Βόγα, Κρήτης, Παπάφη, Κανάρη, Καλλιθέα, Γκράτσιου, Χατζηλαζάρου, Καυταντζόγλου, Μαρτίου και Πausανία.

Τα κέντρα πολιτισμού (culture and festival centers) αριθμούν χρόνια παρουσίας στην πόλη, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τη Μονή Λαζαριστών και τον Μύλο, με ιδιαίτερα σημαντική συνεισφορά στον πολιτιστικό πλούτο της πόλης.

Οι αγορές συγκοινωνιακών κόμβων (transit / transportation oriented retailing) είναι άλλη μία μορφή αγοράς, αναπτυσσόμενη στην πόλη, με παραδείγματα το αεροδρόμιο "Μακεδονία", τον Οργανισμό Λιμένος Θεσσαλονίκης, και τους σταθμούς του Οργανισμού Σιδηροδρόμων Ελλάδας και των Υπεραστικών Λεωφορείων "Μακεδονία". Από τους αγαπημένους όμως προορισμούς και πόλους έλξης μεγάλων και μικρών είναι τα κέντρα υπηρεσιών διασκέδασης (entertainment centers), με περισσότερο γνωστά τα Βίλκα, Casino, Fix, Λαδάδικα, Λούνα Παρκ και Μύλος.

Αναπτυσσόμενη μορφή αγοράς αποτελούν τα θέρετρα (resorts), με χαρακτηριστικό και αποκλειστικό παράδειγμα για την πόλη της Θεσσαλονίκης το Hyatt Regency, ενώ στο πλαίσιο του εκθεσιακού τουρισμού αναπτύσσονται οι εκθεσιακές αγορές (exhibition and convention markets), με τη διεθνώς αναγνωρισμένη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης καθώς και τις Κλαδικές Εκθέσεις της Helexro στο συγκρότημα ΔΕΘ να αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Τα επώνυμα πολυκαταστήματα (retailing department stores) είναι ακόμη μία δημοφιλής μορφή καταναλωτικών κέντρων στην πόλη της Θεσσαλονίκης, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τα Απολλώνια Πολιτεία - Hondos Center, Zara, Fena - Fena Fresh, Fokas, IKEA, Marks & Spencer, και Notos Galleries.

Με παρόμοιο σκεπτικό, αναπτύσσονται και οι υπεραγορές (hypermarkets / mega stores), οι οποίες εξειδικεύονται στην εμπορία ποικιλίας προϊόντων, όπως τα Α.Β. Βασιλόπουλος, Carrefour και Champion, Fnac, Dixons, Lidl, Makro, Μασούτης, Media Markt, Plaisio Computers, Plus, Praktiker και Public. Τα τελευταία χρόνια συναντάμε όλο και περισσότερες εκπωτικές αγορές (outlets / discount stores) (19), όπως τα Factory Outlet, Mega Outlet και Sprider Stores.

Παράλληλα και όλο πιο εντατικά αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια και οι εθνοτικές αγορές (ethnic retail) της πόλης, με χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτά της china town και της αγοράς αφρικανικών ειδών, έχοντας για πρόδρομο την "αγορά Αιγύπτου".

Κλείνοντας με την απαρίθμηση των αγορών της Θεσσαλονίκης, ίσως η περισσότερο αναγνωρίσιμη νέα μορφή αγοράς είναι αυτή των εμπορικών κέντρων (commercial malls), με περισσότερο γνωστά τα City Gate, Florida, Μακεδονία, Mediterranean Cosmos, Μεντεκίδη και Πανοράματος. Στο ίδιο πλαίσιο αναπτύσσονται και τα εμπορικά επιχειρηματικά κέντρα (commercial entrepreneurship malls), τα οποία φιλοξενούν στους χώρους τους και υπηρεσίες, όπως για παράδειγμα τα Civitas, Κηφισιάς, Limani Center, Πλατεία, Porto Center, Sofouli Center.

Ένα από τα πολλά ερωτήματα προς τις αγορές της πόλης είναι γιατί τα μεγάλα διεθνή εμπορικά κέντρα προτιμούν τη Θεσσαλονίκη ως πύλη εισόδου τους στην ελληνική αγορά. Η απάντηση είναι πολυσύνθετη: μετά το 1989 και το άνοιγμα των συνόρων, η βαλκάνια διάσταση της πόλης είναι ενισχυμένη, η κρίσιμη μάζα 1.000.000 ανθρώπων στο άμεσο περιβάλλον της πόλης, η ύπαρξη ακόμη κατάλληλων εκτάσεων γης και σε προσιτές τιμές, η εξοικείωση μεγάλου αριθμού παλιννοστούντων από την Ευρώπη με τις συγκεκριμένες αγοραστικές συνήθειες, η πολυπολιτισμική προϊστορία της πόλης και η απορρέουσα καταναλωτική δεκτικότητα της, η ως γνωστό κριτική στάση των κατοίκων της πόλης απέναντι στην αχαλίνωτη κατανάλωση, καθώς και οι ενισχυμένες καταναλωτικές ανάγκες και ο εξοπλισμός πολλών νέων πολιτών της πόλης, είτε ως εσωτερικοί είτε όχι, μετανάστες.

Κλείνοντας, αξίζει να υπογραμμιστεί το γεγονός της πολύπλευρης προσφοράς των αγορών της πόλης στις ευκαιρίες απασχόλησης, στα κίνητρα ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας, στον πολιτισμικό πλούτο, στην επικοινωνία και διαντίδραση των πολυάριθμων και ποικίλων πληθυσμιακών ομάδων που συνυπάρχουν, ενώ ασκείται μεγάλη πίεση σε μικρές και ατομικές επιχειρήσεις που αναγκάζονται σε "αναδόμηση".⁴⁸

⁴⁸ ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΓΚΑΤΖΙΑΛΙΔΗΣ* οικονομολόγος, ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ* επίκουρος καθηγητής ΑΠΘ - ikonomu@econ.auth.gr
* Το Βήμα του Εργαστηρίου Οικονομικής και Πολιτικής Ανάλυσης του ΑΠΘ

10. ΚΑΠΑΝΙ

Η σημαντική αγορά σιτηρών (Karan-i Galle), το γνωστό μας Καπάνι, η χρονολογία ίδρυσης του οποίου δεν αναφέρεται σε καμιά πηγή, μαζί με την αγορά των μη μουσουλμάνων υποδουματοποιών (haffafan-i kefer) είχε 47 καταστήματα συνολικά. Ανάμεσά τους υπήρχαν το 1837 χαλβατζήδες,μποζατζήδες,σαμαράδες,σιδεράδες,κουρείς,βαμβακοξάντες,μπακάλικα,μαγειρείο,τρία χάνια,τα δυο με πεταλωτήρια και δυο καφενεία.⁴⁹

Το Un Karan (αλευραγορά), που στα παλαιότερα τουρκικά τεφτέρια αναφέρεται ως Karan-i Galle, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα δεν αποτελούσε πια αγορά αλευρών, αλλά μία αγορά με κάθε είδους εμπορεύματα, κυρίως πουλούσαν ασβέστη που έφερναν από το Ασβεστοχώρι,τενεκεδένια και πήλινα σκεύη, ρύζι και όσπρια, κρέας και θαλασσινά. Η μικρή πλατεία στη μέση της αγοράς χρησιμοποιούνταν ως αγορά μικρών ζώων, όπως ζωντανών αρνιών που έφερναν για πούληση οι Βλάχοι και ζωντανών κοτόπουλων. Εκεί βρισκόταν και η είσοδος ενός μικρού εβραϊκού σχολείου που ονομαζόταν Shalom.⁵⁰

Η αγορά καπάνι απλώνονταν κατά μήκος της οδού Μενεξέ (σημερινή Βατικιώτη), η οποία άρχιζε από το Μπεζεστένι και έφτανε στην πλατεία καπάνι και έστριβε προς τα επάνω, όπου συναντούσε την Εγνατία απέναντι από το Μπέη Χαμάμ, τα σημερινά Λουτρά Παράδεισος.

Το καπάνι κήκε το 1889, χτίστηκε και ξανακάρηκε στη μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης το 1917. Έπειτα, τα μαγαζιά της αγοράς καπάνι επισκευάστηκαν και ανακαινίστηκαν και ιδιαίτερα μετά το σεισμό του 1978.

Σήμερα, στο καπάνι μπορεί να βρεί κανείς τα πάντα και σε πολύ καλές τιμές. Μέσα στο καπάνι λειτουργούν ψαραγορά, κρεαταγορά, καταστήματα με λαχανικά, φρούτα, ποτά, ελιές, γλυκά, ξηρούς καρπούς, μπαχαρικά. Επίσης, υπάρχουν και υπαίθριοι πωλητές εσωρούχων, λουλουδιών καθώς και υπαίθριοι πάγκοι με τυροκομικά, ρούχα και παπούτσια.⁵¹

⁴⁹ Βασίλης Δημητριάδης, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430-1912, εταιρεία μακεδονικών εποχών Θεσσαλονίκη 1983,σελ. 181.

⁵⁰ Βασίλης Δημητριάδης, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430-1912, εταιρεία μακεδονικών εποχών Θεσσαλονίκη 1983,σελ. 182.

⁵¹ Βασίλης Δημητριάδης, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430-1912, εταιρεία μακεδονικών εποχών Θεσσαλονίκη 1983,σελ. 3.

11.ΕΡΕΥΝΑ ΠΡΩΤΟΤΕΝΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

11.1 Εισαγωγή

Στόχος της εργασίας μας είναι να συλλέξουμε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με το θέμα μας ώστε να καταλήξουμε στο κύριο ζητούμενό μας, το οποίο έχει να κάνει με το αν η οικονομική κρίση έχει «αγγίξει» την αγορά Καπάνι.

Αυτό το πετυχαίνουμε μέσα από τις ερωτήσεις που υποβάλλαμε στους καταστηματάρχες της συγκεκριμένης αγοράς. Πιο συγκεκριμένα, προσπαθούμε μέσα από τις απαντήσεις που μας δόθηκαν να συγκρίνουμε την αποτελεσματικότητα των καταστημάτων σε σχέση με τις προηγούμενες χρονιές και να επικεντρωθούμε στα αίτια, τα οποία σύμφωνα με τους καταστηματάρχες, οδήγησαν στην πτώση των πωλήσεών τους.

Σκοπός της έρευνας είναι να δημιουργήσουμε μια σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα για την αγορά Καπάνι ώστε να βγάλουμε τα συμπεράσματά μας και να προτείνουμε λύσεις, ενέργειες και τακτικές σύμφωνα με τις οποίες θα απαλυνθούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι καταστηματάρχες αλλά και οι καταναλωτές.

11.2 Μεθοδολογία έρευνας

- Συγκέντρωση δευτερογενών στοιχείων
Εξωτερικές πηγές
Συγκεκριμένη μέθοδος συγκέντρωσης δευτερογενών στοιχείων (κατάλογος πηγών)
Κατηγορίες: ΣΑΠ, ΕΣΥΕ, αρθρογραφία, έρευνες-μελέτες
- Συγκέντρωση πρωτογενών στοιχείων
Πληθυσμός: 200
Δείγμα: 72
Ερευνητική μέθοδος: τυχαία δειγματοληψία
Δημοσκοπήση- προσωπική συνέντευξη- ερωτηματολόγιο

Θέμα: *Οι απόψεις των ιδιοκτητών- εργαζομένων στην περιοχή αγορά Καπάνι σχετικά με την παρούσα κατάσταση που αντιμετωπίζει η αγορά τους, το έτος 2009.*

11.3 ΣΤΟΧΟΙ

Γενικός στόχος

Είναι η καταγραφή των απόψεων των εργαζομένων- ιδιοκτητών στην αγορά Καπάνι σχετικά με την οικονομική κατάσταση που παρατηρείται στην αγορά τους λαμβάνοντας υπόψη παράγοντας όπως η κατανάλωση, οι πωλήσεις, έσοδα-πάγια έξοδα.

Ειδικοί Στόχοι

1. Καταγραφή χρονικής διάρκειας λειτουργίας καταστημάτων υπό την ίδια ιδιοκτησία (αντοχή)
2. Εξεύρεση του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην αγορά Καπάνι
3. Ανακάλυψη κύριων ανταγωνιστών της αγοράς Καπάνι
4. Καταγραφή ζήτησης ειδους προϊόντων (φθηνά-ακριβά)
5. Πως κινήθηκε η αγορά κατά την εορταστική περίοδο (Χριστούγεννα-Πάσχα) (πωλήσεις, καθαρά κέρδη, κίνηση στην αγορά)
6. Αιτίες μείωσης κίνησης στην αγορά.
7. Καταγραφή ενεργειών με στόχο την αύξηση των πωλήσεων.
8. Καταγραφή των εργαζομένων που παρουσιάζονται αισιόδοξοι (αναστρέψιμη οικονομική κρίση) ανά είδος καταστήματος και χρονικής λειτουργίας αυτού.
9. Εξεύρεση του αριθμού ενοικιαζόμενων και μη καταστημάτων και καταγραφή της εβραϊκής ιδιοκτησίας σήμερα.

Συνδυάζοντας τα αποτελέσματα από τους παραπάνω στόχους, απάντηση στο ερώτημα: εάν η αγορά Καπάνι βρίσκεται σε παρούσα κρίση κι αν αυτή θεωρείται αναστρέψιμη.

11.4 Ερωτηματολόγιο

Θέμα: Το Καπάνι της Θεσ/νίκης σε παρούσα κρίση;

- Χρονική διάρκεια λειτουργίας καταστήματος υπό την τωρινή ιδιοκτησία: (έτη)
α) <11-5 β) 6-10 γ) 11-20 δ) 21-30 ε) >31
- Πόσα άτομα απασχολεί η επιχείρησή σας;
.....
- Ποιούς θεωρείται ως κύριους ανταγωνιστές σας (εκτός από την περιοχή Καπάνι);
α)
β)
γ)
- Έχετε παρατηρήσει τον τελευταίο χρόνο μεγαλύτερη ζήτηση στα εξής προϊόντα:
α) Φθηνά β) Ακριβά
- Οι πωλήσεις σας κατά την περίοδο των εορτών (Χριστούγεννα και Πάσχα) σε σχέση με προηγούμενα έτη:
α) Αυξήθηκαν β) Μειώθηκαν γ) Παρέμειναν ίδιες

Αν απαντήσατε α ή β στην προηγούμενη ερώτηση,

- Πόσο τις εκατό (%) αυξήθηκαν ή μειώθηκαν φέτος οι πωλήσεις σας;
α) <5% β) 5-10% γ) 11-20% δ) 21-30% ε) 31-40% στ) >41%
- Τα καθαρά κέρδη του καταστήματος σε σχέση με πέρσι έχουν:
α) Αυξηθεί β) Μειωθεί
- Η κίνηση στην αγορά έχει:
α) Αυξηθεί β) Μειωθεί

Αν έχετε απαντήσει β στην προηγούμενη ερώτηση,

- Πόσο θεωρείτε ότι συνέβαλαν οι παρακάτω παράγοντες στην μείωση της κίνησης της αγοράς;
 - δύσκολη πρόσβαση λόγω εργασιών του μετρό
α) πάρα πολύ β) πολύ γ) ούτε πολύ, ούτε λίγο δ) λίγο ε) πολύ λίγο
 - ανταγωνισμός λαϊκών αγορών
α) πάρα πολύ β) πολύ γ) ούτε πολύ, ούτε λίγο δ) λίγο ε) πολύ λίγο

3. δυσκολία πάρκινγκ

α) πάρα πολύ β) πολύ γ) ούτε πολύ, ούτε λίγο δ) λίγο ε) πολύ λίγο

4. οικονομική κρίση

α) πάρα πολύ β) πολύ γ) ούτε πολύ, ούτε λίγο δ) λίγο ε) πολύ λίγο

10. Πού πιστεύετε ότι οφείλεται κυρίως η μείωση των πωλήσεων;

α) Οι τιμές δεν είναι προσιτές

β) Μεγάλος ανταγωνισμός στην αγορά

γ) Οικονομική κρίση

δ) Άλλο:

11. Σε τι ενέργειες έχετε προβεί με στόχο την αύξηση των πωλήσεων;

α) Καμία ενέργεια

β) Μείωση των τιμών

γ) Προσφορές

δ) Καλύτερη εξυπηρέτηση

12. Προσωπικά θεωρείται ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη στον τομέα σας;

α) Ναι

β) Όχι

13. Παρατηρήσεις

.....
.....
.....

Όνομα καταστήματος

Είδος καταστήματος

Ιδιοκτησία ή ενοίκιο

Το κατάστημα ανήκει
(π.χ στην εβραϊκή κοινότητα, στην εκκλησία, σε κάποιο ίδρυμα κλπ)

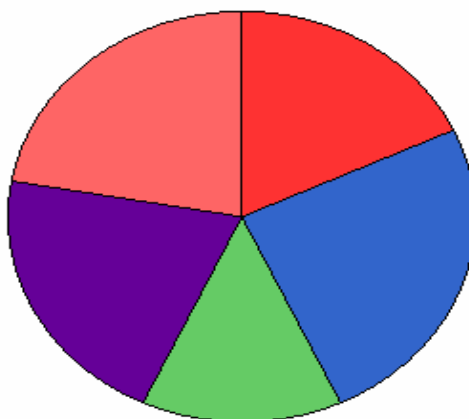
Ευχαριστούμε

11.5 Πίνακες μονής και διπλής εισόδου

ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid <=1-5	13	18,1	18,1	18,1
6-10	18	25,0	25,0	43,1
11-20	10	13,9	13,9	56,9
21-30	15	20,8	20,8	77,8
>=31	16	22,2	22,2	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν τα 13 από αυτά λειτουργούν 1-5 χρόνια, τα 18 λειτουργούν 6-10 χρόνια, τα 10 λειτουργούν ήδη 11-20 χρόνια ενώ τα 15 μαγαζιά λειτουργούν 21-30 χρόνια και τέλος τα υπόλοιπα 16 λειτουργούν 31 και παραπάνω χρόνια.

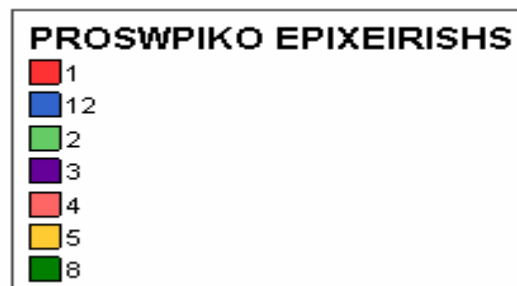
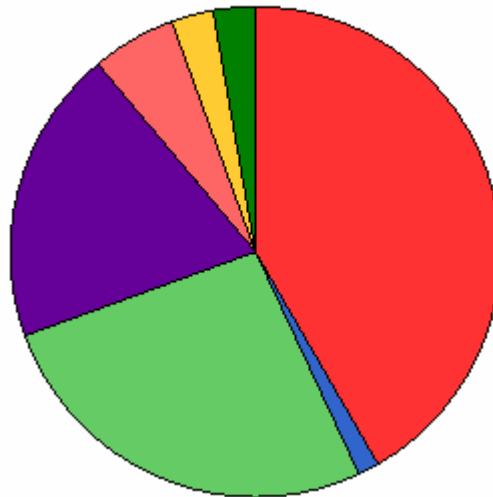

ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	
■	<=1-5
■	6-10
■	11-20
■	21-30
■	>=31

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΙΣΗΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	30	41,7	41,7	41,7
12	1	1,4	1,4	43,1
2	19	26,4	26,4	69,4
3	14	19,4	19,4	88,9
4	4	5,6	5,6	94,4
5	2	2,8	2,8	97,2
8	2	2,8	2,8	100,0
Total	72	100,0	100,0	

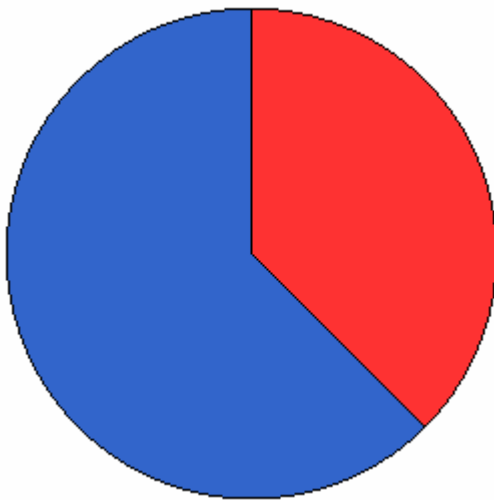
Ο συγκεκριμένος πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ερωτήθηκαν τα 30 καταστήματα απασχολούν μόνο 1 άτομο, ένα μόνο απασχολεί 12 άτομα, 19 έχουν 2 υπαλλήλους, τα 14 έχουν 3, τα 4 απασχολούν 4 άτομα, 2 από αυτά απασχολούν 5 και τα άλλα 2 έχουν για προσωπικό 8 άτομα.

SUPER MARKET KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	27	37,5	37,5	37,5
	OXI	45	62,5	62,5	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

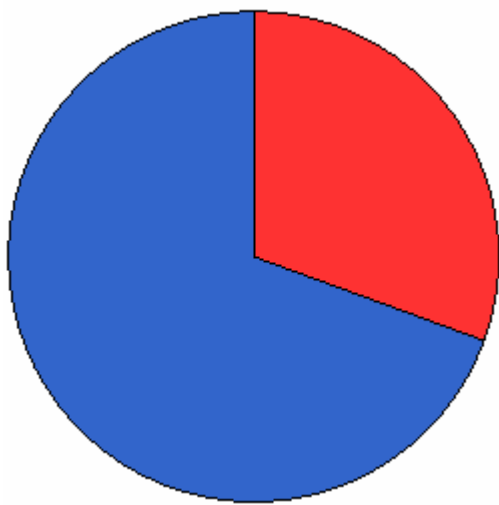
Από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν για το αν θεωρούν τα super markets ως κύριους ανταγωνιστές τους, τα 27 απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 45 ΟΧΙ.

ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΙΡΙΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	22	30,6	30,6	30,6
	OXI	50	69,4	69,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Από τον παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι από τα 72 καταστήματα μόνο τα 22 πιστεύουν ότι τα εμπορικά κέντρα αποτελούν τους κύριους ανταγωνιστές τους ενώ τα υπόλοιπα 50 είναι αρνητικά σε αυτή την άποψη.

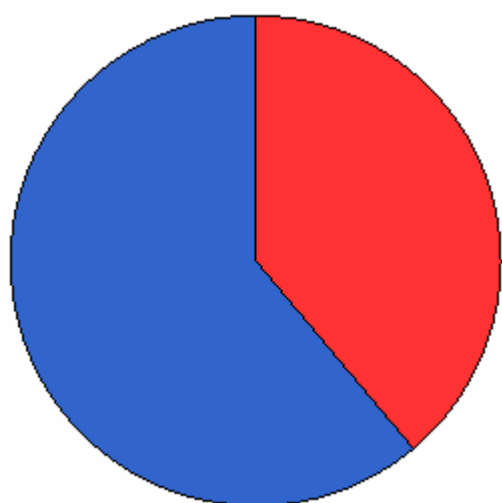

ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΙΡΙΟΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ
■ NAI
■ OXI

LAIKES AGORES KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	28	38,9	38,9	38,9
	OXI	44	61,1	61,1	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

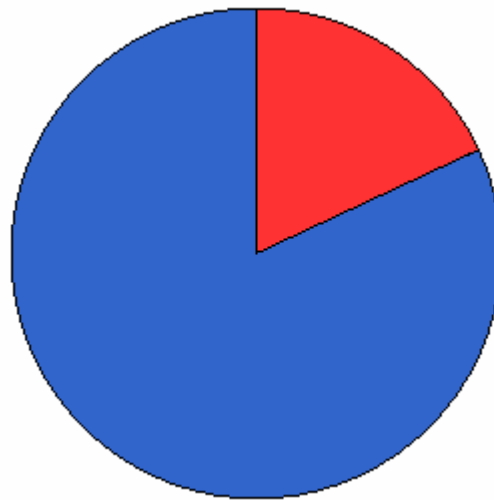
Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν αν θεωρούν τις λαϊκές αγορές ως κύριους ανταγωνιστές τους, τα 28 απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 44 ΟΧΙ.

ΜΑΥΡΗ ΑΓΟΡΑ ΚΥΡΙΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	13	18,1	18,1	18,1
OXI	59	81,9	81,9	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν αν θεωρούν τη μαύρη αγορά κύριο ανταγωνιστή τους, τα 13 απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 59 απάντησαν ΟΧΙ.

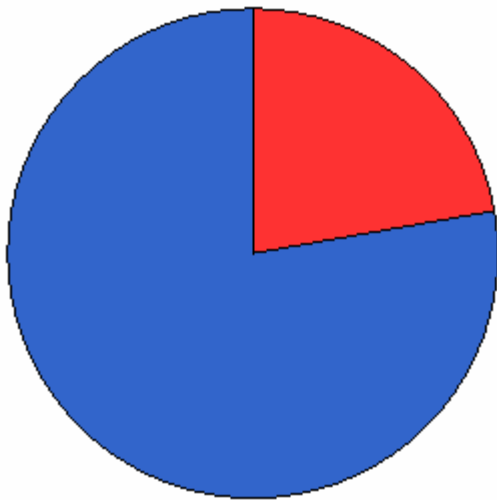

ΜΑΥΡΗ ΑΓΟΡΑ ΚΥΡΙΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ
■ ΝΑΙ
■ ΟΧΙ

POLYKATASTHMATA KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	16	22,2	22,2	22,2
	OXI	56	77,8	77,8	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

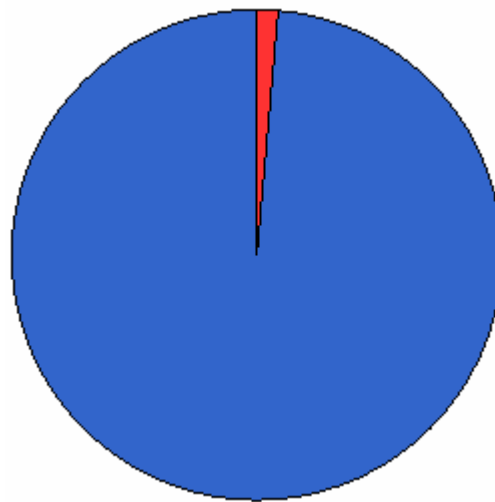
Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν αν θεωρούν τα πολυκαταστήματα ως κύριους ανταγωνιστές τους, τα 16 απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 56 απάντησαν ΟΧΙ.

STOCK MAGAZIA KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν αν θεωρούν τα stock μαγαζιά ως κύριους ανταγωνιστές τους, το 1 μόνο απάντησε ΝΑΙ και τα 71 απάντησαν ΟΧΙ.

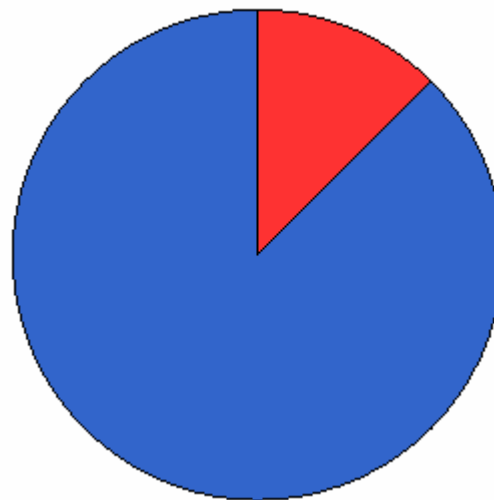
STOCK MAGAZIA KIRIOI ANTAGWNISTES

■ NAI
■ OXI

ΚΑΝΕΝΑΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	9	12,5	12,5	12,5
	OXI	63	87,5	87,5	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

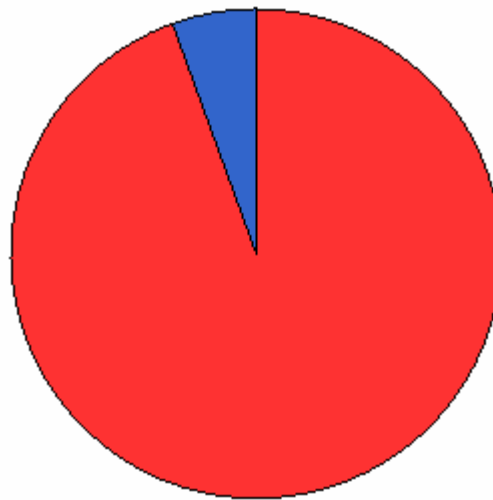
Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν αν θεωρούν ότι δεν υπάρχει κανένας ανταγωνιστής τους, τα 9 από αυτά απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 63 απάντησαν ΟΧΙ.

ZHTHSH SE PROIONTA

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	FTHINA	68	94,4	94,4	94,4
	AKRIVA	4	5,6	5,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Ο παραπάνω πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν σε τι είδους προϊόντα παρατηρήθηκε τον τελευταίο χρόνο ζήτηση, τα 68 απάντησαν σε φθηνά ενώ μόνο τα 4 σε ακριβά προϊόντα.

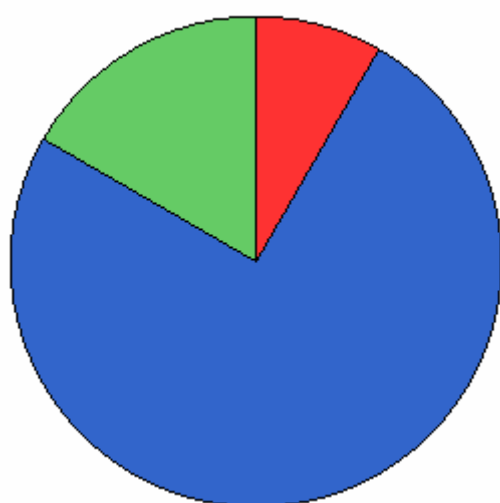
ZHTHSH SE PROIONTA

■ FTHINA
■ AKRIVA

PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	AFXITHIKAN	6	8,3	8,3	8,3
	MEIWTHIKAN	54	75,0	75,0	83,3
	PAREMEINAN IDIES	12	16,7	16,7	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

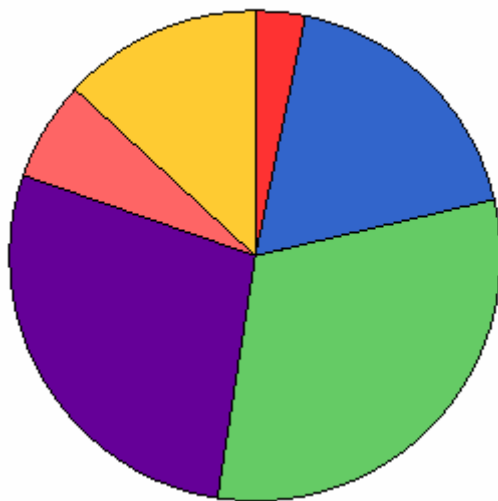
Από τα 72 καταστήματα που ρωτήθηκαν αν οι πωλήσεις κατά την εορταστική περίοδο αυξήθηκαν, μειώθηκαν ή παρέμειναν ίδιες, τα 6 απάντησαν ότι αυξήθηκαν, τα 54 ότι μειώθηκαν και τέλος τα 12 απάντησαν ότι παρέμειναν ίδιες.

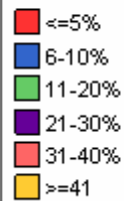
POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<=5%	2	2,8	3,3	3,3
	6-10%	11	15,3	18,0	21,3
	11-20%	19	26,4	31,1	52,5
	21-30%	17	23,6	27,9	80,3
	31-40%	4	5,6	6,6	86,9
	>=41	8	11,1	13,1	100,0
Total		61	84,7	100,0	
Missing	System	11	15,3		
Total		72	100,0		

Στον παραπάνω πίνακα που εκφράζει το ποσοστό της αύξηση ή μείωσης των πωλήσεων κατά την εορταστική περίοδο, τα 2 καταστήματα απάντησαν ότι αυξήθηκαν ή μειώθηκαν κατά 5%, τα 11 απάντησαν 6-10%, τα 19 11-20%, τα 17 21-30% τα 4 απάντησαν 31-40% και τέλος τα υπόλοιπα 8 απάντησαν >=41

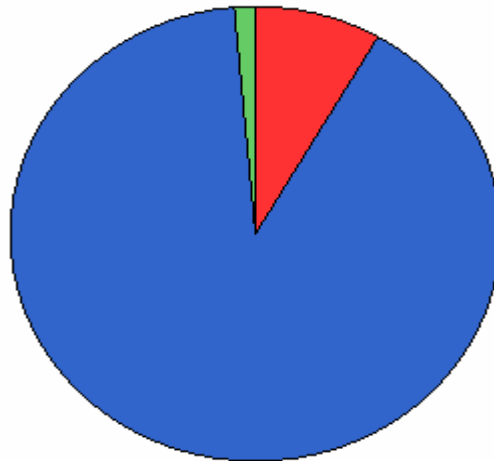
POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN

KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	AFXITHEI	6	8,3	8,3	8,3
	MEIWTHEI	65	90,3	90,3	98,6
	5	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Όταν ρωτήθηκαν αν έχουν αυξηθεί ή μειωθεί τα καθαρά κέρδη του καταστήματος σε σχέση με πέρσι, τα 6 απάντησαν ότι έχουν αυξηθεί ενώ τα 5 ότι έχουν μειωθεί.

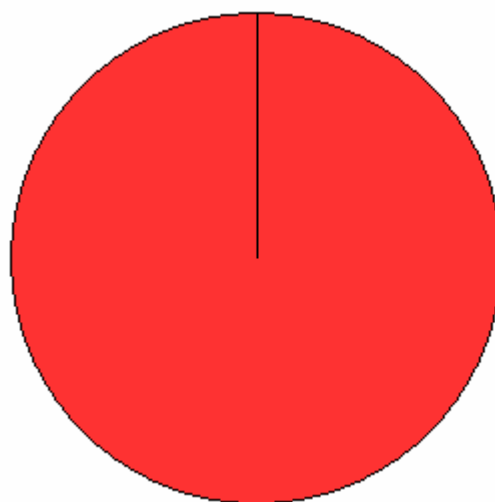

KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	
■	AFXITHEI
■	MEIWTHEI
■	5

KINHSH STHN AGORA

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid MEIWTHEI	72	100,0	100,0	100,0

Σχετικά με την κίνηση στην αγορά όλα τα καταστήματα παρατήρησαν την μείωσή της.

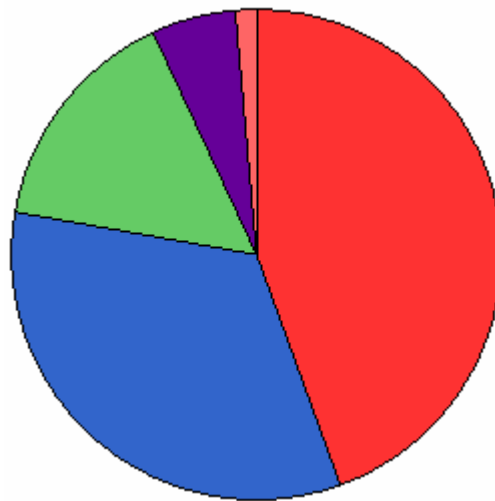

KINHSH STHN AGORA
■ MEIWTHEI

SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	PARA POLI	32	44,4	44,4	44,4
	POLI	24	33,3	33,3	77,8
	OUTE POLI OUTE LIGO	11	15,3	15,3	93,1
	LIGO	4	5,6	5,6	98,6
	POLI LIGO	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

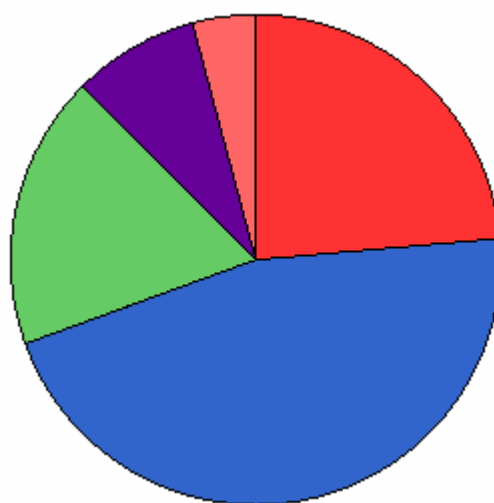
Ένας από τους παράγοντες που συνέβαλε στη μείωση της κίνησης της αγοράς είναι η δύσκολη πρόσβαση λόγω εργασιών του μετρό όπου τα 32 καταστήματα από τα 72 συμφωνούν πάρα πολύ με αυτή την άποψη, τα 24 συμφωνούν πολύ, τα 11 ούτε πολύ, ούτε λίγο, τα 4 πολύ λίγο και μόνο ένα κατάστημα συμφωνεί πολύ λίγο.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΛΑΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ ΣΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid PARA POLI	17	23,6	23,6	23,6
POLI	33	45,8	45,8	69,4
ΟΥΤΕ POLI ΟΥΤΕ LIGO	13	18,1	18,1	87,5
LIGO	6	8,3	8,3	95,8
POLI LIGO	3	4,2	4,2	100,0
Total	72	100,0	100,0	

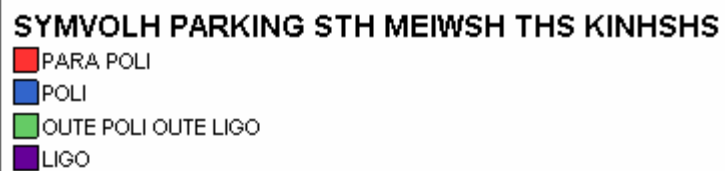
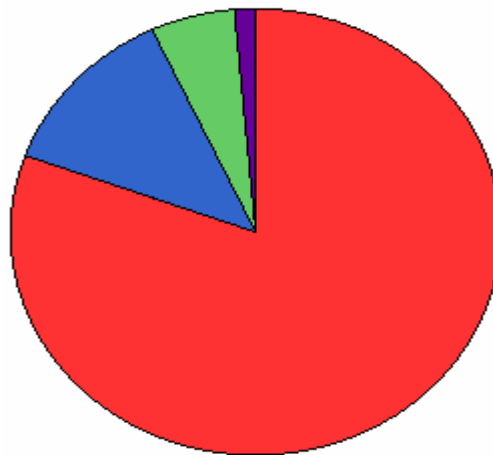
Άλλος ένας παράγοντας που συνέβαλε στη μείωση της κίνησης της αγοράς είναι ο ανταγωνισμός των λαϊκών αγορών όπου τα 17 καταστήματα από τα 72 συμφωνούν πάρα πολύ με αυτό, τα 33 πολύ, τα 13 ούτε πολύ, ούτε λίγο, τα 6 λίγο ενώ μόνο 3 συμφωνούν πολύ λίγο.

SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	PARA POLI	58	80,6	80,6	80,6
	POLI	9	12,5	12,5	93,1
	OUTE POLI OUTE LIGO	4	5,6	5,6	98,6
	LIGO	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

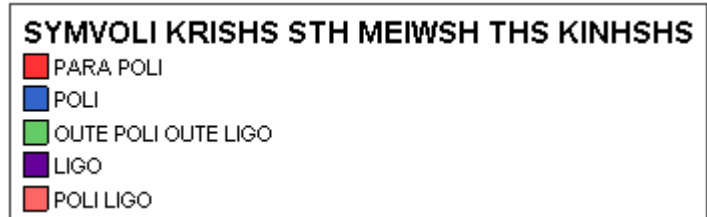
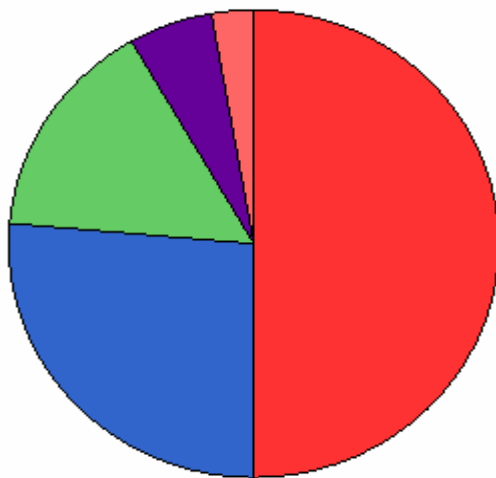
Άλλος ένας λόγος που οδήγησε στη μείωση της κίνησης είναι η δυσκολία του πάρκινγκ. Από τα 72 καταστήματα, τα 58 συμφωνούν πάρα πολύ με αυτό, τα 9 πολύ, τα 4 ούτε πολύ, ούτε λίγο και μόνο 1 κατάστημα συμφωνεί λίγο.

SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid PARA POLI	36	50,0	50,0	50,0
POLI	19	26,4	26,4	76,4
OUTE POLI OUTE LIGO	11	15,3	15,3	91,7
LIGO	4	5,6	5,6	97,2
POLI LIGO	2	2,8	2,8	100,0
Total	72	100,0	100,0	

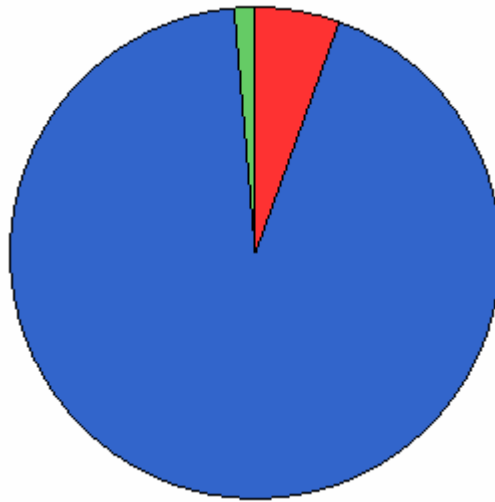
Ένας ακόμη λόγος μείωσης της κίνησης στην αγορά είναι η οικονομική κρίση όπου τα 36 συμφωνούν, τα 19 πολύ, τα 11 ούτε πολύ, ούτε λίγο, τα 4 λίγο και τα 2 πολύ λίγο.

MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	4	5,6	5,6	5,6
	OXI	67	93,1	93,1	98,6
	3	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Ο συγκεκριμένος πίνακας μας δείχνει ότι από τα 72 καταστήματα που ερωτήθηκαν αν θεωρούν ότι η μη προσιτές τιμές αποτελούν σημαντικό παράγοντα μείωσης των πωλήσεων, τα 4 από αυτά απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα υπόλοιπα 67 απάντησαν ΟΧΙ.

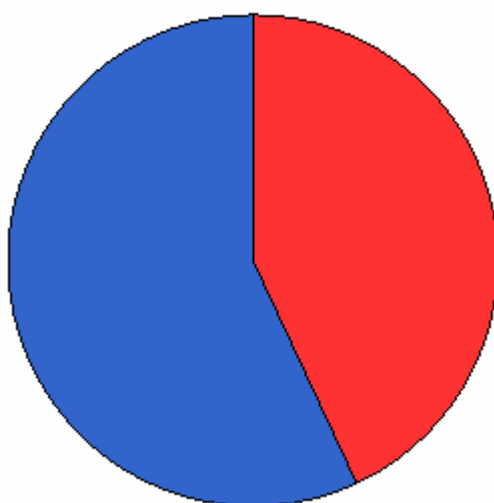

MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	
■	NAI
■	OXI
■	3

MEGALOS ANTAGWNISMOS AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	31	43,1	43,1	43,1
	OXI	41	56,9	56,9	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αν η μείωση των πωλήσεων οφείλεται στον μεγάλο ανταγωνισμό που υπάρχει στην αγορά, τα 31 καταστήματα απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 41 ΟΧΙ.

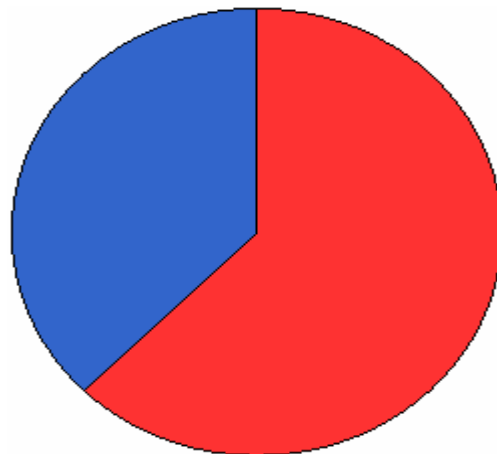
MEGALOS ANTAGWNISMOS AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

■ NAI
■ OXI

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΑΙΤΙΑ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	45	62,5	62,5	62,5
OXI	27	37,5	37,5	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αν η μείωση των πωλήσεων οφείλεται στην οικονομική κρίση τα 45 καταστήματα απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 27 ΟΧΙ.

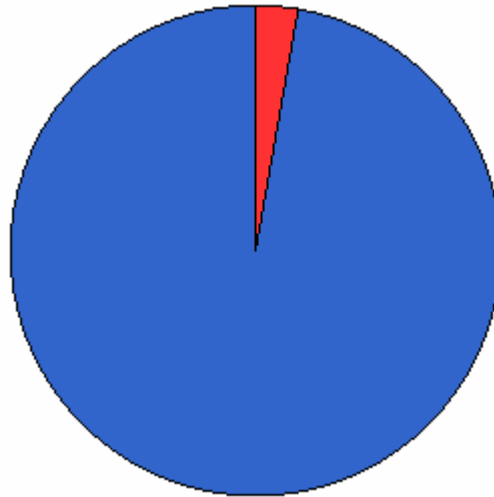
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΑΙΤΙΑ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

■ ΝΑΙ
■ ΟΧΙ

ADIAFORIA FOREWN AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	2	2,8	2,8	2,8
	OXI	70	97,2	97,2	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων, τα 2 απάντησαν στην αδιαφορία των φορέων.

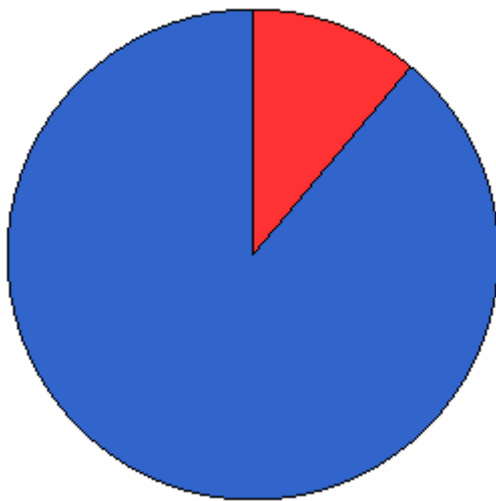

ADIAFORIA FOREWN AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	
■	NAI
■	OXI

PARKING AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	8	11,1	11,1	11,1
	OXI	64	88,9	88,9	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

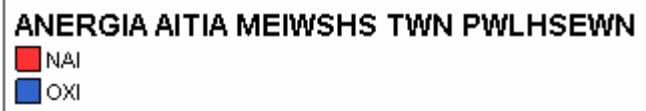
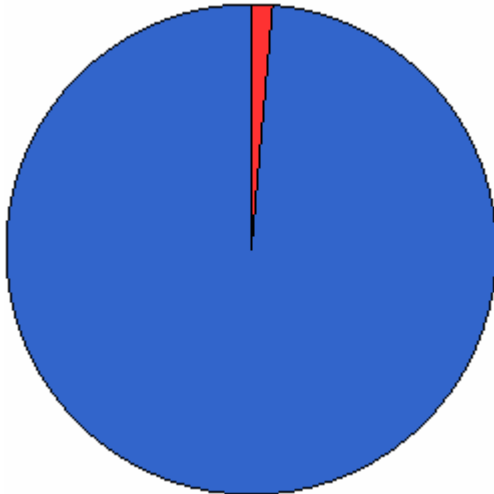
Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων, τα 8 απάντησαν στην έλλειψη θέσεων παρκαρίσματος.

ANERGIA AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

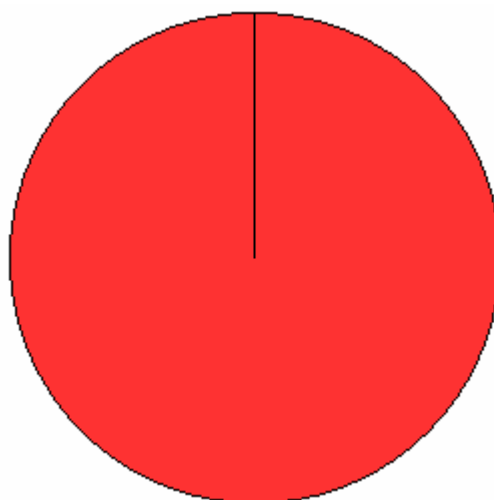
Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων, το 1 απάντησε στην ανεργία.

AFXISH FORWN AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid OXI	72	100,0	100,0	100,0

Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων και τα 72 απάντησαν στην αύξηση των φόρων.

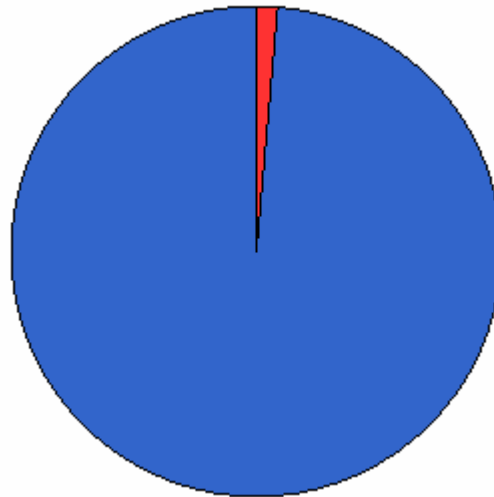
AFXISH FORWN AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

OXI

ΥΠΟΔΟΜΗ ΑΓΟΡΑΣ ΑΙΤΙΑ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	1	1,4	1,4	1,4
	ΟΧΙ	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

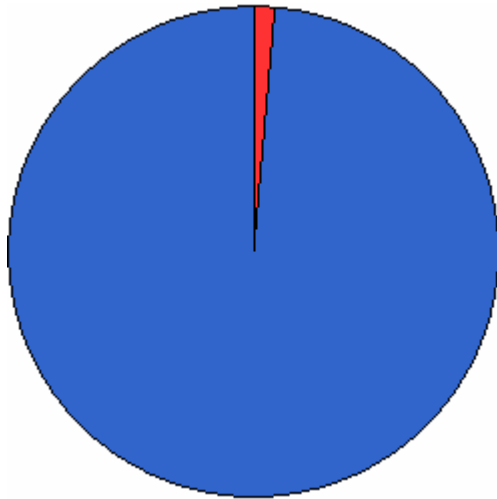
Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων, το 1 απάντησε στην υποδομή της αγοράς.

ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΑΙΤΙΑ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

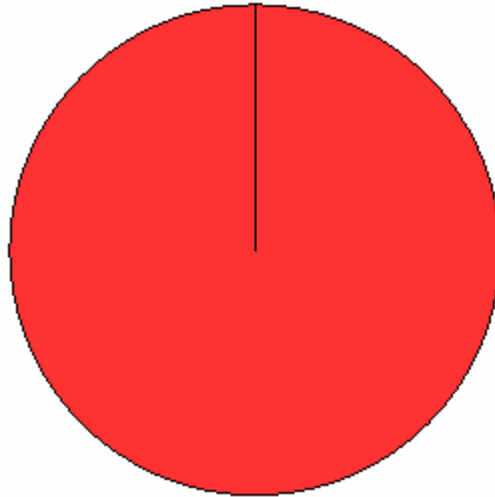
Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων, το 1 απάντησε στην ποιότητα των προϊόντων.

ERGA METRO AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid OXI	72	100,0	100,0	100,0

Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων, το 1 απάντησε στην ποιότητα των προϊόντων.

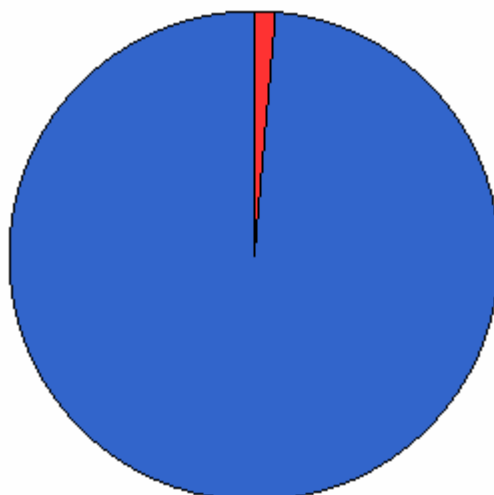

ERGA METRO AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN
OXI

ΚΑΚΗ ΕΚΣΙΠΗΡΕΤΗΣΗ ΑΙΤΙΑ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

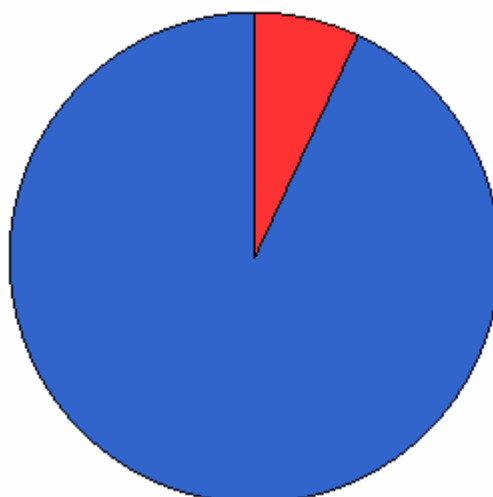
Από τα 72 καταστήματα που ζητήθηκε να απαντήσουν που πιστεύουν ότι οφείλεται η μείωση των πωλήσεων, το 1 απάντησε στην κακή εξυπηρέτηση του προσωπικού.

ENERGEIES ME STOCHO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	5	6,9	6,9	6,9
	OXI	67	93,1	93,1	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αν έχουν κάνει ενέργειες με στόχο την αύξηση των πωλήσεων, τα 5 καταστήματα απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα 67 απάντησαν ΟΧΙ.

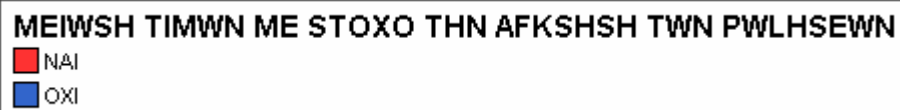
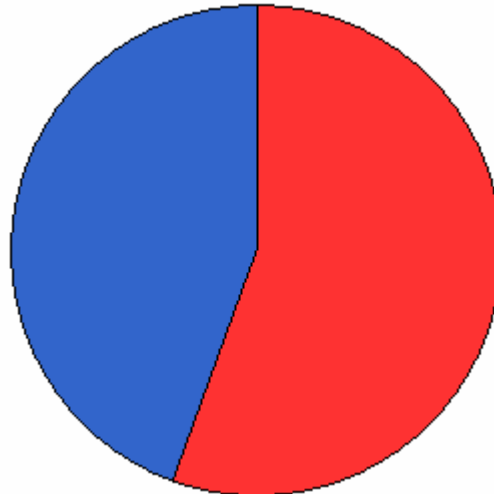
ENERGEIES ME STOCHO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

■ NAI
■ OXI

ΜΕΙΩΣΗ ΤΙΜΩΝ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΑΦΚΗΣΗ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	40	55,6	55,6	55,6
	OXI	32	44,4	44,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

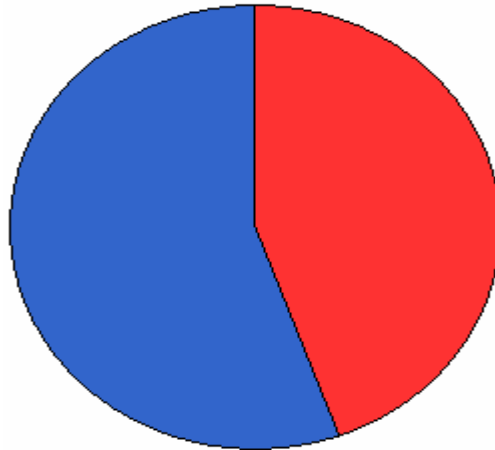
Στην ερώτηση αν έχουν μειώσει τις τιμές με σκοπό την αύξηση των πωλήσεων τα 40 καταστήματα; Απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα υπόλοιπα 32 απάντησαν ΟΧΙ.

PROSFORES ME STOCHO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	32	44,4	44,4	44,4
	OXI	40	55,6	55,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αν έχουν κάνει κάποιες προσφορές με στόχο την αύξηση των πωλήσεων τα 32 καταστήματα απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα υπόλοιπα 40 ΟΧΙ.

PROSFORES ME STOCHO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

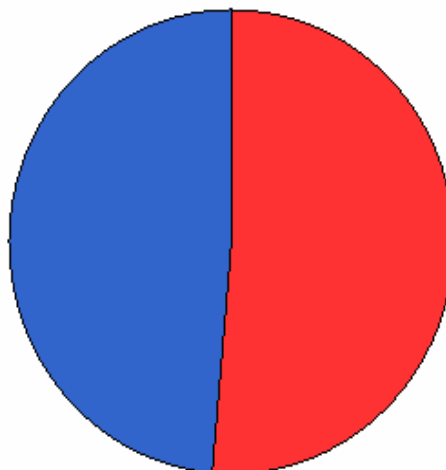
■ NAI

■ OXI

ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΚΣΥΡΗΡΕΤΗΣΗ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΑΦΚΗΣΗ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	37	51,4	51,4	51,4
	OXI	35	48,6	48,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Στην ερώτηση αν έχουν δώσει έμφαση στην καλύτερη εξυπηρέτηση με σκοπό την αύξηση των πωλήσεων τα 37 καταστήματα απάντησαν ΝΑΙ ενώ τα υπόλοιπα 35 απάντησαν ΟΧΙ.

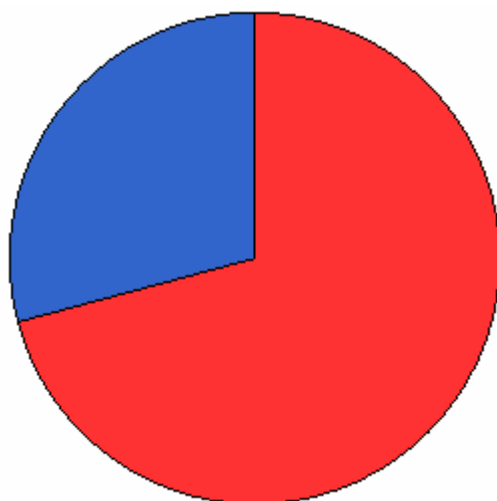
ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΚΣΥΡΗΡΕΤΗΣΗ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ ΑΦΚΗΣΗ ΤΩΝ ΠΩΛΗΣΕΩΝ

■ NAI
■ OXI

ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	51	70,8	70,8	70,8
	ΟΧΙ	21	29,2	29,2	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

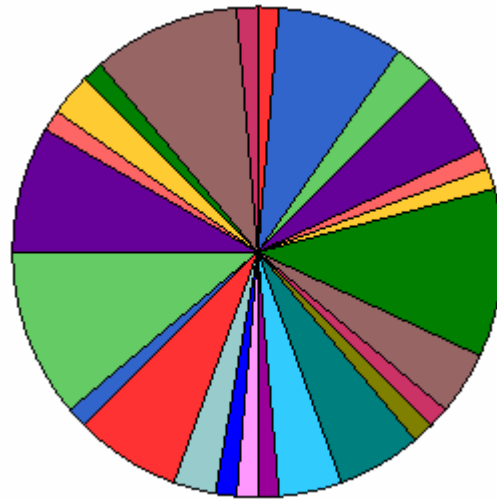
Στην ερώτηση αν η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη τα 51 καταστήματα υποστηρίζουν ότι είναι ενώ τα υπόλοιπα 21 υποστηρίζουν το αντίθετο.

EIDOS KATASTHMATOS

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ANTHI	1	1,4	1,4	1,4
	DERM	6	8,3	8,3	9,7
	DWRA	2	2,8	2,8	12,5
	EKKLHS	4	5,6	5,6	18,1
	ELIES	1	1,4	1,4	19,4
	EMDYM	1	1,4	1,4	20,8
	ENDYM	8	11,1	11,1	31,9
	ESWR	3	4,2	4,2	36,1
	KAFEK	1	1,4	1,4	37,5
	KOTOP	1	1,4	1,4	38,9
	KREAT	4	5,6	5,6	44,4
	MARKET	3	4,2	4,2	48,6
	MPAXAR	1	1,4	1,4	50,0
	OIKEID	1	1,4	1,4	51,4
	OPWR	1	1,4	1,4	52,8
	PANTOF	2	2,8	2,8	55,6
	PROIK	5	6,9	6,9	62,5
	PSARIA	1	1,4	1,4	63,9
	TROF	8	11,1	11,1	75,0
	TSANT	6	8,3	8,3	83,3
	VAMVAK	1	1,4	1,4	84,7
	XALIA	2	2,8	2,8	87,5
	XHRKAR	1	1,4	1,4	88,9
	YPODHM	7	9,7	9,7	98,6
	ZAXAR	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

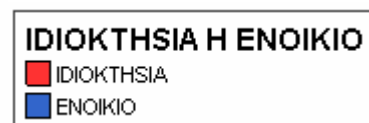
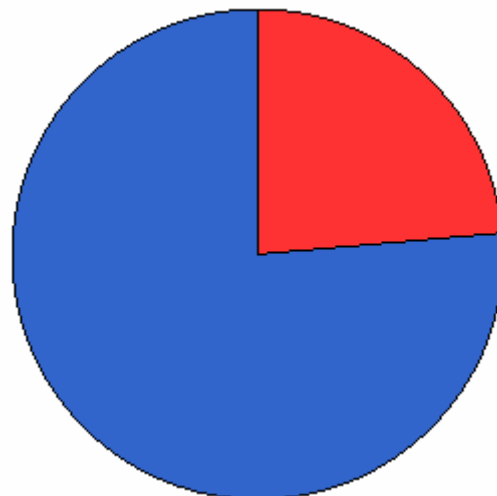
Ο παραπάνω πίνακας δηλώνει ότι από τα 72 καταστήματα που υποβλήθηκαν σε ερωτήσεις, το 1 ήταν κατάστημα με άνθη, τα 6 με δερμάτινα είδη, τα 2 με είδη δώρων, το 1 με ελιές, τα ένα με ενδύματα, τα 8 με ενδύματα, τα 3 με εσώρουχα, το 1 με ανδρικά ενδύματα, το 1 με κοτόπουλα, τα 4 με κρεατικά, τα 3 ήταν markets, το ένα είχε μπαχαρικά, το 1 με είδη οικιακής χρήσης, το 1 με λαχανικά, τα 2 με παντόφλες, τα 5 με είδη προικός, το 1 με ψάρια, τα 8 με τρόφιμα, τα 6 με τσάντες, το 1 με βαμβάκι, τα 2 με χαλιά, το 1 με ξηρούς καρπούς, τα 7 με υποδήματα και 1 με ζαχαρωτά.

IDIOKTHSIA H ENOIKIO

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	IDIOKTHSIA	17	23,6	23,6	23,6
	ENOIKIO	55	76,4	76,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

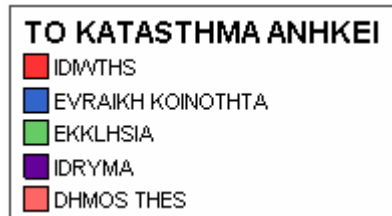
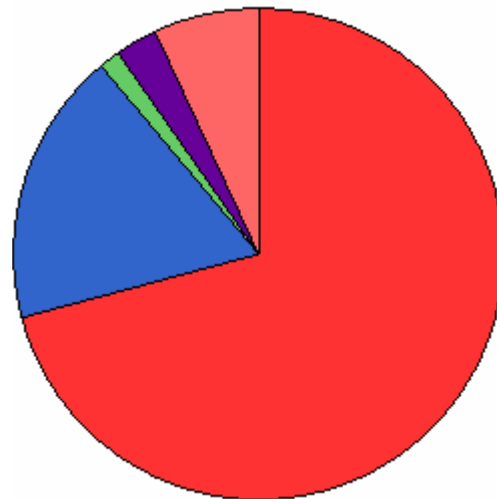
Ο πίνακας μας δείχνει ότι τα 17 από τα 72 καταστήματα είναι ιδιοκτησία ενώ τα 55 είναι με ενοίκιο.

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΑΝΗΚΕΙ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	IDIWTHS	51	70,8	70,8	70,8
	EVRAIKH KOINOTHTA	13	18,1	18,1	88,9
	EKKLHSIA	1	1,4	1,4	90,3
	IDRYMA	2	2,8	2,8	93,1
	DHMOS THES	5	6,9	6,9	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Αυτός ο πίνακας μας δηλώνει ότι τα 51 καταστήματα ανήκουν σε κάποιο ιδιώτη, τα 13 στην εβραϊκή κοινότητα, ένα μόνο ανήκει στην εκκλησία, τα 2 σε κάποιο ίδρυμα και τα υπόλοιπα 5 στον δήμο Θεσσαλονίκης.

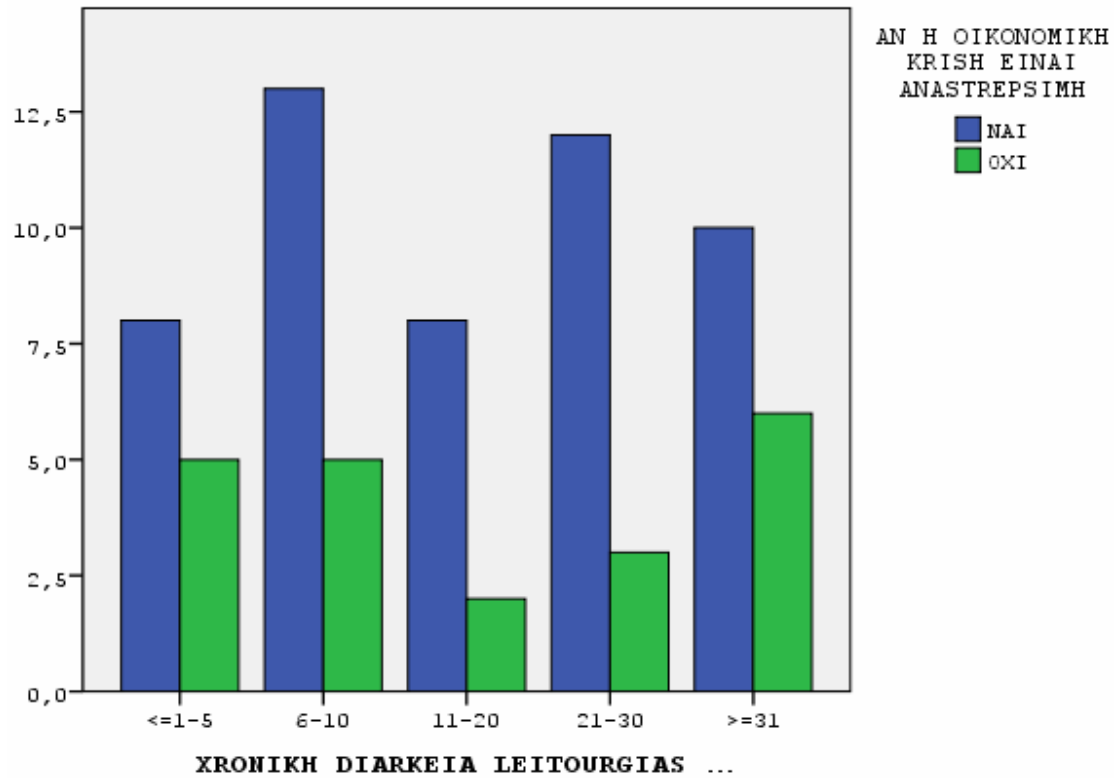

ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ * ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ
Crosstabulation

			ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ		Total
			ΝΑΙ	ΟΧΙ	
ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	<=1-5	Count	8	5	13
		% within ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	61,5%	38,5%	100,0%
		% within ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ	15,7%	23,8%	18,1%
		% of Total	11,1%	6,9%	18,1%
	6-10	Count	13	5	18
		% within ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	72,2%	27,8%	100,0%
		% within ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ	25,5%	23,8%	25,0%
		% of Total	18,1%	6,9%	25,0%
	11-20	Count	8	2	10
		% within ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	80,0%	20,0%	100,0%
		% within ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ	15,7%	9,5%	13,9%
		% of Total	11,1%	2,8%	13,9%
	21-30	Count	12	3	15
		% within ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	80,0%	20,0%	100,0%
		% within ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ	23,5%	14,3%	20,8%
		% of Total	16,7%	4,2%	20,8%
	≥=31	Count	10	6	16
		% within ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	62,5%	37,5%	100,0%
		% within ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ	19,6%	28,6%	22,2%
		% of Total	13,9%	8,3%	22,2%
Total		Count	51	21	72
		% within ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	70,8%	29,2%	100,0%
		% within ΑΝ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΣΤΡΕΨΙΜΗ	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	70,8%	29,2%	100,0%

Στον παραπάνω πίνακα διακρίνουμε ότι από τα 13 καταστήματα που λειτουργούν από <=1-5 χρόνια τα 8 ισχυρίζονται ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη ενώ τα 5 ισχυρίζονται το αντίθετο. Από τα 18 καταστήματα που η λειτουργία τους αναγράφεται στα 6-10 χρόνια, τα 13 πιστεύουν ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη ενώ τα υπόλοιπα 5 πιστεύουν ότι δεν είναι. Επίσης, από τα 10 καταστήματα των οποίων η λειτουργία σημειώνεται στα 11-20 χρόνια, τα 8 θεωρούν ότι η οικονομική κρίση στον κλάδο τους είναι αναστρέψιμη ενώ μόνο τα 2 θεωρούν ότι δεν είναι. Ακόμα, από τα 15 καταστήματα που λειτουργούν 21-30 χρόνια, τα 12 συμφωνούν με τη θεωρία ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη ενώ τα υπόλοιπα 3 δεν συμφωνούν με αυτή

τη θεωρία. Τέλος, από τα 16 καταστήματα που λειτουργούν 31 χρόνια και άνω, τα 10 πιστεύουν ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη ενώ τα υπόλοιπα 6 πιστεύουν ότι δεν είναι.

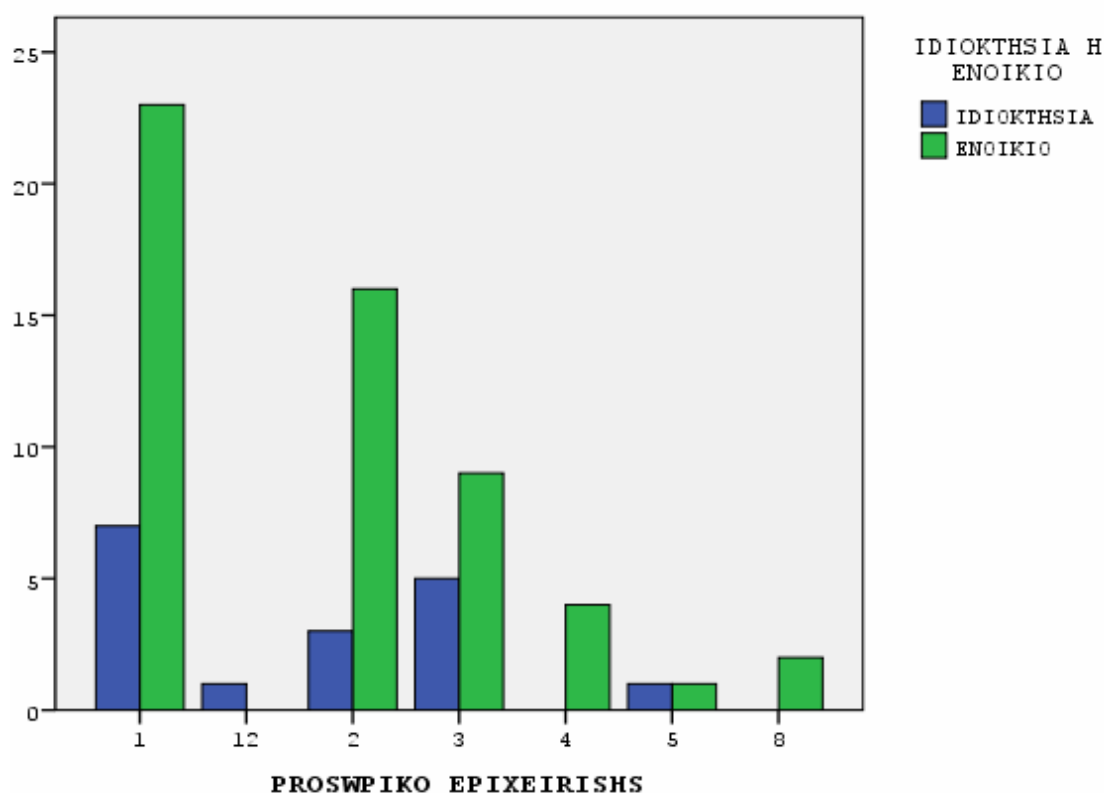

PROSWPIKO EPIXEIRISHS * IDIOKTHSIA H ENOIKIO Crosstabulation

			IDIOKTHSIA H ENOIKIO		Total
			IDIOKTHSIA	ENOIKIO	
PROSWPIKO EPIXEIRISHS	1	Count	7	23	30
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	23,3%	76,7%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	41,2%	41,8%	41,7%
		% of Total	9,7%	31,9%	41,7%
	12	Count	1	0	1
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	100,0%	,0%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	5,9%	,0%	1,4%
		% of Total	1,4%	,0%	1,4%
	2	Count	3	16	19
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	15,8%	84,2%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	17,6%	29,1%	26,4%
		% of Total	4,2%	22,2%	26,4%
3	Count	5	9	14	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	35,7%	64,3%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	29,4%	16,4%	19,4%	
	% of Total	6,9%	12,5%	19,4%	
4	Count	0	4	4	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	,0%	100,0%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	,0%	7,3%	5,6%	
	% of Total	,0%	5,6%	5,6%	
5	Count	1	1	2	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	50,0%	50,0%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	5,9%	1,8%	2,8%	
	% of Total	1,4%	1,4%	2,8%	
8	Count	0	2	2	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	,0%	100,0%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	,0%	3,6%	2,8%	
	% of Total	,0%	2,8%	2,8%	
Total	Count	17	55	72	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	23,6%	76,4%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	23,6%	76,4%	100,0%	

Από τον παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι από τα 30 καταστήματα που απασχολούν μόνο ένα άτομο στην επιχείρησή τους, τα 7 είναι ιδιοκτησία ενώ τα 23 είναι με ενοίκιο. Το ένα και μοναδικό κατάστημα που έχει 12 άτομα προσωπικό είναι σε ιδιοκτησία, επίσης από τα 19 μαγαζιά που έχουν 2 άτομα προσωπικό, τα 3 είναι ιδιοκτησία και τα 16 ενοίκιο. Ακόμα, από τα 14 μαγαζιά των οποίων το προσωπικό αποτελείται από 3 άτομα, τα 5 είναι ιδιοκτησία και τα

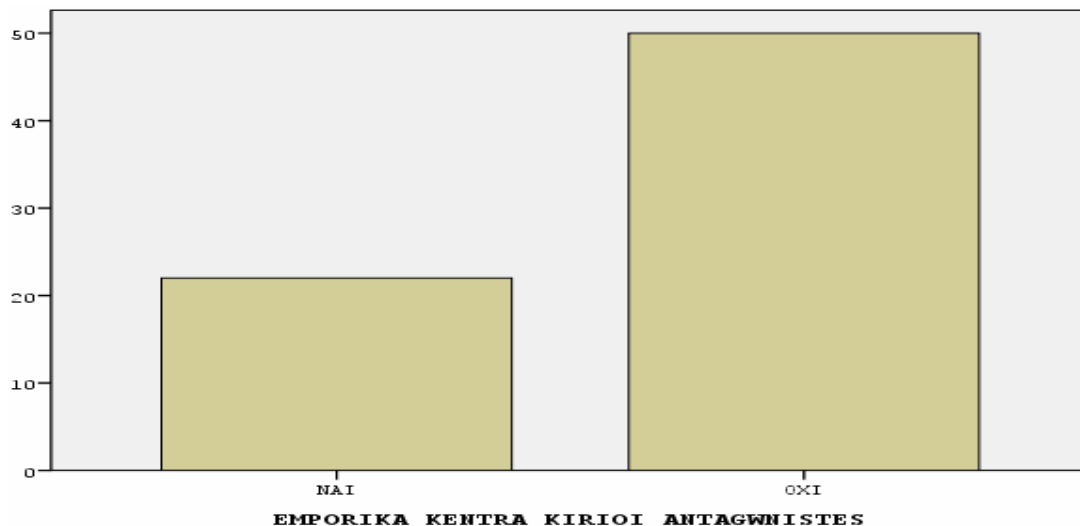
υπόλοιπα 9 είναι με ενοίκιο. Σχετικά με τα 4 καταστήματα που απασχολούν 4 άτομα είναι με ενοίκιο. Από τα 2 καταστήματα που αποτελούνται από προσωπικό των των 5 ατόμων, το ένα είναι ιδιοκτησία ενώ το άλλο με ενοίκιο και τέλος τα 2 καταστήματα που απασχολούν 8 άτομα για προσωπικό είναι με ενοίκιο.

EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES * KINHSH STHN AGORA Crosstabulation

			KINHSH STHN AGORA	Total
			MEIWTHEI	
EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES	NAI	Count	22	22
		% within EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	30,6%	30,6%
		% of Total	30,6%	30,6%
	OXI	Count	50	50
		% within EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	69,4%	69,4%
		% of Total	69,4%	69,4%
Total		Count	72	72
		% within EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	100,0%	100,0%
		% of Total	100,0%	100,0%

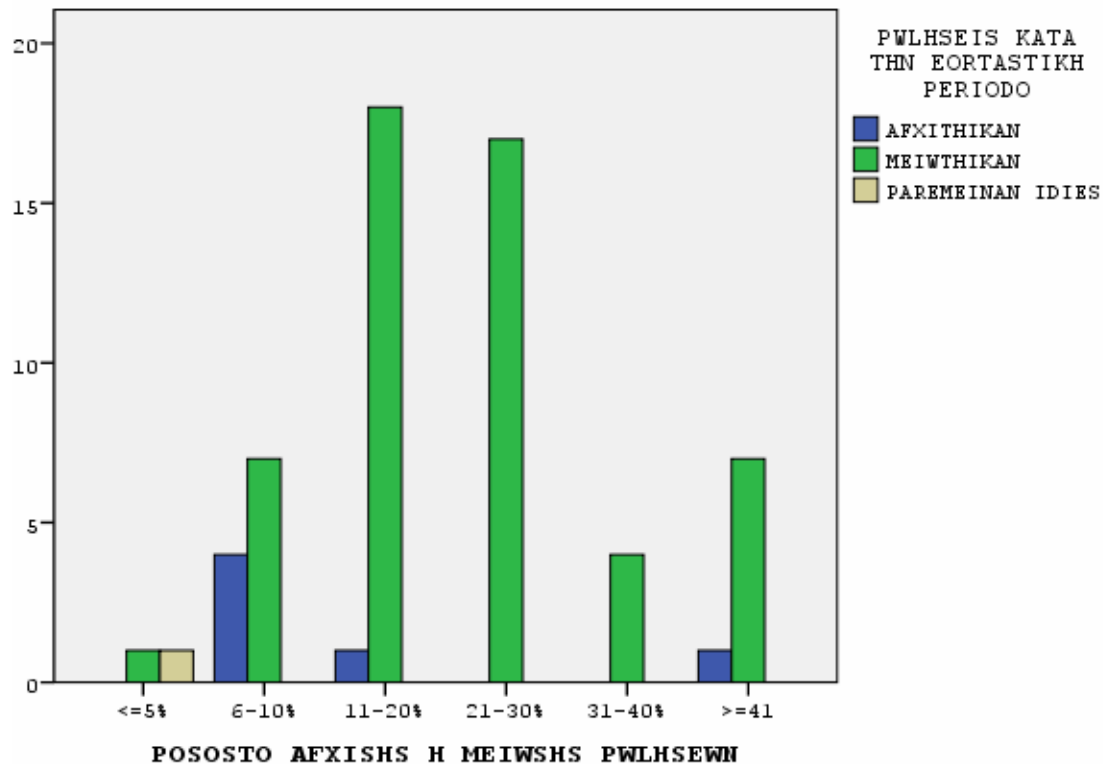
Τα 22 καταστήματα που θεωρούν τα εμπορικά κέντρα ως κύριους ανταγωνιστές τους δηλώνουν ότι η κίνηση στην αγορά έχει μειωθεί, αλλά και τα υπόλοιπα 50 που δεν βλέπουν τα εμπορικά κέντρα ως κύριους ανταγωνιστές τους ισχυρίζονται και αυτά ότι η κίνηση στην αγορά μειώθηκε.

POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN * PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO Crosstabulation

			PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO			Total
			AFXITHIKAN	MEIWTHIKAN	PAREMEINAN IDIES	
POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	<=5%	Count	0	1	1	2
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	,0%	1,9%	100,0%	3,3%
		% of Total	,0%	1,6%	1,6%	3,3%
	6-10%	Count	4	7	0	11
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	36,4%	63,6%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	66,7%	13,0%	,0%	18,0%
		% of Total	6,6%	11,5%	,0%	18,0%
	11-20%	Count	1	18	0	19
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	5,3%	94,7%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	16,7%	33,3%	,0%	31,1%
		% of Total	1,6%	29,5%	,0%	31,1%
	21-30%	Count	0	17	0	17
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	,0%	31,5%	,0%	27,9%
		% of Total	,0%	27,9%	,0%	27,9%
	31-40%	Count	0	4	0	4
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	,0%	100,0%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	,0%	7,4%	,0%	6,6%
		% of Total	,0%	6,6%	,0%	6,6%
	≥41	Count	1	7	0	8
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	12,5%	87,5%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	16,7%	13,0%	,0%	13,1%
		% of Total	1,6%	11,5%	,0%	13,1%
Total	Count	6	54	1	61	
	% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	9,8%	88,5%	1,6%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	9,8%	88,5%	1,6%	100,0%	

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι από τα 2 καταστήματα που σημείωσαν <=5% αύξηση ή μείωση των πωλήσεών τους, κατά την εορταστική περίοδο, το ένα από τα δύο σημείωσε μείωση των πωλήσεων ενώ στο άλλο οι πωλήσεις παρέμειναν το ίδιο το 2009. Τα καταστήματα που παρουσίασαν 5-10% αύξηση ή μείωση των πωλήσεών τους είναι 11 και από αυτά τα 4 παρουσίασαν αύξηση τβων πωλήσεων κατά την εορταστική περίοδο (2009) ενώ τα υπόλοιπα 7 παρουσίασαν μία πτώση στις πωλήσεις τους. Επίσης από τα 19 καταστήματα στα οποία το ποσοστό αύξησης ή μείωσης των πωλήσεων κυμαίνεται στο 11-20%, στο ένα βλέπουμε ότι αυξήθηκαν οι πωλήσεις κατά την εορταστική περίοδο ενώ στα 18 καταστήματα μειώθηκαν οι πωλήσεις. Σχετικά με τα 17 καταστήματα που σημείωσαν ποσοστό αύξησης ή μείωσης των πωλήσεων.

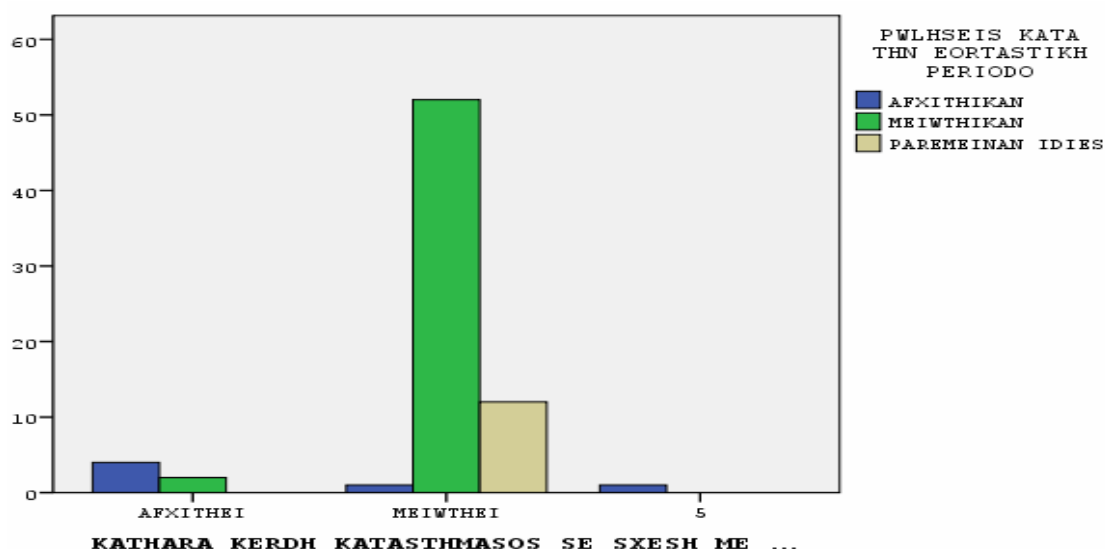

KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI * PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO Crosstabulation

			PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO			Total
			AFXITHIKAN	MEIWTHIKAN	PAREMEINAN IDIES	
KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	AFXITHEI	Count	4	2	0	6
		% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	66,7%	33,3%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	66,7%	3,7%	,0%	8,3%
	% of Total	5,6%	2,8%	,0%	8,3%	
	MEIWTHEI	Count	1	52	12	65
		% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	1,5%	80,0%	18,5%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	16,7%	96,3%	100,0%	90,3%
	% of Total	1,4%	72,2%	16,7%	90,3%	
	5	Count	1	0	0	1
% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI		100,0%	,0%	,0%	100,0%	
% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO		16,7%	,0%	,0%	1,4%	
% of Total	1,4%	,0%	,0%	1,4%		
Total	Count	6	54	12	72	
	% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	8,3%	75,0%	16,7%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	8,3%	75,0%	16,7%	100,0%	

Ο συγκεκριμένος πίνακας μας δείχνει ότι από τα 6 καταστήματα των οποίων τα καθαρά κέρδη αυξήθηκαν σε σχέση με πέρσι, τα στα 4 υπήρξε αύξηση των πωλήσεων κατά την εορταστική

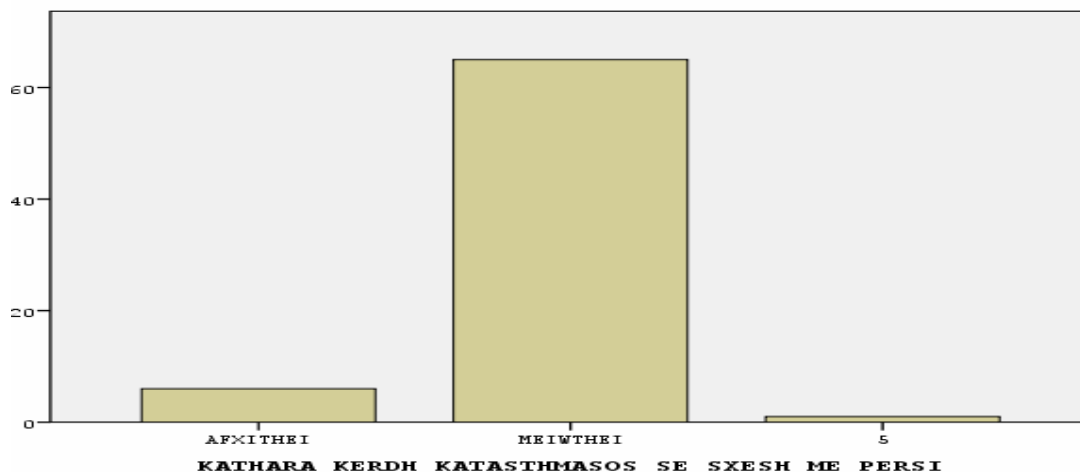
περίοδο ενώ στα 2 υπήρξε μείωση. Ακόμα, από τα 65 καταστήματα των οποίων τα καθαρά κέρδη μειώθηκαν σε σχέση με πέρσι, το ένα σημείωσε αύξηση των πωλήσεων κατά την εορταστική περίοδο, τα 52 καταστήματα σημείωσαν μείωση και τα 12 παρέμειναν στάσιμα στις πωλήσεις.

KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI * KINHSH STHN AGORA Crosstabulation

			KINHSH STHN AGORA	
			MEIWTHEI	Total
KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	AFXITHEI	Count	6	6
		% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	8,3%	8,3%
		% of Total	8,3%	8,3%
	MEIWTHEI	Count	65	65
		% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	90,3%	90,3%
		% of Total	90,3%	90,3%
	5	Count	1	1
		% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	1,4%	1,4%
		% of Total	1,4%	1,4%
Total	Count	72	72	
	% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	100,0%	100,0%	
	% within KINHSH STHN AGORA	100,0%	100,0%	
	% of Total	100,0%	100,0%	

Από τα 72 καταστήματα που παρατηρούν μείωση στην κίνηση της αγοράς, τα 6 έχουν αυξήσει τα κέρδη του καταστήματός τους σε σχέση με πέρσι, ενώ στα υπόλοιπα 65 έχουν μειωθεί τα καθαρά κέρδη του καταστήματός τους.

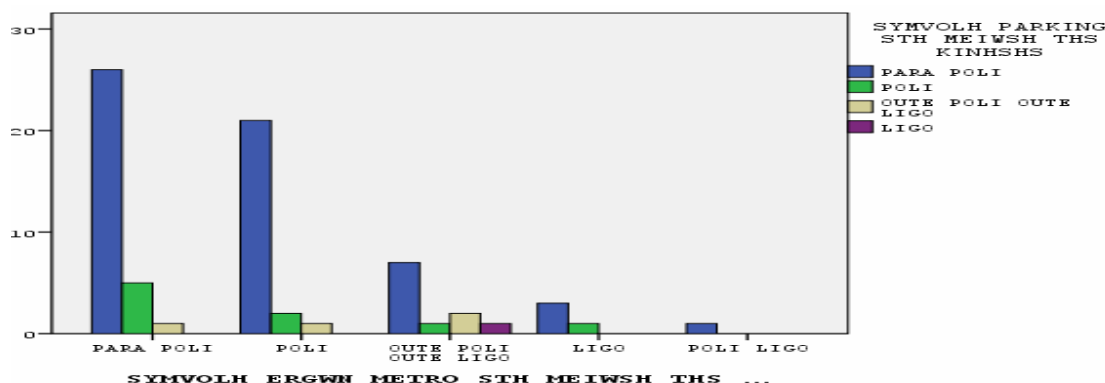

SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS * SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS Crosstabulation

			SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS				Total
			PARA POLI	POLI	OUTE POLI OUTE LIGO	LIGO	
SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	PARA POLI	Count	26	5	1	0	32
		% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	81,3%	15,6%	3,1%	,0%	100,0%
		% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	44,8%	55,6%	25,0%	,0%	44,4%
		% of Total	36,1%	6,9%	1,4%	,0%	44,4%
	POLI	Count	21	2	1	0	24
		% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	87,5%	8,3%	4,2%	,0%	100,0%
		% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	36,2%	22,2%	25,0%	,0%	33,3%
		% of Total	29,2%	2,8%	1,4%	,0%	33,3%
	OUTE POLI OUTE LIGO	Count	7	1	2	1	11
% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS		63,6%	9,1%	18,2%	9,1%	100,0%	
% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS		12,1%	11,1%	50,0%	100,0%	15,3%	
	% of Total	9,7%	1,4%	2,8%	1,4%	15,3%	
Total	Count	58	9	4	1	72	
	% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	80,6%	12,5%	5,6%	1,4%	100,0%	
	% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	80,6%	12,5%	5,6%	1,4%	100,0%	

Από τα 32 καταστήματα που πιστεύουν ότι τα έργα για το μετρό έχουν συμβάλει πάρα πολύ στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 26 από αυτά θεωρούν ότι η δυσκολία εύρεσης πάρκινγκ συμβάλλει πάρα πολύ στη μείωση της κίνησης, τα 5 συμφωνούν πολύ με αυτή την άποψη ενώ το ένα απαντά ούτε πολύ ούτε λίγο. Όσο αφορά τα 24 καταστήματα που ισχυρίζονται ότι τα έργα για το μετρό έχουν συμβάλει πολύ στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 21 από αυτά θεωρούν ότι η δυσκολία εύρεσης πάρκινγκ συμβάλλει πάρα πολύ στη μείωση της κίνησης, τα 2 συμφωνούν πολύ με αυτή την άποψη ενώ το ένα απαντά ούτε πολύ ούτε λίγο. Και τέλος, από τα 11

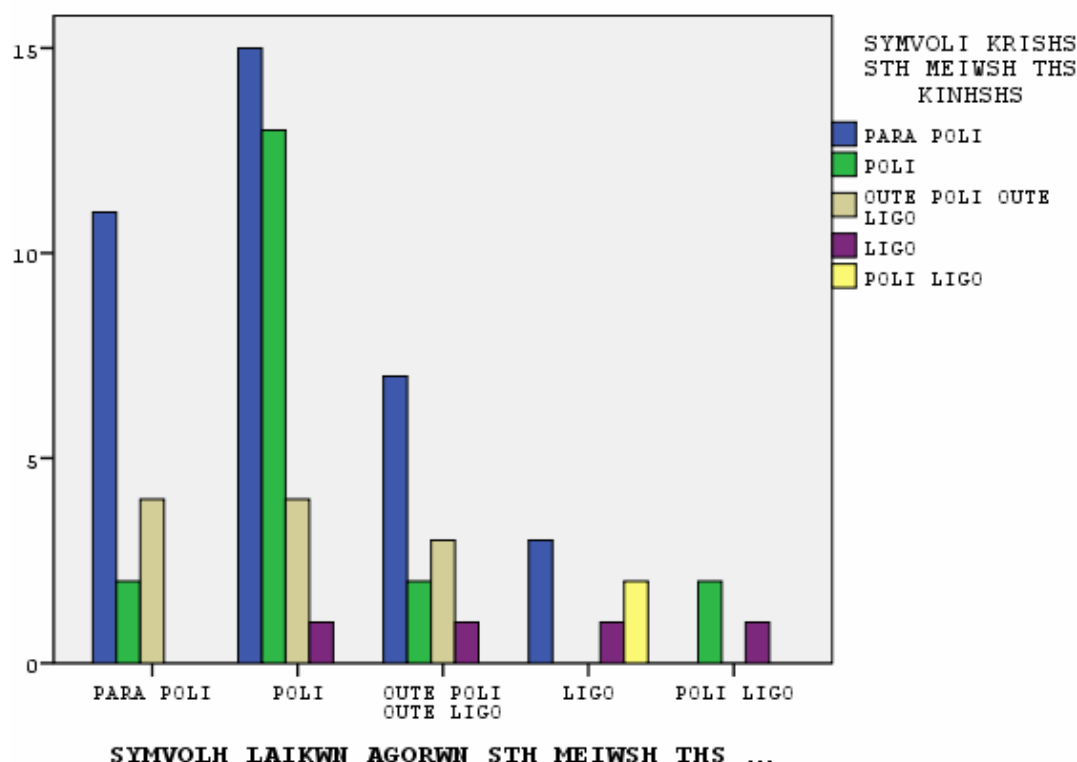
καταστήματα που πιστεύουν ότι τα έργα για το μετρό έχουν συμβάλει ούτε πολύ ούτε λίγο στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 7 από αυτά θεωρούν ότι η δυσκολία εύρεσης πάρκινγκ συμβάλει πάρα πολύ στη μείωση της κίνησης, το ένα συμφωνεί πολύ με αυτή την άποψη ενώ τα δύο απαντούν ούτε πολύ ούτε λίγο.

SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS * SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS Crosstabulation			SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS					Total	
			PARA POLI	POLI	OUTE POLI OUTE LIGO	LIGO	POLI LIGO		
SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	PARA POLI	Count	11	2	4	0	0	17	
		% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	64,7%	11,8%	23,5%	,0%	,0%	100,0%	
		% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	30,6%	10,5%	36,4%	,0%	,0%	23,6%	
	% of Total			15,3%	2,8%	5,6%	,0%	,0%	23,6%
	POLI	Count	15	13	4	1	0	33	
		% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	45,5%	39,4%	12,1%	3,0%	,0%	100,0%	
		% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	41,7%	68,4%	36,4%	25,0%	,0%	45,8%	
	% of Total			20,8%	18,1%	5,6%	1,4%	,0%	45,8%
	OUTE POLI OUTE LIGO	Count	7	2	3	1	0	13	
		% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	53,8%	15,4%	23,1%	7,7%	,0%	100,0%	
		% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	19,4%	10,5%	27,3%	25,0%	,0%	18,1%	
	% of Total			9,7%	2,8%	4,2%	1,4%	,0%	18,1%
LIGO	Count	3	0	0	1	2	6		
	% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	50,0%	,0%	,0%	16,7%	33,3%	100,0%		
	% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	8,3%	,0%	,0%	25,0%	100,0%	8,3%		
% of Total			4,2%	,0%	,0%	1,4%	2,8%	8,3%	
POLI LIGO	Count	0	2	0	1	0	3		
	% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	,0%	66,7%	,0%	33,3%	,0%	100,0%		
	% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	,0%	10,5%	,0%	25,0%	,0%	4,2%		
% of Total			,0%	2,8%	,0%	1,4%	,0%	4,2%	
Total	Count	36	19	11	4	2	72		
	% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	50,0%	26,4%	15,3%	5,6%	2,8%	100,0%		
	% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		
	% of Total	50,0%	26,4%	15,3%	5,6%	2,8%	100,0%		

Από τα 17 καταστήματα που θεωρούν ότι οι λαϊκές αγορές έχουν συμβάλει πάρα πολύ στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 11 από αυτά πιστεύουν ότι η οικονομική κρίση παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στη μείωση της κίνησης, τα 2 συμφωνούν πολύ με αυτή την άποψη και τα 4 απαντούν ούτε πολύ ούτε λίγο. Από τα 33 καταστήματα που θεωρούν ότι οι λαϊκές αγορές έχουν συμβάλει πολύ στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 15 πιστεύουν ότι η οικονομική

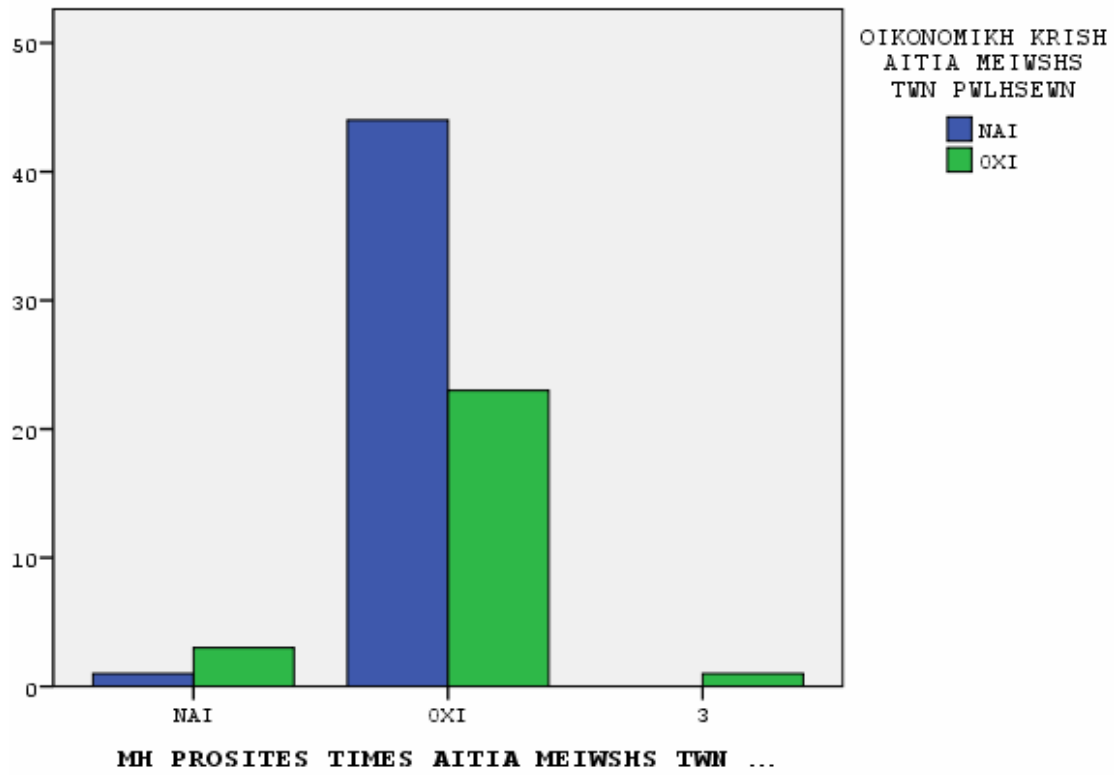
κρίση παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στη μείωση της κίνησης, τα 13 συμφωνούν πολύ με αυτή την άποψη τα 4 απαντούν ούτε πολύ ούτε λίγο και το ένα θεωρεί ότι η οικονομική κρίση συμβάλλει λίγο στη μείωση της κίνησης. Από τα 13 καταστήματα που θεωρούν ότι οι λαϊκές αγορές έχουν συμβάλλει ούτε πολύ ούτε λίγο στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 7 από αυτά πιστεύουν ότι η οικονομική κρίση παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στη μείωση της κίνησης, τα 2 συμφωνούν πολύ με αυτή την άποψη τα 3 απαντούν ούτε πολύ ούτε λίγο και το ένα θεωρεί ότι η οικονομική κρίση συμβάλλει λίγο στη μείωση της κίνησης . Από τα 6 καταστήματα που θεωρούν ότι οι λαϊκές αγορές έχουν συμβάλλει λίγο στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 3 από αυτά πιστεύουν ότι η οικονομική κρίση παίζει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο στη μείωση της κίνησης, το ένα συμφωνεί λίγο με αυτή την άποψη ενώ τα 2 πολύ λίγο. Τέλος από τα 3 καταστήματα που θεωρούν ότι οι λαϊκές αγορές έχουν συμβάλλει πολύ λίγο στη μείωση της κίνησης της αγοράς, τα 2 από αυτά πιστεύουν ότι η οικονομική κρίση παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη μείωση της κίνησης και το ένα συμφωνεί λίγο με αυτή την άποψη.

MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN * OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN Crosstabulation

			OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN		Total
			NAI	OXI	
MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	NAI	Count	1	3	4
		% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	25,0%	75,0%	100,0%
		% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	2,2%	11,1%	5,6%
		% of Total	1,4%	4,2%	5,6%
	OXI	Count	44	23	67
		% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	65,7%	34,3%	100,0%
		% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	97,8%	85,2%	93,1%
		% of Total	61,1%	31,9%	93,1%
	3	Count	0	1	1
		% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	61,1%	31,9%	93,1%
	3	Count	0	1	1
% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN		,0%	100,0%	100,0%	
% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN		,0%	3,7%	1,4%	
% of Total		,0%	1,4%	1,4%	
Total	Count	45	27	72	
	% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	62,5%	37,5%	100,0%	
	% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	62,5%	37,5%	100,0%	

Από τα 4 καταστήματα που πιστεύουν ότι στη μείωση των πωλήσεων συνέβαλλε το γεγονός ότι οι τιμές δεν είναι προσιτές, το ένα θεωρεί ότι και η οικονομική κρίση είναι μια ακόμα αιτία μείωσης των πωλήσεων ενώ τα άλλα 3 δεν πιστεύουν κάτι τέτοιο. Σχετικά με τα 67 καταστήματα που δεν θεωρούν τις μη προσιτές τιμές αιτία μείωσης των πωλήσεων, τα 44 από αυτά πιστεύουν ότι η οικονομική κρίση είναι αιτία μείωσης των πωλήσεων ενώ τα υπόλοιπα 23 δεν πιστεύουν ότι και η οικονομική κρίση οδήγησε στην μείωση των πωλήσεων.

11.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (25%) λειτουργεί το κατάστημά της 6-10 χρόνια. Αξιοσημείωτο είναι και το ποσοστό των ερωτηθέντων (22,2%) που λειτουργεί το κατάστημά του πάνω από 31 χρόνια.

Το 41,7% απασχολεί έναν εργαζόμενο στο κατάστημά του.

Όσον αφορά τους κύριους ανταγωνιστές στην αγορά Καπάνι οι ερωτηθέντες τους κατατάσσουν ως εξής:

- α) στοκ καταστήματα με ποσοστό 98,6%
- β) μαύρη αγορά με ποσοστό 81,9%
- γ) πολυκαταστήματα με ποσοστό 77,8%
- δ) εμπορικά κέντρα με ποσοστό 69,4%
- ε) τα σουπερ μάρκετ με ποσοστό 62,5
- στ) λαϊκές αγορές 61,1%

Ενώ μόλις το 12,5% (9/72) παρουσιάζονται αισιόδοξοι αφού θεωρούν ότι δεν υπάρχουν ανταγωνιστές στον τομέα τους.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (94,4%) παρατήρησε ζήτηση στα φθηνά προϊόντα. Κατά την εορταστική περίοδο το 75% παρατήρησε μείωση των πωλήσεων της τάξης του 31,1% ενώ μόλις το 8,3% παρατήρησε αύξηση της τάξης του 3,3%.

Αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό της τάξης του 72% των ερωτηθέντων που παρατήρησε μείωση και στις πωλήσεις του όπως και στα καθαρά του κέρδη.

Κατά την εορταστική περίοδο ένα ποσοστό της τάξης του 68,9 παρατήρησε μείωση των πωλήσεων της τάξης του 11%-40%

Όλοι οι ερωτηθέντες παρατήρησαν μείωση (100%) της κίνησης στην αγορά.

Από αυτούς το 93,1% θεωρεί ως κύρια αιτία της μείωσης της κίνησης στην αγορά τη δυσκολία στο παρκινγκ, το 76,4% θεωρεί ως αιτία την οικονομική κρίση, το 77,7% τα έργα του μετρό και το 69,4% τον ανταγωνιστή λαϊκές αγορές.

Σύμφωνα με τους ερωτηθέντες οι παράγοντες που επηρέασαν τη μείωση των πωλήσεων ήταν καταρχήν η οικονομική κρίση (62,5%), ο μεγάλος ανταγωνισμός που παρατηρείται στην αγορά (43,1%), ενώ παράγοντες όπως μη προσιτές τιμές, αδιαφορία φορέων, παρκινγκ, ανεργία, αύξηση φόρων, έργα μετρό, υποδομή αγοράς, ποιότητα προϊόντων και κακή εξυπηρέτηση φαίνεται πως επηρεάζουν ελάχιστα έως καθόλου τη μείωση των πωλήσεων.

Από τους ερωτηθέντες μόλις το 6,9% έχει προβεί σε ενέργειες με στόχο την αύξηση των πωλήσεων, ενέργειες όπως μείωση τιμών (55,6%), προσφορές (44,4%) και καλύτερη εξυπηρέτηση (51,4%).

Ένα μεγάλο ποσοστό (71%) των ερωτηθέντων παρουσιάζεται αισιόδοξο αφού δηλώνει ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των αισιόδοξων ερωτηθέντων (80%) διατηρεί το κατάστημά του 21-31 χρόνια, παρόλα αυτά αισιόδοξοι παρουσιάζονται και οι νέοι καταστηματάρχες (<5 χρόνια) με ποσοστό 61,5%.

Οι πιο αισιόδοξοι προέρχονται από τους εξής δύο τομείς: δερμάτινα είδη (83,3%) και ενδύματα (87,5%) ενώ οι πιο απαισιόδοξοι παρατηρούνται στον τομέα των εκκλησιαστικών ειδών (75%). Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων προέρχεται από καταστήματα με τρόφιμα, αξεσουάρ, είδη προικός, δερμάτινα είδη και υποδήματα.

Το 76,4% των ερωτηθέντων λειτουργούν το κατάστημα με ενοίκιο ενώ το 18% των καταστημάτων ανήκει στην εβραϊκή κοινότητα.

12. ΔΕΥΤΕΡΟΤΕΝΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΕΣ ΧΡΟΝΙΕΣ

Τον Δεκέμβρη του 2007, παραμονή των Χριστουγέννων, καταγράφηκε κοσμοσυρροή στις αγορές Μοδιάνο, Καπάνι και Βλάβη, όπου οι τιμές των προϊόντων διατηρήθηκαν σταθερές τις τελευταίες ημέρες. Η κίνηση ήταν πολύ μεγάλη σε σχέση με προηγούμενο διάστημα. Οι αγορές της τελευταίας στιγμής, αφορούσαν ως επί το πλείστον τρόφιμα για το γιορτινό τραπέζι και παιχνίδια. Τότε μπορούσε να βρεί κανείς γαλοπούλα με 8 ευρώ το κιλό ενώ σήμερα οι τιμές είναι απλησίαστες. Έχουν σχεδόν ερημώσει από πελάτες και οι τζίροι τους έχουν συρρικνωθεί σε τέτοιο βαθμό που να τίθεται εν αμφιβόλω η βιωσιμότητά τους. Η αγορά όλο και «πέφτει» κι γι' αυτό ευθύνονται, κατά τους επιχειρηματίες, τα μέσα ενημέρωσης, ιδίως τα ηλεκτρονικά που δημιουργούν κακή ψυχολογία στους καταναλωτές με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ιδιαίτερα επιφυλακτικοί και να περιορίζονται σε αγορές που καλύπτουν πρωτίστως βασικές ανάγκες.⁵²

Κατά την περίοδο των εκπτώσεων, οι πρώτες 2 μέρες έδωσαν ελπίδα στην αγορά. Οι καταστηματάρχες υποδέχτηκαν με εμφανή ικανοποίηση τους πρώτους πελάτες στα μαγαζιά τους και το πρώτο «ζεστό» χρήμα στις ταμειακές τους μηχανές, ωστόσο, ευχή όλων των εμπόρων τώρα είναι να διατηρηθεί αυτό το κλίμα αισιοδοξίας και τις επόμενες ημέρες προκειμένου να καταφέρουν να ανακάμψουν οικονομικά και να καλύψουν τις πληγές που άφησε στα μαγαζιά τους η κρίση, αλλά στη συνέχεια η αγοραστική κίνηση εμφανίστηκε μειωμένη κατά 20% σε σχέση με πέρυσι, καθώς η πλειονότητα των καταναλωτών φαίνεται να περιορίζεται σε απολύτως απαραίτητες αγορές. Στα είδη ένδυσης – υπόδησης οι τιμές έπιασαν...πάτο, με τις εκπτώσεις να κυμαίνονται από 50-70%, ενώ σε αντίστοιχα χαμηλά ποσοστά κινήθηκαν οι εκπτώσεις και στα καλλυντικά (25-50%), τα ηλεκτρικά είδη (20-40%) και τα είδη σπιτιού (30-50%). «παραφωνία» σε ορισμένα καταστήματα αποτέλεσαν, πάντως, τα προϊόντα της νέας σεζόν στα οποία δεν ισχύει καμία έκπτωση.⁵³

⁵² ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 20 ΙΟΥΛΙΟΥ 2009, ρεπορτάζ του Γιώργου Χατζηγιλίδη, σελ.13.

⁵³ ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ, 16 ΙΟΥΛΙΟΥ, 2009, ρεπορτάζ της Λαμπρινής Παπαδοπούλου.

13. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΡΜΟΛΙΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

1. Πώς ονομάζεται ο σύλλογος σας , από πόσα μέλη αποτελείται και ποιες Ιστορικές Αγορές αντιπροσωπεύει;

Ο σύλλογος μας ονομάζεται Σύλλογος Επαγγελματιών Ιστορικού Κέντρου, αποτελείται από 500 μέλη και αντιπροσωπεύει τις Αγορές Καπάνι, Μοδιάνο, Μπεζεστένι και Άθωνος.

2. Πότε ιδρύθηκε ο σύλλογος;

Το 1995.

3. Ποιος είναι ο σκοπός της δημιουργίας αυτού του συλλόγου;

Ο ίδιος είμαι μέλος της διοίκησης από την αρχή της δημιουργίας του συλλόγου το έτος. Σκοπός της δημιουργίας του είναι καταρχήν η ομαλή λειτουργία των παραπάνω Αγορών και συγχρόνως η διεκδίκηση καλύτερων συνθηκών λειτουργίας.

4. Τι διεκδικείται το παρόν διάστημα για την Αγορά Καπάνι;

Οι κυριότερες αλλά και βασικές απαιτήσεις μας για την ιστορική αυτή αγορά είναι καταρχήν η αναβάθμιση της αγοράς από διάφορους φορείς, η καλύτερευση συνθηκών εργασίας, η επίλυση προβλημάτων καθαριότητας, φωτισμού και θέσεων παρκινγκ. Τα αιτήματα αυτά θα πρέπει να υλοποιηθούν άμεσα για ομαλή λειτουργία της αγοράς. Στα αιτήματα προστέθηκε και η απομάκρυνση των εργοταξίων του μετρό γιατί εμποδίζεται η πρόσβαση στη αγορά.

5. Κατά τη διάρκεια αυτής τι κρίσης πόσοι μαγαζάτορες εγκατέλειψαν την προσπάθειά τους και πόσοι άνοιξαν καινούριες επιχειρήσεις στην περιοχή καπάνι;

Οι παραδοσιακές αγορές μαραζώνουν. Κάποτε δεν υπήρχε χώρος για να ανοίξει ένα νέο μαγαζί. Τώρα πολλά καταστήματα μένουν ξενοίκιαστα και οι αγορές αδειάζουν. Την ίδια στιγμή μόνο μέσα στο Καπάνι έχουν ανοίξει πέντε μαγαζιά με κινεζικά προϊόντα που πωλούνται σε ιδιαίτερα χαμηλές τιμές.

6. Ο περισσότερος κόσμος δεν γνωρίζει ποια είναι τα μέλη του συλλόγου σας. Τι ενέργειες κάνετε ώστε να μάθει ο κόσμος σε ποιον μπορεί να απευθυνθεί για να εκφράσει τα παράπονά του ή και ακόμα να προτείνει λύσεις για την καλύτερη λειτουργία των αγορών που αντιπροσωπεύεται;

Όλα τα μέλη του συλλόγου τοποθετούν σε διάφορα καταστήματα των αγορών που αντιπροσωπεύουμε, κάποια αυτοκόλλητα, στα οποία αναγράφονται όλα τα ονόματα των μελών καθώς και τα στοιχεία επικοινωνίας του καθενός ώστε να είναι άμεση η επαφή ή επικοινωνία του κόσμου με εμάς.

7. Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει αυτή τη στιγμή ο κόσμος στην αγορά καπάνι;

Το κυριότερο πρόβλημα είναι η αδιαφορία του δήμου σχετικά με τα προβλήματα μας. Πολλά από τα οποία είναι καθημερινά. Επιπλέον υπάρχει ένα ακόμη σημαντικό πρόβλημα που αφορά τους ίδιους τους ιδιοκτήτες των καταστημάτων στο Καπάνι. Είναι η αναιδής συμπεριφορά των εργαζομένων των κρεοπωλείων και των ιχθυοπωλείων κάτι που πλέον εμφανίζεται και σαν παράπονο του κόσμου (ιδιαίτερα πρόβλημα του γυναικείου φύλλου). Το τελευταίο πρέπει να αντιμετωπιστεί άμεσα αφού δεν είναι εποχή για να αποτρέπεις τον καταναλωτή να έρχεται στην αγορά σου.

**Η συνέντευξη πραγματοποιήθηκε από τον κ. Αγγελίδη Άγγελο, γραμματέα του Σύλλογου Επαγγελματιών Ιστορικού Κέντρου στις 11 Ιανουαρίου 2010.
Στοιχεία επικοινωνίας: 2310222612**

14. Η Αγορά Μοδιάνο

Η Μοδιάνο είναι η μεγαλύτερη αγορά τροφίμων στην πόλη και είναι γνωστή σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ονομάζεται έτσι από τον αρχιτέκτονα που την κατασκεύασε, τον Ελί Μοδιάνο, το 1908. Η οικογένεια του αρχιτέκτονα χρηματοδότησε και την κατασκευή μάλιστα. Σήμερα το κτιριακό συγκρότημα αυτό, αν και πολλές φορές έχει αναγγελθεί η μεταφορά του, παραμένει η κρεαταγορά της πόλης.

14.1 Η ιστορία της

Στα πλαίσια των πολεοδομικών επεμβάσεων που γίνονται στον ιστορικό πυρήνα της Θεσσαλονίκης το 1866-1900, διανοίγεται το 1867 η λεωφόρος Σαμπρή πασά (Βενιζέλου) από το κονάκι (Διοικητήριο) ως τη θάλασσα, μήκους 1,5 χλμ. Το τμήμα της λεωφόρου Σαμπρή πασά που δεν ανήκε σε καμιά συνοικία και θεωρούνταν τμήμα της Αγοράς άρχιζε από την Εγνατία και έφτανε ως τη παραλία. Είχε τους αριθμούς 161 ως 375 και 196 ως 422. Όλα σχεδόν τα κτίσματα ήταν εργαστήρια που ανήκαν σε εβραίους. Κατεβαίνοντας δεξιά υπήρχε πρώτα ένα χάνι του Sofi Efendi με δώδεκα δωμάτια. Στον αριθμό 197 ήταν το μπεζεστένι που ανήκε στη σχολή Hamidiye και είχε στο εσωτερικό του 27 καταστήματα. Η λεωφόρος συνεχιζόταν πάλι με εργαστήρια ως το Χάνι, στον αριθμό 227 που είχε 96 εργαστήρια, καφενείο, γραφεία και αποθήκες και ανήκε στα παιδιά του Σαούλ Μοδιάνο. Στο σημείο αυτό υπήρχε μια σκεπαστή γέφυρα με την οποία περνούσαν από τη μια μεριά της Βενιζέλου στην άλλη.

Είναι γνωστό ότι πολλά από τα χάνια που υπήρχαν εκεί στην αγορά χρησιμοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας ως εμπορικές στοές. Σ'αυτές συνήθως ήταν εγκαταστημένοι επαγγελματίες της ίδιας συντεχνίας. Έτσι στο χάνι των Μοδιάνο, υπάρχει η στοά των υποδηματοποιών (Paruscilar Hani). Το όλο συγκρότημα το 1906, οριοθετείται βόρεια από την οδό Paruscilar Hani (Πλουτάρχου), νότια από την οδό Fincancilar (πωλητή φλυτζανιών-σημερινή Βασ. Ηρακλείου), ενώ δυτικά το οικοδομικό τετράγωνο φθάνει μέχρι την Yali Kari (Μ. Αλεξάνδρου). Η εμπορική στοά των Μοδιάνο, εμφανίζεται με την ίδια πολεοδομική οργάνωση και έκταση του 1906, τόσο στο χάρτη του 1881-82 του Eyise, όσο και στο χάρτη της Independant του 1915, όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται ως Site Saul. Μετά τη πυρκαγιά 1917 το μεγαλύτερο τμήμα της στοάς καίγεται, ενώ η χάραξη της Ερμού και Ίωνος Δραγούμη περιορίζει την αρχική έκτασή της Site Saul. Τα όρια της Βενιζέλου και της Βασ. Ηρακλείου διατηρούνται, διότι διατηρούνται και οι δρόμοι αντίστοιχα. Το 1929, με σχέδια του Καρόλου Μοδιάνο, κτίζεται το νέο τμήμα της στοάς που βλέπει κύρια τη Βενιζέλου και γίνεται η σύνδεση με το τμήμα που σώθηκε από την πυρκαγιά και βλέπει τη Βασ. Ηρακλείου. Ο Σαούλ Μοδιάνο, εβραίος τραπεζίτης από το Λιβόρνο της Ιταλίας, έζησε στο χρονικό διάστημα 1817-1883. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη διάνοιξη της Βενιζέλου το 1867 καθώς και την πολεοδομική εικόνα της Site Saul, η οποία από το 1881-1917 παραμένει αναλλοίωτη, βοηθάει στην κατά προσέγγιση χρονολόγηση της στοάς η οποία τοποθετείται στο χρονικό διάστημα 1867-1881. Μετά από το θάνατο του Σαούλ Μοδιάνο, η στοά περιέρχεται στην ιδιοκτησία των τριών γιών του: Ιακώβ, Σαμουήλ και Εδμόνδου. Στη συνέχεια οι απόγονοι των παιδιών του Μοδιάνο διατηρούν το συγκρότημα μέχρι το 1961, οπότε περιέρχεται στους σημερινούς ιδιοκτήτες. Ο γνωστός αρχιτέκτονας Έλη Μοδιάνο, γιος του Ιακώβ Μοδιάνο, είχε το γραφείο του μέσα στη στοά.

Βασικό στοιχείο της οργάνωσης του συγκροτήματος, όπως διαμορφώθηκε μετά την πυρκαγιά, αποτελούν οι δύο εσωτερικοί πεζόδρομοι που είναι σχεδόν κάθετοι μεταξύ τους και συνδέουν την Ερμού με τη Βασ. Ηρακλείου και τη Βενιζέλου με την Ίωνος Δραγούμη αντίστοιχα. Οι δύο κεραιές του σταυρού των πεζοδρόμων είναι υπαίθριες, ενώ οι άλλες διατρυπούν τον κτιριακό όγκο της διώροφης στοάς που διαμορφώνεται περίπου σε Γ.

Το τμήμα που σώθηκε από την πυρκαγιά, χαρακτηρίζεται για το νεοαναγεννησιακό του στυλ, όπου διακρίνονται οι βασικές συνθετικές αρχές που κυριαρχούν στις όψεις των εμπορικών στοών την εποχή αυτή: διαίρεση της όψης με ψευδοπαραστάδες, όπου στα μεταξύ τους ίσα διαστήματα επαναλαμβάνεται το στοιχείο της εξωστόθυρας-εξώστη. Οι εξώστες αυτοί με τις μπαλούστρες και τα ελικωτά φουρούσια στήριξης αποτελούν το δυναμικό στοιχείο της όψης,

όπου στο κέντρο βρίσκεται η κύρια είσοδος στο χώρο της στοάς. Στο ανώφλι της εισόδου αυτής υπήρχε χαραγμένο το όνομα του συγκροτήματος <<Site Saul>> (σήμερα δεν υπάρχει, έχει καταστραφεί συνειδητά). Η αντίστοιχη εσωτερική όψη που βλέπει στους ανοιχτούς πεζόδρομους χαρακτηρίζεται για τη συνεχή σειρά των παραθύρων στον όροφο και την θολωτή διαμόρφωση των υπέρθυρων των ανοιγμάτων των καταστημάτων στο ισόγειο, που δίνουν την εντύπωση ισόγειας στοάς που έχει κλείσει. Η εντύπωση αυτή της στοάς δίνεται και στο εσωτερικό διάδρομο-πεζόδρομο που βοηθάει τη σύνδεση της Βενιζέλου με την Ίων. Δραγούμη, όπου στη μια του πλευρά υπάρχει τοξοστοιχία ανάγλυφη ενώ στη άλλη το ίδιο θέμα δίνεται ζωγραφικά. Ο όροφος αποτελείται από δωμάτια <<εν σειρά>> που είναι προσπελάσιμα από ένα κοινόχρηστο επιμήκη διάδρομο, ενώ επικοινωνούν μεταξύ τους. Μέχρι το 1979 υπήρχε ο ζωγραφικός διάκοσμος της οροφής του διαδρόμου αυτού, όπου στη συνέχεια καλύφθηκε με χρώμα. Η μαρμάρινη σκάλα επικοινωνίας με το περίτεχνο κιγκλίδωμα, κυριαρχεί στον εσωτερικό χώρο.

Το τμήμα της στοάς που κτίσθηκε μετά το 1929, βλέπει τη Βενιζέλου και την Ερμού και συμπληρώνει τον όγκο της Στοάς Σαούλ, διαμορφώνοντας το τελικό σχήμα της κάτοψης περίπου σε Γ. Χαρακτηριστική είναι η είσοδος της Βενιζέλου με το πέρασμα-στοά που ακολουθεί, το οποίο συνδέεται με τον εσωτερικό διάδρομο-πεζόδρομο του τμήματος που σώθηκε από την πυρκαγιά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η στέγαση του χώρου αυτού με σταυροθόλιο και υαλωτό θόλο ημικυλινδρικό στη συνέχεια, καθώς προσπαθούν να καλύψουν το ακανόνιστο σχήμα της κάτοψης. Στις όψεις του τμήματος αυτού της Στοάς Σαούλ κυριαρχούν στοιχεία της Art-Deco: αυστηρά γεωμετρικά πλαίσια των ανοιγμάτων, ελαφρό ανάγλυφο της όψης, οργάνωση σε επίπεδες και καμπύλες επιφάνειες. Έτσι το κέντρο και τα άκρα της όψης καμπυλώνονται ελαφρά, ενώ τονίζονται ιδιαίτερα με την καμπύλη διαμόρφωση των απολήξεών τους.

Η Site Saul, όπως διαμορφώθηκε μετά την πυρκαγιά του 1917, αποτελεί ένα ενδιαφέρον αρχιτεκτονικό σύνολο και παράλληλα ιστορικό ντοκουμέντο της ακμής του εμπορικού οίκου των Μοδιάνο, ο οποίος ξεκίνησε με τον Σαούλ Μοδιάνο.

Ο Σαούλ Μοδιάνο αρχικά φτωχός υπάλληλος των γιατρών Λαφών και Πρασάδακη και στη συνέχεια υπάλληλος του μεγάλου εμπορικού οίκου Αλεύρων-Δημητριακών του <<Βλαστού>>, εξελίχθηκε σε τραπεζίτη και απέκτησε μεγάλη περιουσία, ώστε να θεωρείται ο πλουσιότερος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η κτηματική τράπεζα του Μοδιάνο που στεγαζόταν στη Στοά Σαούλ, συνετέλεσε στην ανάπτυξη του εμπορίου στη πόλη της Θεσσαλονίκης. Για πολλά χρόνια ο Σαούλ Μοδιάνο ήταν πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας. Είναι από τα ιδρυτικά μέλη της σχολής Alliance και ιδρυτής των Κοινοτικών Σχολείων Ταλμούθ-Τορά. Η σύζυγός του Φακήμα ίδρυσε τη συναγωγή Μπεθ Σαούλ.⁵⁴

⁵⁴ Levi Daout, Notas Historicas sobre la Comunidad Judia de Thessaloniki, 1940-41, σελ. 56

14.2 Σήμερα η αγορά Μοδιάνο

Εδώ χτυπά η καρδιά της πόλης. Άνθρωποι πάνε και έρχονται παρατηρώντας τα αραδιασμένα προϊόντα, οι έμποροι διαλαλούν τηνπραμάτεια τους και οι μυρωδιές από τα μπαχαρικά με κυρίαρχο το καυτερό μπούκοβο, το οποίο και χρησιμοποιείται κατά κόρον από τους Θεσσαλονικιούς, το πικάντικο φρέσκο κάρδαμο, το τουρσί λάχανο για τους σαρμάδες, τα σουτζούκια με την δυνατή μυρωδιά από το σκόρδο, τον παστρουμά να ξεχύνετε από παντού.

Μια πολύπλοκη ένταση που ξαφνικά παίρνει χρώμα από τα δεκάδες λαχανικά που στολίζονται καθημερινά με πολύ μεράκι στα μανάβικα της αγοράς: πλατύφυλλη γλιστρίδα, κατακόκκινα ρόδια, μακρόστενες πιπεριές φλωρίνης, μανιτάρια, κάστανα, μήλα κλπ. Στην κεντρική γωνία της ιχθυαγοράς, θα συναντήσετε τον Κο Παναγιώτη ο οποίος καθαρίζει, τεμαχίζει και φιλετάρει για τους πελάτες του μεγάλα σαλάκια, γαλέους, ρίνες, βάτο, φανάρι (πεσκανδρίτσα).

Τα μύδια εδώ φτάνουν φρεσκότατα από τις μυδοκαλιέργειες της Χαλάστρας, και του Μακρύγιαλου και πωλούνται καθαρισμένα ή με το κέλυφος. Τα θαυμάσια τυριά σε συνεπαίρνουν με τις μυρωδιές τους, άλλα ώριμα και γλυκά και άλλα με την συμπυκνωμένη γεύση της ωρίμανσης: μαλακό μανούρι, πικάντικο κασέρι κατάλληλο για τις ανεπανάληπτες κασερόπιτες και πρασόπιτες, μπάντζο μαστιχοτό για εξάισια σαγανάκια, φέτα κατάλευκη και κλασσική σε αξία.

Κι όμως αργοσβήνει στο χρόνο η αγορά Μοδιάνο...

Μόλις 40 από τα 140 καταστήματα της ιστορικής αγοράς Μοδιάνο στη "καρδιά" της Θεσσαλονίκης φιλοξενούν πλέον εμπορικές δραστηριότητες. Η χρόνια εγκατάλειψη του χώρου, που αντί να αποτελεί το στολίδι της πόλης, έχει μετατραπεί σε "εστία ρύπανση" και υποβαθμισμένο "ανατολίτικο παζάρι", έφερε την παρακμή και το μαρασμό.

Σήμερα, ελάχιστοι είναι εκείνοι που ενδιαφέρονται για την αναβάθμιση ενός χώρου με τεράστια εμπορική αξία και δυνατότητες, ο οποίος απαξιώνεται διαρκώς.⁵⁵

⁵⁵ ελευθεροτυπία, 18 Φεβ. 2010.

15.ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ: ΚΑΠΑΝΙ – ΜΟΔΙΑΝΟ

Η ίδρυση της αγοράς Μοδιάνο χρονολογείται το 1867 ενώ για την αγορά Καπάνι η χρονολογία ίδρυσης δεν αναφέρεται σε καμιά πηγή. Η Μοδιάνο ή Site Saul ονομαζόταν αρχικά αποτελούνταν από εργαστήρια που ανήκαν σε εβραίους, καφενείο, γραφεία και αποθήκες. Ενώ στην σημαντική αγορά σιτηρών Καπάνι ή Un Carran/Kapan - I Galle υπήρχαν επιπλέον χαλβατζήδες, μμποζατζήδες, σαμαράδες, σιδεράδες, κουρείς, βαμβακοξάντες, μπακάλικα, μαγειρείο, τρία χάνια, τα δυο με πεταλωτήρια και δυο καφενεία. Και οι δύο ιστορικές αγορές αν και κήκαν στη πυρκαγιά του 1917 αποτελούν σήμερα ένα ιστορικό μνημείο της πόλης μας. Παρόλα αυτά οι δύο αγορές σβήνουν στο χρόνο λόγω της αδιαφορίας των φορέων αντί να αποτελούν το στολίδι του κέντρου της Θεσσαλονίκης. Φθορές και αλλοιώσεις, υγρασία και διάβρωση δαπέδων και τοίχων, είναι ορατά με γυμνό μάτι και στις δύο ιστορικές αγορές. Σήμερα μόλις 40 από τα 140 καταστήματα της Μοδιάνο φιλοξενούν πλέον εμπορικές δραστηριότητες και δηλώνουν πώς νιώθουν την αγορά τους να μαραζώνει κάθε μέρα και πιο πολύ. Όσον αφορά την αγορά Καπάνι σύμφωνα με την έρευνά μας ένα ποσοστό των ερωτηθέντων (22,2%) λειτουργεί το κατάστημά του πάνω από 31 χρόνια. Παρόλα αυτά και εδώ οι καταστηματάρχες έχουν να αντιμετωπίσουν τη μείωση της κίνησης στην αγορά λόγω α) της δυσκολίας στο παρκινγκ, β) της οικονομικής κρίσης, γ) των έργων του μετρό και δ) του ανταγωνισμού των λαϊκών αγορών. Συγχρόνως παρατηρούν συνεχώς μείωση των πωλήσεών τους λόγω της οικονομικής κρίσης και του μεγάλου ανταγωνισμού που παρατηρείται στην αγορά. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό (71%) των ερωτηθέντων στην αγορά Καπάνι παρουσιάζεται αισιόδοξο αφού δηλώνει ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη. Οι πιο αισιόδοξοι προέρχονται από τους εξής δύο τομείς: δερμάτινα είδη (83,3%) και ενδύματα (87,5%) ενώ οι πιο απαισιόδοξοι παρατηρούνται στον τομέα των εκκλησιαστικών ειδών (75%).

16.ΕΚΘΕΣΗ

Η Θεσσαλονίκη, η πανάρχαια αυτή πρωτεύουσα της Μακεδονίας ξεδιπλώνει την ελληνική ιστορία της πάνω από 2500 χρόνια. Στην πόλη όμως εδώ και 2000 χρόνια συνυπήρξε και η εβραϊκή κοινότητα, που με την παρουσία της ζυμώθηκε αναμφίβολα με την ιστορία της. Ο 16^{ος} αιώνας υπήρξε ο χρυσός αιώνας των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη, η οποία καθιερώνεται ως κέντρο της ισπανοεβραϊκής διανοήσης και της οικονομικής τους ισχύος. Οι εβραίοι της Θεσσαλονίκης υπήρξαν η κινητήρια δύναμη της βιομηχανίας και του εμπορίου της πόλης, με έντονη παρουσία στους μεγάλους επιχειρηματικούς οίκους αλλά και στα μικρομάγαζα των Αγορών (Καπάνι, Μοδιάνο). Η απελευθέρωση της πόλης, το 1912 και ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος που επακολούθησε κλόνισαν τα θεμέλια της κοινότητας και στη συνέχεια ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η θηριωδία των Γερμανών είχαν ως αποτέλεσμα την εξολόθρευση της εβραϊκής κοινότητας. Στις μέρες μας η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης αριθμεί γύρω στα 1000 άτομα. Σήμερα μόλις το 18% των καταστημάτων στην αγορά Καπάνι ανήκει στην εβραϊκή κοινότητα. Δυστυχώς όμως οι νέοι και τα παιδιά της κοινότητας λίγα μόνο γνωρίζουν από το σημαντικό παρελθόν των προγόνων τους, που έκανε τη Θεσσαλονίκη να αποκαλείται «Μητέρα του Ισραήλ».

Με την έρευνά μας διαπιστώσαμε τη μεγάλη ιστορική αξία που κατέχει η αγορά Καπάνι της Θεσσαλονίκης. Μια αγορά, η χρονολογία ιδρύσεως της οποίας, δεν αναφέρεται σε καμιά πηγή. Ξεκίνησε ως μία σημαντική αγορά σιτηρών αναφερόμενη στην ιστορία ως Un Carran ή Karan-i Galle και στη συνέχεια πρόσθεσε στο ενεργητικό της χαλβατζήδες, μμποζατζήδες, σαμαράδες, σιδεράδες, κουρείς, βαμβακοξάντες, μπακάλικα, μαγειρείο, τρία χάνια, τα δυο με πεταλωτήρια και δυο καφενεία. Συνάντησε δυσκολίες στην ιστορία της όπως τη πυρκαγιά του 1917 αλλά κέρδισε τη μάχη με το χρόνο και σήμερα αποτελεί ένα ιστορικό μνημείο της πόλης μας. Αυτό δε σημαίνει πως και σήμερα δεν αντιμετωπίζει προβλήματα οικονομικής και οργανωτικής φύσεως. Η ιστορική αυτή αγορά φαίνεται να μαραζώνει λόγω της αδιαφορίας των φορέων αντί να αποτελεί το στολίδι του κέντρου της Θεσσαλονίκης. Φθορές και αλλοιώσεις, υγρασία και διάβρωση δαπέδων και τοίχων, είναι ορατά με γυμνό μάτι. Οι καταστηματαρχες νιώθουν αποκομμένοι και ξεχασμένοι από τη πολιτεία αφού όπως καταγράφηκε από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε στο χώρο τους εκτός από τα συνηθισμένα πλέον προβλήματα οικονομικής φύσεως έχουν να αντιμετωπίσουν καθημερινά προβλήματα όπως αδυναμία του δήμου στο θέμα της καθαριότητας, φωτεινότητας και στέγασης του χώρου. Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας δείχνουν πως παρόλη την οικονομική κρίση που παρατηρείται στην αγορά ένα ποσοστό των ερωτηθέντων (22,2%) λειτουργεί το κατάστημά του πάνω από 31 χρόνια. Παρόλα αυτά και εδώ οι καταστηματαρχες έχουν να αντιμετωπίσουν τη μείωση της κίνησης στην αγορά κυρίως λόγω των εξής παραγόντων: α) της δυσκολίας στο παρκινγκ, β) της οικονομικής κρίσης, γ) των έργων του μετρό και δ) του ανταγωνισμού των λαϊκών αγορών. Συγχρόνως παρατηρούν συνεχώς μείωση των πωλήσεών τους λόγω της οικονομικής κρίσης και του μεγάλου ανταγωνισμού που παρατηρείται στην αγορά. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό (71%) των ερωτηθέντων στην αγορά Καπάνι παρουσιάζεται αισιόδοξο αφού δηλώνει ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη. Οι πιο αισιόδοξοι προέρχονται από τους εξής δύο τομείς: δερμάτινα είδη (83,3%) και ενδύματα (87,5%) ενώ οι πιο απαισιόδοξοι παρατηρούνται στον τομέα των εκκλησιαστικών ειδών (75%). Σήμερα μόλις το 18% των καταστημάτων ανήκει στην εβραϊκή κοινότητα.

Από την έρευνά μας διαπιστώθηκε η προθυμία των καταστηματαρχών να έρθουν σε έναν σοβαρό επιτέλους διάλογο με την πολιτεία με στόχο όχι μόνο να ακουστούν τα δίκαια αιτήματά τους αλλά να υλοποιηθούν άμεσα. Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι το πόσο συνειδητοποιημένοι φάνηκαν να είναι οι καταστηματαρχες σχετικά με την αληθινή αξία της αγοράς τους. Τόνιζαν συνεχώς πόσο κρίμα αλλά και άδικο είναι μια αγορά τόσο μεγάλης ιστορικής αξίας να μπαίνει στο περιθώριο. Είναι αλήθεια πως η οικονομική κρίση έχει χτυπήσει τη πόρτα τους, αλλά αυτό που δεν αντέχουν είναι η αδιαφορία των φορέων στα προβλήματά τους.

Ένα επιπλέον πρόβλημα που καταγράφηκε κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας είναι η απαράδεκτη συμπεριφορά των εργαζομένων (στη πλειοψηφία τους) στα είδη των κρεατικών και θαλασσινών προς το γυναικείο φύλο όταν διέρχονταν από τη περιοχή των καταστημάτων τους. Κάτι που ανέφερε και ο Πρόεδρος του συλλόγου επαγγελματιών του ιστορικού κέντρου

Αγγελίδης Άγγελος. Όπως δήλωσε ο ίδιος, «Είναι ανεπίτρεπτη μια τέτοια προσβλητική συμπεριφορά προς το γυναικείο φύλλο, γιατί όχι μόνο φέρνει τη γυναίκα νοικοκυρά-καταναλώτρια σε δύσκολη θέση αλλά την αποτρέπει να πραγματοποιεί τα ψώνια της σ' αυτήν την αγορά. Αυτή η συμπεριφορά βέβαια δεν αποδοκιμάζεται από τους ιδιοκτήτες των καταστημάτων προς συμμόρφωση των εργαζομένων, όπως όλοι θα περιμέναμε, αντιθέτως σε πολλές περιπτώσεις επικροτείται επιπλέον. Τέτοιου είδους συμπεριφορές δεν έχουν θέση στο Καπάνι μας».

Θα ήταν άδικο βέβαια να πει κανείς ότι τέτοιου είδους συμπεριφορές χαρακτηρίζουν την εξυπηρέτηση στην αγορά Καπάνι. Αντιθέτως οι πλειοψηφία των εργαζομένων είναι ευγενέστατοι και πάντα πρόθυμοι να εξυπηρετήσουν το καταναλωτικό κοινό.

Θα θέλαμε και μείς με τη σειρά μας να τονίσουμε την ιδιαίτερη εντύπωση που μας έκανε η αγορά Καπάνι τόσο λόγω της μεγάλης ιστορικής της αξίας αλλά και της ευγένειας που κατέχει τη πλειοψηφία των εργαζομένων. Εντοπίσαμε και μείς διάφορα σημεία αδιαφορίας των φορέων προς τη αγορά. Το σημαντικότερο είναι η μη προβολή της ιστορικής αυτής αγοράς στο κοινό κάτι που αφήνει ανεκμετάλλευτη και κάθε τουριστική της δυνατότητα. Ο οργανωμένος τουρισμός θα ήταν η ιδανικότερη λύση για την οικονομική κρίση που διαπιστώθηκε ότι υπάρχει πλέον εδώ. Θα πρέπει οπωσδήποτε να υπάρξει ένας διάλογος μεταξύ εργαζομένων στο Καπάνι και των φορέων για να βρεθούν οι λύσεις που θα ικανοποιούν και τις δυο πλευρές. Αρκεί κάτι τέτοιο να συμβεί στο άμεσο μέλλον, όχι μόνο για να επιβιώσει η αγορά Καπάνι αλλά και για να έχει μακροχρόνιες πιθανότητες εξέλιξης. *Η αγορά Καπάνι πρέπει να βγει νικήτρια και σ' αυτή τη μάχη με το χρόνο.*

Ευχαριστούμε

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

17. ΠΙΝΑΚΕΣ SPSS

52	2	1	2	2	2	2	2	1	2	4
55	2	2	1	1	2	2	2	1	2	4
11	2	1	2	1	2	2	2	1	2	2
41	2	2	2	1	2	2	2	1	2	5
21	2	2	2	1	2	2	2	1	2	6
22	2	2	2	2	2	2	1	1	2	4
31	2	2	1	2	1	2	2	1	1	2
42	1	2	1	1	2	2	2	1	2	2
43	2	2	2	2	2	2	1	2	3	.
53	1	2	1	2	2	2	2	1	2	4
43	2	1	1	2	2	2	2	1	2	5
41	1	1	1	2	2	2	2	1	2	6
53	2	1	1	2	1	2	2	1	2	2
51	2	2	1	1	2	2	2	1	2	2
45	1	2	2	2	2	2	2	1	1	6
43	1	2	2	2	1	2	2	1	3	.
11	2	2	2	2	2	2	1	1	2	2
13	2	2	2	2	2	2	1	1	3	.
21	2	2	2	2	1	2	2	1	2	4
12	2	2	2	2	1	2	2	1	2	6
14	1	2	2	2	2	2	2	1	2	4
22	1	2	2	2	2	2	2	1	2	4
42	2	2	2	2	2	2	1	1	3	.
53	2	2	1	1	1	2	2	1	2	3
52	1	2	2	2	2	2	2	1	2	4
32	1	2	1	2	2	2	2	1	2	6

2	2	1	5	2	2	2	1	1	1	2	2
2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	2	4	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	2	3	2	2	1	1	2	2	2
2	2	1	1	1	1	2	1	1	2	2	2
2	2	1	4	1	4	2	2	2	2	1	2
1	2	2	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	2	1	1	1	2	1	2	2	2	2
2	2	2	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	2	2	1	3	2	1	2	2	2	2
2	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	2
2	2	3	2	1	3	2	2	2	2	1	2
2	2	2	2	1	1	2	1	2	2	2	2
2	2	1	5	1	4	2	2	2	2	1	2
2	2	1	2	1	1	2	1	2	2	2	2
2	2	3	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	3	2	2	2	2	1	2	2	2
2	2	1	2	1	1	2	1	1	2	2	2
2	2	3	3	3	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	3	1	1	2	1	2	2	2	2
2	2	2	3	3	3	2	2	1	2	2	2
2	2	3	2	1	1	2	1	2	2	2	2
2	2	1	3	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	3	1	4	2	2	2	2	1	2

2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	YPODHM	2	1
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	DERM	1	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	ESWR	2	1
2	2	2	2	2	2	1	2	1	1	TSANT	2	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	TSANT	1	1
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	XALIA	2	2
2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	TSANT	2	2
2	2	2	2	2	2	1	2	1	1	XALIA	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	DERM	2	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	PROIK	2	1
2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	ENDYM	2	1
2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	DWRA	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	VAMYAK	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	ENDYM	2	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	KREAT	2	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	ZAXAR	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	1	2	XHRKAR	2	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	KAFEK	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	DERM	2	2
2	2	2	2	2	2	1	1	2	2	PROIK	2	2
2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	KREAT	2	1
2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	MARKET	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	DERM	2	1
2	2	2	2	2	2	1	1	2	1	DERM	2	4
2	2	2	2	2	2	1	2	1	1	MPAXAR	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	MARKET	2	2

42	1	2	1	2	2	2	2	1	2	2
33	1	2	1	2	1	2	2	1	2	3
31	2	2	1	2	1	2	2	1	3	.
21	2	1	2	2	2	2	2	1	2	4
51	1	2	2	2	1	2	2	1	2	4
58	1	2	2	2	2	2	2	1	2	3
31	1	2	2	2	1	2	2	1	2	3
54	1	2	2	2	2	2	2	1	2	3
23	2	2	2	2	2	2	1	1	2	3
22	1	1	2	2	2	2	2	2	3	.
21	1	2	1	1	2	2	2	1	2	5
51	1	2	2	2	2	2	2	1	2	4
11	2	2	2	2	2	1	2	1	1	3
58	2	2	2	2	1	2	2	1	2	3
42	2	2	2	2	2	2	1	2	1	2
11	2	1	2	1	1	2	2	1	3	.
21	2	2	1	2	2	2	2	1	2	3
31	2	1	1	2	2	2	2	1	2	5
31	2	1	1	2	2	2	2	1	2	4
12	2	2	2	2	2	2	1	1	2	4
13	1	1	1	2	2	2	2	1	2	4
21	2	1	2	2	1	2	2	1	2	4
12	2	1	2	2	2	2	2	1	2	4
32	2	1	2	2	2	2	2	1	2	3
24	2	1	2	2	2	2	2	1	3	.
41	2	1	2	2	1	2	2	1	2	3

2	2	3	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	4	2	1	1	2	2	1	2	2	1
2	2	1	1	1	1	2	1	1	2	2	2
2	2	2	4	1	5	2	1	2	2	2	2
2	2	1	2	1	1	1	2	2	1	2	2
2	2	3	2	1	1	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	1	2	2	1	1	2	2	2
1	2	2	1	1	2	2	2	1	2	2	2
1	2	3	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	2	3	1	3	2	1	2	2	2	2
2	2	4	1	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	1	1	1	1	2	1	2	2	2	2
1	2	3	4	4	5	1	1	2	2	2	2
2	2	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2
1	2	2	2	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	4	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	3	1	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	3	2	2	1	2	1	1	2	2	2
2	2	1	2	2	3	1	2	2	2	2	2
2	2	1	3	1	1	2	1	1	2	2	2
2	2	1	2	2	2	2	1	1	2	2	2
2	2	1	3	1	1	2	2	1	2	1	2
2	2	2	2	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	2	1	1	3	2	2	1	2	2	2
2	2	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2

2	2	2	2	2	2	1	2	1	PANTOF	1	1
2	2	2	2	2	1	1	2	2	TSANT	2	1
2	2	2	2	2	1	1	1	1	ENDYM	2	2
2	2	2	2	2	1	1	2	1	EKKLHS	2	1
2	2	2	2	2	1	2	1	2	OIKEID	2	1
1	2	2	2	1	2	2	2	2	TROF	2	5
2	2	2	2	2	1	2	1	1	ELIES	2	5
2	2	2	2	2	2	2	1	1	MARKET	2	1
2	2	2	2	2	1	2	2	1	TROF	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	EKKLHS	2	5
2	2	2	2	2	1	2	2	2	YPODHM	2	2
2	2	2	2	2	1	2	1	1	YPODHM	2	5
2	2	2	2	2	1	2	1	1	YPODHM	1	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	TROF	2	5
2	2	2	2	2	2	2	1	1	TROF	2	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	ENDYM	2	1
2	2	2	2	2	1	2	2	1	TROF	2	1
2	2	2	2	2	1	2	2	1	YPODHM	2	1
2	2	2	2	2	1	1	2	1	PROIK	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	1	TROF	2	2
2	1	2	2	2	1	1	1	1	YPODHM	2	1
2	2	2	2	2	2	1	2	1	ENDYM	2	1
2	2	2	2	2	2	1	1	2	EKKLHS	2	1
2	2	2	2	2	1	2	2	1	PROIK	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	1	ENDYM	2	3
2	2	2	2	1	2	2	2	1	ESWR	1	1

24	2	1	2	2	2	2	2	1	3	.
41	2	1	2	2	1	2	2	1	2	3
512	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2
11	2	1	2	2	2	2	2	1	2	3
52	2	1	2	2	2	2	2	1	2	6
21	2	2	1	1	2	2	2	1	2	3
23	1	2	1	2	2	2	2	1	2	2
31	1	2	2	2	2	2	2	1	2	3
23	1	2	1	2	2	2	2	1	3	1
23	1	2	2	2	2	2	2	1	3	.
51	1	1	1	2	2	2	2	1	3	.
41	1	2	2	2	2	2	2	1	2	4
44	1	2	2	2	2	2	2	1	2	1
53	1	2	1	2	2	2	2	1	3	.
22	2	2	1	2	2	2	2	1	2	6
12	2	2	1	2	2	2	2	1	2	3
21	2	2	1	1	1	2	2	1	2	6
31	2	2	1	1	1	2	2	1	2	3
22	2	1	1	2	2	2	2	1	2	3
41	2	1	2	2	2	2	2	1	2	3
11	2	2	2	1	2	2	2	2	1	2
42	2	1	2	2	2	2	2	1	2	3

2	2	2	1	1	3	2	2	1	2	2	2
2	2	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2
1	2	1	5	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	2	2	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	3	3	3	2	2	1	2	2	2	2
2	2	5	1	1	3	2	1	2	2	1	2
2	2	2	2	1	4	2	2	2	2	1	2
2	2	1	2	1	2	2	2	1	2	2	2
2	2	2	2	1	1	2	1	1	2	2	2
2	2	2	3	1	3	2	1	2	2	2	2
2	2	4	2	1	1	2	1	1	2	2	2
2	2	1	4	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	3	1	1	2	2	2	2	1	2
2	2	2	2	1	3	2	1	2	2	2	2
2	2	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	2	1	2	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	1	1	3	2	1	2	2	2	2
2	2	4	2	2	2	2	1	2	2	2	2
2	2	2	2	1	1	2	2	1	2	2	2
2	2	1	1	2	1	2	1	1	2	2	2
5	2	2	1	2	3	3	1	2	2	2	2
2	2	1	3	1	1	2	2	1	2	2	2

2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	ENDYM	2	3
2	2	2	2	2	1	2	2	2	1	ESWR	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	PANTOF	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	TSANT	2	2
2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	EKKLHS	2	1
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	YPODHM	2	1
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	TROF	2	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	KREAT	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	TROF	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	PSARIA	1	1
2	2	2	2	1	2	1	1	1	1	ANTHI	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	OPWR	2	1
2	2	2	2	2	2	1	2	1	1	KREAT	2	1
2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	KOTOP	1	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	EMDYM	2	2
2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	ENDYM	2	1
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	TSANT	1	1
2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	PROIK	2	2
2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	DWRA	2	2
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	ENDYM	1	1
2	2	2	2	2	2	2	1	2	1	DERM	2	2
2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	ESWR	2	4

18. ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΔΙΠΛΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ

Statistics

XRONIKH DIARKEIA
LEITOURGIAS
KATASTHMATOS

N	Valid	72
	Missing	0

XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid <=1-5	13	18,1	18,1	18,1
6-10	18	25,0	25,0	43,1
11-20	10	13,9	13,9	56,9
21-30	15	20,8	20,8	77,8
>=31	16	22,2	22,2	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

PROSWPIKO EPIXEIRISHS

N	Valid	72
	Missing	0

PROSWPIKO EPIXEIRISHS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	30	41,7	41,7	41,7
12	1	1,4	1,4	43,1
2	19	26,4	26,4	69,4
3	14	19,4	19,4	88,9
4	4	5,6	5,6	94,4
5	2	2,8	2,8	97,2
8	2	2,8	2,8	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

SUPER MARKET KIRIOI
ANTAGWNISTES

N	Valid	72
	Missing	0

SUPER MARKET KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	27	37,5	37,5	37,5
	OXI	45	62,5	62,5	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

EMPORIKA KENTRA KIRIOI
ANTAGWNISTES

N	Valid	72
	Missing	0

EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	22	30,6	30,6	30,6
	OXI	50	69,4	69,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

LAIKES AGORES KIRIOI
ANTAGWNISTES

N	Valid	72
	Missing	0

LAIKES AGORES KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	28	38,9	38,9	38,9
	OXI	44	61,1	61,1	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

StatisticsMAVRH AGORA KIRIOS
ANTAGWNISTHS

N	Valid	72
	Missing	0

MAVRH AGORA KIRIOS ANTAGWNISTHS

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	13	18,1	18,1	18,1
	OXI	59	81,9	81,9	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

StatisticsPOLYKATASTHMATA KIRIOI
ANTAGWNISTES

N	Valid	72
	Missing	0

POLYKATASTHMATA KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	16	22,2	22,2	22,2
	OXI	56	77,8	77,8	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

StatisticsSTOCK MAGAZIA KIRIOI
ANTAGWNISTES

N	Valid	72
	Missing	0

STOCK MAGAZIA KIRIOI ANTAGWNISTES

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

KANENAS ANTAGWNISTHS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	9	12,5	12,5	12,5
OXI	63	87,5	87,5	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

ZHTHSH SE PROIONTA

N	Valid	72
	Missing	0

ZHTHSH SE PROIONTA

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid FTHINA	68	94,4	94,4	94,4
AKRIVA	4	5,6	5,6	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO

N	Valid	72
	Missing	0

PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid AFXITHIKAN	6	8,3	8,3	8,3
MEIWTHIKAN	54	75,0	75,0	83,3
PAREMEINAN IDIES	12	16,7	16,7	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN

N	Valid	61
	Missing	11

POSOSTO AFXISHS H MEMWSHS PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<=5%	2	2,8	3,3	3,3
	6-10%	11	15,3	18,0	21,3
	11-20%	19	26,4	31,1	52,5
	21-30%	17	23,6	27,9	80,3
	31-40%	4	5,6	6,6	86,9
	>=41	8	11,1	13,1	100,0
	Total	61	84,7	100,0	
Missing	System	11	15,3		
Total		72	100,0		

Statistics

KATHARA KERDH
KATASTHMASOS SE SXESH
ME PERSI

N	Valid	72
	Missing	0

KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	AFXITHEI	6	8,3	8,3	8,3
	MEIWTHEI	65	90,3	90,3	98,6
	5	1	1,4	1,4	100,0
Total		72	100,0	100,0	

Statistics

KINHSH STHN AGORA

N	Valid	72
	Missing	0

KINHSH STHN AGORA

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	MEIWTHEI	72	100,0	100,0	100,0

Statistics

SYMBOLH ERGWN METRO
STH MEIWSH THS KINHSHS

N	Valid	72
	Missing	0

SYMBOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid PARA POLI	32	44,4	44,4	44,4
POLI	24	33,3	33,3	77,8
OUTE POLI OUTE LIGO	11	15,3	15,3	93,1
LIGO	4	5,6	5,6	98,6
POLI LIGO	1	1,4	1,4	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

SYMBOLH LAIKWN AGORWN
STH MEIWSH THS KINHSHS

N	Valid	72
	Missing	0

SYMBOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid PARA POLI	17	23,6	23,6	23,6
POLI	33	45,8	45,8	69,4
OUTE POLI OUTE LIGO	13	18,1	18,1	87,5
LIGO	6	8,3	8,3	95,8
POLI LIGO	3	4,2	4,2	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

SYMVOLH PARKING STH
MEIWSH THS KINHSHS

N	Valid	72
	Missing	0

SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	PARA POLI	58	80,6	80,6	80,6
	POLI	9	12,5	12,5	93,1
	OUTE POLI OUTE LIGO	4	5,6	5,6	98,6
	LIGO	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS

N	Valid	72
	Missing	0

SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	PARA POLI	36	50,0	50,0	50,0
	POLI	19	26,4	26,4	76,4
	OUTE POLI OUTE LIGO	11	15,3	15,3	91,7
	LIGO	4	5,6	5,6	97,2
	POLI LIGO	2	2,8	2,8	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

MH PROSITES TIMES AITIA
MEIWSHS TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	4	5,6	5,6	5,6
	OXI	67	93,1	93,1	98,6
	3	1	1,4	1,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

MEGALOS ANTAGWNISMOS
AITIA MEIWSHS TWN
PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

MEGALOS ANTAGWNISMOS AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	31	43,1	43,1	43,1
	OXI	41	56,9	56,9	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

OIKONOMIKH KRISH AITIA
MEIWSHS TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	45	62,5	62,5	62,5
	OXI	27	37,5	37,5	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

ADIAFORIA FOREWN AITIA
MEIWSHS TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

ADIAFORIA FOREWN AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	2	2,8	2,8	2,8
	OXI	70	97,2	97,2	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

PARKING AITIA MEIWSHS
TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

PARKING AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	8	11,1	11,1	11,1
	OXI	64	88,9	88,9	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

ANERGIA AITIA MEIWSHS
TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

ANERGIA AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

AFXISH FORWN AITIA
MEIWSHS TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

AFXISH FORWN AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	OXI	72	100,0	100,0	100,0

Statistics

YPODOMH AGORAS AITIA
MEIWSHS TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

YPODOMH AGORAS AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

POIOTHTA AITIA MEIWSHS
TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

POIOTHTA AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	1	1,4	1,4	1,4
	OXI	71	98,6	98,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

ERGA METRO AITIA
MEIWSHS TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

ERGA METRO AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid OXI	72	100,0	100,0	100,0

Statistics

KAKH EKSIPTRETHSH AITIA
MEIWSHS TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

KAKH EKSIPTRETHSH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	1	1,4	1,4	1,4
OXI	71	98,6	98,6	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

ENERGEIES ME STOXO THN
AFKSHSH TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

ENERGEIES ME STOXO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid NAI	5	6,9	6,9	6,9
OXI	67	93,1	93,1	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

MEIWSH TIMWVN ME STOZO
 THN AFKSHSH TWN
 PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

MEIWSH TIMWVN ME STOZO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	40	55,6	55,6	55,6
	OXI	32	44,4	44,4	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

PROSFORES ME STOZO
 THN AFKSHSH TWN
 PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

PROSFORES ME STOZO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	32	44,4	44,4	44,4
	OXI	40	55,6	55,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

KALYTERI EKSYPHRETHSH
 ME STOZO THN AFKSHSH
 TWN PWLHSEWN

N	Valid	72
	Missing	0

KALYTERI EKSYPHRETHSH ME STOZO THN AFKSHSH TWN PWLHSEWN

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	37	51,4	51,4	51,4
	OXI	35	48,6	48,6	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

StatisticsAN H OIKONOMIKH KRISH
EINAI ANASTREPSIMH

N	Valid	72
	Missing	0

AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	51	70,8	70,8	70,8
	OXI	21	29,2	29,2	100,0
	Total	72	100,0	100,0	

Statistics

EIDOS KATASTHMATOS

N	Valid	72
	Missing	0

EIDOS KATASTHMATOS

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ANTHI	1	1,4	1,4	1,4
	DERM	6	8,3	8,3	9,7
	DWRA	2	2,8	2,8	12,5
	EKKLHS	4	5,6	5,6	18,1
	ELIES	1	1,4	1,4	19,4
	EMDYM	1	1,4	1,4	20,8
	ENDYM	8	11,1	11,1	31,9
	ESWR	3	4,2	4,2	36,1
	KAFEK	1	1,4	1,4	37,5
	KOTOP	1	1,4	1,4	38,9
	KREAT	4	5,6	5,6	44,4
	MARKET	3	4,2	4,2	48,6

MPAXAR	1	1,4	1,4	50,0
OIKEID	1	1,4	1,4	51,4
OPWR	1	1,4	1,4	52,8
PANTOF	2	2,8	2,8	55,6
PROIK	5	6,9	6,9	62,5
PSARIA	1	1,4	1,4	63,9
TROF	8	11,1	11,1	75,0
TSANT	6	8,3	8,3	83,3
VAMVAK	1	1,4	1,4	84,7
XALIA	2	2,8	2,8	87,5
XHRKAR	1	1,4	1,4	88,9
YPODHM	7	9,7	9,7	98,6
ZAXAR	1	1,4	1,4	100,0
Total	72	100,0	100,0	

Statistics

IDIOKTHSIA H ENOIKIO

N	Valid	72
	Missing	0

IDIOKTHSIA H ENOIKIO

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	IDIOKTHSIA	17	23,6	23,6	23,6
	ENOIKIO	55	76,4	76,4	100,0
Total		72	100,0	100,0	

Statistics

TO KATASTHMA ANHKEI

N	Valid	72
	Missing	0

TO KATASTHMA ANHKEI

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	IDIWTHS	51	70,8	70,8	70,8
	EVRAIKH KOINOTHTA	13	18,1	18,1	88,9
	EKKLHSIA	1	1,4	1,4	90,3
	IDRYMA	2	2,8	2,8	93,1
	DHMOS THES	5	6,9	6,9	100,0
	Total		72	100,0	100,0

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS * AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS * AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH Crosstabulation

			AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH		Total
			NAI	OXI	
XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	<=1-5	Count	8	5	13
		% within XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	61,5%	38,5%	100,0%
		% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	15,7%	23,8%	18,1%
		% of Total	11,1%	6,9%	18,1%
	6-10	Count	13	5	18
		% within XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	72,2%	27,8%	100,0%
		% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	25,5%	23,8%	25,0%
		% of Total	18,1%	6,9%	25,0%
	11-20	Count	8	2	10
		% within XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	80,0%	20,0%	100,0%

	% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	15,7%	9,5%	13,9%
	% of Total	11,1%	2,8%	13,9%
21-30	Count	12	3	15
	% within XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	80,0%	20,0%	100,0%
	% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	23,5%	14,3%	20,8%
	% of Total	16,7%	4,2%	20,8%
>=31	Count	10	6	16
	% within XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	62,5%	37,5%	100,0%
	% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	19,6%	28,6%	22,2%
	% of Total	13,9%	8,3%	22,2%
Total	Count	51	21	72
	% within XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	70,8%	29,2%	100,0%
	% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	100,0%	100,0%	100,0%
	% of Total	70,8%	29,2%	100,0%

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
PROSWPIKO EPIXEIRISHS * IDIOKTHSIA H ENOIKIO	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

PROSWPIKO EPIXEIRISHS * IDIOKTHSIA H ENOIKIO Crosstabulation

			IDIOKTHSIA H ENOIKIO		Total
			IDIOKTHSIA	ENOIKIO	
PROSWPIKO EPIXEIRISHS	1	Count	7	23	30
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	23,3%	76,7%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	41,2%	41,8%	41,7%
		% of Total	9,7%	31,9%	41,7%
	12	Count	1	0	1
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	100,0%	,0%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	5,9%	,0%	1,4%
		% of Total	1,4%	,0%	1,4%
	2	Count	3	16	19
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	15,8%	84,2%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	17,6%	29,1%	26,4%
		% of Total	4,2%	22,2%	26,4%
	3	Count	5	9	14
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	35,7%	64,3%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	29,4%	16,4%	19,4%
		% of Total	6,9%	12,5%	19,4%
	4	Count	0	4	4
		% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	,0%	100,0%	100,0%
		% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	,0%	7,3%	5,6%
		% of Total	,0%	5,6%	5,6%
5	Count	1	1	2	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	50,0%	50,0%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	5,9%	1,8%	2,8%	
	% of Total	1,4%	1,4%	2,8%	
8	Count	0	2	2	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	,0%	100,0%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	,0%	3,6%	2,8%	
	% of Total	,0%	2,8%	2,8%	
Total	Count	17	55	72	
	% within PROSWPIKO EPIXEIRISHS	23,6%	76,4%	100,0%	
	% within IDIOKTHSIA H ENOIKIO	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	23,6%	76,4%	100,0%	

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES * KINHSH STHN AGORA	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES * KINHSH STHN AGORA Crosstabulation

			KINHSH STHN AGORA	Total
			MEIWTHEI	
EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES	NAI	Count	22	22
		% within EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	30,6%	30,6%
		% of Total	30,6%	30,6%
	OXI	Count	50	50
		% within EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES	100,0%	100,0%
		% within KINHSH STHN AGORA	69,4%	69,4%
		% of Total	69,4%	69,4%
	Total	Count	72	72
% within EMPORIKA KENTRA KIRIOI ANTAGWNISTES		100,0%	100,0%	
% within KINHSH STHN AGORA		100,0%	100,0%	
% of Total		100,0%	100,0%	

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
POSDSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN * PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	61	84,7%	11	15,3%	72	100,0%

POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN * PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO Crosstabulation

			PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO			Total
			AFXITHIKAN	MEIWITHIKAN	PAREMEINAN IDIES	
Total	<=5%	Count	0	1	1	2
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	,0%	1,9%	100,0%	3,3%
		% of Total	,0%	1,6%	1,6%	3,3%
	6-10%	Count	4	7	0	11
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	36,4%	63,6%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	66,7%	13,0%	,0%	18,0%
		% of Total	6,6%	11,5%	,0%	18,0%
	11-20%	Count	1	18	0	19
		% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	5,3%	94,7%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	16,7%	33,3%	,0%	31,1%
		Count	6	54	1	61
Total	% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	9,8%	88,5%	1,6%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	9,8%	88,5%	1,6%	100,0%	
	% of Total	1,6%	29,5%	,0%	31,1%	
21-30%	Count	0	17	0	17	
	% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	,0%	100,0%	,0%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	,0%	31,5%	,0%	27,9%	
	% of Total	,0%	27,9%	,0%	27,9%	
31-40%	Count	0	4	0	4	
	% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	,0%	100,0%	,0%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	,0%	7,4%	,0%	6,6%	
	% of Total	,0%	6,6%	,0%	6,6%	
>=41	Count	1	7	0	8	
	% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	12,5%	87,5%	,0%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	16,7%	13,0%	,0%	13,1%	
	% of Total	1,6%	11,5%	,0%	13,1%	
Total	Count	6	54	1	61	
	% within POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	9,8%	88,5%	1,6%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	9,8%	88,5%	1,6%	100,0%	

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI * PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODC	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI * PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO Crosstabulation

			PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO			Total
			AFXITHIKAN	MEIWTHIKAN	PAREMEINAN IDIES	
KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	AFXITHEI	Count	4	2	0	6
		% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	66,7%	33,3%	,0%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	66,7%	3,7%	,0%	8,3%
		% of Total	5,6%	2,8%	,0%	8,3%
	MEIWTHEI	Count	1	52	12	65
		% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	1,5%	80,0%	18,5%	100,0%
		% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	16,7%	96,3%	100,0%	90,3%
		% of Total	1,4%	72,2%	16,7%	90,3%
	5	Count	1	0	0	1
% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI		100,0%	,0%	,0%	100,0%	
% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO		16,7%	,0%	,0%	1,4%	
	% of Total	1,4%	,0%	,0%	1,4%	
Total	Count	6	54	12	72	
	% within KATHARA KERDH KATASTHMASOS SE SXESH ME PERSI	8,3%	75,0%	16,7%	100,0%	
	% within PWLHSEIS KATA THN EORTASTIKH PERIODO	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	8,3%	75,0%	16,7%	100,0%	

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
SYMBOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS * SYMBOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS * SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS Crosstabulation

			SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS				Total
			PARA POLI	POLI	OUTE POLI OUTE LIGO	LIGO	
SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	PARA POLI	Count	26	5	1	0	32
		% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	81,3%	15,6%	3,1%	,0%	100,0%
		% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	44,8%	55,6%	25,0%	,0%	44,4%
		% of Total	36,1%	6,9%	1,4%	,0%	44,4%
	POLI	Count	21	2	1	0	24
		% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	87,5%	8,3%	4,2%	,0%	100,0%
		% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	36,2%	22,2%	25,0%	,0%	33,3%
		% of Total	29,2%	2,8%	1,4%	,0%	33,3%
	OUTE POLI OUTE LIGO	Count	7	1	2	1	11
% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS		63,6%	9,1%	18,2%	9,1%	100,0%	
% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS		12,1%	11,1%	50,0%	100,0%	15,3%	
	% of Total	9,7%	1,4%	2,8%	1,4%	15,3%	
Total	Count	58	9	4	1	72	
	% within SYMVOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	80,6%	12,5%	5,6%	1,4%	100,0%	
	% within SYMVOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	80,6%	12,5%	5,6%	1,4%	100,0%	

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS * SYMVOLI KINHSHS STH MEIWSH THS KINHSHS	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS * SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS Crosstabulation

			SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS					Total
			PARA POLI	POLI	OUTE POLI OUTE LIGO	LIGO	POLI LIGO	
SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	PARA POLI	Count	11	2	4	0	0	17
		% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	64,7%	11,8%	23,5%	,0%	,0%	100,0%
		% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	30,6%	10,5%	36,4%	,0%	,0%	23,6%
	% of Total	15,3%	2,8%	5,6%	,0%	,0%	23,6%	
	POLI	Count	15	13	4	1	0	33
		% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	45,5%	39,4%	12,1%	3,0%	,0%	100,0%
		% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	41,7%	68,4%	36,4%	25,0%	,0%	45,8%
	% of Total	20,8%	18,1%	5,6%	1,4%	,0%	45,8%	
	OUTE POLI OUTE LIGO	Count	7	2	3	1	0	13
		% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	53,8%	15,4%	23,1%	7,7%	,0%	100,0%
		% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	19,4%	10,5%	27,3%	25,0%	,0%	18,1%
	% of Total	9,7%	2,8%	4,2%	1,4%	,0%	18,1%	
	LIGO	Count	3	0	0	1	2	6
		% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	50,0%	,0%	,0%	16,7%	33,3%	100,0%
		% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	8,3%	,0%	,0%	25,0%	100,0%	8,3%
% of Total	4,2%	,0%	,0%	1,4%	2,8%	8,3%		
POLI LIGO	Count	0	2	0	1	0	3	
	% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	,0%	66,7%	,0%	33,3%	,0%	100,0%	
	% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	,0%	10,5%	,0%	25,0%	,0%	4,2%	
% of Total	,0%	2,8%	,0%	1,4%	,0%	4,2%		
Total	Count	36	19	11	4	2	72	
	% within SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	50,0%	26,4%	15,3%	5,6%	2,8%	100,0%	
	% within SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	50,0%	26,4%	15,3%	5,6%	2,8%	100,0%	

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN + OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN * OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN Crosstabulation

			OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN		Total
			NAI	OXI	
MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	NAI	Count	1	3	4
		% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	25,0%	75,0%	100,0%
		% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	2,2%	11,1%	5,6%
		% of Total	1,4%	4,2%	5,6%
	OXI	Count	44	23	67
		% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	65,7%	34,3%	100,0%
		% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	97,8%	85,2%	93,1%
		% of Total	61,1%	31,9%	93,1%
	3	Count	0	1	1
		% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	61,1%	31,9%	93,1%
	3	Count	0	1	1
% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN		,0%	100,0%	100,0%	
% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN		,0%	3,7%	1,4%	
% of Total		,0%	1,4%	1,4%	
Total	Count	45	27	72	
	% within MH PROSITES TIMES AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	62,5%	37,5%	100,0%	
	% within OIKONOMIKH KRISH AITIA MEIWSHS TWN PWLHSEWN	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	62,5%	37,5%	100,0%	

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH = EIDOS KATASTHMATOS	72	100,0%	0	,0%	72	100,0%

			ANTHI	DERM	DWRA	EKKLHS	ELIES	EMDYM	ENDYM
AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	NAI	Count	0	5	0	1	1	1	7
		% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	,0%	9,8%	,0%	2,0%	2,0%	2,0%	13,7%
		% within EIDOS KATASTHMATOS	,0%	83,3%	,0%	25,0%	100,0%	100,0%	87,5%
		% of Total	,0%	6,9%	,0%	1,4%	1,4%	1,4%	9,7%
	OXI	Count	1	1	2	3	0	0	1
		% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	4,8%	4,8%	9,5%	14,3%	,0%	,0%	4,8%
		% within EIDOS KATASTHMATOS	100,0%	16,7%	100,0%	75,0%	,0%	,0%	12,5%
		% of Total	1,4%	1,4%	2,8%	4,2%	,0%	,0%	1,4%
Total	Count	1	6	2	4	1	1	8	
	% within AN H OIKONOMIKH KRISH EINAI ANASTREPSIMH	1,4%	8,3%	2,8%	5,6%	1,4%	1,4%	11,1%	
	% within EIDOS KATASTHMATOS	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	1,4%	8,3%	2,8%	5,6%	1,4%	1,4%	11,1%	

19. ΤΕΣΤ

Kruskal-Wallis Test

	POSOSTO AFXISHS H	N	Mean Rank
XRONIKH DIARKEIA	<=5%	2	30,25
LEITOURGIAS	6-10%	11	32,36
KATASTHMATOS	11-20%	19	31,13
	21-30%	17	30,50
	31-40%	4	33,25
	>=41	8	28,94
	Total	61	

Test Statistics^{a,b}

	XRONIKH DIARKEIA LEITOUR GIAS KATASTH MATOS
Chi-Square	,267
df	5
Asymp. Sig.	,998

Έστω η μηδενική υπόθεση ότι οι μεταβλητές χρονική διάρκεια λειτουργίας και ποσοστό αύξησης μείωσης πωλήσεων δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Έστω η εναλλακτική υπόθεση ότι έχουν σχέση μεταξύ τους.

Χρησιμοποιώ το test kruskal διότι έχω 2 μεταβλητές που είναι σε τακτικό επίπεδο.

Καθορίζω ως επίπεδο σημαντικότητας το 5% .Επειδή το παρατηρηθέν (0,998) είναι μεγαλύτερο από το επιλεγέν (0,05) απορρίπτεται η εναλλακτική υπόθεση ότι οι 2 μεταβλητές έχουν σχέση μεταξύ τους και γίνεται δεκτή η μηδενική υπόθεση ότι δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Friedman Test

Ranks

	Mean Rank
ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΟΣ	1,42
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΦΞΙΣΗΣ Η ΜΕΙΩΣΗΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ	1,58

Test Statistics^a

N	61
Chi-Square	1,852
df	1
Asymp. Sig.	,174

Έστω η μηδενική υπόθεση ότι οι μεταβλητές χρονική διάρκεια λειτουργίας και ποσοστό αύξησης μείωσης πωλήσεων δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Έστω η εναλλακτική υπόθεση ότι έχουν σχέση μεταξύ τους.

Χρησιμοποιώ το test Friedman διότι έχω 2 μεταβλητές που είναι σε τακτικό επίπεδο.

Καθορίζω ως επίπεδο σημαντικότητας το 5% .Επειδή το παρατηρηθέν (0,174)είναι μεγαλύτερο από το επιλεγέν (0,05) απορρίπτεται η εναλλακτική υπόθεση ότι οι 2 μεταβλητές έχουν σχέση μεταξύ τους και γίνεται δεκτή η μηδενική υπόθεση ότι δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Kendall's W Test

Ranks

	Mean Rank
XRONIKH DIARKEIA LEITOURGIAS KATASTHMATOS	1,42
POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN	1,58

Test Statistics

N	61
Kendall's W ^a	,030
Chi-Square	1,852
df	1
Asymp. Sig.	,174

Correlations

			XRONIKH DIARKEIA LEITOUR GIAS KATASTH MATOS	POSOSTO AFXISHS H MEIWSHS PWLHSEWN
Kendall's tau_b	XRONIKH DIARKEIA	Correlation Coefficient	1,000	-,031
	LEITOURGIAS	Sig. (2-tailed)	.	,767
	KATASTHMATOS	N	72	61
	POSOSTO AFXISHS H	Correlation Coefficient	-,031	1,000
	MEIWSHS PWLHSEWN	Sig. (2-tailed)	,767	.
		N	61	61
Spearman's rho	XRONIKH DIARKEIA	Correlation Coefficient	1,000	-,037
	LEITOURGIAS	Sig. (2-tailed)	.	,779
	KATASTHMATOS	N	72	61
	POSOSTO AFXISHS H	Correlation Coefficient	-,037	1,000
	MEIWSHS PWLHSEWN	Sig. (2-tailed)	,779	.
		N	61	61

Έστω η μηδενική υπόθεση ότι οι μεταβλητές χρονική διάρκεια λειτουργίας και ποσοστό αύξησης μείωσης πωλήσεων δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Έστω η εναλλακτική υπόθεση ότι έχουν σχέση μεταξύ τους.

Χρησιμοποιώ το test Kendal διότι έχω 2 μεταβλητές που είναι σε τακτικό επίπεδο.

Καθορίζω ως επίπεδο σημαντικότητας το 5% .Επειδή το παρατηρηθέν (0,749)είναι μεγαλύτερο από το επιλεγέν (0,05) απορρίπτεται η εναλλακτική υπόθεση ότι οι 2 μεταβλητές έχουν σχέση μεταξύ τους και γίνεται δεκτή η μηδενική υπόθεση ότι δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
SYMBOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	1,86	,969	72
SYMBOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	1,28	,633	72

Correlations

		SYMBOLH ERGWN METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	SYMBOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS
SYMBOLH ERGWN	Pearson Correlation	1	,133
METRO STH MEIWSH THS KINHSHS	Sig. (2-tailed)		,266
	N	72	72
SYMBOLH PARKING STH MEIWSH THS KINHSHS	Pearson Correlation	,133	1
	Sig. (2-tailed)	,266	
	N	72	72

Έστω η μηδενική υπόθεση ότι οι μεταβλητές δύσκολη πρόσβαση λόγω μετρό και δυσκολία παρκινγκ δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Έστω η εναλλακτική υπόθεση ότι έχουν σχέση μεταξύ τους.

Χρησιμοποιώ το test Pearson διότι έχω 2 μεταβλητές που είναι σε διαστημικό επίπεδο.

Καθορίζω ως επίπεδο σημαντικότητας το 5% .Επειδή το παρατηρηθέν (0,266)είναι μεγαλύτερο από το επιλεγέν (0,05) απορρίπτεται η εναλλακτική υπόθεση ότι οι 2 μεταβλητές έχουν σχέση μεταξύ τους και γίνεται δεκτή η μηδενική υπόθεση ότι δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Correlations

		SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS
SYMVOLH LAIKWN AGORWN STH MEIWSH THS KINHSHS	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 72	,302(**) 72
SYMVOLI KRISHS STH MEIWSH THS KINHSHS	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,302(**) 72	1 72

Έστω η μηδενική υπόθεση ότι οι μεταβλητές ανταγωνισμός λαϊκών αγορών με οικονομική κρίση δεν έχουν σχέση μεταξύ τους.

Έστω η εναλλακτική υπόθεση ότι έχουν σχέση μεταξύ τους.

Χρησιμοποιώ το test Pearson διότι έχω 2 μεταβλητές που είναι σε διαστημικό επίπεδο.

Καθορίζω ως επίπεδο σημαντικότητας το 5% .Επειδή το παρατηρηθέν (0,01)είναι μικρότερο από το επιλεγέν (0,05) απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση ότι οι 2 μεταβλητές δεν έχουν σχέση μεταξύ τους και γίνεται δεκτή η εναλλακτική υπόθεση ότι έχουν σχέση μεταξύ τους.

20. ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΣΥΦΕ

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών	Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα								
		μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €	
Συνολικός αριθμός νοικοκυριών	3992964	431316	609656	523253	499532	448125	565759	396415	518908	
Αριθμός νοικοκυριών με ενοίκιο	796500	137423	152857	137441	107578	78101	91061	43974	48064	
Αριθμός νοικοκυριών με ιδιοκατοίκηση, δωρεάν χρήση ή με μειωμένο ενοίκιο	3196465	293893	456799	385812	391955	370024	474698	352441	470844	
Μέσος όρος ατόμων ως προς:										
Σύνολο μελών:	2,73	1,5	1,91	2,47	2,72	3,02	3,29	3,54	3,53	
Άρρενες	1,32	0,54	0,85	1,19	1,34	1,47	1,67	1,82	1,77	
Θήλεις	1,41	0,97	1,06	1,28	1,38	1,55	1,62	1,71	1,76	
Από αυτά :										
Μέλη κάτω των 6 ετών	0,13	0,04	0,07	0,14	0,13	0,15	0,17	0,18	0,15	
Μέλη 6 εως 13 ετών	0,2	0,07	0,08	0,19	0,2	0,25	0,27	0,32	0,28	
Οικονομικά ενεργά μέλη	1,15	0,25	0,47	0,81	1,12	1,35	1,61	1,8	1,91	
Αποσυρθέντες από την εργασία	0,53	0,64	0,63	0,61	0,52	0,48	0,42	0,46	0,43	

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών	Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα								
		μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €	
0111604 Δημητριακά πρωινού όπως κορν-φλέικς, κουάκερ κλπ.	1,17	0,22	0,49	0,79	0,88	1,17	1,74	1,85	2,27	
0112 Κρέας	67,66	31,37	45,45	53,85	66,35	71,31	81,84	88,95	104,25	
01121 Κρέας από βοοειδή (νωπό, διατηρημένο σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένο)	27,62	11,61	18,03	21,23	27,53	28,92	32,11	37,53	45,12	
0112101 Βοδινό νωπό ή διατηρημένο σε απλή ψύξη	,44	0,25	0,15	0,30	0,36	0,49	0,52	0,94	0,64	
0112102 Μοσχάρι νωπό ή διατηρημένο σε απλή ψύξη	26,72	11,23	17,69	20,75	26,80	27,60	30,73	36,01	43,95	
0112103 Βοδινό κατεψυγμένο	,02	0,00	0,01	0,03	0,03	0,04	0,03	0,02	0,00	
0112104 Μοσχάρι κατεψυγμένο	,43	0,13	0,18	0,15	0,34	0,78	0,82	0,57	0,53	
01122 Κρέας από χοιροειδή (νωπό, διατηρημένο σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένο)	11,2	4,69	7,21	9,09	11,94	12,34	14,67	14,21	15,61	
0112201 Χοιρινό νωπό ή διατηρημένο σε απλή ψύξη	11,2	4,69	7,21	9,09	11,94	12,34	14,67	14,21	15,61	
01123 Κρέας από προβατοειδή και αιγοειδή (νωπό, διατηρημένο σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένο)	9,36	5,68	7,04	7,52	8,43	9,07	11,69	11,68	13,85	
0112301 Αρνί και κατσίκι, νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη	8,51	5,18	6,18	7,00	7,64	8,22	10,66	10,41	12,86	
0112302 Πρόβατο και γίδα, νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη	,72	0,44	0,81	0,47	0,74	0,70	0,92	0,83	0,79	
0112303 Αρνί και κατσίκι, κατεψυγμένα	,13	0,06	0,05	0,05	0,04	0,15	0,11	0,43	0,20	
01124 Κρέας από πουλερικά (νωπό, διατηρημένο σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένο)	10,54	6,24	8,25	9,19	10,06	11,44	11,74	12,84	14,82	
0112401 Κοτόπουλα και γαλοπούλες, νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη	10,34	6,12	8,06	9,05	9,86	11,21	11,37	12,70	14,58	
0112402 Κοτόπουλα και γαλοπούλες κατεψυγμένα	,19	0,12	0,19	0,11	0,17	0,21	0,33	0,12	0,22	
0112403 Λοιπά πουλερικά νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	0,00	0,02	0,00	
0112404 Λοιπά πουλερικά κατεψυγμένα	,01	0,00	0,01	0,02	0,02	0,00	0,03	0,00	0,01	
01125 Αλλαντικά και κρέατα αλίπαστα, σε άλμη, ξηρά ή καπνιστά, και βρώσιμα εντόσθια	7,72	2,73	4,37	5,97	7,25	8,24	9,85	10,90	12,84	
0112501 Αλλαντικά και κρέατα πλήρη σε λιπαρά	5,76	2,17	3,46	4,69	5,48	6,27	7,42	7,74	9,03	
0112502 Αλλαντικά και κρέατα με μειωμένα λιπαρά	1,36	0,34	0,67	0,78	1,26	1,34	1,96	2,05	2,55	

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							3501 και άνω €
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	
0112503	Κεφαλάκια, ποδαράκια, πατσάς, γλώσσα, μυαλά, εντόσθια νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη και κατεψυγμένα	,6	0,21	0,23	0,50	0,51	0,62	0,47	1,12	1,26
01126	Λοιπά είδη διατηρημένου, επεξεργασμένου ή παρασκευασμένου κρέατος	,79	0,35	0,28	0,59	0,80	0,99	1,31	1,13	0,96
0112601	Λοιπά είδη διατηρημένου, επεξεργασμένου ή παρασκευασμένου κρέατος	,37	0,13	0,15	0,33	0,46	0,43	0,59	0,46	0,41
0112602	Έτοιμα, προμαγειρευμένα, κατεψυγμένα φαγητά με κύριο συστατικό το κρέας	,42	0,22	0,13	0,25	0,34	0,56	0,73	0,67	0,55
01127	Λοιπά είδη κρέατος (νωπά, διατηρημένα σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένα)	,43	0,08	0,28	0,26	0,34	0,32	0,47	0,66	1,05
0112701	Λοιπά είδη κρέατος νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη	,42	0,08	0,26	0,26	0,33	0,30	0,47	0,66	1,04
0112702	Λοιπά είδη κρέατος, κατεψυγμένα	,01	0,00	0,02	0,00	0,02	0,02	0,00	0,00	0,01
0113	Ψάρια	25,33	10,62	15,99	19,51	23,54	26,45	29,35	33,23	44,71
01131	Ψάρια (νωπά, διατηρημένα σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένα)	18,84	8,33	12,32	14,90	17,39	19,76	21,86	24,04	32,55
0113101	Ψάρια Α' κατηγορίας	3,61	0,59	1,46	1,88	2,81	2,97	4,17	5,42	9,71
0113102	Ψάρια Β' κατηγορίας	8,01	3,46	5,01	6,28	7,77	8,27	9,51	10,22	13,73
0113103	Ψάρια Γ' κατηγορίας	5,25	3,33	4,46	4,75	5,20	6,09	5,85	6,27	6,12
0113104	Ψάρια κατεψυγμένα (Α', Β' και Γ' κατηγορίας)	1,98	0,95	1,39	1,99	1,61	2,44	2,33	2,13	2,99
01132	Λοιπά είδη αλιευμάτων (θαλασσινά), νωπά, διατηρημένα σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένα	3,41	0,91	1,80	2,25	3,49	3,43	4,24	4,55	6,72
0113201	Λοιπά είδη αλιευμάτων νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη	1,5	0,29	0,77	1,02	1,19	1,49	1,95	2,04	3,23
0113202	Είδη αλιευμάτων κατεψυγμένα	1,92	0,61	1,03	1,23	2,30	1,94	2,29	2,51	3,48

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							3501 και άνω €
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	
01133	Ψάρια ή λοιπά είδη αλιευμάτων (θαλασσινά) αλίπαστα, σε άλμη, ξηρά, καπνιστά ή σε κονσέρβες	1,49	0,70	1,03	1,35	1,25	1,29	1,52	2,17	2,73
0113301	Αλίπαστα, σε άλμη, ξηρά ή καπνιστά	,43	0,14	0,17	0,21	0,35	0,49	0,49	0,65	1,02
0113302	Βακαλόος αλίπαστος	1,06	0,56	0,86	1,14	0,90	0,80	1,03	1,51	1,70
01134	Ψάρια ή άλλα είδη αλιευμάτων (θαλασσινά) σε κονσέρβες και παρασκευάσματά τους	1,58	0,69	0,84	1,02	1,41	1,97	1,73	2,47	2,71
0113401	Ψάρια σε κονσέρβες	1,15	0,53	0,63	0,76	1,00	1,39	1,20	1,64	2,18
0113402	Είδη αλιευμάτων σε κονσέρβες	,17	0,08	0,08	0,10	0,14	0,22	0,23	0,40	0,15
0113403	Παρασκευάσματα ψαριών και θαλασσινών (χαβιάρι, ταραμάς κλπ.)	,14	0,05	0,10	0,12	0,21	0,17	0,14	0,19	0,15
0113404	Παρασκευάσματα ψαριών και θαλασσινών (πίτες ψαριού, κροκέτες κλπ.)	,08	0,01	0,02	0,04	0,04	0,09	0,13	0,11	0,18
0113405	Έτοιμα, προμαγειρευμένα, κατεψυγμένα φαγητά με κύριο συστατικό τα ψάρια ή τα θαλασσινά	,04	0,02	0,00	0,00	0,02	0,10	0,03	0,14	0,05
0114	Γαλακτοκομικά προϊόντα και αυγά	56,37	29,01	39,11	47,86	55,96	58,00	67,97	72,46	82,03
01141	Γάλα νωπό πλήρες	11,33	5,97	8,47	10,67	11,24	11,86	13,85	14,07	14,64
0114101	Γάλα νωπό πλήρες, παστεριωμένο ή ομογενοποιημένο.	11,02	5,92	8,36	10,48	10,90	11,50	13,53	13,37	14,12
0114102	Γάλα νωπό πλήρες, παστεριωμένο ή ομογενοποιημένο με πρόσθετα	,31	0,04	0,11	0,19	0,34	0,35	0,31	0,70	0,51
01142	Γάλα νωπό με χαμηλή περιεκτικότητα σε λιπαρά	3,23	1,45	1,97	2,69	3,04	2,89	4,18	4,26	5,43
0114201	Γάλα νωπό με μειωμένα λιπαρά ή χωρίς λιπαρά, παστεριωμένο ή ομογενοποιημένο	3,23	1,45	1,97	2,69	3,04	2,89	4,18	4,26	5,43
01143	Γάλα συντηρημένο	5,17	2,88	3,61	4,87	5,69	5,98	5,90	6,55	6,17
0114301	Γάλα σε κουτιά, συμπυκνωμένο	3,61	2,55	2,74	3,44	4,26	4,09	3,90	3,98	4,08
0114302	Γάλα σε κουτιά, συμπυκνωμένο, με μειωμένα λιπαρά (έως 2%)	,29	0,18	0,27	0,30	0,35	0,26	0,23	0,48	0,28

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €
011610 ¹	Λεμόνια	1,5	0,94	1,24	1,21	1,38	1,72	1,73	2,12	1,75
0116102	Μανταρίνια, κλημεντίνες	,97	0,53	0,78	0,97	1,11	1,22	0,83	1,37	0,94
0116103	Πορτοκάλια	3,43	1,55	2,34	2,70	3,56	3,75	3,68	4,59	5,43
0116104	Λοιπά εσπεριδοειδή	,06	0,06	0,05	0,02	0,03	0,02	0,06	0,09	0,14
01162	Μπανάνες (νωπές ή διατηρημένες σε απλή ψύξη)	2,51	1,25	1,73	2,30	2,48	2,89	2,81	3,62	3,19
011620 ¹	Μπανάνες	2,51	1,25	1,73	2,30	2,48	2,89	2,81	3,62	3,19
01163	Μήλα (νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη)	4,39	2,72	3,39	3,54	4,27	4,85	4,83	5,44	6,28
011630 ¹	Μήλα	4,39	2,72	3,39	3,54	4,27	4,85	4,83	5,44	6,28
01164	Αχλάδια (νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη)	1,56	0,79	1,13	1,22	1,58	1,76	1,90	1,89	2,26
011640 ¹	Αχλάδια	1,56	0,79	1,13	1,22	1,58	1,76	1,90	1,89	2,26
01165	Εμπύρνα φρούτα (νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη)	2,6	1,27	1,73	1,92	2,22	2,67	3,13	4,02	4,05
011650 ¹	Ροδάκινα, νεκταρίνια και γαρμάδες	1,32	0,76	0,92	1,09	1,12	1,31	1,54	2,00	1,89
0116502	Βερίκοκα	,33	0,19	0,25	0,21	0,22	0,43	0,41	0,44	0,48
0116503	Βύσσινα, κεράσια	,77	0,25	0,50	0,53	0,78	0,74	0,91	1,25	1,26
0116504	Δαμάσκηνα, κορόμηλα, βανίλιες	,13	0,05	0,05	0,04	0,08	0,13	0,20	0,18	0,30
0116505	Αβοκάντο	,02	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,02	0,05	0,07
0116506	Μούσμουλα	,02	0,02	0,00	0,01	0,01	0,01	0,02	0,09	0,04
0116507	Χουρμάδες, μάνγκο	,02	0,00	0,00	0,04	0,00	0,03	0,03	0,01	0,01
01166	Σαρκώδη φρούτα (νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη)	1,4	0,62	0,93	1,09	1,46	1,35	1,54	1,92	2,37
011660 ¹	Σταφύλια	1,05	0,51	0,76	0,85	1,26	1,02	1,16	1,29	1,54
0116602	Φράουλες	,35	0,11	0,17	0,25	0,20	0,32	0,37	0,63	0,83
0116603	Λοιπά σαρκώδη φρούτα	0	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00
01167	Λοιπά τροπικά φρούτα (νωπά ή διατηρημένα σε απλή ψύξη)	2,69	1,40	1,81	2,66	2,53	2,59	2,86	3,70	4,11
011670 ¹	Σύκα	,08	0,00	0,06	0,09	0,04	0,06	0,07	0,12	0,23

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €
0116703	Καρπούζια	1,31	0,73	0,87	1,38	1,28	1,42	1,55	1,69	1,63
0116704	Πεπόνια	,79	0,38	0,58	0,78	0,71	0,73	0,75	1,10	1,30
0116705	Λοιπά φρούτα	,05	0,00	0,02	0,05	0,03	0,05	0,03	0,11	0,15
01168	Φρούτα ξηρά, ξηροί καρποί	2,04	0,60	0,77	1,29	2,00	2,22	2,83	2,68	4,04
011680 ¹	Φρούτα ξηρά	,22	0,10	0,09	0,24	0,19	0,18	0,18	0,32	0,52
0116802	Ξηροί καρποί	1,82	0,50	0,69	1,06	1,81	2,03	2,65	2,36	3,52
01169	Φρούτα συντηρημένα ή σε κονσέρβες και προϊόντα με βάση τα φρούτα	,03	0,01	0,02	0,00	0,00	0,04	0,10	0,02	0,03
011690 ¹	Φρούτα κατεψυγμένα και σε κονσέρβες	,03	0,01	0,02	0,00	0,00	0,04	0,10	0,02	0,03
0117	Λαχανικά	35,38	20,26	26,87	31,73	35,71	38,58	39,46	43,87	47,64
01171	Λαχανικά με φύλλα ή στέλεχος και χόρτα (νωπά, διατηρημένα σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένα)	4,51	2,29	3,37	3,75	4,57	4,89	5,19	5,72	6,42
011710 ¹	Αντίδια, ραδικία, ρόκα και διάφορα χόρτα	1,77	1,09	1,44	1,49	1,68	1,75	1,94	2,20	2,59
0117102	Μαρούλια, σαλάτες	1,09	0,43	0,71	0,79	1,20	1,28	1,22	1,37	1,74
0117103	Σπανάκι	,74	0,35	0,53	0,66	0,80	0,86	0,93	0,93	0,88
0117104	Μαϊντανός, δυόσμος, σέλινο, μάραθος, άνηθος, γλιστριδά	,86	0,40	0,66	0,78	0,84	0,93	1,02	1,17	1,11
0117105	Όλα τα παραπάνω σε κατεψυγμένη μορφή	,05	0,01	0,02	0,03	0,05	0,08	0,07	0,06	0,10
01172	Κράμβες(νωπές, διατηρημένες σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένες)	1,57	0,91	1,05	1,37	1,59	1,81	1,70	2,06	2,19
011720 ¹	Κουνουπίδια και μπρόκολα	,78	0,45	0,46	0,63	0,79	0,92	0,85	1,01	1,18
0117202	Λάχανα, λαχανάκια Βρυξελλών	,77	0,46	0,58	0,74	0,80	0,87	0,81	1,03	0,94
0117203	Όλα τα παραπάνω σε κατεψυγμένη μορφή	,02	0,00	0,01	0,00	0,00	0,03	0,04	0,02	0,07
01173	Λαχανικά που καλλιεργούνται για τον καρπό τους (νωπά, διατηρημένα σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένα)	13,64	7,57	10,01	12,29	14,09	14,16	14,57	17,97	19,14
011730 ¹	Αγγούρια	1,39	0,77	0,95	1,21	1,36	1,41	1,49	2,09	1,98
0117302	Αρακάς	,14	0,08	0,10	0,17	0,20	0,09	0,13	0,11	0,19

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €
0117304	Κολοκυθάκια	,9	0,44	0,65	0,85	1,00	0,88	0,94	1,26	1,24
0117305	Κουκιά	,03	0,01	0,01	0,03	0,04	0,09	0,01	0,07	0,04
0117306	Μελιτζάνες	,92	0,48	0,70	0,97	1,02	0,95	0,78	1,14	1,33
0117307	Μπάμιες	,31	0,15	0,23	0,24	0,49	0,18	0,28	0,43	0,52
0117308	Πιπεριές	1,09	0,58	0,74	1,00	1,02	1,26	1,13	1,60	1,50
0117309	Τομάτες	5,9	3,66	4,46	5,12	6,13	6,10	6,43	7,56	8,02
0117310	Φασολάκια	1,58	0,87	1,18	1,46	1,39	1,51	1,82	2,10	2,32
0117311	Όλα τα παραπάνω σε κατεψυγμένη μορφή	1,37	0,53	0,92	1,24	1,45	1,67	1,55	1,61	2,00
01174	Φυτά με ριζώματα ή κονδύλους, μη αμυλούχοι βολβοί και μανιτάρια (νωπά, διατηρημένα σε απλή ψύξη ή κατεψυγμένα)	2,29	1,18	1,57	1,71	2,20	2,59	2,64	2,73	3,75
0117401	Αγκινάρες	,45	0,35	0,37	0,35	0,33	0,34	0,47	0,46	0,89
0117402	Καρότα	,62	0,35	0,42	0,52	0,62	0,78	0,69	0,82	0,83
0117403	Κρεμμύδια φρέσκα	,3	0,13	0,17	0,21	0,31	0,39	0,39	0,39	0,47
0117404	Παντζάρια	,19	0,07	0,14	0,14	0,16	0,27	0,25	0,20	0,25
0117405	Πράσα	,25	0,14	0,20	0,21	0,31	0,30	0,22	0,31	0,31
0117406	Σκόρδα φρέσκα	,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,02	0,02	0,01	0,01
0117407	Μανιτάρια	,21	0,06	0,13	0,12	0,19	0,17	0,27	0,29	0,41
0117408	Λοιπά λαχανικά	,08	0,01	0,05	0,05	0,10	0,13	0,09	0,04	0,12
0117409	Όλα τα παραπάνω σε κατεψυγμένη μορφή	,19	0,06	0,08	0,09	0,17	0,20	0,23	0,21	0,46
01175	Αποξηραμένα λαχανικά	3,91	2,75	3,51	4,01	3,94	4,46	4,10	4,16	4,32
0117501	Φασόλια	1,27	0,94	1,10	1,44	1,24	1,59	1,26	1,22	1,35
0117502	Φακές	,76	0,63	0,72	0,80	0,65	0,80	0,86	0,78	0,79
0117503	Ρεβίθια	,25	0,17	0,26	0,22	0,28	0,34	0,25	0,30	0,23
0117504	Λοιπά όσπρια	,09	0,02	0,10	0,06	0,10	0,10	0,09	0,08	0,13
0117505	Κρεμμύδια ξερά	1,34	0,87	1,15	1,28	1,44	1,44	1,44	1,48	1,59
0117506	Σκόρδα ξερά	,2	0,13	0,18	0,21	0,22	0,19	0,19	0,25	0,21

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €
01176	Λαχανικά συντηρημένα και ελιές	3,04	1,79	2,35	2,52	2,83	3,41	3,68	3,45	4,25
0117601	Ελιές συντηρημένες σε άλμη, λάδι, ξίδι κλπ.	1,21	1,03	1,24	0,97	1,12	1,34	1,37	1,14	1,44
0117602	Λαχανικά συντηρημένα σε κουσέρβες	,28	0,05	0,15	0,16	0,27	0,35	0,38	0,38	0,51
0117603	Λαχανικά συντηρημένα (τουρισά)	,12	0,06	0,06	0,14	0,13	0,15	0,11	0,13	0,18

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €
0312	Ενδύματα	103,24	31,10	44,34	65,50	83,01	100,07	127,00	160,53	223,00
03121	Ενδύματα ανδρικά	35,61	7,80	13,36	19,58	30,16	31,39	43,05	59,78	83,39
0312101	Έτοιμα ανδρικά ενδύματα	32,03	6,61	11,24	16,69	26,58	28,13	38,72	53,70	77,81
0312102	Ενδύματα επί παραγγελία (μόνον η αμοιβή του ράφτη)	,17	0,18	0,08	0,30	0,08	0,00	0,02	0,34	0,40
0312103	Ανδρικά εσώρουχα	3,42	1,00	2,04	2,59	3,50	3,27	4,31	5,74	5,17
03122	Ενδύματα γυναικεία	48,12	18,44	23,80	31,18	35,33	47,38	56,66	72,08	103,79
0312201	Έτοιμα γυναικεία ενδύματα	40,95	15,26	18,93	25,46	30,76	38,47	47,76	61,68	92,48
0312202	Ενδύματα επί παραγγελία (μόνον η αμοιβή της μοδίστρας)	,39	0,00	0,29	0,66	0,14	0,51	0,48	0,11	0,79
0312203	Γυναικεία εσώρουχα	6,78	3,18	4,58	5,06	4,43	8,40	8,42	10,29	10,51
03123	Παιδικά (3-13 ετών) και βρεφικά (0-2 ετών) είδη ένδυσης	19,5	4,87	7,18	14,73	17,53	21,30	27,29	28,67	35,83
0312301	Έτοιμα παιδικά ενδύματα	14,86	3,76	5,77	10,77	13,76	16,12	20,12	21,21	28,29
0312302	Παιδικά εσώρουχα	1,17	0,16	0,52	0,94	0,97	1,38	2,30	1,56	1,50
0312303	Βρεφικά είδη ένδυσης και βαπτιστικά	3,47	0,94	0,90	3,03	2,80	3,80	4,88	5,90	6,04
0313	Λοιπά είδη ένδυσης	3,19	1,56	2,22	2,71	2,72	3,19	3,39	4,56	5,39
03131	Λοιπά είδη ένδυσης (ανδρικά, γυναικεία, παιδικά και βρεφικά)	3,19	1,56	2,22	2,71	2,72	3,19	3,39	4,56	5,39
0313101	Γραβάτες, μαντήλια, κασκόλ, φουλάρια, γάντια, ζώνες, τιράντες, ποδιές, καπέλα, σκούφοι, κουμπιά, φερμουάρ, κορδέλες, δαντέλες κλπ.	2,42	1,26	1,57	1,81	2,01	2,17	2,72	3,55	4,44
0313102	Νήματα και κλωστές	,68	0,31	0,64	0,87	0,66	0,85	0,60	0,82	0,72
0313103	Κράνη για μοτοσικλότες και ποδήλατα	,09	0,00	0,01	0,03	0,04	0,17	0,07	0,18	0,23
0314	Επιδιορθώσεις, καθάρισμα και ανοικιάσεις ειδών ένδυσης	5,04	1,20	1,46	3,23	4,81	5,29	5,92	6,99	11,86
03141	Επιδιορθώσεις, καθάρισμα και ανοικιάσεις ειδών ένδυσης	5,04	1,20	1,46	3,23	4,81	5,29	5,92	6,99	11,86

Χαρακτηριστικά νοικοκυριών		Όλα τα νοικοκυριά	Νοικοκυριά με μηνιαίο συνολικό εισόδημα							
			μέχρι 750 €	751-1100 €	1101-1450 €	1451-1800 €	1801-2200 €	2201-2800 €	2801-3500 €	3501 και άνω €
0314102	Στεγνό καθάρισμα, πλύσιμο, βαφή ειδών ένδυσης	3,69	0,87	0,98	2,58	3,50	3,40	4,02	5,67	8,91
0314103	Ενοικιάσεις ειδών ένδυσης	,45	0,00	0,10	0,04	0,54	1,07	0,86	0,29	0,75
032	ΕΙΔΗ ΥΠΟΔΗΣΗΣ	37,82	14,61	19,26	24,47	32,42	38,57	46,44	54,27	74,94
0321	Είδη υπόδησης	37,59	14,42	19,10	24,29	32,24	38,39	46,15	53,95	74,62
03211	Ανδρικά είδη υπόδησης	12,52	3,79	6,30	7,26	10,93	12,01	15,65	18,31	26,49
0321101	Ανδρικά υποδήματα.	12,52	3,79	6,30	7,26	10,93	12,01	15,65	18,31	26,49
03212	Γυναικεία είδη υπόδησης	16,3	8,68	9,44	10,52	13,43	16,72	18,44	21,88	32,30
0321201	Γυναικεία υποδήματα.	16,3	8,68	9,44	10,52	13,43	16,72	18,44	21,88	32,30
03213	Είδη υπόδησης για παιδιά (3 έως 13 ετών) και βρέφη (0 έως 2 ετών)	8,78	1,95	3,35	6,50	7,88	9,65	12,06	13,76	15,84
0321301	Παιδικά και βρεφικά υποδήματα.	8,78	1,95	3,35	6,50	7,88	9,65	12,06	13,76	15,84

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρχαιολογία, 1983, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα
- Βακαλόπουλος, Α., 1985, Αναμνήσεις από την παλιά Θεσσαλονίκη, Μαλλiάρης – Παιδεία, 112-121 Θεσσαλονίκη
- Βαφόπουλος, Γ., 1985, Το παραμύθι της Θεσσαλονίκης, Νέα Εστία, 1403, Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 98, Κολλάρος, Αθήνα.
- Δημητριάδης, Β., 1983, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, 23-24, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη.
- Ενεπεκίδης, Π.Κ., 1982, Θεσσαλονίκη και Μακεδονία 1798 – 1912, Κολλάρος, Αθήνα.
- Ευαγγελίδης, Δ., 1954, Η Παναγία Χαλκέων, 56-61, Θεσσαλονίκη.
- Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη, Στοιχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, 45, 1978.
- Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη. Στοιχεία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, 1978..
- Μιχαήλ Μόλχο, Usos y Cosumbres de los Sefardies de Salonica, 23, Leon Sciaky, Faewell to Salonica.
- Μόλχο, Ρ., 1996, Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, Επτά Ημέρες, Καθημερινή.
- Μοσκόφ, Κ., 1988, Εισαγωγικά στην Ιστορία του Κινήματος της Εργατικής Τάξης, Καστανιώτης, 3η έκδοση, Αθήνα.
- Μοσκόφ, Κ., 1975, Θεσσαλονίκη. Τομή στη Μεταπρατική Πόλη, Θεσσαλονίκη.
- Σταμπούλη, Γ.Ν., 1984, Η Ζωή των Θεσσαλονικέων πριν και μετά το 1912, Δίοςκουροι, Θεσσαλονίκη.
- Τομανάς, Κ., 1997, Οι Πλατείες της Θεσσαλονίκης μέχρι το 1944, Νησίδες, Σκόπελος και Αρχαιολογία, 1983, 2.Αφιέρωμα στη Θεσσαλονίκη, 7, Αθήνα
- Τσελεμπί. Ε., 1991, Ταξίδι στην Ελλάδα, Χειλαδάκης, Ν., Εκάτη, Αθήνα
- Ελευθεροτυπία, Πέμπτη 29 Οκτωβρίου ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΓΚΑΤΖΙΑΛΙΔΗΣ οικονομολόγος, ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ* επίκουρος καθηγητής ΑΠΘ
- Το Βήμα του Εργαστηρίου Οικονομικής και Πολιτικής Ανάλυσης του ΑΠΘ, ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ, 16 ΙΟΥΛΙΟΥ, 2009, 11, ρεπορτάζ της Λαμπρινής Παπαδοπούλου.
- ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 20 ΙΟΥΛΙΟΥ 2009, 21, ρεπορτάζ του Γιώργου Χατζηγιλίδη.
- Κοντογιάννη, Π.Μ., 1996, Πλήθος Εβραίων, Επτά Ημέρες, 21, Καθημερινή
- Παναθήναια, Αθήνα, Οκτώβριος 1912. Μόλχο, Ρ., 1996, Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης, Επτά Ημέρες, Καθημερινή.
- ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΑΡΜΟΔΙΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ, Αγγελίδης Άγγελος, 11/1/10.
- ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ, ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ 1915-1936 ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΔΩΔΟΣ
- Levi Daout, Notas Historicas sobre la Comunidad Judia de Thessaloniki, 1940- ελευθεροτυπία, 18 Φεβ. 2010.

el.wikipedia.org

www.noesi.gr/b

wordpress.com

http://www.anoiktomouseio.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=107&Itemid=38

<http://www.makthes.gr/index.php?name=News&file=article&sid=44312>

http://aktida.blogspot.com/2008/10/blog-post_17.html

<http://www.nline.gr/?p=767>

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε τα καταστήματα:

1. Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΕΠΕ
2. ΒΑΜΒΑΚΙ ΚΑΙ ΜΑΛΛΙ
3. ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ
4. ΡΕΜΠΑΚΗ ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ
5. ΝΕΦΕΛΗ
6. ΧΑΡΗΣ
7. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΤΖΙΤΖΗΣ ΟΕ
8. Ι. ΚΑΖΕΛΗΣ
9. ΜΑΡΙΑ
10. LINEN
11. ΟΙΚΟΡΑΜΑ
12. ΑΛΙΚΗ ΡΟΥΣΟΥ
13. IDEAL
14. ΓΕΩΡΓΙΟΥ
15. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ
16. MISS ΚΑΙΤΗ
17. ΝΤΕΛΙΚΑΤΕΣΕΝ
18. ΚΑΠΑΝΙ
19. ΠΑΠΑΚΩΣΜΙΔΗΣ
20. ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΡΑΤΑΓΛΙΔΗΣ
21. ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ ΕΛΠΙΔΑ
22. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
23. ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ
24. ΒΙΚΗ
25. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ
26. ΣΙΝΑΠΛΙΔΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
27. ΡΑΛΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
28. ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ
29. ΑΦΟΙ ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΟΕ
30. ΣΑΒΒΑΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ ΚΑΙ ΣΙΑ ΕΕ
31. ΙΡΑΤΙΟΣ
32. ΜΠΕΒΕΛΗ ΧΡΥΣΑ
33. ΦΑΙΔΩΝ
34. SESAMI
35. ΝΕΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΝΑ
36. ΜΑΡΚΟΥΛΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
37. ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ
38. ΝΟΥΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
39. ΦΑΛΛΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ
40. ΒΟΥΛΓΑΡΙΔΗΣ Δ.
41. ΝΤΙΝΑ
42. ΧΑΡΑΒΙΤΣΙΔΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ
43. ΕΣΩΡΟΥΧΑ ΧΡΥΣΑ
44. BAG-STAGE
45. ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ
46. ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ
47. ANASTASIO
48. PLANET SHOP
49. ΑΜΕΡΙΚΑΝΑ
50. ΠΕΡΡΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΑ
51. ΦΑΛΛΗ ΘΕΟΛΙΣΤΗ
52. ΓΚΟΣΙΟΣ Ι.ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
53. ΕΜ. ΜΑΛΛΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ ΟΕ
54. ΜΑΜΙΔΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
55. ΚΟΠΑΙΔΟΥ ΟΛΥΜΠΙΑ
56. ΘΑΝΑΣΗΣ
57. ΡΟΥΣΑΚΗΣ

Ιδιαίτερος ευχαριστούμε:

Την κα Παναγιωτίδου Δήμητρα για τις χρήσιμες συμβουλές της, τη γραμματεία του εβραϊκού μουσείου για την άψογη συνεργασία, τον Κο Άγγελο Αγγελίδη γραμματέα του Συλλόγου Επαγγελματιών Ιστορικού Κέντρου για το χρόνο που μας διέθεσε και τέλος ευχαριστούμε τον Κο Μαυρίδη συνεργάτη-καθηγητή για την άψογη συνεργασία μας,

ΤΕΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ

ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΠΑΤΗΣΤΕ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΓΙΑ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ!!!

Α.Τ.Ε.Ι ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΕΤΟΣ 2010

ΘΕΜΑ:
ΤΟ ΚΑΤΑΝΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΕ ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΡΙΣΗ;

ΠΑΧΟΥΜΗ ΜΑΡΙΑ
ΤΣΙΤΚΑ ΝΙΚΗ
ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΑΥΡΙΔΗΣ ΣΑΒΒΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αφορά την αγορά καπάνι στην παρούσα κρίση.

Αρχικά, θεωρήσαμε απαραίτητο να πραγματοποιήσουμε μια αναδρομή στα ιστορικά στοιχεία και γεγονότα που δίνουν την ολοκληρωμένη εικόνα της πόλης μας, Θεσσαλονίκης. Εν συνεχεία, παρουσιάσαμε ορισμένα στοιχεία που αντιπροσωπεύουν τους Εβραίους καθώς και την πορεία τους στους αιώνες.

Αφού κάναμε μία σύντομη αναφορά στο ολοκαύτωμα, σημειώσαμε τις αγορές που επικρατούν στην Θεσσαλονίκη και ιδιαίτερη σημασία δώσαμε στην αγορά καπάνι.

Μετά τη συλλογή των πρωτογενών στοιχείων (μεθοδολογία, ειδικοί-γενικοί στόχοι), προχωρήσαμε στη διεξαγωγή έρευνας στην αγορά καπάνι με σκοπό να διερευνήσουμε και να απαντήσουμε στο κύριο ερώτημα της εργασίας μας, αν δηλαδή η οικονομική κρίση έχει αγγίξει τη συγκεκριμένη αγορά.

Έπειτα, κάνοντας χρήση του προγράμματος SPSS, καταχωρήσαμε όλα τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα και τα παρουσιάσαμε σε πίνακες μονής και διπλής εισόδου έτσι ώστε να βγάλουμε τα συμπεράσματα, στα οποία και ταξινομήσαμε τους λόγους και τις αιτίες της μείωσης της κίνησης στην αγορά.

Στη συνέχεια, πραγματοποιήσαμε συγκεκριμένη μέθοδο συγκέντρωσης δευτερογενών στοιχείων: ΣΑΠ, ΕΣΥΕ, αρθρογραφία, έρευνες-μελέτες.

Τέλος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προέκυψαν από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θεσσαλονίκη:

Είναι από τις ελάχιστες ευρωπαϊκές πόλεις με τόση μακραίωνη και αδιάλειπτη ιστορική διαδρομή.

Η ιστορία της Θεσσαλονίκης σχηματικά διαιρείται σε πέντε περιόδους:

- την ελληνοιστική,
- τη ρωμαϊκή,
- τη βυζαντινή,
- την περίοδο της τουρκοκρατίας και
- τη σύγχρονη ελληνική

Μεγάλη τομή στη ιστορία της Θεσσαλονίκης είναι η εγκατάσταση των Εβραίων προσφύγων από την Ιταλία, Ισπανία και χώρες της Κεντρικής Ευρώπης.

Η πρώτη επίσημη απογραφή ήταν η ελληνική του Απριλίου του 1913 στην οποία καταγράφηκαν:

1. 61.439 Εβραίοι,
2. 45.867 μουσουλμάνοι,
3. 39.956 Έλληνες,
4. 6.263 Βούλγαροι και
5. 4.364 λοιπών εθνοτήτων

Σύνολο 157.889 κάτοικοι.

Σήμερα στη Θεσσαλονίκη ζουν 1.200 - 1.400 Εβραίοι, μια μικρή αλλά ζωντανή και καλά οργανωμένη κοινότητα.

Η ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΑΖΙΣΤΙΚΗΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ

Απρίλιο του 1933: Μία κλιμακούμενη σειρά αντιεβραϊκών μέτρων κοινωνικού αποκλεισμού, στέρησης στοιχειωδών ανθρωπίνων και δημοκρατικών δικαιωμάτων, κατάσχεσης περιουσιών, διώξεων και ωμής βίας.

Σεπτέμβριος του 1935: Θέσπιση των Νόμων της Νυρεμβέργης:

- ➡ Διατήρηση της «καθαρότητας» της Άριας φυλής
- ➡ Πρόγραμμα Τελικής Λύσης
- ➡ Ολοκαύτωμα: Σχέδιο εξόντωσης των Εβραίων

Αποσκοπούσε:

- φυσική εξόντωση όλων των Εβραίων και
- όλων των τεκμηρίων (αρχείων, συναγωγών, κτιρίων, κ.ά.), που σηματοδοτούσαν την παρουσία τους στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες.

Εφαρμογή του σχεδίου της Τελικής Λύσης:

1. Καταγραφή εβραϊκών κοινοτήτων και λεηλασία περιουσιών
2. Το κίτρινο Αστέρι του Δαυίδ
3. Διώξεις, συλλήψεις, ίδρυση γκέτο
4. Πογκρόμ και μαζικές εκτελέσεις Εβραίων
5. Θανάτωση σε θαλάμους αερίων
6. Εκτοπισμοί σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

- **1492:** οι βασιλείς Ισαβέλλα και Φερδινάνδος της Ισπανίας με προτροπή της Ιεράς Εξέτασης εξέδωσαν το διάταγμα της Γρανάδας, σύμφωνα με το οποίο **όσοι Εβραίοι αρνούνταν να βαφτιστούν Χριστιανοί ήταν υποχρεωμένοι να εγκαταλείψουν την Ισπανία μέσα σε 6 μήνες.**
- Υπολογίζεται ότι **300.000 Εβραίοι** ξεριζώθηκαν από τα σπίτια τους.
- Η Θεσσαλονίκη όπου, ως γνωστόν, έχουμε παρουσία Εβραίων από το δεύτερο αιώνα π.Χ. αριθμούσε τότε περί τους **3.000** κατοίκους και ήταν μια πόλη σχεδόν ερημωμένη.
- Ο **16 αι. υπήρξε ο χρυσός αιώνας των Εβραίων στη Θεσσαλονίκη**, η οποία καθιερώνεται ως κέντρο της ισπανοεβραϊκής διανόησης και της οικονομικής τους ισχύος
- Η απελευθέρωση της πόλης, το 1912 και ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος που επακολούθησε κλόνισαν τα θεμέλια της κοινότητας.
- Ο **Β Παγκόσμιος Πόλεμος και η θηριωδία των Γερμανών είχαν ως αποτέλεσμα την εξολόθρευση της εβραϊκής κοινότητας.**
- **Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης υπέστησαν τη δική τους διασπορά.** Σήμερα πάνω από 60.000 βρίσκονται σκορπισμένοι στο Ισραήλ, στη Γαλλία, στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Αργεντινή και στο Μεξικό, όπου κρατούν ζωντανή τη μνήμη της ιδιαίτερης πατρίδας τους.

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΗΜΕΡΑ

Όπως είναι γνωστό από τους 50.000 Εβραίους της προπολεμικής Θεσσαλονίκης σώθηκαν λιγότερο από 2.000.

Σήμερα, παρά τον αφανισμό του 96% των μελών της, η Ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης είναι ξανά μια ζωντανή πραγματικότητα:

- Οι προαιώνιοι ψαλμοί αντηχούν στις τρεις συναγωγές της,
- τα καινούρια βλαστάρια της φοιτούν σ' ένα άρτιο Δημοτικό Σχολείο,
- ένας υπερσύγχρονος οίκος ευγηρίας φιλοξενεί τους απόμαχους της ζωής,
- ένα κοινοτικό κέντρο συγκεντρώνει τη νεολαία ένα ραββίνο,
- η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου,
- η Κοινότητα χρησιμοποιεί το νέο νεκροταφείο* της στην περιοχή της Σταυρούπολης, το οποίο της παραχωρήθηκε το 1938. Εκεί μεταφέρθηκαν κάποια μάρμαρα του παλιού νεκροταφείου που διασώθηκαν κι εκεί έχει ανεγερθεί ένα μνημείο των θυμάτων του Ολοκαυτώματος.

* Ναζι κατέστρεψαν το αρχαίο εβραϊκό νεκροταφείο της Θεσσαλονίκης

ΑΓΟΡΕΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

- Παραδοσιακές και ιστορικές αγορές: Καράσο, Μοδιάνο, Σαούλ, Χιρς, Γιουσουρούμ, Λαδάδικα, Μπεζεστένι και η αγορά Βλάχη που βρίσκεται στη δυτική πλευρά της Αριστοτέλους, φιλοξενεί το χαοτικό και γοητευτικό Καπάνι.
- Αγορές ειδικών προϊόντων: Κρεαταγορά, Λαχαναγορά, Ψαραγορά, αλλά και τα Λουλουδάδικα.
- Ιστορικοί - εμπορικοί δρόμοι της πόλης: Αγίας Σοφίας, Εγνατία και Τσιμισκή, καθώς και οι νεότεροι εμπορικοί πεζόδρομοι όπως αυτός της Καλαμαριάς.
- Τα επώνυμα πολυκαταστήματα: Απολλώνια Πολιτεία - Hondos Center, Zara, Fena - Fena Fresh, Fokas, IKEA, Marks & Spencer, και Notos Galleries.
- Εκπτώτικές αγορές: Factory Outlet, Mega Outlet και Sprider Stores
- Εμπορικά κέντρα: City Gate, Florida, Μακεδονία, Mediterranean Cosmos, Μεντεκίδη και Πανοράματος.
- Οι μεγάλες λαϊκές αγορές της πόλης: στις περιοχές Κυβέλεια, Αλλατινή, Γ. Αγγέλου, Κάτω Τούμπα, Άνω Τούμπα, Σαράντα Εκκλησιές, Παπαδάκη, Κίμωνος Βόγα, Κρήτης, Παπάφη, Κανάρη, Καλλιθέα, Γκράτσιου, Χατζηλαζάρου, Καυταντζόγλου, Μαρτίου και Παισανία.

ΚΑΠΑΝΙ

- Η σημαντική αγορά σιτηρών (Karan-i Galle), το γνωστό μας Καπάνι, η χρονολογία ίδρυσης του οποίου δεν αναφέρεται σε καμιά πηγή είχε 47 καταστήματα συνολικά.
- Το Un Karan (αλευραγορά), που στα παλαιότερα τουρκικά τεφτέρια αναφέρεται ως Karan-i Galle, στις αρχές του 20ου αιώνα δεν αποτελούσε πια αγορά αλευρών, αλλά μία αγορά με κάθε είδους εμπορεύματα.
- Το καπάνι κήκε το 1889, χτίστηκε και ξανακλήκε στη μεγάλη πυρκαγιά της Θεσσαλονίκης το 1917.
- Έπειτα, τα μαγαζιά της αγοράς καπάνι επισκευάστηκαν και ανακαινίστηκαν και ιδιαίτερα μετά το σεισμό του 1978.
- Σήμερα, στο καπάνι μπορεί να βρει κανείς τα πάντα και σε πολύ καλές τιμές. Μέσα στο καπάνι λειτουργούν ψαραγορά, κρεαταγορά, καταστήματα με λαχανικά, φρούτα, ποτά, ελιές, γλυκά, ξηρούς καρπούς, μπαχαρικά. Επίσης, υπάρχουν και υπαίθριοι πωλητές εσωρούχων, λουλουδιών καθώς και υπαίθριοι πάγκοι με τυροκομικά, ρούχα και παπούτσια.

ΕΡΕΥΝΑ

- Στόχος της Εργασίας μας είναι να συλλέξουμε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με το θέμα μας ώστε να καταλήξουμε στο κύριο ζητούμενό μας, το οποίο έχει να κάνει με το αν η οικονομική κρίση έχει «αγγίξει» την αγορά Καπάνι.
- Σκοπός της έρευνας είναι να δημιουργήσουμε μια σαφή και ολοκληρωμένη εικόνα για την αγορά Καπάνι ώστε να βγάλουμε τα συμπεράσματά μας και να προτείνουμε λύσεις, ενέργειες και τακτικές σύμφωνα με τις οποίες θα απαλυνθούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι καταστηματάρχες αλλά και οι καταναλωτές.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

- Συγκέντρωση δευτερογενών στοιχείων
 - α) Εξωτερικές πηγές
 - β) Συγκεκριμένη μέθοδος συγκέντρωσης δευτερογενών στοιχείων (κατάλογος πηγών)
 - γ) Κατηγορίες: ΣΑΠ, ΕΣΥΕ, αρθρογραφία, έρευνες – μελέτες.
- Συγκέντρωση πρωτογενών στοιχείων
 - α) Πληθυσμός: 200
 - β) Δείγμα: 72
 - γ) Ερευνητική μέθοδος: τυχαία δειγματοληψία
 - δ) Δημοσκόπηση - προσωπική συνέντευξη – ερωτηματολόγιο.

ΣΤΟΧΟΙ

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ

- Είναι η καταγραφή των απόψεων των εργαζομένων- ιδιοκτητών στην αγορά Καπάνι σχετικά με την οικονομική κατάσταση που παρατηρείται στην αγορά τους λαμβάνοντας υπόψη παράγοντας όπως η κατανάλωση, οι πωλήσεις, έσοδα-πάγια έξοδα.

ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

- Καταγραφή χρονικής διάρκειας λειτουργίας καταστημάτων υπό την ίδια ιδιοκτησία (αντοχή)
- Εξεύρεση του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην αγορά Καπάνι
- Ανακάλυψη κύριων ανταγωνιστών της αγοράς Καπάνι
- Καταγραφή ζήτησης είδους προϊόντων (φθηνά-ακριβά)
- Καταγραφή ενεργειών με στόχο την αύξηση των πωλήσεων
- Εξεύρεση του αριθμού ενοικιαζόμενων και μη καταστημάτων και καταγραφή της εβραϊκής ιδιοκτησίας σήμερα.

Συνδυάζοντας τα αποτελέσματα από τους παραπάνω στόχους, απάντηση στο ερώτημα: εάν η αγορά Καπάνι βρίσκεται σε παρούσα κρίση κι αν αυτή θεωρείται αναστρέψιμη.

ΕΚΘΕΣΗ

- Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας δείχνουν πως παρόλη την οικονομική κρίση που παρατηρείται στην αγορά: ένα ποσοστό των ερωτηθέντων **(22,2%)** λειτουργεί το κατάστημά του **πάνω από 31 χρόνια**.
- Παρόλα αυτά και εδώ οι καταστηματάρχες έχουν να αντιμετωπίσουν τη **μείωση της κίνησης στην αγορά** κυρίως λόγω των εξής παραγόντων:
 - α) της δυσκολίας στο παρκινγκ,
 - β) της οικονομικής κρίσης,
 - γ) των έργων του μετρό και
 - δ) του ανταγωνισμού των λαϊκών αγορών.
- Συγχρόνως παρατηρούν συνεχώς **μείωση των πωλήσεών** τους λόγω της οικονομικής κρίσης και του μεγάλου ανταγωνισμού που παρατηρείται στην αγορά.
- Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι ένα μεγάλο ποσοστό **(71%)** των ερωτηθέντων στην αγορά Καπάνι παρουσιάζεται **αισιόδοξο** αφού δηλώνει ότι η οικονομική κρίση είναι αναστρέψιμη.
- Οι πιο αισιόδοξοι προέρχονται από τους εξής δύο τομείς: **δερμάτινα είδη (83,3%)** και **ενδύματα (87,5%)** ενώ οι πιο απαισιόδοξοι παρατηρούνται στον τομέα των **εκκλησιαστικών ειδών (75%)**.
- **Σήμερα μόλις το 18% των καταστημάτων ανήκει στην εβραϊκή κοινότητα.**

Από την έρευνά μας διαπιστώθηκε επιπλέον:

1. Η προθυμία των καταστηματάρχων να έρθουν σε έναν σοβαρό διάλογο με την πολιτεία.
2. Το πόσο συνειδητοποιημένοι φάνηκαν να είναι οι καταστηματάρχες σχετικά με την αληθινή αξία της αγοράς τους (ιστορική αξία).
3. Πως η οικονομική κρίση έχει χτυπήσει τη πόρτα τους, αλλά αυτό που δεν αντέχουν είναι η αδιαφορία των φορέων στα προβλήματά τους.
4. Ένα επιπλέον πρόβλημα που καταγράφηκε κατά τη διάρκεια της έρευνάς μας είναι η απαράδεκτη συμπεριφορά των εργαζομένων (στα είδη των κρεατικών και θαλασσινών) προς το γυναικείο φύλο όταν διέρχονταν από τη περιοχή των καταστημάτων τους. Θα ήταν άδικο βέβαια να πει κανείς ότι τέτοιου είδους συμπεριφορές χαρακτηρίζουν την εξυπηρέτηση στην αγορά Καπάνι. Αντιθέτως οι πλειοψηφία των εργαζομένων είναι ευγενέστατοι και πάντα πρόθυμοι να εξυπηρετήσουν το καταναλωτικό κοινό.

Θα θέλαμε και μείς με τη σειρά μας να τονίσουμε:

- Την ιδιαίτερη εντύπωση που μας έκανε η αγορά Καπάνι τόσο λόγω της μεγάλης ιστορικής της αξίας αλλά και της ευγένειας που κατέχει τη πλειοψηφία των εργαζομένων.
- Εντοπίσαμε και μείς διάφορα σημεία αδιαφορίας των φορέων προς τη αγορά. Το σημαντικότερο είναι η μη προβολή της ιστορικής αυτής αγοράς στο κοινό κάτι που αφήνει ανεκμετάλλευτη και κάθε τουριστική της δυνατότητα. Ο οργανωμένος τουρισμός θα ήταν η ιδανικότερη λύση για την οικονομική κρίση που διαπιστώθηκε ότι υπάρχει πλέον εδώ.
- Θα πρέπει οπωσδήποτε να υπάρξει ένας διάλογος μεταξύ εργαζομένων στο Καπάνι και των φορέων για να βρεθούν οι λύσεις που θα ικανοποιούν και τις δυο πλευρές. Αρκεί κάτι τέτοιο να συμβεί στο άμεσο μέλλον, όχι μόνο για να επιβιώσει η αγορά Καπάνι αλλά και για να έχει μακροχρόνιες πιθανότητες εξέλιξης.
- *Η αγορά Καπάνι πρέπει να βγει νικήτρια και σ' αυτή τη μάχη με το χρόνο.*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε τα καταστήματα:

ΙΡΑΤΙΟΣ
PLANET SHORVBAMBAKI ΚΑΙ ΜΑΛΛΙ
ΧΡΙΣΤΙΔΗΣ
ΡΕΜΠΑΚΗ ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ
ΝΕΦΕΛΗ
ΧΑΡΗΣ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΤΖΙΤΖΗΣ ΟΕ
Ι. ΚΑΖΕΛΗΣΚΟΠΑΙΔΟΥ ΟΛΥΜΠΙΑ
ΜΑΡΙΑΘΑΝΑΣΗΣ
ΛΙΝΕΝΠΡΟΥΣΑΚΗΣ
ΟΙΚΟΡΑΜΑ
ΑΛΙΚΗ ΡΟΥΣΟΥ
ΙΔΕΑΛ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΑΡΑ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ
MISS ΚΑΙΤΗ
ΝΤΕΛΙΚΑΤΕΣΕΝ
ΚΑΠΑΝΙ
ΠΑΠΑΚΩΣΜΙΔΗΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΡΑΤΑΓΛΙΔΗΣ
ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ ΕΛΠΙΔΑ
ΤΗΛΕΜΑΧΟΣΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
ΣΙΝΑΠΛΙΔΗΣ ΠΕΤΡΟΣ
ΡΑΛΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ
ΣΑΒΒΑΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ ΚΑΙ ΣΙΑ ΕΕ

Ιδιαίτερως ευχαριστούμε
την κα Δήμητρα Παναγιωτίδου για τις χρήσιμες συμβουλές της
τη γραμματεία του εβραϊκού μουσείου για την άποψη συνεργασία,
τον κο Αγγελο Αγγελίδη για το χρόνο που μας διέθεσε
και τέλος ευχαριστούμε τον κο Μαυρίδη συνεργάτη-καθηγητή για την
άποψη συνεργασία μας

Χ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΜΕΡΙΚΑΝΑ
ΠΕΡΡΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΑ
ΦΑΛΛΗ ΘΕΟΛΙΣΤΗ
ΓΚΟΣΙΟΣ Ι. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
ΕΜ. ΜΑΛΛΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ ΟΕ
ΜΑΜΙΔΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ
SESAMI
ΦΑΙΔΩΝ ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗΣ
ΝΟΥΣΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΦΑΛΛΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΔΗΣ Δ.
ΝΤΙΝΑ
ΒΙΤΣΙΔΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ
ΕΣΩΡΟΥΧΑ ΧΡΥΣΑ
BAG-STAGE
ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΣ
ΦΛΩΡΕΝΤΙΝ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΒΙΚΗ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ
ΜΑΡΚΟΥΛΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
ΝΕΑ ΒΡΑΖΙΛΙΑΝΑ
ΑΦΟΙ ΚΑΡΑΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΟΕ